

ANITA HAATAJA, HANNA AHLGREN-LEINVUO, SANNA RANTO, MARIA VALASTE

LASTENHOITORATKAISUT HELSINKILÄISISSÄ LAPSIPERHEISSÄ

4

TUTKIMUKSIA 2017

Helsinki

Kela®

**TIEDUSTELUT
FÖRFRÅGNINGAR
INQUIRIES**

Sanna Ranto, p. - tel. 09 310 36408,
Kaupunkitutkimus ja -tilastot
sanna.ranto@hel.fi
Maria Valaste, Kelan tutkimus,
p. - tel. 020 63 41880
maria.valaste@kela.fi

**JULKAI SIJA
UTGIVARE
PUBLISHER**

Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia,
kaupunkitutkimus ja -tilastot (Kustantaja) /
Kelan tutkimus
Helsingfors stad, stadskansliet,
stadsforskning och -statistik /
FPA Forskning
City of Helsinki, Executive Office,
Urban Research and Statistics /
Kela Research

**OSOITE
ADDRESS
ADDRESS**

PL 550, 00099 Helsingin kaupunki
(Siltasaarenkatu 18-20 A)
PB 550, 00099 Helsingfors stad
(Broholmmsgatan 18-20 A)
P.O.Box 550, FI-00099 City of Helsinki
Finland (Siltasaarenkatu 18-20 A)

**PUHELIN
TELEFON
TELEPHONE**

09 310 1612

**INTERNET
WWW.HEL.FI/KAUPUNKITIETO**

**TILAUKSET, JAKELU
BESTÄLLNINGAR, DISTRIBUTION
ORDERS, DISTRIBUTION**

p. – tel. 09 310 36293
kaupunkitieto.tilaukset@hel.fi

Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot
Helsingfors stad, stadskansliet, stadsforskning och -statistik
City of Helsinki, Executive Office, Urban Research and Statistics
Kelan tutkimus
FPA Forskning
Kela Research

LASTENHOITORATKAISUT HELSINKILÄISISSÄ LAPSIPERHEISSÄ

ANITA HAATAJA, HANNA AHLGREN-LEINVUO,
SANNA RANTO, MARIA VALASTE

TUTKIMUKSIA
UNDERSÖKNINGAR **2017:4**
RESEARCH SERIES

TÄMÄ TUTKIMUS ON SAANUT RAHOITUSTA
SUOMEN AKATEMIAN STRATEGISEN TUTKIMUKSEN NEUVOSTOLTA

KÄÄNNÖKSET

ÖVERSÄTTNING

TRANSLATIONS

Magnus Gräsbeck

KUVIOT JA TAITTO

FIGURER OCH LAYOUT

GRAPHS AND LAYOUT

Lotta Haglund

KANSI

OMSLAG

COVER

Tarja Sundström-Alku

Kuva - Foto - Photo:

Helsingin kaupungin aineistopankki / Stina Laitinen

Pixabay.com

PAINO

TRYCKERI

PRINT

Edita Prima Oy, Helsinki 2017

PAINETTU

ISSN 2489-4087

ISBN 978-952-331-380-4

VERKOSSA

ISSN 2489-4095

ISBN ISBN 978-952-331-381-1

SISÄLLYS

Esipuhe	5
Förord	6
Preface	7
Kirjoittajien alkusanat	8
1 Johdanto	10
1.1 Tutkimushankkeen tavoitteet	10
1.2 Päivähoidosta varhaiskasvatukseen	11
1.3 Raportin sisältö	14
2 Varhaiskasvatusjärjestelmä ja Helsingin varhaiskasvatus-palvelut	15
2.1 Kunnallinen ja yksityinen varhaiskasvatus	17
2.2 Lapsen hoitaminen kotona ja kodin ulkopuoliset palvelut	17
2.3 Esiopetus	18
2.4 Varhaiskasvatuksen asiakasmaksut	18
2.5 Lasten hoidon tukien suuruus	23
2.6 Osa-aikaisuus varhaiskasvatuksessa	25
2.7 Helsinki ei ole rajannut subjektiivista oikeutta varhaiskasvatukseen	26
2.8 Helsinki suhteessa koko maahan	27
3 Aineisto	29
3.1 Tutkimusaineiston muodostaminen ja rajaus	29
3.2 Tutkimusaineiston vastaavuus tilastotietoihin	32
3.3 Taustatietoja ja tutkimusaineiston uudet muuttajat	33
3.4 Perheiden tulotasomuuttajat	36
4 Varhaiskasvatuspalvelujen ja lasten hoidon tukien käyttö Helsingissä vuoden 2015 aikana	39
4.1 Osallistuminen varhaiskasvatukseen vuonna 2015	39
4.2 Useita palveluja ja tukia vuoden aikana käyttäneet	43
4.3 Varhaiskasvatuspalvelujen ja lasten hoidon tukien ulkopuolella koko vuoden tai osan vuotta olevat lapset	44

5 Lasta kotona hoitavien ja osa-aikatyötä tekevien vanhempien lasten sekä esiopetusikäisten palvelut	51
5.1 Kunnallinen kerhotoiminta.....	51
5.2 Joustava hoitoraha ja palveluiden käyttö	55
5.3 Esiopetusikäiset lapset.....	58
6 Lastenhoitovalinnat, kun toinen vanhemmista on kotona	61
6.1 Tausta ja tavoitteet	61
6.2 Sisarusten hoitoratkaisut, kun nuorin hoidetaan kotona.....	63
6.2.1 Vanhempainrahaperheet.....	64
6.2.2 Kotihoidontukiperheet	69
6.2.3 Yhteenveto	72
6.3 Työttömyys perheessä ja lastenhoitoratkaisut.....	78
6.3.1 Työttömyys helsinkiläisissä lapsiperheissä	78
6.3.2 Lastenhoitoratkaisut työttömien perheissä.....	83
6.3.3 Yhteenveto ja pohdintoja.....	86
7 Lasten varhaiskasvatuspalveluiden ja hoidon tukien käyttö vuoden lopun tilanteessa	91
7.1 Sisaruksen syntymä ja palveluiden käyttö	93
7.2 Palveluiden käyttö yhden ja kahden vanhemman perheissä	101
7.3 Varhaiskasvatuspalveluiden käyttö vanhempien kansalaisuuden mukaan	103
7.4 Varhaiskasvatuspalveluiden ja hoidon tukien käyttö äidin koulutustaustan mukaan	106
7.5 Varhaiskasvatuspalveluiden ja hoidon tukien käyttö äidin sosioekonomisen aseman mukaan	112
7.6 Varhaiskasvatuspalveluiden ja hoidon tukien käyttö tulojen mukaan.....	116
7.7 Yhteenveto perheen taustatekijöiden yhteydestä palvelujen käyttöön....	122
8 Yhteenveto	123
Sammandrag	130
Summary	137
LÄHTEET	145

ESIPUHE

Lapsiperheiden hyvinvoinnin ja arjen sujuvuuden kannalta on tärkeää, että lasten päivähoitopalvelut ovat toimivia. Perheet pyrkivät valitsemaan tarjolla olevista lakisääteisistä palveluista ja erilaisista tukimuodoista omaan elämäntilanteeseensa parhaiten sopivan vaihtoehdon. Tehdyt valinnat vaikuttavat varhaiskasvatuspalveluista ja tukimuodoista syntyviin kustannuksiin ja heijastuvat työllisyysasteeseen, erityisesti naisten osalta. Kysymys päivähoitoratkaisuista on siis merkittävä paitsi perheiden hyvinvoinnin kannalta myös yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti. Perhepoliittiset kysymykset lasten päivähoiton järjestämisestä sekä perhevapaiden jakautumisesta ja rahoittamisesta herättävätkin runsasta keskustelua. Kattavaa tietoa perheiden tilanteesta ja perhekohtaisista vaihtoehtoina ei kuitenkaan ole ollut saatavilla.

Tämä tutkimus on ensimmäinen laatuaan, jossa yksilötasoinen tieto lasten varhaiskasvatuspalveluihin osallistumisesta on pystytty yhdistämään rekisteritietoihin lapsiperheille maksetuista etuuksista sekä perheiden koosta ja sosioekonomisesta taustasta. Tutkimuksen tavoitteena on antaa ajantasainen kuva helsinkiläisten lasten ja lapsiperheiden varhaiskasvatuspalveluiden ja lastenhoitoetuuksien käytöstä erilaisissa perhetilanteissa.

Tulokset osoittavat, että lastenhoitoratkaisut voivat vaihdella vuoden aikana ja samankin perheen lapsilla voi olla käytössä erilaisia hoitomuotoja. Varhaiskasvatukseen osallistumista selittää erityisesti se, onko lapsella nuorempia, alle 3-vuotiaita sisarusia vai onko hän itse perheensä nuorin tai ainoa lapsi. Myös perhetyyppi ja vanhempien sosioekonominen tausta vaikuttavat merkittävästi varhaiskasvatuspalveluiden ja lastenhoitoetuuksien käyttöön. Tulokset valottavat myös, kuinka suurta osaa helsinkiläislapsista varhaiskasvatukseen vuonna 2016 tehty subjektiivista päivähoito-oikeutta rajoittanut muutos olisi koskenut. Noin kolmasosa kunnista, Helsinki mukaan lukien, ei ole ottanut lain mahdollistamaa rajoitusta käyttöön.

Tutkimus ja sen ainutlaatuinen aineisto eivät olisi olleet mahdollisia ilman Helsingin kaupungin ja Kelan tutkijoiden välistä yhteistyötä. Suuret kiitokset tutkimuksen toteuttaneille tutkijoille sekä kaikille niille Helsingin kaupungin ja Kelan asiantuntijoille, jotka mahdollistivat rekisteriaineistojen yhdistämisen ja hyödyntämisen tutkimuskäyttöön! Tehty tutkimus tarjoaa näkökulmia myös siihen, mitä mahdollisuuksia uudenlainen tietovaranto voisi tarjota päätöksenteon valmistelulle ja päätösten vaikutusten arvioinnille.

Helsingissä joulukuussa 2017

Katja Vilkkama
Tutkimuspäällikkö
Kaupunkitutkimus ja -tilastot

Karoliina Koskenvuo
Tutkimustiimin päällikkö
Kelan tutkimus

FÖRORD

Med tanke på välbefinnande och en smidig vardag för barnfamiljer är det viktigt att barn-
dagvården fungerar. Ur paletten av lagstadgade tjänster och olika stödformer försöker fa-
miljerna välja dem som passar deras livssituation bäst. De val man gör inverkar på kost-
naderna för småbarnspedagogik och stödformer och återspeglas på sysselsättningsgra-
den, i synnerhet bland kvinnor. Således är frågan om familjernas dagvårdsarrangemang
viktig inte bara för familjernas välbefinnande utan också för samhället och ekonomin.
Familjepolitiska frågor kring arrangerandet av barndagvården och fördelandet och finan-
sierandet av familjeledigheterna väcker följaktligen livlig debatt. Det oaktat har det inte
funnits någon täckande information om familjernas situation och de val familjerna gör.

Föreliggande undersökning är den första i sitt slag i och med att den förenar data på
individnivå om barns åtnjutande av småbarnspedagogik med registerdata om förmåner
utbetalade åt barnfamiljer samt om familjernas storlek och socioekonomiska bakgrund.
Undersökningens syfte är att ge en aktuell bild av hur barn och barnfamiljer i Helsingfors
åtnjuter småbarnspedagogik och finansiellt stöd för barnavård i olika familjesituationer.

Rönen visar att dagvårdsarrangemangen kan variera under ett och samma år och
att barn i samma familj kan få sinsemellan olika former av omsorg. Deltagandet i små-
barnspedagogik förklaras i synnerhet av huruvida barnet har yngre, under treåriga sys-
kon eller om det självt är yngsta eller enda barnet. Även familjetypen och föräldrarnas
socioekonomiska bakgrund inverkar i betydande grad på hur småbarnspedagogik och
barnvårdsförmåner nyttjas. Rönen belyser också hur stor del av helsingforsbarnen som
skulle ha berörts ifall Helsingfors hade utnyttjat den möjlighet att begränsa familjernas
subjektiva rätt till dagvård som gavs i en ändring (år 2016) av Lagen om småbarnspeda-
gogik. En tredjedel av kommunerna, däribland alltså Helsingfors, har inte utnyttjat den.

Undersökningen och dess unika material hade inte varit möjliga utan samarbete mel-
lan forskarna på dels Helsingfors stad, dels Folkpensionsanstalten. Stort tack till de fors-
kare som gjorde undersökningen och till alla de experter på FPA och inom staden som
hjälppte till med att kombinera registermaterialen och att sålunda ställa dem till forskning-
ens tjänst! Vår undersökning kommer också med synpunkter på vilka möjligheter denna
nya datasamling ger beredandet av olika beslut och bedömandet av beslutens verkningar.

I Helsingfors i december 2017

Katja Vilkama
Forskningschef
Stadsforskning och -statistik

Karoliina Koskenvuo
Chef för forskningsteam
Forskningen vid FPA

PREFACE

Wellbeing and a well-functioning everyday life in families with children requires well-functioning day care services. From a palette of statutory services and various forms of support, families choose those that best suit their own life situation. Families' choices influence costs for early childhood education and for services used and reflect themselves in the employment rate – particularly that of women. Thus, the issue of families' care arrangements is important not only for the wellbeing of families but for society and the economy as well. Family-policy issues around day-care arrangements and the distribution and financing of family leaves have, consequently, caused lively debate. Yet, there has been no comprehensive information on the situation of families and the choices they make.

The present study is the first of its kind in combining individual-level data on children's attendance at early childhood education with register data on benefits paid to families with children and on families' size and socioeconomic background. The study seeks to provide an up-to-date picture of how children and families with children in Helsinki receive early childhood education and financial support for child care in various family situation.

The findings show that day care arrangements may vary during one and the same year and that children of the same family may receive dissimilar forms of care. Attendance at early childhood education is explained by, particularly, whether the child has younger, under three-year-old, siblings or whether it is the youngest or only child itself. Family type and parents' socioeconomic background, too, substantially influence children's early childhood education attendance and parents' use of care benefits. The findings also shed light on how large a proportion of children in Helsinki would have been affected if Helsinki had used the option provided by an amendment, in 2016, to the legislation on early childhood education to delimit families' subjective right to day care. One-third of municipalities, including Helsinki, have not used this option.

The study and its unique set of data had never been possible without cooperation between the researchers at Helsinki City Executive Office and at Kela – the Social Insurance Institution of Finland. Many warm thanks to the researchers who carried out the study and all experts at Kela and within the city authorities who helped combine the register data and thus make them disposable for researchers. Our study also presents ideas about what this new data set can offer to decision preparation and the monitoring of the effects of decisions.

Helsinki, December 2017

Katja Vilkkama, Research Director   Karoliina Koskenvuo, Head of Research Team
Urban Research and Statistics   Research at Kela

KIRJOITTAJIEN ALKUSANAT

Hela-hanke ”Lastenhoitoratkaisut helsinkiläisissä lapsiperheissä 2010-luvulla¹”, sai alkunsa muutama vuosi sitten Helsingissä Tieteiden talolla Sosiaalipoliittisen yhdistyksen järjestämän Sosiaaliturvan uudistukset -seminaarin iltapäiväkahvilla, kun me, Kelan tutkimuksen ja Helsingin kaupungin silloisen Tietokeskuksen tutkijat, päädyimme keskustelemaan lasten päivähoitojärjestelyjä koskevan tilastotiedon saannin ja tutkimuksen ongelmista. Tiesimme, että Kelassa on lasten hoitoon liittyvistä etuuksista saatavana laadukasta yksilö- ja perhetason rekisteritietoa, mutta ei tietoa, mitä palveluja lapset käyttävät. Tiesimme myös, että Helsingin Varhaiskasvatusvirastossa on laadukas yksilötason rekisteriaineisto kaikista lapsista, jotka osallistuvat kunnan järjestämiin erityyppisiin varhaiskasvatuspalveluihin, mutta ei tietoa perheistä, jotka ovat valinneet palveluja kaikille tai osalle lapsistaan. Miksi siis emme ryhtyisi toimiin, joilla saisimme yhdistettyä lasten päivähoitotiedot perheiden tietoihin! Tällaisella aineistolla voisi samanaikaisesti tarkastella lastenhoitoratkaisuja sekä lasten että heidän perheidensäkin näkökulmasta.

Kelan tutkimuksessa oli myös pidempään kaivattu sitä, että etuuksia koskevassa rekisteritutkimuksessa voitaisiin yleensäkin tarkastella etuuksien kohdentumista myös perheiden näkökulmasta. Hela-hanke vauhditti omalta osaltaan rekisteriperhe-aineiston kehittämistä Kelassa. Olemme suuren kiitoksen velkaa Kelassa tuolloin tutkijana olleelle Elina Aholalle, joka ohjelmoi rekisteriperheiden luontisäännöt ja loi Kelassa ensimmäisen rekisteriperheaineiston. Hela-hanke on ensimmäinen tutkimus, joka hyödyntää tätä aineistoa. Olemme myös kiitoksen velkaa Helsingin Varhaiskasvatusvirastolle, erityisesti ICT-palvelupäällikkö Lea Juvoselle, joka edesauttoi sitä, että lasten varhaiskasvatuspalveluja koskeva laaja tietomäärä saatiin siirrettyä yhdistettäväksi rekisteriperheisiin. Kelan tutkimuksessa rekisteriaineistojen yhdistelystä ja muokkaamisesta soveltuvaksi tutkimuskäyttöön ovat vastanneet Maria Valaste ja Anita Haataja sen jälkeen, kun henkilötunnukset oli pseudonymisoitu aineistoista Kelan IT-osastolla. Tutkimuskäyttöön muokatut ja jalostetut aineistot ovat tämän jälkeen olleet käytössä myös Helsingin kaupungin kaupunkitutkimus ja -tilastot -yksikön tutkijoilla, Sanna Rannolla ja Hanna Ahlgren-Leinvuolla.

Kelan ja Helsingin kaupungin lisäksi tutkimushanketta ovat tukeneet ja rahoittaneet kaksi Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen konsortiota: TITA eli Eriarvoisuuden torjuminen niukkuuden aikana (Tackling Inequalities in Time of Austerity) ja WIP eli Työ, tasa-arvo ja julkisen vallan politiikka (Work, Inequality and Public Policy)².

¹ <http://www.kela.fi/kaynnissa-olevat-tutkimukset#HELA>

² <http://blogit.utu.fi/tita/> ja <http://www.stn-wip.fi/>

Tavoitteemme on, että ainutlaatuiseen tutkimusaineistoon perustuva hanke tarjoaa uudenlaista tietoa paitsi varhaiskasvatuksen asiantuntijoille ja päätöksentekijöille myös varhaiskasvatuspalveluiden kohdentumisesta ja käytännöistä kiinnostuneille tutkijoille ja kansalaisille. Ensimmäinen tutkimusraportti pyrkii antamaan mahdollisimman tuoreen yleiskuvan varhaiskasvatuspalvelujen ja muiden hoitomuotojen kohdentumisesta eri tyyppisille ja eri tilanteissa oleville perheille ja niissä asuville lapsille. Yhteistyöraporttimme on luonteeltaan kuvaileva, mutta tuo esille myös monia syvemmälle meneviä ja ajankohtaisia tutkimuskysymyksiä. Osa tulevista haasteista liittyy mahdollisuuteen tarkastella samoja lapsia ja perheitä, sekä erilaisten ratkaisujen mahdollisia vaikutuksia lasten ja heidän vanhempiensa hyvinvointiin pidemmällä aikavälillä.

Helsingissä 27.11.2017

Anita Haataja, Hanna Ahlgren-Leinvuo, Sanna Ranto ja Maria Valaste

1 JOHDANTO

Anita Haataja, Hanna Ahlgren-Leinvuuo, Sanna Ranto ja Maria Valaste

1.1 Tutkimushankkeen tavoitteet

Käsillä oleva yhteisraportti on Kelan tutkimuksen ja Helsingin kaupunkitutkimus ja -tilastoyksikön tutkijoiden ensimmäinen julkaisu HELA-hankkeesta (Lastenhoitoratkaisut helsinkiläisissä lapsiperheissä). Julkaisun tavoitteena on antaa yleiskuva varhaiskasvatuksessa olevista helsinkiläislapsista ja heidän perheistään. Tutkimus on Suomessa ensimmäinen, jossa varhaiskasvatusikäisten lasten hoitoratkaisuja, lasten hoidon perusteella maksettavia etuuksia ja palveluita, voidaan tarkastella kokonaisvaltaisesti rekisteripohjaisella, kaikki lapset kattavalla aineistolla. Tutkimuksen kohteena on tietojen saatavuuteen liittyneistä käytännön syistä, vain yksi, joskin iso kunta. Vaikka tutkimuksen kohteena on yksi kunta, edustaa sen 0–6-vuotias lapsiväestö noin 11 prosenttia saman ikäisistä lapsista koko maassa. Lähes jokainen suomalainen lapsi käyttää jotain lasten hoidon tukea tai varhaiskasvatuspalvelua ennen kouluikää. Varhaiskasvatusjärjestelmiin tehtävät ratkaisut vaikuttavat paitsi lapsiin myös heidän vanhempiensa mahdollisuuksiin suunnitella hoito ja varhaiskasvatusratkaisut lasten parhaaksi sekä ansiotyön ja perheen tarpeiden yhteensovittamiseksi.

HELA-tutkimushankkeen yhtenä keskeisenä motivaationa oli mahdollisuus saada yhdistettyä yksilötason tiedot varhaiskasvatuspalvelujen ja lastenhoidosta maksettujen etuuksien käytöstä perheiden tietoihin, ei vain vuositasolla eikä vain vuoden lopussa vaan niin, että samanaikaisten tilanteiden tarkastelu olisi myös kuukausitasolla mahdollista (ks. esim. Haapamäki ja Ranto 2015; Valaste 2016). Hankkeessa työstiin rekisteripohjainen, vuosi- ja kuukausitasoinen tutkimusaineisto. Helsingin Varhaiskasvatusviraston päivähoitorekisterin mukaiset lapsitiedot yhdistettiin Kelassa muodostettuihin rekisteriperheisiin ja muihin rekisteriaineistoihin vuosilta 2008–2015.

Tutkimuksen tavoitteena on tutkia lastenhoitoratkaisuja yhtäältä lasten näkökulmasta niin, että lasten osallistumista taustoitetaan heidän perhettään koskevilla tiedoilla, ja toisaalta perheiden näkökulmasta, jolloin saadaan esiin perheiden erilaiset elämäntilanteet ja miten osa saman perheen lapsista voi olla kotihoidossa ja osa varhaiskasvatuspalvelujen käyttäjiä. Perinteisissä päivähoitotilastoissa tarkastellaan lasten osallistumisasteita varhaiskasvatukseen eri ikäryhmissä. Lasten osallistumisasteisiin vaikuttaa kuitenkin paitsi heidän ikänsä niin myös perheen tilanne ja perhepolitiikan tarjoama palvelujen ja

lastenhoitoetuuksien kokonaisuus. Eri ikäisten ainoiden lasten ja syntymäjärjestykseltään eri asemassa olevien sisarusten hoitoratkaisuihin voi vaikuttaa se, miten vanhemmat esimerkiksi käyttävät perhevapaita tai minkälaisessa työmarkkina-asemassa he ovat.

Kunnan järjestämiin varhaiskasvatuspalveluihin osallistumista tarkastellaan pääsääntöisesti siten, kun osallistuminen on tilastoitu, eli päivittäisen osallistumislajin mukaisesti. Osallistumislaji voi olla osapäiväinen (alle 5 tuntia päivässä) tai kokopäiväinen (vähintään 5 tuntia päivässä). Tutkimusaineistossa oli myös tietoa siitä, oliko päivähoitossa olevalla lapsella sovittuna säännöllisiä vapaapäiviä eli tekikö hän esimerkiksi nelipäiväistä, lyhennettyä viikkoa. Osa-aikainen varhaiskasvatus voi siis tarkoittaa osapäiväistä tai kokopäiväistä mutta osaviikkoista osallistumista. Käytettyjä vapaapäiviä tarkastellaan lähemmin kappaleissa 2.6 sekä 6.2 ja 6.3.

Tutkimusaineisto kokonaisuudessaan tarjoaa mahdollisuuden myös pidemmän aikavälin tarkasteluihin, mutta tässä raportissa on keskitytty tuoreimpaan mahdolliseen tietoon, eli vuoteen 2015, jolta myös pääosa muista rekisteritiedoista on saatavana. Raportissa tarkastellaan yksityiseen hoitoon osallistumista yksityisen hoidon tuella osana varhaiskasvatuspalvelujen kokonaisuutta, mutta ei yksityisen hoidon erilaisia muotoja tai kestoja. Emme tässä raportissa ole myöskään tarkastelleet varhaiskasvatusmaksujen kohdentumista eri ryhmiin. Eri luvuissa tuodaan esille myös mahdollisia jatkotutkimuskysymyksiä.

1.2 Päivähoidosta varhaiskasvatukseen

Lasten päivähoito nähtiin alun perin ensisijaisesti sosiaalipalveluna, joka mahdollistaa vanhempien työssäkäynnin. Vaikka päivähoito lakkasi olemasta sosiaalihuoltolain tarkoittama sosiaalipalvelu jo 1980-luvulla (HE 341/2014), muuttuivat lain sisältö ja hallinnonala vasta 2010-luvulla. Pitkään valmisteltu päivähoitolain uudistus astui voimaan 11.8.2015. Laki on pääperiaatteiltaan paljon entisen kaltainen (L 36/1973), mutta nimi muuttui Varhaiskasvatuslaiksi (L 580/2015). Varhaiskasvatuslaki sisältää lisäksi joitain periaatteellisia muutoksia vanhaan päivähoitolakiin verrattuna. Uudessa varhaiskasvatuslaissa korostuvat lapsen oikeudet ja edun huomioiminen varhaiskasvatusta suunniteltaessa ja järjestettäessä. Laki sisältää muun muassa säännökset lapsen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon toteuttamiseksi lapsille laadittavista varhaiskasvatussuunnitelmista. Vastaavia säädöksiä ei ollut päivähoitolaissa (HE 341/2014).

Varhaiskasvatuksen kehittäminen ja hallinnointi siirtyivät jo vuoden 2013 alussa sosiaali- ja terveysministeriöstä opetus- ja kulttuuriministeriöön (OKM), ja palvelu muuttui sosiaalihuollon piiristä osaksi kasvatus- ja koulutustointia. Vuoden 2013 alussa päivähoito siirtyi myös Helsingissä sosiaaliviraston alaisuudesta omaksi Varhaiskasvatuksen virastoksi. Kesäkuusta 2017 alkaen erillistä virastoa ei enää ole, sillä varhaiskasvatuksesta tuli osa kasvatuksen ja opetuksen toimialaa.

Lakisääteisten varhaiskasvatussuunnitelmien laatiminen on käynnistynyt elokuussa 2017. Koska suunnitelmat laaditaan vain varhaiskasvatuspalveluissa oleville lapsille, jäävät niiden ulkopuolelle muun muassa kotihoidon tuen piiriin kuuluvat alle kolmivuotiaat ja heidän kolme vuotta täyttäneet, kotona hoidetut sisarukset. Esimerkiksi vuoden 2016 lopussa kotihoidon tuen piirissä oli kolme vuotta täyttäneitä sisaruksia koko maassa runsaat 20 000 (Kelan rekisterit).

Noin vuosi varhaiskasvatustalain voimaantulon jälkeen lakia muutettiin Juha Sipilän hallituksen esityksestä siten, että varhaiskasvatusoikeuksia rajoitettiin 20 tuntiin osalta lapsiperheitä. Varhaiskasvatusoikeuksien supistaminen oli esillä myös edellisessä, Jyrki Kataisen hallituksessa. Tuolloin oikeuksien rajauksia suunniteltiin lapsille, joiden nuorimpia sisaruksia hoidettiin kotona, mutta ei työttömien perheille (Valtioneuvoston kanslia 2013). Rajauksia ei silloin otettu käyttöön. Lasten varhaiskasvatusoikeuksien rajaamista voidaan ehkä ihmetellä, kun samaan aikaan suomalaislasten, myös 3–5-vuotiaiden, osallistuminen varhaiskasvatukseen jää alle OECD-maiden keskiarvon (OECD Family Database 2016).

Varhaiskasvatuspalvelujen rajaukset koskevat nyt niitä perheitä, joissa vanhemmat eivät ole työssä tai opiskele kokoaikaisesti ja jotka eivät toimi yrittäjinä tai omassa työssä päätoimisesti. Näissä tilanteissa voidaan lasten päivähoito-oikeudet supistaa 20 viikkotuntiin. Vanhempainrahakauden ulkopuolella pidettävän isyysrahakauden aikana varhaiskasvatuspalveluja ei ole järjestettävä (L108/2016 11 a§, 1 mom.). Lapsen päivähoitopaikka on kuitenkin säilytettävä, kun lapset ovat isyysjakson aikana pois palvelujen piiristä (emt. 11 a§ 8 mom.). Muiden vapaiden ajalta hoitopaikan pysyvyydestä ei säädetä. Sen sijaan, jos jompikumpi vanhemmista joutuu työttömäksi, on varhaiskasvatusta järjestettävä kahden kuukauden ajan ennen kuin supistukset tulevat voimaan (emt. 11 a §, 2 mom.). Lapsella on oikeus myös 20 tuntia laajempaan varhaiskasvatukseen tarpeen mukaan, esimerkiksi kun vanhempi esimerkiksi työllistyy väliaikaisesti tai osallistuu kuntoutukseen. Lisäksi kokoaikaista varhaiskasvatusta on järjestettävä, jos se on tarpeellista lapsen kehityksen tai perheen olosuhteiden vuoksi, tai se on muuten lapsen edun mukaista.

Hallituksen esitys (HE 80/2015) arvioi varhaiskasvatuspalvelujen kokoaikaisten käyttöoikeuksien rajoitusten siirtävän koko maassa noin 11 000 lasta kokoaikaisesta päivähoidosta enintään 20 tunnin varhaiskasvatuspalvelujen piiriin. Koko maassa säästöjä arvioitiin syntyvän noin 10 800 lapsesta. Siitä, kuinka montaa perhettä muutokset koskisivat, ei esitetty edes arviota. Suomessa ei ole tilastoja palveluja käyttävistä perheistä. Varhaiskasvatusoikeuksien supistamista koskevan lakiesityksen (HE 80/2015) vaikutuslaskelmien pohjalla olivat 10 vuotta vanhan selvityksen tulokset. Selvitys perustui Sosiaali- ja terveysministeriön sekä Kuntaliiton yhteistyössä kunnille teettämään kyselyyn syyskuussa 2004, johon vastanneet kunnat kattoivat 36 prosenttia kunnallisessa päivähoidossa olevista lapsista. Kyselyn mukaan noin joka kymmenes lapsi oli kokopäivähoi-

dossa vanhemman ollessa eri syistä kotona. Kuntakohtainen vaihteluväli osuuksissa oli kuitenkin suuri. (Väinälä 2004).

Varhaiskasvatuksen hallinnonalan vaihdos on saanut aikaan myös muutoksen varhaiskasvatuksen tietotuotannossa. Tilastoinnin kehittämistyö, Varda-hanke, käynnistyi vuonna 2015 opetus- ja kulttuuriministeriössä ja hankkeen tavoitteena on koota ajantasainen tietovaranto varhaiskasvatuksen lasten, henkilökunnan ja toimipaikkojen osalta (Varda 2017). Varda-hankkeen tavoitteena on, että suunnittelu- ja testausvaiheen jälkeen koko maan kattava tietojenkeruu käynnistyy vuoden 2018 lopulla. Tämä tutkimus tarjoaa omalta osaltaan näkökulmia siihen, mitä mahdollisuuksia uudenlainen tietovaranto voi tarjota paitsi tutkimukselle myös päätöksenteon valmistelulle ja päätösten vaikutusten arvioinnille.

Varhaiskasvatuslain supistusten tultua voimaan runsas kolmasosa kunnista ei rajoittanut lasten oikeuksia varhaiskasvatukseen. Helsinki on yksi niistä kunnista, jotka eivät ottaneet rajoituksia käyttöön. Oulun yliopistossa tehdyn seurantatutkimuksen (VaKa-Vai -hanke) mukaan kaikkiaan 37 prosenttia kyselyyn vastanneista kunnista oli päätynt säilyttämään oikeudet ennallaan (Valtioneuvoston kanslia 2017). Suurin osa varhaiskasvatusoikeuksia rajanneiden ja/tai aikuisten ja lasten suhdelukua nostaneiden kuntien varhaiskasvatuksen johtajista arvioi, ettei rajauksilla ollut merkittäviä kustannusvaikutuksia. Lisäksi vain harvat kyselyyn vastanneiden kuntien edustajista pitivät päiväkotiryhmissä tapahtuneita muutoksia lasten kannalta positiivisina. Tämän raportin luvussa 6 katsotaan tarkemmin niitä perheitä, joita varhaiskasvatusoikeuksien rajaaminen olisi koskettanut Helsingissä, jos rajaukset olisi otettu käyttöön. Tarkastelussa ovat vanhempainraha- ja kotihoidontukiperheet sekä työttömyysetuuksia saaneet perheet.

Varhaiskasvatusoikeuksien supistuksilla on vaikutuksia myös yksityisen hoidon tukeen. Supistusten kohteena olevat perheet saavat pienemmän yksityisen hoidon tuen kuin muut. Tässäkin suhteessa Helsinki on toiminut siten, että vaikka lakisääteinen tuki on alentunut, ei tuen kuntalaisia ole pienennetty.

Varhaiskasvatuslain toteutusta, toimintaa, kokemuksia ja kehittämistä on arvioitu ja tutkittu myös muissa selvityksissä ja hankkeissa (esim. Karila 2016; Lahtinen ja Selkee 2016; Karila ym. 2017; Hietämäki ym. 2017; Puroila ja Kinnunen, tulossa). Myös jotkut supistuksista päättäneet kunnat, kuten Vantaa, ovat teettäneet selvityksen siitä, miten supistuksen vaikutukset on koettu niiden kohteena olevissa perheissä ja hallinnossa (Pokki ja Roos 2017). Vantaa on sittemmin, syksyllä 2017, päättänyt luopua rajoituksista, ja ne tulevat poistumaan elokuussa 2018. Varhaiskasvatuksen vaikuttavuutta lapsiin pidemmällä välillä on Suomessa tutkittu rekisteriaineistoilla vain menetelmällä, jossa oletetaan, että mikäli lapsi ei ole lasten kotihoidon piirissä, hän osallistuu varhaiskasvatukseen (esim. Hiilamo ym. 2015; Tervola 2015 ja 2016; Karhula ym. 2017). Todellisuudessa osa näistä lapsista on voinut olla kuitenkin palveluiden ulkopuolella tai osallistuminen on ollut satunnaista.

1.3 Raportin sisältö

Raportti alkaa kuvaamalla Helsingin tämänhetkinen varhaiskasvatusjärjestelmä, tarjolla olevia kunnan varhaiskasvatuspalveluita sekä lastenhoitoon liittyviä etuuksia ja asiakasmaksuja (luku 2). Luvussa tarkastellaan lähemmin myös sitä, miten eri tavoin osallisuuden käsite vaihtelee varhaiskasvatuksessa ja miten tietoa on tässä raportissa käsitelty. Tutkimusaineiston rakentaminen, tietosisältö ja keskeiset käsitteet esitellään luvussa 3. Tutkimuksen varsinaiset tulokset esitellään luvuissa 4–7. Osa luvuista on yhden tutkijan kirjoittama ja osa luvuista on tehty yhteistyössä useamman tutkijan kanssa.

Perinteiset päivähoitotilastot antavat tiedon varhaiskasvatuksessa olevista lapsista vain vuoden viimeiseltä päivältä, eikä tilastoihin sisälly tietoja palveluja käyttävistä perheistä. Luku 4 kuvaa varhaiskasvatuksen osallistumista kokonaisen vuoden ajalta eli miten lapset osallistuvat varhaiskasvatuspalveluihin koko vuoden aikana ja miten suuri osa lapsista siirtyy vuoden aikana hoitomuodosta toiseen. Kokonaistilasto on antanut mahdollisuuden arvioida myös sitä, miten suuri osa lapsista ei osallistu lainkaan kunnan järjestämiin varhaiskasvatuspalveluihin eikä kuulu minkään julkisen lastenhoidon tuen tai palvelun piiriin.

Luvussa 5 tarkastellaan kolmea erityistä lapsiperheiden ryhmää. Niille on ominaista palvelujen ja etuuksien yhdistäminen. Tämä on mahdollista, kun kotona lasta hoitavat haluavat lastensa osallistuvan kerhotoimintaan (luku 5.1), kun vanhemmat tekevät osaaikatyötä joustavan hoitorahan tukemana ja tarvitsevat palveluja (luku 5.2) sekä silloin, kun lapset ovat esiopetuksessa ja tarvitsevat lisäksi varhaiskasvatuspalveluja (luku 5.3). Jokainen lapsiryhmä edustaa eri ikäluokkaa ja tarkastelu osoittaa, että varhaiskasvatuspalvelut ja etuudet eivät todellakaan ole aina toisiaan poissulkevia.

Luvussa 6 tarkastelun kohteeksi on rajattu ne päivähoitoikäisten lasten perheet, joissa ainakin yksi vanhemmista on eri syistä kotona, eli perheisiin, joiden lasten osallistumista varhaiskasvatuspalveluihin on useimmissa kunnissa, toisin kuin Helsingissä, rajoitettu. Ensinnäkin tarkastellaan sisarusten osallistumista varhaiskasvatuspalveluihin niissä perheissä, joissa vanhemmille maksetaan nuorimman lapsen perusteella joko vanhempainpäivärahaa tai kotihoidon tukea. Toiseksi lasten osallistumista varhaiskasvatuspalveluihin tarkastellaan perheissä, joissa ainakin toinen vanhemmista on työttömänä, ja miten vanhemman sukupuoli ja kansalaisuus vaikuttavat valintoihin.

Luvussa 7 tarkastellaan varhaiskasvatuspalveluita yhdestä poikkileikkausajankohdasta joulukuussa 2015 ja katsotaan millaisia lastenhoitoratkaisuja perheet ovat tehneet eri elämäntilanteissa. Palveluiden käyttöä seurataan ikäluokittain yhden ja kahden vanhemman perheessä, nuoremman sisaruksen syntyessä sekä kun perheen vanhemmat ovat ulkomaalaistaustaisia. Lisäksi tarkastellaan, miten perheen sosioekonomiset taustatekijät, koulutustaso sekä tulotaso liittyvät lasten palveluiden käyttöön.

Viimeisessä luvussa 8 on yhteenveto, jossa esitetään tutkimuksen tärkeimmät löydökset ja esitetään havaitsemiamme kehittämistarpeita erityisesti tietotuotannossa. Kirjoittajat ovat kommentoineet toistensa tekstejä, mutta jokainen kirjoittaja vastaa pääsääntöisesti siitä luvusta, jonka hän on kirjoittanut.

2 VARHAISKASVATUSJÄRJESTELMÄ JA HELSINGIN VARHAISKASVATUS- PALVELUT

Hanna Ahlgren-Leinuvuo

Yhteiskunta tukee alle kouluikäisten lasten perheitä erilaisilla lastenhoitoon liittyvillä palveluilla ja etuuksilla. Lasten hoidon palveluita eli varhaiskasvatuspalveluita ovat muun muassa päiväkotihoidon, perhepäivähoito ja alle kouluikäisten lasten kerhotoiminta. Lastenhoidosta maksettuja etuuksia puolestaan ovat vanhempainrahat – kuten äitiysraha, isyysraha ja vanhempainraha – ja lasten hoidon tuet eli lasten kotihoidon tuki, yksityisen hoidon tuki ja joustava hoitoraha.

Äitiys- ja vanhempainrahakausi pidetään peräkkäin, ja lapsi on yleensä noin 9 kuukauden ikäinen, kun vanhempainrahakausi päättyy. Yhteensä 9 viikon isyysrahakauden voi pitää kokonaan vanhempainrahakauden jälkeen, ennen kuin lapsi täyttää kaksi vuotta. Kolme viikkoa tästä kaudesta isä voi pitää samaan aikaan kun äiti on äitiys- tai vanhempainrahakaudella. Vanhempainpäivärahat maksetaan ansioiden tai edeltävän etuuden perusteella, tai vähimmäismääräisenä (ks. Kela 2017c; Haataja 2016, 36–61). Vanhempainrahakauden aikana lapsi ei voi osallistua kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen tai kunnan tukemiin varhaiskasvatuspalveluihin tai yksityisen hoidon tuella tuettuihin yksityisiin varhaiskasvatuspalveluihin.

Alle kouluikäisillä lapsilla on vanhempainrahakauden jälkeen oikeus kunnan järjestämiin varhaiskasvatuspalveluihin siihen asti, kunnes lapsi aloittaa peruskoulun. Kunta voi järjestää varhaiskasvatustoiminnan joko itse tai yhdessä muiden kuntien kanssa, hankkimalla palveluita esimerkiksi yksityiseltä palvelujen tuottajalta (ostopalveluna hankittu varhaiskasvatus) tai antamalla palvelukäyttäjälle palvelusetelin. Helsingissä palveluseteli on varhaiskasvatuspalvelujen osalta käytössä vain yksityisessä kerhotoiminnassa.

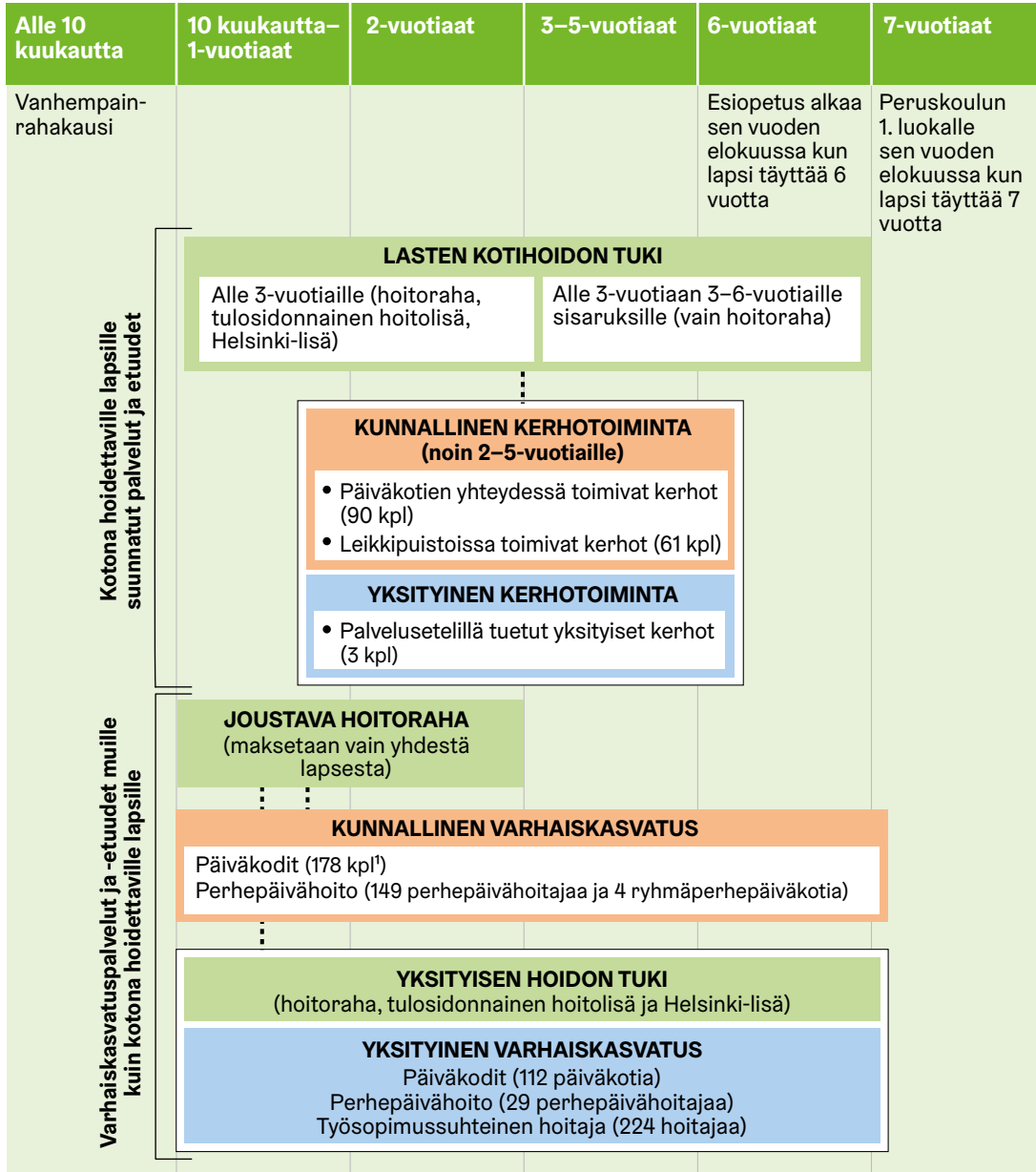
Kunnan järjestämän varhaiskasvatuksen sijasta lapsiperhe voi järjestää lapsen hoidon vanhempainvapaan jälkeen myös Kelan maksamien ja kunnan rahoittamien lastenhoidon tukien turvin. Lastenhoidon tuista lasten kotihoidon tuki ja yksityisen hoidon tuki ovat vaihtoehtoja kunnan järjestämille varhaiskasvatuspalveluille. Joustava hoitoraha tukee osa-aikatyön ja lastenhoidon yhdistämistä pienten lasten vanhemmilla. (L 1128/1996; ks. Kela 2017b.)

Kuviossa 2.1 on kuvattu Helsingin varhaiskasvatuspalveluiden ja tarjolla olevien lasten hoidon tukien vaihtoehdot lapsen iän mukaan. Kuvioista on jätetty pois kunnan järjestämä kaikille avoin leikkipuistoissa tai perhetalloissa järjestettävä leikkitoiminta.

Kuvio 2.1. Helsingin varhaiskasvatuspalvelut ja lasten hoidon tuet vuonna 2016

Kuvassa käytetyt värit: Lasten hoidon tuki Kunnan järjestämä palvelu Yksityisen järjestämä palvelu

..... Palvelut, joihin lapsi on oikeutettu lasten hoidon tuen kanssa

¹ Luku sisältää 3 ostopalvelupäiväkotia.

Ei sisällä kunnan järjestämää kaikille avointa leikkipuistoissa tai perhetaloissa järjestettävää leikkitoimintaa.

2.1 Kunnallinen ja yksityinen varhaiskasvatus

Helsingin kaupunki järjestää varhaiskasvatusta kunnallisissa päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Helsingissä oli vuonna 2016 kaikkiaan 278 kunnallista päiväkotia. Näistä kolme on yksityisiä päiväkoteja, joista kaupunki ostaa varhaiskasvatuspalveluja ostopalvelusopimuksella. Kunnallisessa perhepäivähoidossa toimi 149 kunnallista perhepäivähoitajaa. (Helsingin varhaiskasvatusvirasto 2017, 9 ja 17.)

Kunnallista varhaiskasvatusta täydentää yksityinen varhaiskasvatus, jota tuetaan yksityisen hoidon tuella. Vuonna 2016 yksityisen hoidon tuella tuettua varhaiskasvatusta oli Helsingissä 112 yksityisessä päiväkodissa. Noin puolessa yksityisistä päiväkodeista oli erilaisia pedagogisia tai muita painotuksia, joista kielipainotteisten päiväkotien osuus on suurin. Päiväkotihoidon lisäksi yksityisen hoidon tukea voidaan maksaa myös yksityisessä perhepäivähoidossa olevista lapsista sekä lapsista, joille palkataan hoitaja kotiin. Vuonna 2016 yksityisen hoidon tuen piiriin kuuluvia perhepäivähoitajia oli Helsingissä 29, ryhmäperhepäiväkoteja 4 ja työsopimussuhteisia hoitajia 224. (Helsingin varhaiskasvatusvirasto 2017, 9.)

Alle 3-vuotiaan lapsen työssä käyvällä vanhemmalla on myös oikeus joustavaan hoitorahaan. Joustavaan hoitorahaan maksetaan työaikaan suhteutettuna vanhemmille, jotka tekevät lyhennettyä (alle 30 h/viikko) työaika. Lapsilla on tänä aikana oikeus käyttää kunnan järjestämiä tai yksityisiä varhaiskasvatuspalveluja (ks. luku 5.2). (Kela 2017b.)

2.2 Lapsen hoitaminen kotona ja kodin ulkopuoliset palvelut

Alle 3-vuotiasta lasta ja hänen 3–6-vuotiaita sisarusiaan voidaan hoitaa myös kotona lasten kotihoidon tuella. Kotihoidon tuella hoidettavat lapset voivat osallistua kunnalliseen kerhotoimintaan, joka on suunnattu 2–5-vuotiaille kotona hoidettaville lapsille. Toimintaan voi osallistua 1–4 päivänä viikossa 2,5–3 tuntia päivässä. Kerhotoimintaa järjestetään koulujen toiminta-aikoina ja esimerkiksi kesä–heinäkuussa kerhotoimintaa ei ole. Kerhotoiminnan tavoitteena on tukea lapsen kasvua ja kehitystä. Kerhoissa on suunniteltua ja ohjattua leikkiä ja toimintaa. Kerhossa syödään kotoa tuodut pikkuevää. Sisätiloissa toimivien kerhojen lisäksi on metsä- ja pihakerhoja. (Helsingin kaupunki 2017b.)

Helsingissä toimii yli 150 kunnallista kerhoa, joista 60 prosenttia toimii päiväkodeissa ja loput leikkipuistoissa (ks. luku 5.1). Lisäksi Helsingin myöntämällä palvelusetelillä tuettua kerhotoimintaa oli vuonna 2016 tarjolla muutamassa yksityisessä kerhossa. Kunnalliseen tai yksityisen hoidon tuella tuettuun varhaiskasvatukseen osallistuvat lapset eivät voi osallistua kunnalliseen kerhotoimintaan eivätkä palvelusetelillä järjestettyyn kerhotoimintaan. (Helsingin varhaiskasvatusvirasto 2017, 17.)

Myös Helsingin kaupungin ulkopuoliset tahot kuten kirkko, urheiluseurat, yhdistykset ja yksityiset yritykset järjestävät alle kouluikäisille lapsille päivätoimintaa Helsingissä.

Esimerkiksi Helsingin seurakunnilla on päiväkerhoja alle kouluikäisille lapsille eri puolilla kaupunkia, ja vuoden 2016 aikana niiden järjestämään päiväkerhotoimintaan osallistui kaikkiaan yli 800 helsinkiläislasta (Kirkkohallitus 2017). Kirkon, kolmannen sektorin tai yksityisten toimijoiden järjestämästä kerhotoiminnasta ei kuitenkaan ole saatavilla sellaista tietoa, mikä olisi mahdollista yhdistää tämän tutkimuksen aineistoon.

2.3 Esiopetus

Oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna lapsille järjestetään maksutonta esiopetusta. Esiopetuksesta tuli velvoittavaa elokuun 2015 alusta alkaen. Lapsen on osallistuttava vuoden kestävään esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan. Lapsen huoltaja voi myös päättää, että lapselle ei haeta esiopetuspaikkaa. Tällöin huoltajan on itse huolehdittava, että lapsi osallistuu muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan. Perusopetuslain mukaista maksutonta esiopetusta annetaan kunnan päättämässä päiväkodeissa ja kouluissa. Lisäksi jotkin opetuksen järjestäjät ovat saaneet valtiolta luvan järjestää esiopetusta. Esiopetusta annetaan neljä tuntia päivässä koulujen toiminta-aikoina. Esikouluikäisillä lapsilla on oikeus varhaiskasvatustiloihin ja lasten hoidon tukiin esiopetusajan ulkopuolella. (Helsingin kaupunki 2017c; L 628/1998, 26a §.)

2.4 Varhaiskasvatuksen asiakasmaksut

Kunnan järjestämän varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista säädetään laissa varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista (L 1503/2016). Laki astui voimaan 1.3.2017. Tätä ennen asiakasmaksuista säädettiin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa (L 734/1992, asiakasmaksulaki). Lakimuutoksen jälkeen perheen koko ja tulotaso vaikuttavat varhaiskasvatuksesta perittävien asiakasmaksujen suuruuteen entiseen tapaan. Sen sijaan hoitoajan osalta laki toi muutoksia.

Aiemmin osapäiväisen ja osa-aikaisen päivähoidon asiakasmaksut määräytyivät kunnan päättämien perusteiden mukaisesti. Laki velvoitti kunnan huomioimaan säännöllisen kokopäivähoitoa lyhyemmän hoitoajan asiakasmaksuissa, mutta kunta sai itse päättää, millä tavalla. Uudessa laissa käytetään kokopäiväisen tai osapäiväisen varhaiskasvatuksen sijaan termiä kokoaikainen tai osa-aikainen varhaiskasvatus. Kokoaikaisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan vähintään 35 tuntia viikossa annettavaa varhaiskasvatusta ja osa-aikaisella alle 35 tuntia viikossa annettavaa varhaiskasvatusta. Jos lapsi on varhaiskasvatuksessa enintään 20 tuntia viikoittain, saa kuukausimaksu olla enintään 60 prosenttia kokoaikaisen varhaiskasvatuksen maksusta. Muutos liittyy siihen, että uudessa varhaiskasvatustilaisissa subjektiivista päivähoido-oikeutta rajattiin 20 tuntiin viikossa

(L 108/2016; ks. luku 2.7). Jos lapsi on varhaiskasvatuksessa 20–34 tuntia viikossa, asiakasmaksu täytyy suhteuttaa varhaiskasvatusaikaan. (L 1503/2016; HE 205/2016.)

Parhaillaan kaavoillaan lakimuutosta, jossa pieni- ja keskituloisilta perittäviä varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja alennettaisiin. Lisäksi sisaruksilta perittäviä maksuja alennettaisiin siten, että toisesta lapsesta perittävä maksu olisi 50 prosenttia nuorimman lapsen laskennallisesta kokoaikaisen varhaiskasvatuksen maksusta, kun maksu voi tällä hetkellä olla enintään 90 prosenttia. Muutosten taustalla on Sipilän hallituksen asettaman kannustinloukkutyöryhmän selvitys, jonka mukaan varhaiskasvatusmaksujen alentaminen purkaisi kannustinloukkuja ja lisäisi työllisyyttä (HE 115/2017).

Varhaiskasvatuksen enimmäismaksut Helsingissä

Koska Helsinki ei ole rajannut subjektiivista oikeutta varhaiskasvatukseen, Helsingissä ei sovelleta edellä kuvattuja uuden lain mukaisia kokoaikaisen ja osa-aikaisen varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja vaan asiakasmaksut määräytyvät edelleen päivittäisen hoitoajan mukaan kuten ennenkin. Varhaiskasvatuksen asiakasmaksujen uudistus on kuitenkin Helsingissä käynnissä.

Helsingissä sovellettavan asiakasmaksulain (L 734/1992) mukaan kokopäiväisestä varhaiskasvatuksesta voidaan periä enintään 290 euroa kuukaudessa eikä alle 27 euron maksua ei peritä. Korkeinta maksua maksetaan vain perheen nuorimmasta lapsesta, sisarusten maksut ovat pienempiä. Maksu voidaan periä enintään yhdeltätoista kalenterikuukaudelta toimintavuoden aikana³. Helsingissä vuonna 2017 perittävät enimmäismaksut on esitetty taulukossa 2.1.

Taulukko 2.1. Lasten kokopäiväisestä varhaiskasvatuksesta perittävät enimmäismaksut Helsingissä vuonna 2017 verrattuna lain sallimiin enimmäismaksuihin

	Enimmäismaksu kokopäivähoidosta euroa/kk	
	Helsingissä perittävä	Lain sallima
Nuorin lapsi	290	290
Toiseksi nuorin lapsi	221	261
Muut lapset	58	58

Lähde: Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 2017a ja Asiakasmaksulaki (L 734/1992).

3 Jos lapsi on varhaiskasvatuksessa toimintavuoden kaikkina kuukausina ja hän on poissa varhaiskasvatuksesta toimintavuoden aikana muusta syystä kuin sairauden vuoksi enintään kolme neljäsosaa kuukausimaksun perusteena olevien kuukausittaisten varhaiskasvatuspäivien määrästä, voidaan maksu kuitenkin periä 12 kuukaudelta (L 734/1992, asiakasmaksulaki, 4 §.)

Helsinki perii nuorimman lapsen hoidosta lainmukaisen enimmäismaksun, 290 euroa. Sen sijaan toiseksi nuorimman lapsen asiakasmaksu on Helsingissä vain 221 euroa kuukaudessa mikä on 76 prosenttia nuorimman lapsen maksun suuruudesta. Lain mukaan ikäjärjestyksessä seuraavasta kokoaikaisesta varhaiskasvatuksessa olevasta lapsesta voidaan määrätä maksu, joka on enintään 90 prosenttia nuorimman lapsen maksusta eli 261 euroa. Esimerkiksi naapurikaupungeissa Espoossa ja Vantaalla enimmäismaksu toiseksi nuorimman lapsen hoidosta on lain sallima 261 euroa kuukaudessa. Muista perheen lapsista maksetaan Helsingissäkin lain sallima enimmäismaksu, mikä on 20 prosenttia nuorimman lapsen asiakasmaksusta eli enimmillään 58 euroa kuukaudessa. Varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja tarkistetaan joka toinen vuosi yleisen ansiotasoindeksin muutoksen mukaisesti. Taulukossa 2.2. on kuvattu kokopäivähoidon enimmäismaksut vuosilta 2008–2017.

Taulukko 2.2. Kokopäivähoidon enimmäismaksut/kk Helsingissä vuosina 2008–2017

	Kokopäivähoidon enimmäismaksut €/kk									
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kokopäivähoidon maksu nuorimmasta lapsesta enintään	233	233	254	254	264	264	283	283	290	290
Kokopäivähoidon maksu toiseksi nuorimmasta lapsesta enintään	170	170	189	189	198	198	215	215	221	221
Muiden lasten kokopäivähoidosta enintään perittävä maksu	46,60	46,60	50,80	50,80	52,80	52,80	56,50	56,50	58,00	58,00

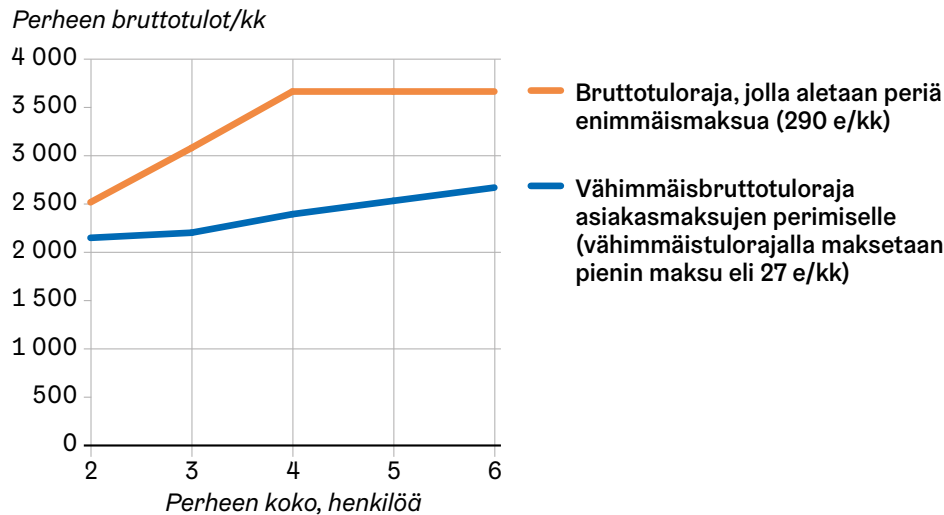
Lähde: Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 2017b.

Asiakasmaksujen tulorajat

Varhaiskasvatuksen asiakasmaksuihin vaikuttavat hoitoajan lisäksi perheen tulot. Laissa varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista säädetään bruttokuukausituloloille⁴ alaraja, jota pienemmillä tuloilla asiakasmaksua ei peritä lainkaan. Tulorajoissa on huomioitu perheen koko. Asiakasmaksu määräytyy sen mukaan, kuinka suuri on perheen bruttokuukausitulojen ja laissa säädetyn bruttokuukausitulojen alarajan mukaisten tulojen erotus. Mitä suurempi erotus on, sitä suuremmaksi asiakasmaksu määräytyy. (ks. Haataja & Valaste 2017a tulojen vaikutuksesta asiakasmaksuihin).

4 Tuloina otetaan huomioon samassa taloudessa elävän lapsen, lapsen vanhemman tai muun huoltajan sekä tämän puolison tai tämän kanssa avioliitonomaisissa olosuhteissa elävän henkilön veronalaiset ansio- ja pääomatulot sekä verosta vapaat tulot. Tuloina ei siis huomioida perheen saamia verottomia tukia tai etuisuuksia. Esimerkiksi lasten kotihoidon tukea, asumistukea, opintotukea tai toimeentulotukea ei huomioida. (ks. tarkemmin Helsingin kaupunki 2017a.)

Kuvio 2.2. Lainmukaiset bruttotulojen kuukausirajat alimmalle ja ylimmälle asiakasmaksulle vuonna 2017

Lähde: Helsingin kaupunki 2017c; L 1503/2016; HE 205/2016.

Helsingin varhaiskasvatuksen asiakasmaksutuloista reilusti yli 90 prosenttia kertyy kunnallisten päiväkotien asiakasmaksuista. Vuonna 2016 päiväkotihoidon asiakasmaksutulo kattoivat noin 14 prosenttia kunnallisten päiväkotien kokonaiskustannuksista. (Hiekkavuosi 2017, 22 ja 80.)

Hoitoajan vaikutus asiakasmaksuihin

Osapäivähoidosta maksut määräytyvät hoitoajan mukaan niin, että yli 7 tunnista peritään kokoaikainen varhaiskasvatusmaksu, yli viidestä, mutta korkeintaan seitsemästä tunnista peritään 80 prosenttia varhaiskasvatusmaksusta ja korkeintaan viidestä tunnista peritään 60 prosenttia varhaiskasvatusmaksusta. Taulukossa 2.3 on esitetty Helsingissä vuonna 2017 käytössä olevat hoitoajan mukaiset asiakasmaksujen maksuprosentit. Mikäli lapsen hoitoaika on päivittäin alle 7 tuntia (tai hän on vuorohoidossa alle 161 tuntia kuukaudessa), asiakasmaksu on kokopäivähoitoa pienempi, 60–80 prosenttia kokopäivähoidon hinnasta.

Esiopetus (4 tuntia/päivä) on maksutonta. Jos lapsi on esiopetuksessa ja hän sen lisäksi osallistuu varhaiskasvatukseen, ovat osa-aikaiset maksut seuraavat: yli seitsemästä tunnista 65 prosenttia, yli viidestä, mutta alle seitsemästä tunnista 40 prosenttia ja alle viidestä tunnista 20 prosenttia. Esiopetuksen osalta maksu peritään vain siihen liittyvän varhaiskasvatuksen osalta. Esiopetukseen liittyvän varhaiskasvatuksen asiakasmaksut ovat enimmillään 65 prosenttia kokopäivähoidon hinnasta. Lisäksi ennalta sovituista vapaapäivistä saa neljän prosentin alennuksen päivää kohden.

Taulukko 2.3. Varhaiskasvatuksen asiakasmaksujen maksuprosentit hoitoajan mukaan, % kokopäivähoidon enimmäismaksusta

	Esiopetus +		
	Varhaiskasvatus, %	Varhaiskasvatus, %	Vuorohoito, %
Yli 7 tuntia/päivä	100	65	.
5–7 tuntia/päivä	80	40	.
Enintään 5 tuntia/päivä	60	20	.
Vähintään 161 tuntia/viikko	.	.	100
101–160 tuntia/viikko	.	.	80
61–100 tuntia/viikko	.	.	60

Lähde: Helsingin kaupunki 2017c.

Muusta kuin kunnan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa järjestetystä varhaiskasvatuksesta perittävistä asiakasmaksuista kunta päättää itse. Esimerkiksi kunnallinen kerhotoiminta on tällaista toimintaa. Helsingissä kunnalliseen kerhotoimintaan osallistumisesta ei peritä asiakasmaksuja.

Vuonna 2016 maksetut asiakasmaksut maksuluokittain

Taulukossa 2.4 on vuoden 2015 mukainen hoitomaksujen jakauma Helsingissä kunnallisessa päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olleille. Reilu viidennes hoitomaksuista on nollamaksuluokassa, reilu viidennes korkeimmassa maksuluokassa ja reilu viidennes maksuluokassa 181–232 euroa/kuukaudessa.

Taulukko 2.4. Kunnallisessa päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevien lasten hoitomaksujen jakauma 31.12.2015. Lasten päivähoiton tilastotietoja vuodelta 2015

Maksuluokka, euroa/kuukausi	Lasten lukumäärä	Osuus, %
0	5 532	22,6
21–60	1 233	5,0
61–100	1 519	6,2
101–140	2 262	9,2
141–180	1 831	7,5
181–232	5 073	20,7
233–280	1 382	5,6
281–	5 451	22,2
Tieto puuttuu	228	0,9
Yhteensä	24 511	100,0

Lähde: Helsingin varhaiskasvatusvirasto 2016.

2.5 Lasten hoidon tukien suuruus

Lasten hoidon tukia maksetaan lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain mukaan (L 1128/1996). Vuonna 2017 perheen nuorimmasta alle 3-vuotiaasta lapsesta maksetaan lasten kotihoidon tuen hoitorahaa 338,34 euroa ja tulosidonnaista hoitolisää enintään 181,07 euroa kuukaudessa. Muista perheen alle kouluikäisistä lapsista maksetaan vain hoitorahaa: alle 3-vuotiaasta hoitorahaa maksetaan 101,29 euroa kuukaudessa ja yli 3 vuotta täyttäneestä alle kouluikäisestä lapsesta 65,09 euroa kuukaudessa.

Lasten lakisääteisen kotihoidon tuen lisäksi maksetaan Helsinki-lisää vain perheen nuorimmalle lapselle. Helsinki-lisän suuruus riippuu lapsen iästä: alle puolitoista vuotiaasta lapsesta maksetaan Helsinki-lisää 264 euroa, yli puolitoistavuotiaasta mutta alle 2-vuotiaasta 218,64 euroa ja 2 vuotta täyttäneestä mutta alle 3-vuotiaasta 134,55 euroa kuukaudessa. Taulukkoon 2.5 on koottu kotihoidon tuen hoitorahan, hoitolisän ja Helsinki-lisän euromäärät vuoden 2017 osalta.

Taulukko 2.5. Lasten kotihoidon tuki ja lasten kotihoidon tuen Helsinki-lisä vuonna 2017, €/kk

Nuorimman lapsen ikä ³	Kotihoidon tuki, €/kk			
	Hoitoraha	Hoitolisä ¹	Helsinki-lisä ²	Tuet yhteensä
Alle 1 vuotta 6 kuukautta	338,34	0–181,07	264	602,34–783,91
1 vuosi 6 kuukautta–1 vuosi 11 kuukautta	338,34	0–181,07	218,64	556,98–738,05
2 vuotta–2 vuotta 11 kuukautta	338,34	0–181,07	134,55	472,89–653,96

¹ Hoitolisä määräytyy perheen tulojen mukaan ja se maksetaan vain yhdelle perheen lapselle.

² Helsinki-lisä maksetaan vain perheen nuorimmalle lapselle.

³ Muista alle 3-vuotiaista sisaruksista tukea maksetaan 102,17 euroa/lapsi ja muista alle kouluikäisistä sisaruksista 65,65 euroa/lapsi.

Lähde: Helsingin kaupunki 2017c.

Yksityisen hoidon tuen hoitorahaa maksetaan 172,25 euroa ja tulosidonnaista hoitolisää enintään 144,85 euroa kuukaudessa. Yksityisen hoidon tuen hoitorahaa ja hoitolisää maksetaan kaikista perheen varhaiskasvatusikäisistä lapsista.

Taulukko 2.6. Yksityisen hoidon tuki ja yksityisen hoidon tuen Helsinki-lisä vuonna 2017, €/kk

	Yksityisen hoidon tuki, €/kk			
	Hoitoraha	Hoitolisä ¹	Helsinki-lisä ²	Tuet yhteensä
Päivähoito				
Alle 3 vuotta	172,25	0–144,85	600	772,25–917,10
3 vuotta täyttänyt	172,25	0–144,85	330	502,25–647,10
Perhepäivähoito				
Alle 3 vuotta	172,25	0–144,85	300	472,25–617,10
3 vuotta täyttänyt	172,25	0–144,85	160	332,25–477,10
Työsopimussuhteinen hoitaja				
Alle 3 vuotta	172,25	0–144,85	500	672,25–817,10
3 vuotta täyttänyt	172,25	0–144,85	160	332,25–477,10

¹ Hoitolisä määräytyy perheen tulojen mukaan. Hoitolisää saavalle perheelle maksetaan 60 euron ylimääräinen Helsinki-lisä.

² Helsinki-lisä maksetaan silloin, kun lapsen päivähoito on kokopäivähoitoa, eli hoitoaika on yli 20 tuntia viikossa.

Lähde: Helsingin kaupunki 2017c.

Yksityisen hoidon tuen Helsinki-lisää maksetaan kaikista perheen kokopäivähoidossa olevista lapsista. Helsinki-lisän suuruus riippuu lapsen iästä ja valitusta hoitomuodosta. Alle 3-vuotiaana Helsinki-lisä on suurempi kuin kolme vuotta täyttäneen, ja päiväkotihoidossa olevalle Helsinki-lisää maksetaan enemmän kuin perhepäivähoidossa olevalle. Taulukkoon 2.6 on koottu yksityisen hoidon tuen hoitorahan, hoitolisän ja Helsinki-lisän euromäärät vuoden 2017 osalta.

Joustavan hoitorahan suuruus riippuu vanhemman työajasta toisin sanoen siitä, mikä verran hänen työaikansa on lyhennetty normaalista. Tukea maksetaan vain yhdestä perheen lapsesta. Tuki on 241,19 euroa, jos työaika on enintään 22,5 tuntia viikossa tai 60 prosenttia työajasta, ja 160,80 euroa, jos työaika on enintään 30 tuntia viikossa tai 80 prosenttia työajasta. (Kela 2017b.)

Lasten hoidon tukien lakisääteisten osien (hoitoraha ja hoitolisä) suuruus on sidottu hintatason muutoksiin ja ne tarkistetaan vuosittain. Vuoden 2017 alussa lastenhoidon tuet pienenevät tästä syystä 0,85 prosenttia edellisvuodesta. Lasten kotihoidon tuen Helsinki-lisään ei ole tehty viime vuosina muutoksia. Sen sijaan yksityisen hoidon tuen Helsinki-lisää korotettiin 2013–2014 kymmenellä eurolla sekä alle 3-vuotiaiden että 3 vuotta täyttäneiden osalta ja vuosina 2015–2016 sadalla eurolla alle 3-vuotiaiden osalta.

2.6 Osa-aikaisuus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuspalveluissa olevien lasten hoitoaika vaihtelee. Osa perheistä tarvitsee palvelua vähintään 7 tuntia päivässä, osalle riittää lyhyempikin tuntimäärä. Osa käyttää palvelua päivittäin, joillakin hoidon tarve saattaa olla vain parina päivänä viikossa. Vuorotyötä tekeville on tarjolla vuorohoitoa, jossa lapsen hoitoaika voi kohdistua esimerkiksi yöhön. Sillä, onko lapsi osa-aikaisessa vai kokoaikaisessa varhaiskasvatuksessa, on merkitystä paitsi palvelun järjestämisen myös asiakasmaksujen määräytymisen näkökulmasta.

Kansallisessa tilastoinnissa varhaiskasvatuksen osa-aikaisuutta on tilastoitu päivittäisen hoitoajan mukaan, osapäivähoidoksi on katsottu 5 tuntia tai sitä vähemmän kestävä päivittäinen hoito (THL 2016; Säkkinen ja Kuoppala 2016). Viikkotasolla osa- ja kokoaikaisen hoidon raja on 25 tuntia (Varhaiskasvatusvirasto 2015). Uusi varhaiskasvatuslaki haastaa palveluntuottajia viikkotuntiperusteiseen laskentatapaan. Tuntiperusteisessa lähestymisessä osa-aikainen varhaiskasvatus olisi viikkotunneiltaan alle 35 tuntia (L 1503/2016). Subjektivisen hoito-oikeuden raja kulkee taas 20 viikkotunnissa (L 108/2016). Enintään 20 tuntia viikossa olevien lasten kuukausimaksu saa olla enintään 60 prosenttia kokoaikaisen varhaiskasvatuksen maksusta (L 1503/2016).

Tällä hetkellä Helsinki tekee lapsen varhaiskasvatuksesta sijoituspäätöksen, joka perustuu päivittäiseen hoitoaikaan. Lapselle voidaan hakea alle 5, 5–7 tai yli 7 tunnin päivähoitoa. Alle viiden tunnin hoitopäivät on luokiteltu osapäivähoidoksi, kaksi muuta tuntiluokkaa kokopäivähoidoksi. Näihin hoitoaikoihin voidaan hakea säännöllisiä vapaapäiviä, joista etukäteen sovittuna saa alennusta kuukausimaksuun.

Vuoden 2015 lopun tilanteessa 20 prosenttia Helsingin kunnallisessa päivähoidossa olevista lapsista piti vapaapäiviä. Suurimmalla osalla vapaapäiviä oli kuukaudessa neljä eli heillä oli esimerkiksi nelipäiväinen hoitoviikko käytössä. Yleisintä vapaapäivien pitäminen oli 5–7 tunnin päivähoidossa olevilla lapsilla, heistä kolmanneksella oli vapaapäiviä kuukaudessa.

Laskennallisesti subjektivisen hoito-oikeuden rajan eli 20 tunnin viikkotunnin rajauksen alittaa vain alle prosentti yli 7 tunnin päivähoidossa olevista ja 14 prosenttia 5–7 tunnin päivähoidossa olevista. Kaikista kokopäiväisistä eli yli 5 tunnin hoidossa olevista 3,5 prosenttia on laskennallisesti alle 20 tunnin viikkohoidossa. (Taulukko 2.7.)

Tässä raportissa osa-aikaisuutta on tarkasteltu pääsääntöisesti päivittäisen hoitoajan mukaan. Säännölliset vapaapäivät on huomioitu osa-aikaisuuden tarkastelussa ainoastaan luvuissa 5.2 ja 6. Tieto osaviikkoisuudesta joulukuussa muodostettiin niin, että osaviikkoiseksi määrittäytyivät ne lapset, joilla on jonakin hetkenä joulukuussa ainakin yhden kerran tieto vapaapäivistä kyseiselle kuukaudelle. Lasten läsnäolopäiviä eli tosiasiallista läsnäoloa nämä tiedot eivät kuitenkaan mittaa, vaan kyseessä on lapselle haettu palvelumuoto. Vuorohoitoa tarkastellaan omana palvelulajinaan.

Taulukko 2.7. Osaviikkoisten osuus koko- ja osapäiväisistä päivähoitolapsista kunnan päivähoitossa 31.12.2015. Sisältää kunnallisen päiväkotihoidon, ryhmäperhepäivähoidon ja ympärivuorokautisen päivähoitokauden

Päivittäinen hoitoaika	Kaikki lapset	Vapaapäiviä kuukaudessa				Vapaapäiviä kuukaudessa %			
		Ei vapaa-päiviä	2-4 päivää	5-8 päivää	Yli 8 päivää	Ei vapaa-päiviä	2-4 päivää	5-8 päivää	Yli 8 päivää
Yli 7 tuntinen päivähoito	17 825	14 999	1 961	765	100	84,1	11,0	4,3	0,6
5-7 tuntinen päivähoito	5 033	3 294	991	676	72	65,4	19,7	13,4	1,4
Yli 5 tuntiset yhteensä	22 858	18 293	2 952	1 441	172	80,0	12,9	6,3	0,8
Alle 5 tunti-nen hoito	1 085	895	86	85	19	82,5	7,9	7,8	1,8
Kaikki yhteensä	23 943	19 188	3 038	1 526	191	80,1	12,7	6,4	0,8

Lähde: Helsingin varhaiskasvatusvirasto 2016.

2.7 Helsinki ei ole rajannut subjektiivista oikeutta varhaiskasvatukseen

Elokuun 2016 alussa rajattiin kaksikymmentä vuotta voimassa ollutta alle kouluikäisen lapsen subjektiivista oikeutta varhaiskasvatukseen. Rajauksen jälkeen varhaiskasvatuskäisillä lapsilla on oikeus saada varhaiskasvatusta *vähintään 20 tuntia viikossa*. Oikeus 20 viikkotuntia laajempaan varhaiskasvatukseen jatkui niillä lapsilla, joiden vanhemmat tai muut huoltajat ovat töissä, opiskelevat päätoimisesti tai osallistuvat muun muassa työllistymistä edistävään palveluun tai kuntoutuksen. Lisäksi varhaiskasvatus on aina järjestettävä 20 tuntia laajempaan, *jos se on tarpeen lapsen kehityksen, tuen tarpeen tai perheen olosuhteiden takia taikka se on muutoin lapsen edun mukaista*. (108/2016, 11 a §.)

Kunnissa on tehty erilaisia päätöksiä subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajauksen suhteen. Helsinki ei ole ottanut rajausta käyttöön, mutta suurista kaupungeista esimerkiksi Vantaa⁵ ja Oulu rajaavat subjektiivista varhaiskasvatusoikeutta. Oulun yliopiston VakaVai -tutkimushankkeen kyselyyn osallistuneesta 207 kunnasta 77 eli 37 % oli päättänyt olla rajaamatta lasten varhaiskasvatusoikeutta (ks. VaKaVai 2017; Puroila ym. 2017).

Lakiin lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta tehtiin yksityisen hoidon tuen osalta vastaavat varhaiskasvatusoikeutta koskevat muutokset, jotka koskevat myös nii-

5 Vantaa päättänyt luopua rajoituksista elokuusta 2018 alkaen (ks. luku 1.2.)

tä kuntia, joissa rajausta ei otettu käyttöön. Yksityisen hoidon tuki voi olla lasta kohti 172,25 €/kk tai 63,38 €/kk riippuen lapsen päivähoito-oikeuden laajuudesta. Tilanteissa, joissa vanhemmat tai toinen heistä on koko päivän kotona esimerkiksi toisen lapsen hoidon tai työttömyyden vuoksi, Kela maksaa pienempää yksityisen hoidon tukea. (Kela 2017, 6–8.)

Helsingissä varhaiskasvatustalouden lautakunta päätti maaliskuussa 2016, että yksityisen varhaiskasvatuksen toimintaedellytysten turvaamiseksi ja lasten hoitomuodon valintamahdollisuuksien säilyttämiseksi yli 20 viikkotuntin varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvat perheet saavat 1.8.2016 alkaen samaa kuntalisää kuin tähänkin asti (Helsingin kaupunki 2017c; Hiekkavuori 2017, 3).

2.8 Helsinki suhteessa koko maahan

Joka kymmenes alle 7-vuotias suomalaislapsi asuu Helsingissä. Helsinkiläiset lapsiperheet ovat lapsimäärältään keskimäärin hieman pienempiä ja koko maata useammin perheissä on vain yksi huoltaja, alle 7-vuotiaista lapsista 19 prosenttia asui Helsingissä yhden huoltajan tai vuoroasumisperheessä, koko maassa 14 prosenttia. (Tilastokeskus 2016b.)

Helsinkiläiset lapset ovat huomattavasti koko maata useammin ulkomaalaistaustaisia. 9 prosentilla helsinkiläisistä alle 10-vuotiaista oli joku muu kansalaisuus kuin Suomi. Äidinkieli oli muu kuin suomi, saame tai ruotsi 18 prosentilla kaikista alle 7-vuotiaista helsinkiläisistä, koko maassa 8 prosentilla. Kun kaikista alle 7-vuotiaista 11 prosenttia asui Helsingissä, vieraskielisistä osuus oli 25 prosenttia. (Tilastokeskus 2016b.)

Suuresta ulkomaalaisväestöstä johtuen Suomessa suoritettuja perusasteen jälkeisiä tutkintoja on helsinkiläisellä aikuisväestöllä koko maata vähemmän. Sen sijaan korkeasteen tutkinto on puolella 25–64-vuotiaalla helsinkiläisellä, kun koko maan keskiarvo on 39 prosenttia. Työllisyysaste on hieman koko maata korkeampi, ja työllisissä on selvästi koko maata enemmän asiantuntija- tai erikoisasiantuntijatehtävissä työskenteleviä (48 % vs 37 %). Myös tuloissa helsinkiläiset lapsiperheet erottuvat korkeammilla tuloilla koko maasta. (Tilastokeskus 2015a ja 2015b.)

Kotihoidon tukea helsinkiläiset lapsiperheet käyttävät samassa määrin kuin koko maassakin, jos tukea käyttäneet suhteuttaa kaikkiin 1–6-vuotiaisiin. Alle 3-vuotiaat käyttävät Helsingissä hieman useammin kotihoidon tukea, mutta yli 3-vuotiaat harvemmin. Myös joustavaa hoitorahaa käytettiin Helsingissä ja koko maassa samassa suhteessa vuoden 2016 lopussa. Yksityisen hoidon tukea taas käytetään Helsingissä koko maata enemmän, osuus on ollut jatkuvasti kasvussa. (Kelan rekisterit.) Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa 1–6-vuotiaista helsinkiläisistä on useampi kuin koko maan lapsista, etenkin kolme vuotta täyttäneistä osuus on selkeästi suurempi (THL 2016).

Taulukko 2.8. Helsinki ja koko maa erilaisilla väestö-, elinolo- ja lastenhoidon mittareilla

	Helsinki	Koko maa
0–6-vuotiaat, henkilöä	45 807	411 555
0–6-vuotiaiden osuus koko väestöstä, %	7,2	7,5
Lapsiperheen keskip koko (alle 18-vuotiaita lapsia), henkilöä	3,51	3,76
0–6-vuotiaat yhden vanhemman perheissä, %	18,7	13,9
Ruotsinkielisten osuus 0–6-vuotiaista, %	7,0	5,8
Muun kuin suomen, saamen tai ruotsinkielisten osuus 0–6-vuotiaista, %	18,2	8,2
Ulkomaan kansalaisten osuus alle 10-vuotiaista, %	8,7	4,4
Perusasteen jälkeinen tutkinto 25–64-vuotiaista, %	80,8	83,3
Korkea-asteen tutkinto 25–64-vuotiaista, %	48,7	39,0
Työllisten osuus 20–64-vuotiaista, %	70,6	69,3
Asiantuntija tai erityisasiantuntija ammatissa työskentelevät, %	47,6	37,1
Kulutusyksikkökohtainen käytettävissä oleva rahatulon mediaani asutokunnassa, jossa kaksi vanhempaa ja nuorin lapsi alle 7 vuotta, euroa	28 887	25 747
Kulutusyksikkökohtainen käytettävissä oleva rahatulon mediaani asutokunnassa, jossa yksi vanhempi ja nuorin lapsi alle 7 vuotta, euroa	17 798	16 609
Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa olleet 1–6-vuotiaista, %	65,0	57,9
Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa olleet 1–2-vuotiaista, %	39,7	37,4
Kunnallisessa varhaiskasvatuksessa olleet 3–5-vuotiaista, %	77,4	68,0
Kotihoidon tukea käyttäneet 1–6-vuotiaista, %	19,1	19,8
Kotihoidon tukea käyttäneet 1–2-vuotiaista	47,5	43,5
Kotihoidon tukea käyttäneet 3–6-vuotiaista	4,3	8,7
Yksityisen hoidon tukea käyttäneet 1–6-vuotiaista, %	8,3	4,5
Yksityisen hoidon tukea käyttäneet 1–2-vuotiaista, %	5,4	3,9
Yksityisen hoidon tukea käyttäneet 3–5-vuotiaista, %	10,6	5,4
Joustavaa hoitorahaa käyttäneet 1–2-vuotiaista, %	7,3	7,2

Väestötiedot, lasten hoidon tuet ja varhaiskasvatus vuoden 2016 lopusta, muut tiedot vuoden 2015 lopusta.

Lähde: Tilastokeskus, Kela ja THL.

3 AINEISTO

Maria Valaste

Raportissa käytetty tutkimusaineisto on ainutlaatuinen yksilötasoinen rekisteriaineisto sisältäen myös tiedot varhaiskasvatuspalveluja ja muita hoidon etuuksia käyttäneiden lasten perheistä. Lasten päivähoidosta/varhaiskasvatuksesta ei ole aiemmin ollut saatavilla yksilötasoisia tilastointitietoa. Kunnilta saatavat (L 280/2004) päivähoitotiedot koskevat vain lasten määrää vuoden lopun tilanteen mukaan (Tilastokeskus 2016a). Varhaiskasvatustiedoille on kuitenkin tarve mm. lainsäädännön valmistelussa ja tutkimuksessa.

Etuuksien ja verotuksen suunnittelumalli SISU (www.stat.fi/tup/mikrosimulointi/index.html) käyttää laskelmiensa pohjatietona suurta, noin 800 000 rekisteriaineistootosta koko Suomen väestöstä. Yksilötason päivähoitotietojen puutteesta johtuen, malli on toistaiseksi joutunut käyttämään laskelmissaan pienempää, noin 27 000 henkilöä kattavaa Tulonjaon palveluaineistoa ja sen haastateltuja tietoja varhaiskasvatuspalvelujen käytöstä. Haastattelutietojen keruu Tulonjaon palveluaineiston yhteydessä päättyi kuitenkin aineistovuoteen 2015. Haasteena palveluaineiston tietojen käytössä on ollut paitsi otoskoon pienuus myös se, että käyttötiedot eivät ole kohdistettu kuukausille vaan ne ovat summia vuoden ajalta. Etuuspäätöksiä varten Kelassa on kuntien toimittavat päivähoitoilmoitustiedot. Näiden tietojen käyttöä ovat aikaisemmin tarkastelleet Haataja ja Juutilainen (2012); Haataja ym. (2013); Valaste (2016). Päivähoitoilmoitustietojen hyödyntämistä muun muassa SISU-mallin suuressa rekisteriaineistossa selvittää parhaillaan.

3.1 Tutkimusaineiston muodostaminen ja rajaus

Tässä raportissa käytetään useita eri tietolähteitä ja aineistoja (taulukko 3.1). Käytettävisistä aineistoista keskeisimpiä ovat helsinkiläisten lasten varhaiskasvatuspalvelujen käyttörekisteri Helsingin Varhaiskasvatusvirastosta sekä Kelan tutkimuksessa ensimmäistä kertaa, usean eri rekisterin avulla muodostettu rekisteripohjainen asuntokunta-aineisto. Tutkimusaineiston muina tärkeinä rekisteritietolähteinä ovat Kelan pienten lasten hoitoa ja vanhempainpäivärahoja koskevat etuusrekisterit sekä muut Kelan rekistereistä tutkimukselle relevantit etuus- ja taustatiedot. Lapsiperheiden vanhempien työllisyys-tilannetta seurataan Kelan työttömyysetuuksien ja Finanssivalvonnasta (Fiva) tilattujen ansiöpäivärahojen laji- ja maksatustietojen avulla. Tilastokeskukselta on käytössä lasten vanhempien sosioekonomista asemaa, koulutustasoa ja ammattia koskevat tiedot vuosille 2008–2014.

Taulukko 3.1. Käytetyt datatiedostot. Aineistoja päivitetään vuoteen 2017 asti⁶

Datatiedosto	Lähde	Aineistovuodet
Varhaiskasvatuksen rekisteritiedosto	Helsingin kaupungin Varhaiskasvatusvirasto	2008–2015
Perhe-etuudet rekisteri: vanhempainrahat, kotihoidon tuki, yksityisen hoidon tuki, lapsilisät, elatustuki	KELA	2008–2015
Väestötiedot	KELA	2008–2015
Verotustiedot	KELA	2008–2015
Opintotukitiedot	KELA	2008–2015
Työttömyysturvatieodot	KELA	2008–2015
Asumistukitiedot	KELA	2008–2015
Koulutus, ammatti ja sosioekonominen asema	Tilastokeskus	2008–2014
Ansiosidonnaiset työttömyystiedot	Fiva	2008–2015

Aineiston perusjoukon muodostavat helsinkiläiset asuntokunnat⁷. Koko hankkeen asuntokunta-aineistot on muodostettu niin, että mukana ovat kaikki henkilöt, jotka ovat asuneet Helsingissä vähintään yhtenä vuotena aikavälillä 2008–2015. Koko aineisto kattaa siis vuodet 2008–2015. Tässä raportissa kohdejoukko on rajattu vuoteen 2015 ja tarkastelunäkökulmien mukaisesti, esimerkiksi varhaiskasvatuksen palvelumuoto, äitiys- ja vanhempainrahataloudet jne.

Vuosittaiset lapsiperheistä koskevat aineistot rajattiin niin että

- mukaan tulivat vain henkilöt, joiden asuinpaikkana on Helsinki vuoden lopussa.
- asuntokunnassa on vähintään yksi 0–8-vuotias lapsi.
- lopullisen aineistoon otetaan mukaan vain asuntokunnat, joissa on 2–12 jäsentä.

Tutkimuksen kohderyhmän asuntokuntia ja väestöä on kuvattu taulukossa 3.2 Tutkimusaineiston asuntokuntaväestö kasvoi vuosien 2008–2015 aikana noin 53 000 hengellä (9,5 %) ja asuntokuntien määrä kasvoi reilusta 32 000 asuntokunnasta lähes 38 300 asuntokuntaan. Lapsiperheissä asuvan väestön määrä kasvoi tarkasteluajanjaksolla noin 23 100 hengellä ja osuus koko asuntokuntaväestöstä kasvoi 21,3 prosentista 23,2 prosenttiin. Tutkimusaineiston asuntokuntien koko vaihtelee kahdesta kahteentoista jäseneseen. Asuntokuntien koon jakauma pysyy melko samanlaisena koko tutkimusaineiston ajanjakson.

6 Aineiston muokkauksen yhteydessä on laadittu julkaisematon työpaperi, eräänlainen aineiston käyttäjien käsikirja, jossa on dokumentoitu koko aineiston eri rekistereistä muodostetut osa-aineistot sekä muokattujen muuttujien muodostussäännöt (Haataja & Valaste 2017). Aineistojen ja muuttujien muokkausohjelmat on nimetty dokumentissa ja ne ovat olleet tutkijoiden käytössä.

7 Asuntokunnan muodostavat kaikki samassa asuinhuoneistossa vakinaisesti asuvat henkilöt.

Taulukko 3.2. Tutkimuksen kohderyhmän asutokunnat ja väestö 2008–2015

Asutokuntaväestö	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kaikki	556 200	564 900	570 100	576 800	584 500	593 500	601 700	609 200
Kohderyhmän lapsiperheet	118 400	121 700	124 000	127 300	130 500	134 400	138 200	141 500
Osuus koko väestöstä	21,3	21,5	21,8	22,1	22,3	22,6	23,0	23,2
Asutokuntia yhteensä	32 000	32 900	33 500	34 400	35 300	36 300	37 300	38 300
Henkilömäärä asutokunnissa, %								
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2	10,6	10,4	10,6	10,5	10,6	10,4	10,2	10,2
3	37,2	37,5	37,1	37,1	37,2	36,9	36,9	36,9
4	33,8	33,6	34,0	34,2	34,4	34,9	35,3	35,3
5	12,6	12,6	12,7	12,7	12,2	12,1	12,1	12,1
6	3,6	3,6	3,4	3,3	3,4	3,4	3,4	3,4
7–12	2,2	2,3	2,3	2,2	2,2	2,2	2,2	2,1

Alkuperäiset tiedostot sisälsivät tunnisteellista tietoa. Ennen aineiston käyttöönottoa tunnisteellinen tieto muutettiin eli pseudonymisoitiin⁸ niin, että yksittäisiä henkilöitä ei voida enää tunnistaa. Muuntamattomat havainnot jätettiin tarkastelujen ulkopuolelle, esimerkiksi vuosille 2008–2015 varhaiskasvatuksen tiedoista 0,23 % (1 103 riviä 486 011 rivistä) jäi muuntamatta.

Taulukossa 3.3 on vuoden 2015 helsinkiläisväestön määrä sekä tästä lapsiperheväestön määrä. Hela-lapsiperheaineisto on 23,3 prosenttia koko helsinkiläisväestöstä. Koko maan väestöstä helsinkiläisten osuus on reilu 11 prosenttia ja 0–6-vuotiaiden helsinkiläislasten osuus kaikista suomalaislapsista on 11 prosenttia (45 379/418 909) (Tilastokeskus 2016a).

8 Henkilökohtaisesti tunnistettavan materiaalin korvaaminen keinotekoisilla tunnisteilla.

Taulukko 3.3. Koko tutkimusaineiston helsinkiläisväestö ja Hela-lapsiperheaineisto joulukuussa 2015

2015 Joulukuu	Koko Helsinki	Hela-lapsiperheaineisto	Osuus %
Väestö	607 300	141 500	23,3
Ikä			
0–6	44 800	44 700	99,8
7–17	56 600	24 700	43,6
65–	79 200	600	0,8
Asutokunnat	324 300	38 200	11,8
vanhin yli 65 vuotta	79 200	500	0,6
1-hengen taloudet	157 600	0	0

3.2 Tutkimusaineiston vastaavuus tilastotietoihin

Tämän raportin tarkastelut rajoittuvat vuoteen 2015. Tarkasteluissa ovat mukana asutokunnat, jotka ovat joulukuussa 2015 asuneet Helsingissä. Osa tarkasteluista keskittyy joulukuuhun, osassa tarkastellaan myös muita kuukausia ja koko vuotta. Jälkimmäinen tuottaa epätarkkuutta, koska vuoden aikana asutokunnissa tapahtuu muutoksia (esimerkiksi uusia perheitä syntyy ja jo olemassa olevia hajoaa), jotka eivät tule huomioiduksi.

Rekisteriaineistot sisältävät tietoa tapahtumahetken (esimerkiksi päivähoidon aloitus- ja lopetuspäivämäärä) tarkkuudella. Rekisteriaineistojen sisältämä tieto on muokattu analyysijä varten kuukausitasoiseksi. Tämän seurauksena raportin tarkasteluissa saattaa esiintyä päällekkäisyyksiä eri toiminnoissa. Esimerkiksi samalle kuukaudelle on voinut kirjautua, että lapsi on kotihoidon tuella ja kokopäiväisessä päivähoidossa. Osa toimintojen/hoitomuotojen päällekkäisyyksistä on luonnollisia, koska palveluja/etuuksia voi käyttää samanaikaisesti, esimerkiksi esikoulussa oleva lapsi voi saada kotihoidon tukea, jos perheessä on alle 3-vuotias lapsi kotihoidon tuella. Osa päällekkäisyyksistä voi johtua siitä, että lapsen ikä tai vanhempien toiminta muuttuvat, ja muutos vaikuttaa erilaisiin hoivaa tukeviin oikeuksiin. Toimintojen päällekkäisyyksien seurauksena totaali-summat ja -prosentit saattavat olla yli koko tarkastelujoukon koon.

Tilastotiedot ovat tietyn ajankohdan, esimerkiksi kuukauden lopun, poikkileikkaustietoja joko palvelulle tai etuudelle. Jos raportin tutkimustuloksia verrataan Helsingin kaupungin varhaiskasvatuksen vuositilastoihin, saattaa lukumäärissä ja prosentiosuuksissa olla eroja edellä kuvatuista seikoista johtuen.

3.3 Taustatietoja ja tutkimusaineiston uudet muuttajat

Tässä luvussa esitellään kuvailevia tietoja raportin tarkasteluissa käytettävistä taustatietoista koskevista muuttujista: lasten lukumäärät, perhetyyppi, kansalaisuus, sosioekonominen asema, työttömyysetuuksien saajat ja tulotiedot.

Taulukossa 3.4 on lasten ikäjakauma tutkimusaineistossa vuoden 2015 lopussa. Tutkimusaineisto sisältää myös mahdollisuuden iän kuukausitasoiseen tarkasteluun. Eriyisesti kotihoidon tukea ja vanhempainrahakautta koskevilla tarkasteluilla kuukausitasoinen ikämuuttuja on tarpeellinen.

Taulukko 3.4. Lasten lukumäärät iän mukaan vuoden 2015 lopussa

Ikä	Tilastokeskus	%	Hela-aineisto lukumäärä	%
0	6 827	15,3	6 867	15,4
1	6 707	15,1	6 626	14,8
2	6 495	14,6	6 589	14,7
3	6 295	14,1	6 398	14,3
4	6 322	14,2	6 119	13,7
5	5 969	13,4	6 209	13,9
6	5 937	13,3	5 880	13,2
Yhteensä	44 552	100,0	44 688	100,0

Asuntokuntien ja rekistereistä yhdistettyjen lisätietojen perusteella muodostettiin tutkimusaineiston perhetyyppiä kuvaava muuttuja. Kelan rekisteritietojen perusteella oli käytettävissä Kela-etuuksien määräytymistä varten oleva puolisoa kuvaava tieto.

Perhetyyppien jakauma vuodelle 2015 on taulukossa 3.5. Suurin osa tutkimusaineiston asuntokunnista on avo- tai aviopareja (74,7 %) ja melkein viidennes (19,6 %) asuntokunnista on yksinhuoltajatalouksia. Näiden lisäksi tutkimusaineistossa on 5,7 prosenttia muita asuntokuntia.

Taulukko 3.5. Uusi perhetyyppiluokittelu, asuntokuntien jakauma vuonna 2015

Perhetyyppi	Lukumäärä	%
Yksinhuoltaja	7 509	19,6
Avo-/aviopari	28 544	74,7
Muu	2 182	5,7
Yhteensä	38 235	100,0

Ulkomaalaistaustaisuutta tarkastellaan raportissa joko suoraan henkilön kansalaisuutta kuvaavan muuttujan avulla, tai muokatuilla asutokunnalle muodostetuilla muuttujilla. Talouksien kaikille jäsenille on viety sekä viitehenkilön (talouden vanhimman jäsenen) kansalaisuus tai asutokunnalle muokattu tarkempi muuttuja. Jälkimmäinen muuttuja on muodostettu yhden ja kahden vanhemman talouksille niin, että luokkina ovat seuraavat:

- molemmat asutokunnan vanhemmat tai ainoa vanhempi on ulkomaan kansalainen,
- toinen asutokunnan vanhempi on ulkomaan kansalainen ja toinen Suomen kansalainen,
- perheen molemmat tai ainoa vanhempi on Suomen kansalaisia.

Taulukossa 3.6 on esitetty ensin koko tutkimusaineiston asutokuntien lukumäärän kehitys vuosille 2008–2015 asutokunnan viitehenkilön kansalaisuuden mukaan. Suomalaisväestössä kasvua vuosina 2008–2015 on ollut 15,1 prosenttia ja muun maan kansalaisten väestössä kasvua on ollut 55,3 prosenttia.

Taulukko 3.6. Asutokuntien määrän kehitys asutokunnan viitehenkilön kansalaisuuden mukaan. Asutokunnan viitehenkilö on tässä talouden vanhin

Vuosi	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Muutos	%
Kansalaisuus Suomi	28 458	28 990	29 356	29 947	30 623	31 313	32 063	32 743	4 285	15,1
Kansalaisuus muu	3 552	3 890	4 152	4 433	4 682	5 002	5 268	5 515	1 963	55,3

Taulukossa 3.7 on raportin tarkasteluvuoden 2015 vanhempien kansalaisuutta kuvaavan muuttujan jakauma. Valtaosa (79,5 %) asutokunnista on sellaisia, joissa ainoa tai kummatkin vanhemmista ovat Suomen kansalaisia. Asutokuntia, joissa toinen vanhemmista on ulkomaan kansalainen ja toinen Suomen kansalainen on 11,3 prosenttia ja loput 9,3 prosenttia asutokunnista on sellaisia, joissa joko ainoa tai kummatkin vanhemmista ovat ulkomaan kansalaisia.

Taulukko 3.7. Asutokuntien lukumäärä yhden ja kahden vanhemman talouksissa vuonna 2015

Kansalaisuus asutokunnissa	Lukumäärä	%
Ainoa tai kummatkin vanhemmat ulkomaan kansalainen	3 382	9,3
Toinen vanhemmista ulkomaan kansalainen ja toinen Suomen kansalainen	4 124	11,3
Ainoa tai kummatkin vanhemmista Suomen kansalaisia	29 030	79,5
Yhteensä	36 536	100,0

Sosioekonomista asemaa kuvaava muuttuja on raportin tekohetkellä saatavilla vuosille 2008–2014. Taulukossa 3.8 on sosioekonomista asemaa kuvaavan muuttujan jakauma vuodelle 2014. Suurin osa (55,7 %) asutokunnista on ylempiä tai alempia toimihenkilöitä, työntekijöitä 13,0 prosenttia, yrittäjiä 7,7 prosenttia, opiskelijoita 4,7 prosenttia ja työttömiä 10,2 prosenttia. Näiden lisäksi sosioekonomiselta asemaltaan muita ja luokittelemattomia on 8,8 prosenttia asutokunnista⁹.

Taulukko 3.8. Asutokuntien sosioekonominen asema viitehenkilön mukaan, vuosi 2014

Sosioekonominen asema	Lukumäärä	%
Yrittäjä	2 861	7,7
Ylempi toimihenkilö	11 855	31,8
Alempi toimihenkilö	8 918	23,9
Työntekijä	4 845	13,0
Opiskelija	1 751	4,7
Muu	3 274	8,8
Työtön	3 785	10,2
Yhteensä	37 289	100,0

Jäätyään työttömäksi työtön voi saada perusmääräistä työttömyysetuutta tai työttömyyskassan jäsenenä ansiosidonnaista etuutta. Tutkimusaineisto sisältää työttömyysetuustiedot vuosille 2008–2015 Kelasta (peruspäiväraha, työmarkkinatuki, kotoutumistuki, koulutustuki ja vuorotteluvapaakorvaus) sekä Finanssivalvonnalta haetut tiedot ansiosidonnaisista työttömyysetuuksista. Maahanmuuttajille aikaisemmin maksettu kotoutumistuki muuttui vuoden 2015 alussa työmarkkinatueksi. Taulukossa 3.9 on työttömyysetuustietoja vuodelle 2015. Kaiken kaikkiaan työttömyysetuuksia sai 12 100 henkilöä, joista Kelan peruspäivärahaa ja/tai ansiosidonnaista sai 8 280 henkilöä ja ansiosidonnaista 3 820 henkilöä. Työttömyysetuuksia maksettiin reilu 94 miljoonaa euroa, joista 62,7 prosenttia (59 milj. euroa) oli Kelan maksamia työttömyysetuuksia. Kelan maksamat työttömyysetuudet keskimäärin saajaa kohti oli 7 129 euroa ja vastaavasti ansiosidonnaiset olivat 9 192 euroa keskimäärin saajaa kohti vuoden aikana.

⁹ Esimerkiksi Työssäkäyntitilastossa henkilöt luokitellaan oman toimintansa perusteella lukuun ottamatta 0–15-vuotiaita ja ryhmää ”muut työvoimaan kuulumattomat” (lähinnä omaa kotitaloutta hoitavat), jotka saavat asutokunnan viitehenkilön sosioekonomisen aseman. Muissa tilastoissa myös eläkeläiset kuuluvat tähän ryhmään. http://www.stat.fi/meta/kas/sosioekon_asema.html#tab2>. (Viitattu: 13.11.2017)

Taulukko 3.9. Työttömyysetuuksien saajat ja maksetut etuudet vuonna 2015

	Saajia	Saadut etuudet, euroa	Etuus saajaa kohti keskimäärin, euroa
Kelan työttömyysetuus (peruspäiväraha ja työmarkkinatuki)	8 280	59 019 000	7 129
Ansiosidonnaiset	3 820	35 093 700	9 192
Yhteensä	12 100	94 112 700	

3.4 Perheiden tulotasomuuttajat

Tässä luvussa tarkastellaan perheiden tulotasoa kuvaavia muuttujia, jotka on muodostettu koko helsinkiläisväestölle ja erikseen vain Hela-lapsiperheväestölle. Tulokäsitteenä on koko väestölle ja Hela-lapsiperheille kotitalouden veronalaiset tulot. Tulokäsite poikkeaa yleisemmin käytetystä käytettävissä olevien tulojen käsitteestä¹⁰, jossa otetaan huomioon sekä verottomat tulonsiirrot että verotuksen vaikutus. Hela-lapsiperheaineistossa ei ole käytettävissä verotietoja verotuksen jälkeisten nettotulojen laskemiseksi. Verotuksen vaikutuksen puuttuminen kasvattaa erityisesti keski- ja hyvätuloisten tuloja nettotuloihin tai käytettävissä olevien tulojen käsitteisiin verrattuna. Verottomien tulonsiirtojen puuttuminen veronalaisten tulojen käsitteestä puolestaan alentaa erityisesti lapsiperheiden ja pienituloisten tuloja, koska esimerkiksi verottomien lapsilisien, elatustuen ja asumistuen vaikutus ei näy.

Koko helsinkiläisväestölle (N = 607 300) asuntokunnille muodostettiin ekvivalentit¹¹ tulodesiilit kotitalouden veronalaisten tulojen yhteissumman perusteella vuonna 2015. Tulodesiilit muodostettiin niin, että asuntokunnan jäsenten veronalaisten tulojen summa jaettiin asuntokunnan kulutusyksiköllä, joka oli muodostettu OECD:n perinteisen määrittelyn mukaan (Tilastokeskus 2017) ja asuntokunnat jaettiin tulojen suuruuden mukaan 10 yhtä suureen ryhmään eli tulodesiiliin (tulokymmenykseen). Koko helsinkiläisväestön alimman tulodesiilin ylin tuloaraja oli noin 8 890 euroa vuodessa kulutusyksikköä kohti ja ylimmän desiilin alin tuloaraja oli 62 460 euroa vuodessa kulutusyksikköä kohti.

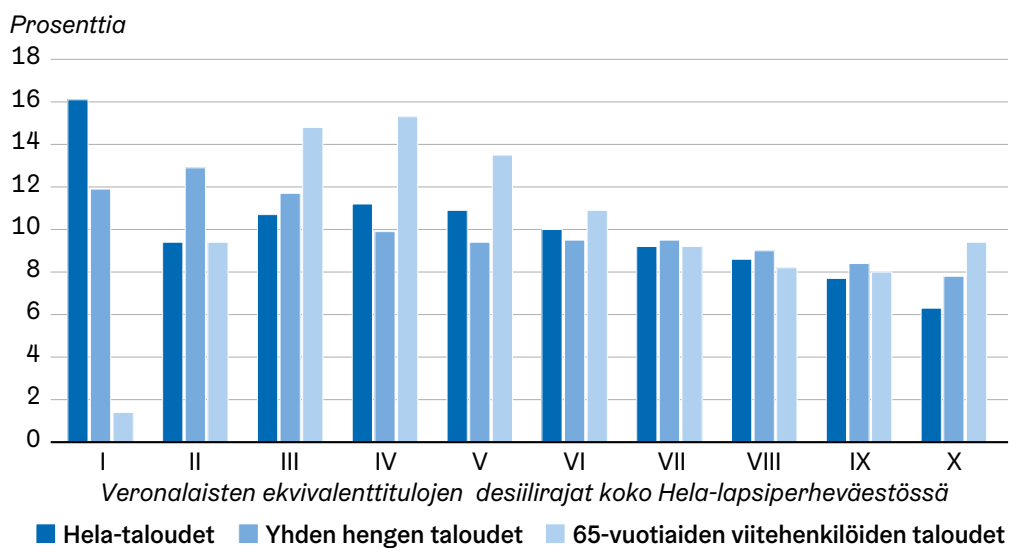
Kuviossa 3.1 on vertailtu, miten Hela-lapsiperheaineiston taloudet sijoittuvat koko helsinkiläisväestölle muodostettuihin veronalaisten tulojen desiileihin. Lapsiperheitä verrataan koko väestön yhden hengen talouksiin ja ikääntyviä (talouden vanhin on vähintään 65-vuotias) edustaviin talouksiin. Kaikista helsinkiläistalouksista jokaiseen veronalaisten tulojen desiiliin (kymmenykseen) sijoittuu 10 prosenttia. Hela-lapsiper-

10 http://www.stat.fi/meta/kas/kayt_ol_tulot.html#tab2. (Viitattu 12.11.2017).

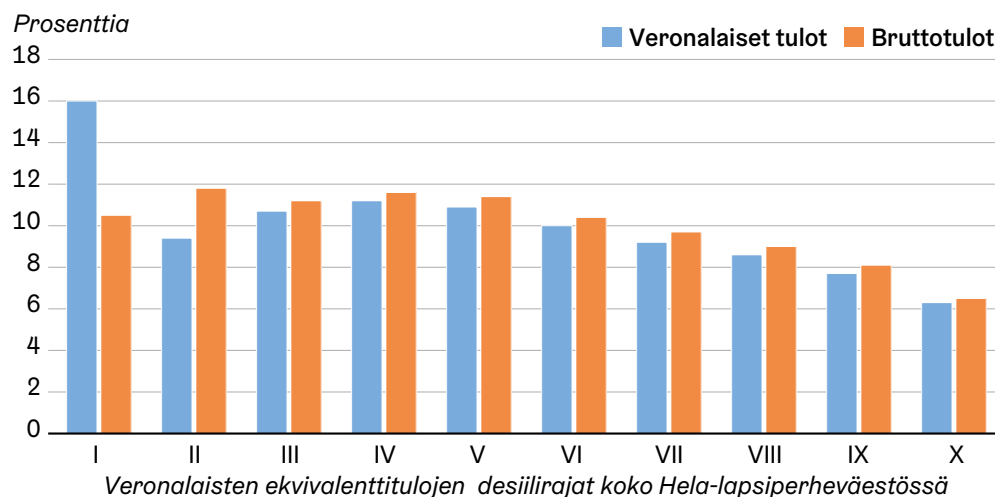
11 OECD:n kulutusyksikkö kotitaloudelle: yksi aikuinen saa arvon 1, muut 18 vuotta täyttäneet arvon 0.7 ja alaikäiset, alle 18-vuotiaat lapset kukin arvon 0.5. Kahden aikuisen ja kahden lapsen kulutusyksikkö on siis $1+0.7+2*0.5$ eli 2.7. Vastaavasti yhden aikuisen ja kahden lapsen kulutusyksikkö on 2. Ekvivalenttitulo = kotitalouden yhteenlasketut tulot/kulutusyksikkö.

heistä kahteen alimpaan tulodesiiliin sijoittuu yhteensä noin neljännes, eli suunnilleen saman verran kuin kaikista helsinkiläisistä yhden hengen talouksista. Sen sijaan vähintään 65-vuotiaiden talouksista sijoittuu III-VI tulodesiiliin suhteessa enemmän kuin kaikkia talouksia keskimäärin.

Kuvio 3.1. Hela-lapsiperheaineiston, yhden hengen talouksien ja vähintään 65-vuotiaiden talouksien jakautuminen kaikkien helsinkiläistalouksien veronalaisten ekvivalenttitulojen tulodesiileissä

Kuvio 3.2. Hela-lapsiperheaineiston jakautuminen ekvivalenttien veronalaisten tulojen ja bruttotulojen perusteella tulodesiileihin, jotka on muodostettu kaikkien helsinkiläistalouksien veronalaisten ekvivalenttitulojen perusteella

Verottomilla tulonsiirroilla on suuri merkitys erityisesti lapsiperheille. Hela-lapsiperheaineistolle on, toisin kuin koko helsinkiläisväestölle, laskettu myös kotitalouden kulu- tussyksikköä kohti lasketut bruttotulojen (asuntokuntien bruttotulojen ekvivalenttitulo) mukaiset desiilit, joiden perusteella lapsiperheet jakautuvat tulojensa mukaan 10 yhtä suureen ryhmään. Bruttotulot on saatu siten, että veronalaisiin tuloihin on summattu seuraavat verottomat tulonsiirrot: lapsilisät, elatustuki ja asumistuki. Kaikkia verottomia tulonsiirtoja ei ole voitu ottaa huomioon. Erityisesti pienituloisimpien käytettävissä ole- viin tuloihin vaikuttava toimeentulotuki ei ollut saatavana aineistoa muodostettaessa.

Hela-lapsiperheaineiston perheistä jopa kuusi prosenttiyksikköä enemmän sijoittuu alimpaan tulodesiiliin kuin kaikista helsinkiläistalouksista veronalaisten tulojen käsit- teellä. Kun lapsiperheiden tulokäsitteenä käytetään ekvivalentteja bruttotuloja, mutta absoluuttiset tulorajat säilyvät ennallaan (veronalaiset ekvivalenttitulot koko helsinki- läisväestössä), kaikkein pienituloisimpien lapsiperheiden osuus vähenee ja tulojakauma tasoittuu (kuvio 3.2). Myöhemmissä analyyseissä käytetään vain Hela-aineiston kesken muodostettua, bruttotuloihin perustuvaa tuloluokitusta.

4 VARHAISKASVATUSPALVELUJEN JA LASTEN HOIDON TUKIEN KÄYTTÖ HELSINGISSÄ VUODEN 2015 AIKANA

Hanna Ahlgren-Leinvuo

Tässä luvussa tarkastellaan, toisin kuin perinteisissä tilastoissa, osallistumista varhaiskasvatukseen ja lasten hoitoa tukevien etuuksien piiriin vuoden aikana. Samalla saadaan selville, miten suuri osa alle kouluikäisistä lapsista vaihtaa vuoden aikana hoito- ja varhaiskasvatuspalvelujen muotoa. Suurin osa muutoksista johtuu siitä, että lapsi kasvaa ja oikeudet etuuksiin ja varhaiskasvatuspalveluihin muuttuvat iän myötä. Muutosten syyinä voi olla myös muutokset lapsen perheessä tai vanhempien työmarkkina-asemassa. Paikkakunnan vaihdokset vaikuttavat myös hoitopaikan muutoksiin. Seuraavassa tarkastellaan yhtäältä muutosten ja pysyvyyden volyymejä. Toinen kiinnostuksen kohde ovat ne lapset, jotka eivät ole vuoden aikana tai vuoden lopun tilanteessa olleet lainkaan varhaiskasvatuspalvelujen tai lasten hoidon tukien piirissä.

4.1 Osallistuminen varhaiskasvatukseen vuonna 2015

Vanhempainrahakauden jälkeen lähes kaikki helsinkiläisperheet käyttävät jotain varhaiskasvatuksen palvelua tai lasten hoidon tukea. Vuoden 2015 lopussa Helsingissä asuneista varhaiskasvatuspalveluihin ja lastenhoidon tukiin oikeutetuista lapsista lähes 97 prosenttia oli vuoden 2015 aikana ollut päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai kunnallisessa kerhossa, osallistunut esiopetukseen tai saanut lasten kotihoidon tukea, yksityisen hoidon tukea, tai joustavaa hoitorahaa. Joustavaa hoitorahaa käytetään yleensä varhaiskasvatuspalvelujen kanssa, koska se liittyy vanhemman työssäkäyntiin. Lasta voidaan hoitaa myös kotona ilman varhaiskasvatuspalveluja, jos molemmat vanhemmat lomittavat osa-aikatyön ja joustavan hoitorahan samalle ajanjaksolle.

Suuri osa perheistä käyttää vuoden aikana useampaa kuin yhtä palvelua tai etuutta. Lasta voidaan esimerkiksi alkuvuodesta hoitaa kotona lasten kotihoidon tuella, jonka jälkeen lapsi siirtyy päiväkotiin. Hyvin usein hoitomuodon muutokset liittyvät lapsen iän muutoksiin, jotka samalla merkitsevät muutoksia lapsen oikeuksissa eri etuuksiin ja palveluihin. Seuraavissa tarkasteluissa lapsen ikä on vuoden lopun tilanteen mukainen.

Taulukossa 4.1. on tarkasteltu alle 3-vuotiaiden ja 3 vuotta täyttäneiden osalta sitä, kuinka suuri osuus ikäryhmästä on kutakin palvelua tai etuutta vuoden 2015 aikana käyttänyt. Esiopetusikäisiä on tarkasteltu erikseen myöhemmin luvussa 5.3.

Taulukko 4.1. Vuoden 2015 aikana varhaiskasvatuksen palveluja ja lasten hoidon tukia käyttäneiden alle 7-vuotiaiden lasten osuus ikäryhmästä. Sama lapsi voi käyttää vuoden aikana useampaa kuin yhtä palvelua/etuutta

	Alle 3 vuotta ¹	3 vuotta täyttäneet	Kaikki yhteensä
Lasten kotihoidon tuki	81,8	13,8	35,6
Yksityisen hoidon tuki	6,0	11,2	9,5
Joustava hoitoraha ²	13,1	.	.
Kunnallinen kerhotoiminta	2,5	4,6	3,9
Kunnallinen varhaiskasvatus yhteensä	39,8	81,0	67,8
Kunnallinen varhaiskasvatus, yli 7 tuntia	28,0	59,8	49,6
Kunnallinen varhaiskasvatus, 5–7 tuntia	10,2	18,1	15,6
Kunnallinen varhaiskasvatus, osapäivähoito	1,5	3,1	2,6
Esiopetus ³	.	88,4	.
Vain esiopetus	.	6,6	.
Esiopetus ja varhaiskasvatus	.	81,8	.
<i>Palveluita/etuuksia lasta kohden keskimäärin vuoden aikana</i>	<i>1,6</i>	<i>1,1</i>	<i>1,2</i>
Käyttänyt jotain palvelua tai tukea vuoden aikana	96,9	96,4	96,6

¹ Ikäryhmässä ovat mukana alle 1-vuotiaista vain lapset, joiden osalta vanhempainrahakausi on päättynyt.

² Joustavaa hoitorahaa maksetaan vain alle 3-vuotiaasta lapsesta.

³ Esiopetukseen osallistuneiden lukumäärä on suhteutettu vain esiopetusikäisten lukumäärään.

Alle 3-vuotiaiden lasten hoito on järjestetty eri tavalla kuin 3 vuotta täyttäneiden lasten. Alle 3-vuotiaista lapsista yli 80 prosenttia oli ollut vuoden aikana lasten kotihoidon tuen piirissä ja noin 46 prosenttia on ollut kunnallisessa tai yksityisessä varhaiskasvatuksessa. Osa-aikatyöhön yhdistettävä joustava hoitoraha, joka on toinen alle 3-vuotiaiden lasten perheille suunnattu etuus, oli vähemmän käytetty (13 %). 3 vuotta täyttäneiden kohdalla varhaiskasvatukseen oli vuoden aikana osallistunut jo yli 90 prosenttia lapsista ja kotihoidon tuen piirissä olleita oli vain 14 prosenttia. Useiden eri palveluiden käyttäminen vuoden aikana on yleisempää alle 3-vuotiaiden kuin 3 vuotta täyttäneiden kohdalla.

Taulukko 4.2. Vuoden 2015 aikana varhaiskasvatuksen palveluja ja lasten hoidon tukia käyttäneiden lasten lukumäärä sekä palvelun/tuen käytön kesto kuukausina keskimäärin. Sama lapsi on voinut vuoden aikana käyttää useampaa eri hoitomuotoa

	Kaikki lapset yhteensä ¹		Alle 3-vuotiaat		3–5-vuotiaat	
	Lapsia (lukumäärä)	Kuukausi/lapsi	Lapsia (lukumäärä)	Kuukausi/lapsi	Lapsia (lukumäärä)	Kuukausi/lapsi
Lasten hoidon tuet						
Lasten kotihoidon tuki	15 950	6,8	11 740	7,0	3 670	6,4
Yksityisen hoidon tuki	4 260	8,5	870	6,7	2 320	9,4
Joustava hoitoraha ²	1 880	5,8	1 880	5,8	.	.
Kunnalliset varhaiskasvatuspalvelut						
Yli 7 tuntia	22 230	8,1	4 020	7,3	11 450	10,2
5–7 tuntia	6 970	7,2	1 470	5,7	4 230	8,2
Osapäivähoito	1 160	5,3	220	4,5	720	5,8

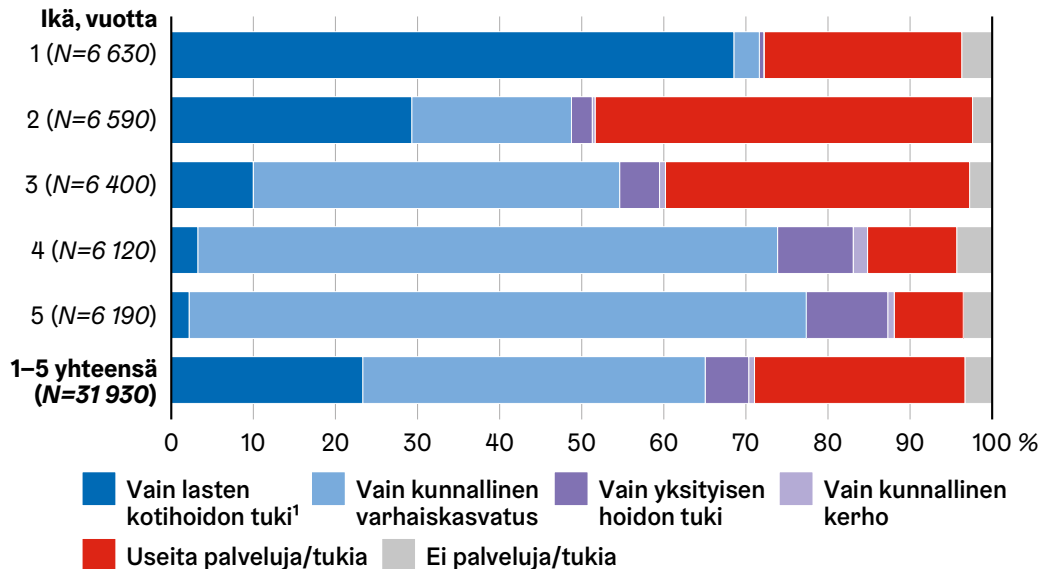
¹ Sisältää kaikki varhaiskasvatusikäiset lapset alkaen 10 kuukauden iästä koulun aloitukseen. Luvussa mukana on siis myös 7 vuotta täyttäneitä.

² Joustavaa hoitorahaa maksetaan vain alle 3-vuotiaista lapsista.

Vuonna 2015 lasten kotihoidon tukea käytettiin keskimäärin 6,8 kuukautta lasta kohden ja joustavaa hoitorahaa 5,8 kuukautta. Vastaavasti kunnallista kokopäivähoitoa käytettiin 7,2 ja 8,1 kuukautta, osapäivähoitoa 5,3 kuukautta lasta kohden. Yksityisen hoidon tukea maksettiin keskimäärin 8,5 kuukautta lasta kohden (taulukko 4.2.). Yksityisen hoidon tuen ja kunnallisen varhaiskasvatuksen keskimääräinen kesto oli 3–5-vuotiailla lapsilla pidempi kuin alle 3-vuotiailla.

Kuviossa 4.1. on havainnollistettu tarkemmin, kuinka helsinkiläislapset ovat vuoden aikana jakautuneet vain yhtä palvelua tai etuutta käyttäneisiin, useita eri palveluita käyttäneisiin ja toisaalta heihin, jotka eivät ole olleet palveluiden tai etuuksien piirissä koko vuoden aikana.

Kuvio 4.1. Palveluja käyttäneiden ja palvelujen ulkopuolella olleiden osuus kaikista 1–5-vuotiaista helsinkiläislapsista ikäryhmittäin vuoden 2015 aikana

¹ Kotihoidon tukeen on sisältyvä tässä kuviossa yhteensä 28 vain joustavaa hoitorahaa vuoden 2015 aikana saanutta lasta. 98,5 prosenttia joustavan hoitorahan saajista käyttää joustavan hoitorahan lisäksi muitakin palvelua/etuutta ja nämä lapset sisältyvät kohtaan "useita eri palveluja/etuuksia".

1–5-vuotiaista lapsista 42 prosenttia (13 320 lasta) oli käyttänyt vuoden 2015 aikana ainoastaan kunnallisen varhaiskasvatuksen palveluja. Kunnalliset varhaiskasvatuspalvelut ainoana palvelumuotona olivat sitä yleisempiä, mitä vanhemmasta lapsesta oli kysymys. Vuoden ikäisistä lapsista vain kunnallisessa päiväkodissa tai perhepäivähoidossa vuoden aikana olleita oli kolme prosenttia (reilut 200 lasta), kaksivuotiaista noin joka viides (noin 1 300 lasta), mutta viisivuotiaista heitä oli jo 75 prosenttia (4 650 lasta).

Lapsista, jotka olivat vuoden aikana osallistuneet ainoastaan kunnalliseen varhaiskasvatukseen, lähes 70 prosenttia (yli 9 000 lasta) osallistui pelkästään vähintään 7 tunnin kestoiseen kokopäivähoitoon. 15 prosenttia lapsista (noin 2 000 lasta) puolestaan vaihtoi vuoden aikana hoitomuotoa eli siirtyi esimerkiksi kokopäiväisestä hoidosta osapäiväiseen hoitoon tai päinvastoin.¹²

Useampi kuin joka viides 1–5-vuotias helsinkiläislapsi (7 450 lasta) hoidettiin vuonna 2015 pelkästään lasten kotihoidon tuella. Mitä pienemmästä lapsesta oli kyse, sen yleisempää oli pelkän kotihoidon tuen käyttö. Vuoden ikäisistä lapsista lähes 70 prosenttia käytti vain kotihoidon tukea vuoden 2015 aikana, mutta osuus pieneni jo toisen ikävuoden kohdalla alle 30 prosenttiin. Viisivuotiaista vain kotihoidon tuella hoidettiin enää kaksi prosenttia lapsista.

¹² Tässä tarkastelussa ei ole otettu huomioon mahdollisia säännöllisiä vapaapäiviä (ks. tarkemmin luku 2.6).

Useampi kuin joka neljäs lapsi oli käyttänyt vuoden aikana useampaa kuin yhtä palvelua tai lasten hoidon tukea. Ikäryhmittäin tarkasteltuna vilkkaimmin eri palveluita käytetään 2–3-vuoden ikäisten lasten kohdalla. Vuoden ikäisistä vähintään kahta eri palvelua tai etuutta käyttäneitä oli 24 prosenttia (1 600 lasta). Kahden vuoden iässä useampia palvelumuotoja käyttäneitä oli jo 46 prosenttia (3 030 lasta) ikäryhmästä ja kolmivuotiaillakin vielä 37 prosenttia (2 370 lasta). Tämän jälkeen tilanne monen kohdalla vakiintuu. Viisivuotiaista useampaa palvelua käytti enää 8 prosenttia (520 lasta). Varhaiskasvatuspalveluiden tai lasten hoidon tukien ulkopuolella oli 2–4 prosenttia lapsista ikäryhmästä riippuen (ks. tarkemmin luku 4.3).

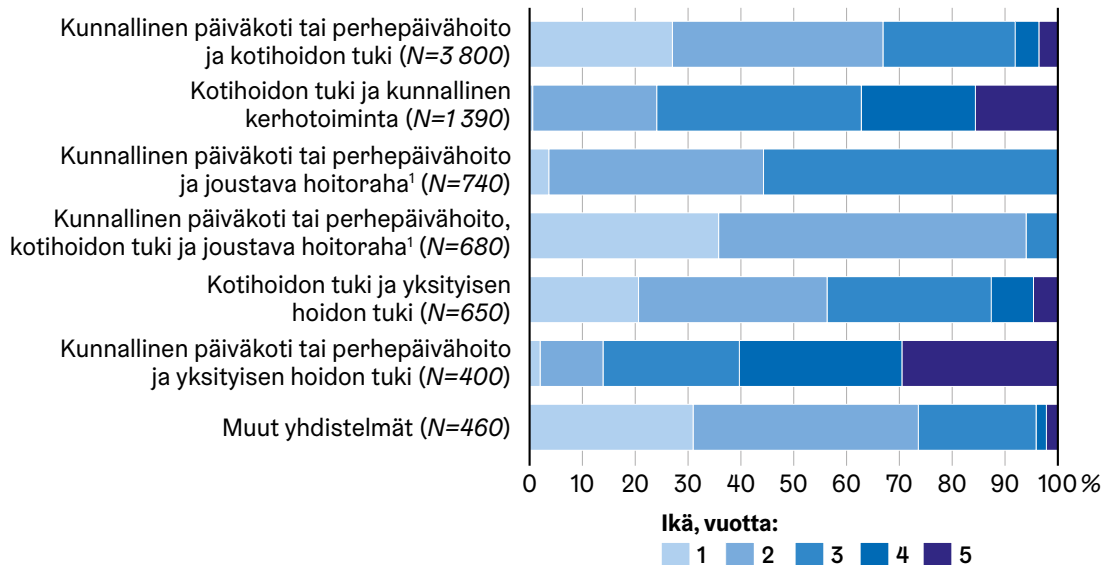
4.2 Useita palveluja ja tukia vuoden aikana käyttäneet

Palvelusta toiseen, tai palvelujen ja lasten hoidon tukien välillä siirtyneitä lapsia oli vuoden aikana yhteensä lähes 8 200. Näistä lapsista 87 prosenttia oli osallistunut kunnalliseen varhaiskasvatukseen eli ollut jossain vaiheessa vuotta päiväkodissa, perhepäivähoidossa ja/tai kunnallisessa kerhossa. Yleisintä oli se, että lasta oli hoidettu osan vuotta lasten kotihoidon tuella ja osan vuotta hän oli osallistunut kunnalliseen varhaiskasvatukseen. Yli 60 prosenttia (3 800 lasta) useampaa kuin yhtä palvelua tai tukea käyttäneistä lapsista kuului tähän ryhmään (kuvio 4.2). Kotihoidon tuen ja kunnallisen päiväkodin tai perhepäivähoidon yhdistelmää käyttäneistä 67 prosenttia oli alle 3-vuotiaita. Kotihoidon tuen ja kunnallisen kerhotoiminnan yhdistelmä oli puolestaan yleisintä 3-vuotiailla, alle 3-vuotiaita heistä oli alle neljännes.

Joustavan hoitorahan ja kunnallisen varhaiskasvatuksen yhdistelmää oli käyttänyt vajaat 10 prosenttia (740 lasta) ja reilut kahdeksan prosenttia (680 lasta) oli edellä mainittujen lisäksi ollut osan vuotta myös lasten kotihoidon tuella. Joustava hoitoraha on tarkoitettu tilanteeseen, jossa lapsen huoltaja tekee lyhennettyä työpäivää ja hoitaa osan aikaa lasta kotona. Lähes poikkeuksetta joustavaa hoitorahaa käyttävät lapset osallistuvat myös joko kunnalliseen varhaiskasvatukseen tai yksityisen hoidon tuella järjestettyyn varhaiskasvatukseen. Joustavaa hoitorahaa maksetaan vain siihen asti, kun lapsi täyttää kolme vuotta.

Lasten kotihoidon tuen ja yksityisen hoidon tuen yhdistelmää käytti vuoden aikana 8 prosenttia (650 lasta). Nämä lapset jakautuivat ikäryhmittäin saman suuntaisesti kuin vuoden aikana kunnallista varhaiskasvatusta ja lasten kotihoidon tukea käyttäneet, tosin 1-vuotiaiden osuus oli tässä ryhmässä hieman pienempi ja 3-vuotiaiden hieman suurempi.

Kuvio 4.2. Vuoden 2015 aikana käytetyt palvelu- ja tukiyhdistelmät ja lasten jakautuminen niihin ikäluokan mukaan. (kunnallinen kerhotoiminta mukana)

¹Joustavaa hoitorahaa maksetaan vain alle 3-vuotiaille. Tässä tarkastelussa joustavan hoitorahan kohdalla osa lapsista on 3-vuotiaita siksi, että lapsen ikä tässä vuoden lopun ikä. Osa joustavaa hoitorahaa vuoden 2015 aikana saaneista on täyttänyt vuoden aikana 3 vuotta.

4.3 Varhaiskasvatuspalvelujen ja lasten hoidon tukien ulkopuolella koko vuoden tai osan vuotta olevat lapset

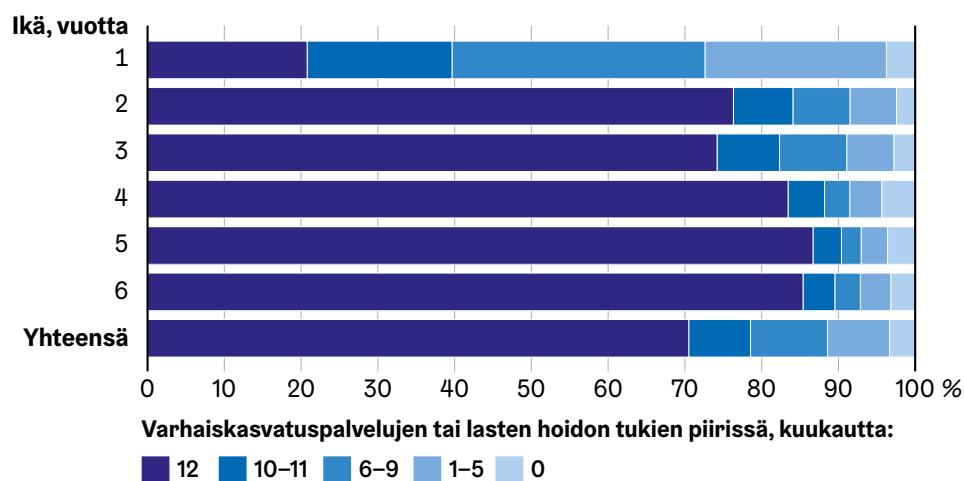
Vaikka suurin osa suomalaislapsista käyttää vanhempainrahakauden jälkeen kunnallisia varhaiskasvatuspalveluja tai on lasten hoidon tukien piirissä, on myös lapsia, jotka syystä tai toisesta ovat näiden palvelujen ja tukien ulkopuolella. Jo 1990-luvun alusta alkaen kuusi suurinta kaupunkia ovat keränneet tietoa varhaiskasvatuspalveluiden ja lasten hoidon tukien käytöstä (Varhaiskasvatuksen Kuusikko-työryhmä, ks. www.kuusikkokunnat.fi). Yksi vuosittain seurattu tieto on ollut varhaiskasvatuspalveluiden ja lastenhoidon tukien peittävyys: kuinka iso osuus varhaiskasvatusikäisistä lapsista on palveluiden ja tukien piirissä. Vuoden 2016 lopussa osuus oli kuudessa suurimmassa kaupungissa keskimäärin 93 prosenttia, eli noin 7 prosenttia lapsista oli palvelujen ja tukien ulkopuolella (Hiekkavuo 2017, 13). Tarkkaa tietoa siitä, keitä nämä lapset ovat, ei vuoden lopun poikkileikkaustietoon perustuvalla tilastoaineistolla kuitenkaan ole ollut mahdollista tutkia. Hela-aineistossa asiaa voidaan tarkastella kuukausitasolla ja suhteessa sisaruksiin. Näillä tiedoilla saadaan ensinnäkin tarkennettua palvelujen ulkopuolella olevien lasten osuutta: kun tarkastellaan koko vuotta vuoden lopun poikkileikkaustilanteen lisäksi, selviää,

että osa vuoden lopussa palvelujen ja tukien ulkopuolella olleista lapsista onkin ollut niiden piirissä jossain vaiheessa vuotta. Lapsia, jotka ovat koko vuoden ajan palvelujen ja tukien ulkopuolella, on paljon vähemmän. Ja kun palvelujen ulkopuolella olleita lapsia voidaan tarkastella mahdolliset sisarukset huomioiden, voidaan osoittaa, että usein palvelujen ja tukien ulkopuolella oleminen liittyy tilanteisiin, joissa lapsella on pienempiä sisaruksia.

Helsinki­läis­lasten palvelujen ja tukien piirissä olema aika kuukausina vuonna 2015

Suurin osa lapsista on palvelujen ja tukien piirissä läpi vuoden. Muut lapset voivat olla palvelujen ja tukien ulkopuolella yhden kuukauden tai koko vuoden tai jotain siltä väliltä. Kuviossa 4.3. on tarkasteltu helsinki­läis­lapsia sen mukaan, kuinka monta kuukautta he ovat vuoden aikana olleet palvelujen ja tukien piirissä.

Kuvio 4.3. Helsinki­läiset 1–6-vuotiaat lapset ikäryhmittäin sen mukaan, kuinka monta kuukautta he ovat vuoden 2015 aikana olleet varhaiskasvatuspalvelujen tai lasten hoidon tukien piirissä. Lapsen ikä on vuoden lopun ikä

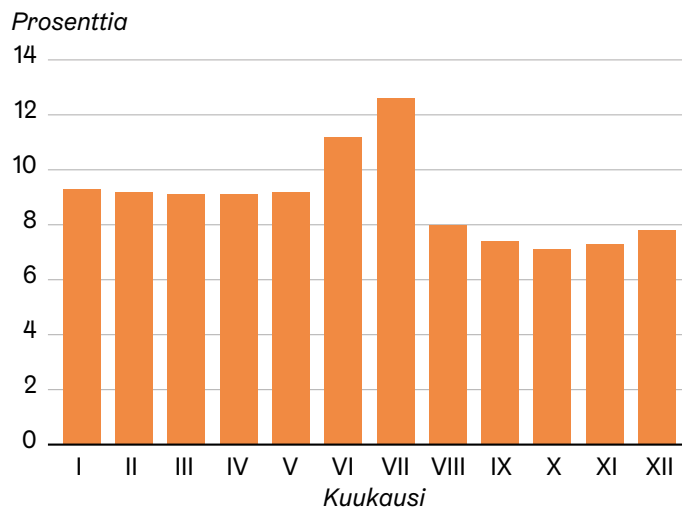
Helsinki­läis­lapsista 70 prosenttia käytti palveluita ja tukia läpi vuoden eli 12 kuukauden ajan. Kahdeksan prosenttia lapsista oli palvelujen ja tukien piirissä 10–11 kuukautta, 10 prosenttia 6–9 kuukautta ja 8 prosenttia 1–5 kuukautta. Vain kolme prosenttia lapsista oli ollut koko vuoden 2015 palvelujen ja tukien ulkopuolella eli he eivät käyttäneet vuoden 2015 aikana mitään kunnallisen varhaiskasvatuksen palveluja eivätkä myöskään lasten hoidon tukia.

Vuoden ikäisistä lapsista läpi vuoden palveluja käyttäneiden osuus jää tässä tarkastelussa muita huomattavaksi pienemmäksi siitä syystä, että tarkastelussa on käytetty vuoden lopun ikää – osa vuoden lopussa yhden vuoden ikäisistä lapsistahan on alkuvuodesta ollut ikänsä puolesta varhaiskasvatuspalvelujen ulkopuolella. Tällöin kysymys on ollut yleensä siitä, että lapsen vanhemmat ovat saaneet alkuvuodesta vanhempainpäivärahoja. Vanhempainpäiväraha-kausina on voinut vaikuttaa myös sisarusten hoitoratkaisuihin (ks. luku 6). Koko vuoden palvelujen ja tukien piirissä olleiden osuus ikäryhmästä on suurempi 4–6-vuotiailla kuin nuoremmilla ikäluokilla.

Palvelujen ja tukien ulkopuolella olevat lapset kuukausitasolla vuonna 2015

Seuraavaksi tarkastellaan sitä, kuinka suuri osuus lapsista on kuukausitasolla varhaiskasvatuspalvelujen ja lastenhoidon tukien ulkopuolella. Tarkastelussa lasten ikä on jokaisen kuukauden kohdalla rajattu 10-kuukauden–5-vuoden ikäisiin lapsiin (kuukauden lopun ikä). 6-vuotiaat on rajattu tarkastelusta pois kahdesta syystä. Ensinnäkin osa heistä on syntynyt vuonna 2008 eli he kuuluvat ikäluokkaan, joka aloittaa koulunkäynnin elokuussa 2015. Tämä nostaisi hieman 6-vuotiaiden kohdalla palvelujen ja tukien ulkopuolella olevien osuutta jo kesäkuukausien osalta, sillä koulunaloittajista osa jää esimerkiksi päiväkodista kokonaan pois jo kesän aikana. Toiseksi osa 6-vuotiaista on syntynyt vuonna 2009 eli kuului syksyllä 2015 esiopetusikäisiin. Mikäli esiopetusikäinen lapsi osallistuu ainoastaan lakisääteiseen yksityisen tahon järjestämään esiopetukseen, hän ei ole mukana Hela-aineistossa.

Kuvio 4.4. Palvelujen ja tukien ulkopuolella olevien lasten osuus (%) 10 kk–5-vuotiaista. Ikärajaus on tehty erikseen jokaisen kuukauden kohdalla

10 kk–5-vuotiaiden palvelujen ja tukien ulkopuolella olevien osuus vaihteli vuoden 2015 aikana kesälomakuukausien reilusta 10 prosentista syksyn reiluun seitsemään prosenttiin. Lukumääräisesti palvelujen ulkopuolella on kuukausitasolla heinäkuun noin 4 000 lapsesta alkusyksyn vajaan 2 500 lapseen. Kesäkuukausien aikana palvelujen ja tukien ulkopuolella olevien osuus nousee hetkellisesti yli 10 prosentin, mutta muutoin osuus vaihtelee alkuvuoden 9 prosentista loppuvuoden vajaan kahdeksaan prosenttiin.

Taulukko 4.3. Varhaiskasvatuspalvelujen ja lasten hoidon tukien ulkopuolella olleiden 1–5-vuotiaiden lasten lukumäärä ja osuus ikäluokasta

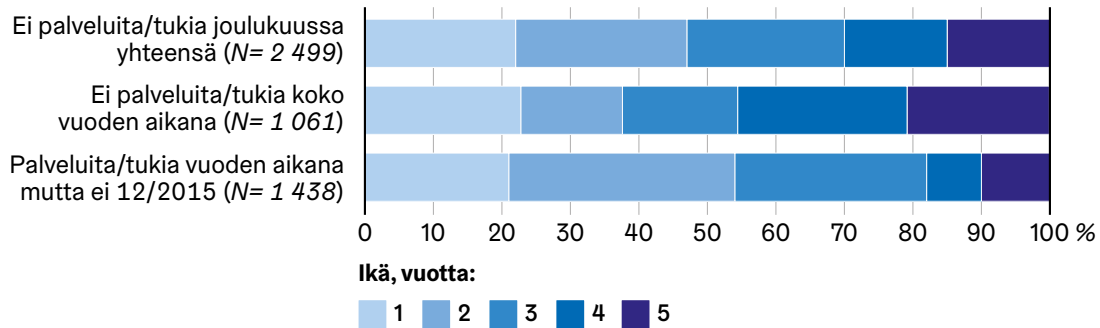
Ikä, vuotta	Ei palveluita joulukuussa 2015		Ei palveluja koko vuoden 2015 aikana		
	Lukumäärä	% 1–5-vuotiaista	Lukumäärä	% 1–5-vuotiaista	Prosenttia joulukuussa ulkopuolella olleista
1	550	8,4	250	3,7	44,5
2	630	9,6	160	2,4	25,0
3	570	9,0	180	2,8	30,7
4	380	6,6	260	4,3	70,0
5	370	5,7	220	3,5	59,6
Yhteensä	2 500	7,9	1 070	3,3	42,5

Joulukuun 2015 lopussa 1–5-vuotiaita palvelujen ja etuuksien ulkopuolella olevia lapsia oli Helsingissä noin 2 500, vajaat 8 prosenttia ikäluokasta (taulukko 4.3.). Näistä lapsista noin 43 prosenttia oli ollut palveluiden ja etuuksien ulkopuolella koko vuoden ja loput olivat käyttäneet jotain varhaiskasvatuspalvelua tai etuutta vähintään yhden kuukauden ajan jossain vaiheessa vuotta ennen joulukuuta. Koko vuoden 2015 palvelujen ja tukien ulkopuolella oli reilut kolme prosenttia 1–5-vuotiaista.

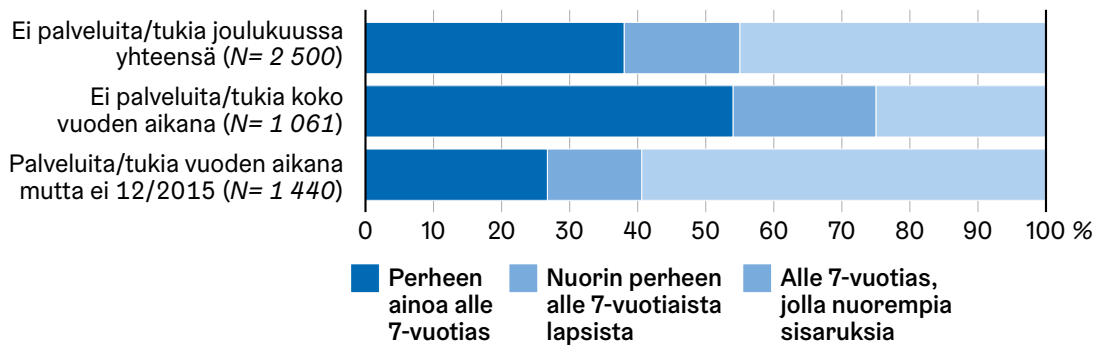
Lapsen ikä, sisarukset ja Kelan etuudet palvelujen ja tukien ulkopuolella olon selittäjinä

Koko vuoden palvelujen ulkopuolella olleiden lasten ryhmä eroaa ikärakenteeltaan niistä lapsista, jotka ovat jossain vaiheessa vuotta osallistuneet palveluihin tai olleet jonkin lasten hoidon tuen piirissä. Koko vuoden ulkopuolella olleista lapsista yli 60 prosenttia oli kolme vuotta täyttäneitä (kuvio 4.5.). Lapsista, jotka olivat jossain vaiheessa vuotta käyttäneet palveluita ja tukia, kolme vuotta täyttäneitä oli alle puolet. Myös se, oliko sisarus, erotti näitä kahta ryhmää toisistaan. Koko vuoden ulkopuolella olleista lapsista 75 prosenttia oli joko perheen ainoita alle 7-vuotiaita lapsia tai sisarusjoukon nuorimpia – ainoita alle 7-vuotiaita heistä oli peräti puolet. Joulukuussa ulkopuolella olleista sen sijaan 60 prosenttia oli lapsia, joilla oli alle 7-vuotias pienempi sisarus (kuvio 4.6.).

Kuvio 4.5. Palveluiden ja tukien ulkopuolella koko vuoden ja joulukuussa olleet lapset iän mukaan

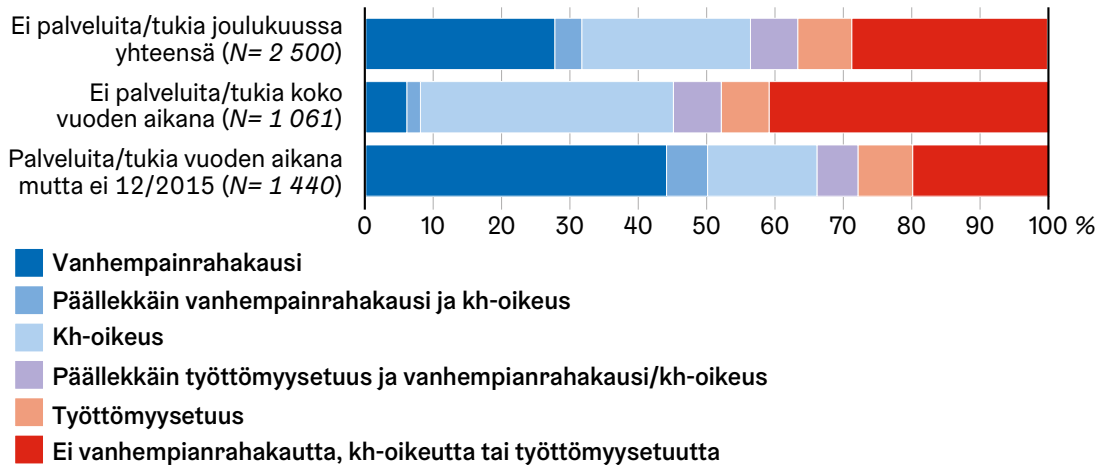

Kuvio 4.6. Palveluiden ja tukien ulkopuolella koko vuoden ja joulukuussa olleet lapset perheen 1–6-vuotiaiden lasten ikäjärjestyksen mukaan.

Yksi selkeä syy palvelujen ja tukien ulkopuolella olemiselle onkin se, että isompaa sisarusta hoidetaan kotona pienemmän sisaruksen vanhempainrahakaudella. Vaikka vanhempainrahalla hoidetun vauvan isommat sisarusukset olisivat ikänsä puolesta oikeutettuja lasten kotihoidon tukeen, edellytykset tuen maksamiselle eivät useimpien kohdalla täyty. Perhe voi saada samaan aikaan lasten kotihoidon tukea ja äitiys- tai vanhempainrahaa vain silloin, kun hoitorahan määrä perheen muista alle kouluikäisistä lapsista ylittää äitiys- tai vanhempainrahan määrän. Käytännössä näin käy vain, jos äidin päiväraha on pieni ja perheessä on useita alle kouluikäisiä lapsia, joita ei hoideta kunnallisessa päivähoidossa tai yksityisen hoidon tuella. (Kela 2017b.) Noin kolmannes kaikista lapsista, jotka olivat joulukuussa palveluiden ja tukien ulkopuolella, oli perheestä, jossa oli vanhempainrahakausi meneillään. Niistä lapsista, jotka olivat joulukuussa palveluiden ja tukien ulkopuolella, mutta olivat jossain vaiheessa vuotta käyttäneet jotain palvelua tai olleet tuen piirissä, puolet tulivat vanhempainrahaperheestä. (kuvio 4.7.)

Kuvio 4.7. Palveluiden ja tukien ulkopuolella koko vuoden ja joulukuussa olleet 1–5-vuotiaat lapset sen mukaan, onko perheessä työttömyyttä tai vanhempainrahakausi tai lapsella oikeus kotihoidon tukeen

Palvelujen ja tukien ulkopuolella joulukuussa 2015 olleista lapsista joka neljännellä oli oikeus lasten kotihoidon tukeen, mutta perheessä ei ollut vanhempainrahakautta (kuvio 4.7.). Tähän joukkoon kuuluu muun muassa lapsia, jotka joulukuussa odottivat päätöstä lasten hoidon tuesta tai paikasta varhaiskasvatuksessa. Osa oli siis siirtymässä vanhempainrahakauden loputtua varhaiskasvatuspalveluiden tai lasten hoidon tukien piiriin, toisilla taas perheeseen oli syntymässä vauva ja äitiysrahakausi oli juuri alkanut. Tämä tilanne voi heijastua tutkimusaineistoon myös teknisistä syistä: esimerkiksi takautuvasti maksettu yksityisen hoidon tuki kirjautuu Kelan järjestelmissä maksupäivämäärään eikä siihen päivämäärään, jona lapsi on todellisuudessa aloittanut yksityisessä päiväkodissa. Osalla palvelujen ja tukien ulkopuolella olevan lapsen vanhemmilla saattoi olla meneillään vanhempainrahan ajalta karttunut palkallinen vapaa, jonka aikana lasta hoidettiin kotona.

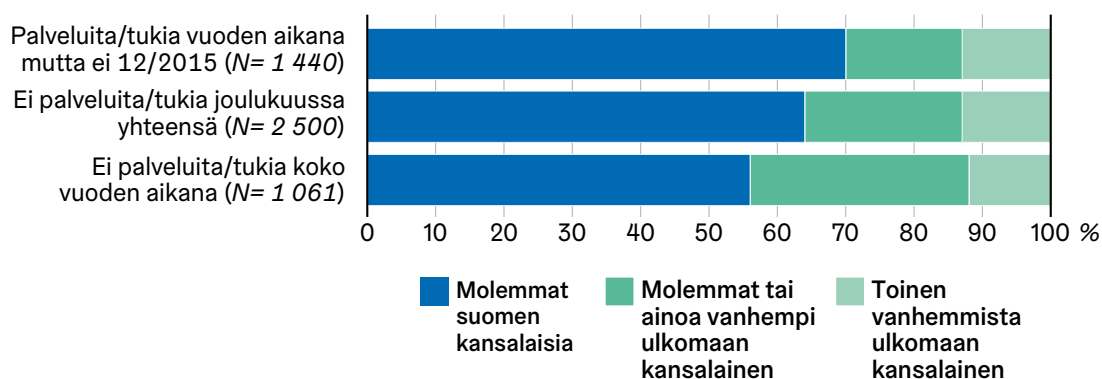
Kansalaisuustausta ja palvelujen ja tukien ulkopuolella olevat lapset

Palveluiden ja tukien ulkopuolella olevissa on myös paljon lapsia, joiden vanhempien kansalaisuus oli muu kuin suomi. Heidän osuutensa on suuri erityisesti koko vuoden palveluiden ja tukien ulkopuolella olleista. Lähes joka kolmas tähän ryhmään kuuluva lapsi tuli perheestä, missä molemmat tai ainoa vanhempi oli ulkomaan kansalainen ja

noin joka kymmenennen kohdalla toinen vanhemmista oli ulkomaankansalainen (kuvio 4.8.). Ulkomaalaistaustaisten lasten osuus palveluiden ja tukien ulkopuolella olleista oli suurempi kuin mikä heidän osuutensa on väestöstä.

Palvelujen ja tukien ulkopuolella joulukuussa olleista lapsista, joilla oli oikeus kotihoidontukeen ja sitä ei käytetty eikä perheessä ollut vanhempainrahakautta, noin joka kolmas oli ulkomaalaistaustainen. Koko vuoden palvelujen ja tukien ulkopuolella olleista lapsista heitä oli vielä enemmän, 43 prosenttia.

Kuvio 4.8. Palveluiden ja tukien ulkopuolella joulukuussa ja koko vuoden olleet lapset vanhempien kansalaisuuden mukaan

Kaiken kaikkiaan palveluiden ja tukien ulkopuolella oleminen liittyy usein sisarusten syntymään tai siihen, että siirrytään vanhempainrahakaudelta varhaiskasvatuspalveluiden tai lastenhoidon tukien piiriin. Myös muut perheen elämäntilanteessa tapahtuvat muutokset kuten työttömyys tai opiskelu vaikuttavat lastenhoitoratkaisuihin. Samoin lapsen tai vanhemman pidempiaikainen sairaus.

Tässä aineistossa palveluiden ja tukien ulkopuolelle jääneistä lapsista osa saattaa kuitenkin osallistua esimerkiksi yksityisen tahon järjestämään kerhotoimintaan. Yksityisen kerhotoiminnan osalta aineistossa näkyvät vain ne lapset, jotka ovat osallistuneet palvelusetelillä tuettuun yksityiseen kerhotoimintaan.

5 LASTA KOTONA HOITAVIEN JA OSA-AIKATYÖTÄ TEKEVIEN VANHEMPIEN LASTEN SEKÄ ESIOPETUSIKÄISTEN PALVELUT

Seuraavassa tarkastellaan lyhyesti kolmea lapsiryhmää, jotka voivat saada samanaikaisesti vähintään kahdenlaista julkista tukea lapsen hoitoon. Kerhotoiminta on tarkoitettu lapsille, jotka eivät osallistu kunnalliseen tai yksityisen hoidon tuella tuettuun varhaiskasvatustoimintaan vaan ovat kotihoidossa. Esiopetuksessa olevat lapset voivat osallistua varhaiskasvatuspalveluihin tai heistä maksetaan kotona hoidettavan nuorimman, alle 3-vuotiaan sisaruksen perusteella kotihoidon tuen hoitorahaa. Joustava hoitoraha on tarkoitettu alle 3-vuotiaden lasten vanhemmille, jotka tekevät osa-aikatyötä. Nämä lapset ovat oikeutettuja varhaiskasvatuspalveluihin.

5.1 Kunnallinen kerhotoiminta

Hanna Ahlgren-Leinvuori ja Sanna Ranto

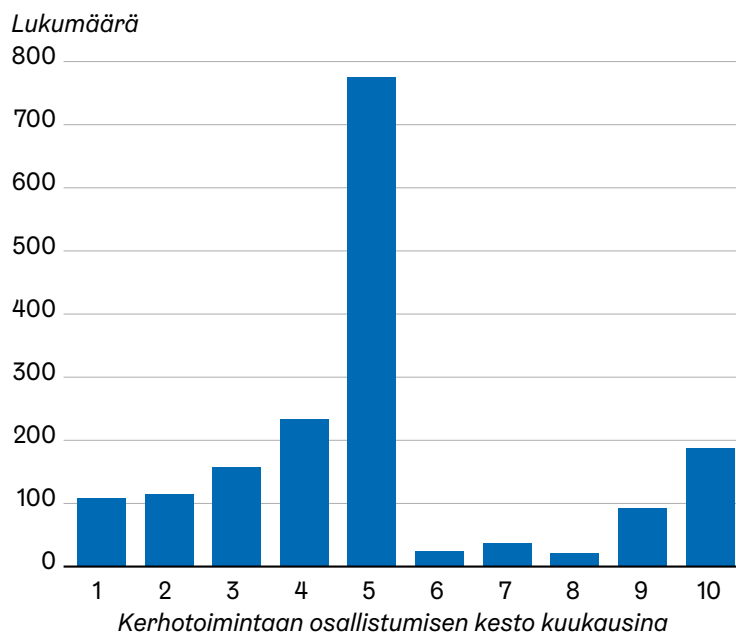
Kunnan kerhotoiminta on tarkoitettu kotihoidossa oleville 2–5-vuotiaille lapsille. Kerhotoimintaan osallistuvasta lapsesta voidaan saada samanaikaisesti kotihoidon tukea, mutta yksityisen hoidon tuella tai kunnan varhaiskasvatuksessa oleva lapsi ei voi kerhotoimintaan osallistua. Kerhotoiminta on siis varhaiskasvatuspalvelu, joka on suunnattu etenkin kotona hoidettaville lapsille. Kunnan varhaiskasvatusikäisille järjestämän maksuttoman kerhotoiminnan lisäksi on muiden tahojen järjestämää kerhotoimintaa (ks. luku 2.2). Tällaiseen kerhotoimintaan osallistuneet lapset eivät kuitenkaan sisälly nyt käsiteltävään tutkimusaineistoon.

Helsingissä kunnan järjestämään kerhotoimintaan osallistui vuoden 2015 aikana kaikkiaan 1 755 lasta. Kerhotoiminnassa noudatetaan koulujen toiminta-aikoja. Toiminta alkaa koulujen alkaessa tai viimeistään syyskuun alussa ja päättyy toukokuun lopussa. Kerhoissa noudatetaan siis koulujen loma-aikoja. Syksyllä alkaviin kerhoihin haetaan pääsääntöisesti huhtikuun loppuun mennessä, mutta vapaita paikkoja voi tiedustella ympäri vuoden. Kerhotoimintaan osallistuvien lasten lukumäärä vaihtelee vuo-

den aikana. Tammi–elokuussa lapsia oli kuukausitasolla mukana 1 023–1 063, syys–joulukuussa lukumäärä vaihteli välillä 785–834. Elokuussa, jolloin kerhotoiminta ei ole kaikilta osin vielä käynnistynyt, lapsia oli toiminnassa mukana 465.

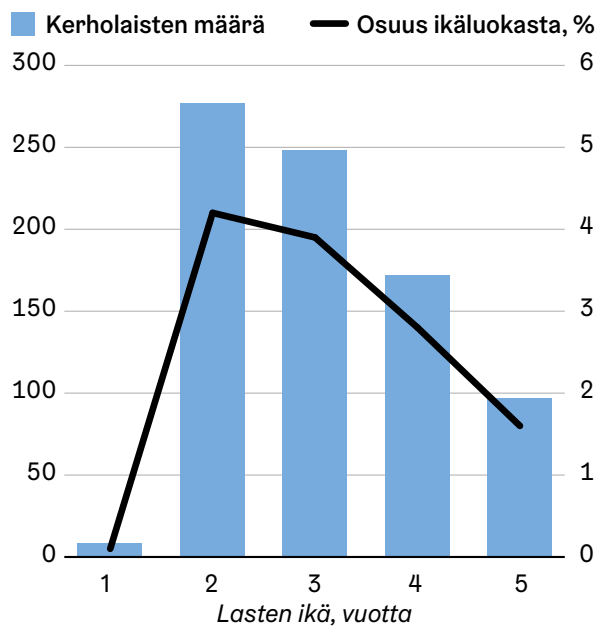
Kerhotoimintaan vuoden 2015 aikana osallistuneista lapsista suurin osa eli 44 prosenttia oli toiminnassa mukana 5 kuukauden ajan (kuvio 5.1). Tammi–toukokuun aikana kerhotoimintaan osallistui kaikkiaan 1 217 lasta ja syys–joulukuussa 914 lasta. Lapsia, jotka olivat mukana toiminnassa sekä kevät– että syyskaudella, oli yhteensä 376 eli 21 prosenttia kerhotoimintaan osallistuneista. Sekä syys– että kevätkaudella lapsista lähes 78 prosenttia oli toiminnassa mukana vähintään 4 kuukauden ajan.

Kuvio 5.1. Vuoden 2015 aikana kerhotoimintaan osallistuneet lapset sen mukaan, kuinka monta kuukautta he ovat kerhotoiminnassa vuoden aikana olleet

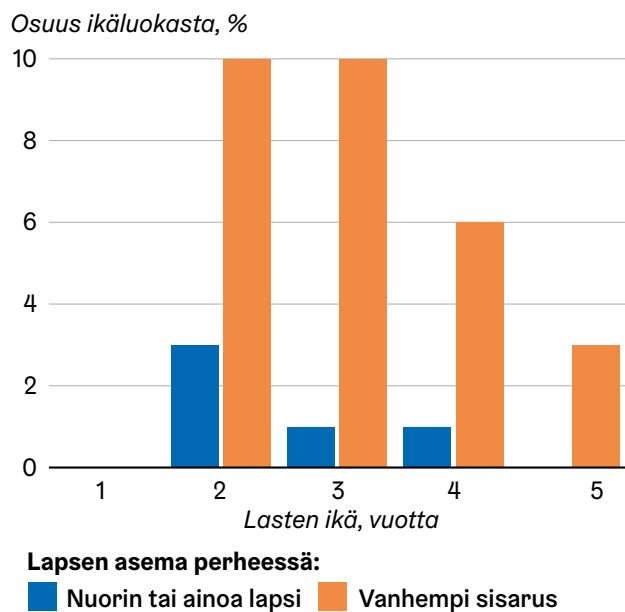

Kerhotoimintaan osallistuneita lapsia on seuraavaksi tarkasteltu tarkemmin joulukuun 2015 osalta. Tuolloin tutkimusaineiston lapsista 800 oli mukana kerhotoiminnassa. Heistä reilu kolmannes oli kaksivuotiaita ja vajaa kolmannes kolmevuotiaita (kuvio 5.2). Kerhotoiminta on löytänyt kotona hoidettavien lasten vanhemmat sisarukset. Kaksi ja kolmevuotiaista, joilla oli nuorempi sisarus, joka kymmenes kävi kerhoa. Ilman nuorempaa sisarusta kerholaisten osuus jäi alle kahden prosentin (kuvio 5.3).

Kuvio 5.2. Kerholaisten määrä ja osuus ikäluokasta joulukuussa 2015

Kuvio 5.3. Kerhotoiminnan käyttäjien osuus lapsista iän ja sen mukaan ovatko he perheen nuorimpia vai vanhempia sisarusia joulukuussa 2015

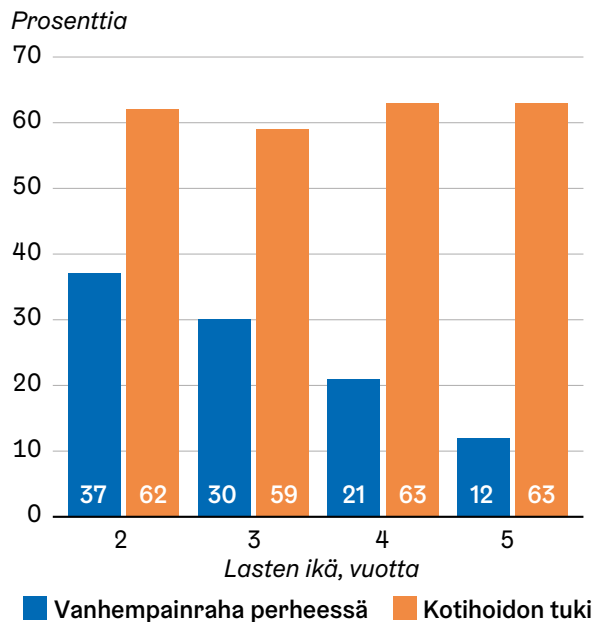

62 prosenttia kerholaisista oli kotihoidon tuen piirissä, osuus oli melko tasainen joka ikäluokassa. Vanhempainrahaa saavia perheitä oli 28 prosenttia. Vanhempainrahaperheiden kerhotoimintaan osallistuvista lapsista suurin osuus oli kaksi- ja kolmivuotiailla, ja vanhempainrahaperheiden osuus laski lasten iän myötä.

Joulukuussa 2015 kunnan järjestämään kerhotoimintaan osallistui 800 lasta hieman yli 700 perheessä. Noin joka kymmenessä perheessä osallistujia oli useampi kuin yksi lapsi. Perheistä 62 prosenttia sai kotihoidon tukea ja 31 prosenttia jotain vanhempainrahaetuksista.

Kerhotoiminnassa ovat muita vähemmän mukana yhden huoltajan lapset (kuvio 5.4) sekä ulkomaalaistaustaiset lapset, vaikka he ovat useammin kotihoidossa alle 3-vuotiaina. Samoin ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien lapset ja työttömyysetuusperheiden lapset käyttävät muita vähemmän kerhotoimintaa. Tulotasoltaan kerholasten perheet ovat painottuneet kotihoidon tuki ja vanhempainrahaperheitä enemmän keskituloisiin.

Kuvio 5.4. Vanhempainrahan ja kotihoidon tuen käytön osuus kerholapsista iän mukaan joulukuussa 2015

5.2 Joustava hoitoraha ja palveluiden käyttö

Anita Haataja ja Sanna Ranto

Lyhentämällä työaikaansa tai ottamalla vastaan osa-aikatyön alle kolmevuotiaan vanhemman on mahdollista saada joustavaa hoitorahaa. Joustava hoitoraha korvasi alle kolmevuotiaille maksetun osittaisen hoitorahan vuoden 2014 alusta lähtien niin, että uuden etuuden taso ottaa huomioon osa-aikatyön keston toisin kuin osittainen hoitoraha. Joustavalla hoitorahalla on pyritty helpottamaan pienten lasten vanhempien työhön siirtymistä. Joustavaa hoitorahaa voi saada, jos on työ- tai virkasuhteessa tai yrittäjä. Myös uuden työsuhteen osa-aikatyönä solmivat alle 3-vuotiaan vanhemmat voivat saada joustavaa hoitorahaa. Tukea voidaan maksaa molemmille työaikaansa lyhentäville vanhemmille samalta ajanjaksolta (ks. luku 2).

Joustavan hoitorahan piirissä olevat lapset

Joustavaa hoitorahaa käytti 920 lasta vuoden 2015 joulukuussa (980 vuonna 2014, jolta vuodelta tuoreimmat vanhempien sosioekonomista asemaa ja koulutusta koskevat tiedot ovat saatavana). Lapsista yli 60 prosenttia oli kaksivuotiaita. Helsingissä kaikista 1–2-vuotiaista joustavaa hoitorahaa käytti vajaa 7 prosenttia vuonna 2015. Kaksivuotiaiden ikäluokasta osuus oli 8,5 prosenttia, yksivuotiaista 5 prosenttia.

Kahden vanhemman perheissä joustavan hoitorahan käyttö oli yleisempää kuin yhden vanhemman perheissä. Yhden vanhemman perheiden 1–2-vuotiaista lapsista joustavan hoitorahan piiriin kuului vajaa neljä prosenttia, kun osuus kahden vanhemman perheissä oli yli seitsemän prosenttia.

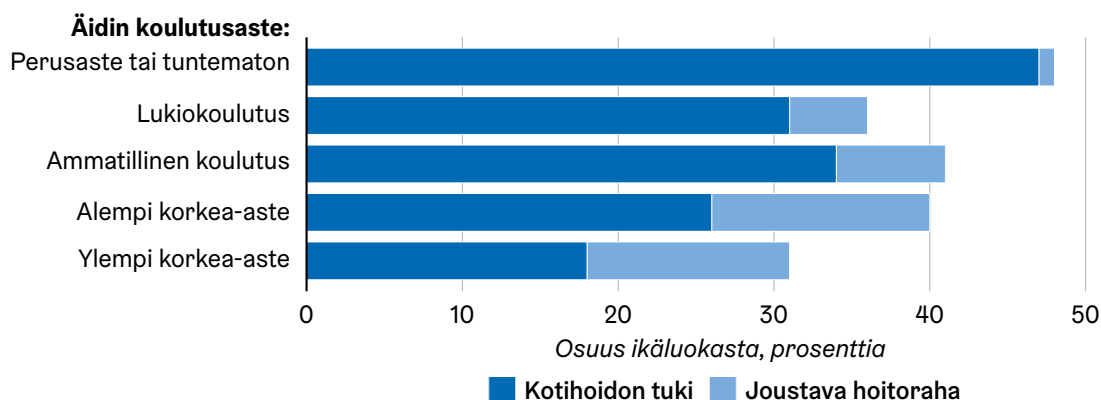
Ulkomaalaistaustaiset perheet käyttävät joustavaa hoitorahaa huomattavasti vähemmän kuin Suomen kansalaiset. Vain yksi prosentti 1–2-vuotiaista oli joustavaa hoitorahan piirissä, kun lapsen molemmat tai ainoa vanhempi oli ulkomaan kansalainen. Osuus nousi kolmeen prosenttiin, jos toinen vanhempi oli Suomen kansalainen. Osuus oli kuitenkin selvästi suurempi, 8 prosenttia, kun molemmat tai ainoa vanhempi oli Suomen kansalainen.

Mitä paremmin koulutettuja äidit ovat, sitä useammin heillä on työpaikka, johon palata ja sitä nopeammin heillä on mahdollisuus palata perhevapailta työhön. Joustava hoitoraha ja osa-aikatyö osoittautuvatkin, kuten osittainen hoitoraha aikaisemmin alle 3-vuotiaiden lasten äideillä (Aalto 2013), paremmin koulutettujen tavaksi palata työelämään. Koulutuksen vaikutus äitien työllisyyteen ja sitä kautta lasten hoitoon näkyy etenkin kaksivuotiailla lapsilla (kuvio 5.5). Kaksivuotiaista lapsista, joiden äidillä oli vähintään ylempi korkeakoulututkinto, 13 prosentista maksettiin joustavaa hoitorahaa ja vain 18 prosentista kotihoidon tukea. Ammatillisen keskiasteen tutkinnon suorittane-

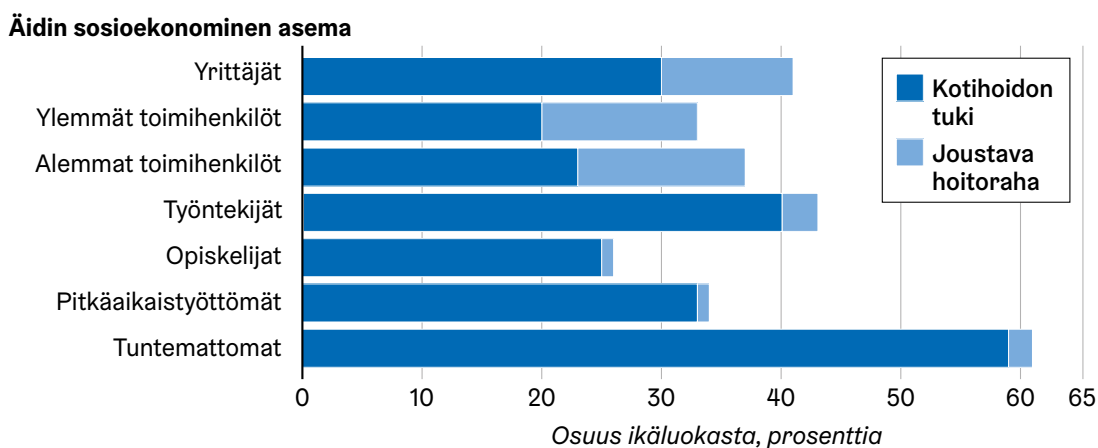
den kaksivuotiaista 5 prosenttia kuului joustavan hoitorahan ja kolmannes kotihoidon tuen piiriin. Ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien kaksivuotiaista vain prosentti kuului joustavan hoitorahan, mutta puolet kotihoidon tuen piiriin.

Joustavan hoitorahan käyttäjät ovat sosioekonomiselta asemaltaan pääsääntöisesti toimihenkilöitä ja yrittäjiä (kuvio 5.6). Jos äiti on työntekijäasemassa, hänen kaksivuotiaista lapsista kolme prosenttia käytti joustavaa hoitorahaa, mutta yrittäjien ja toimihenkilöiden lapsilla osuus nousi yli kymmenesosaan. Tulotasoltaan joustavan hoitorahaa käyttävien perheet painottuvat keski- ja hyvätuloisiin. Yli puolet hoitorahaa saavista perheistä sijoittuu kahteen ylimpään tuloviidennekseen ja vain viidennes kahteen alimpaan tuloviidennekseen. Osittain tulos selittyy sillä, että näissä perheissä lastenhoitoetuudet eivät ole enää pääasiallinen tulolähde vanhemmille vaan tulot ansiotyöstä, vaikkakin osa-aikaisesta.

Kuvio 5.5. Kaksivuotiaiden kotihoidon tuen ja joustavan hoitorahan käyttö äitien koulutusasteen mukaan vuoden 2014 lopussa

Kuvio 5.6. Kaksivuotiaiden kotihoidon tuen ja joustavan hoitorahan käyttö äidin sosioekonomisen aseman mukaan vuoden 2014 lopussa

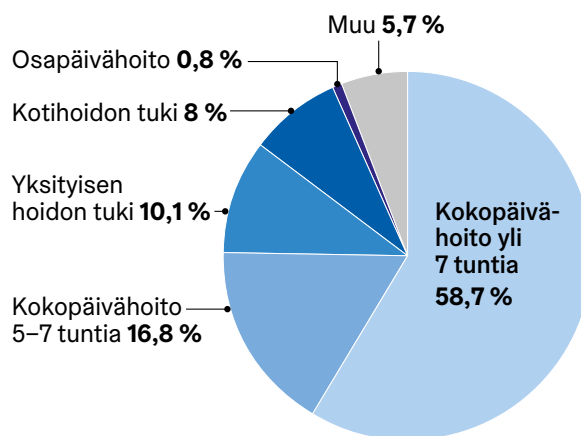

Joustava hoitoraha ja varhaiskasvatuspalvelut

Joustavan hoitorahan piiriin kuuluvista lapsista pääosa (86 %) käytti varhaiskasvatuspalveluja. Osa oli siirtynyt joulukuussa kotihoidon tuen piiristä joustavalle hoitorahalle (noin 70 lasta) ja vielä pienemmälle osalle (reilu 50 lasta) ei löytynyt varhaiskasvatuspalvelua. Näiden lasten hoitotieto joko ei ollut vielä kirjautunut tai lasten hoitoa jakoi kaksi vanhempaa ilman tarvetta varhaiskasvatuspalveluihin. Syynä saattaa olla myös se, että hoitoon osallistui joku muu henkilö tai taho, tai lasta voitiin hoitaa kotona työn ohessa. Seuraavassa tarkastellaan ensin lasten päivittäisiä hoitomuotoja (kuvio 5.7) ja tämän jälkeen kokopäivähoidon osa-aikaisuutta säännöllisten poissaolopäivien avulla (kuvio 5.8).

Kokopäivähoito oli yleisin (76 %) varhaiskasvatuspalvelu joustavan hoitorahan piiriin kuuluvilla lapsilla. Yli puolet (59 %) oli kokopäivähoidossa yli 7 tuntia ja lähes 17 prosenttia 5–7 tuntia. Sen sijaan osapäivähoito oli hyvin harvinainen hoitoratkaisu, eli alle prosentti. Joka kymmenes lapsista oli yksityisessä varhaiskasvatuksessa yksityisen hoidon tuen kautta.

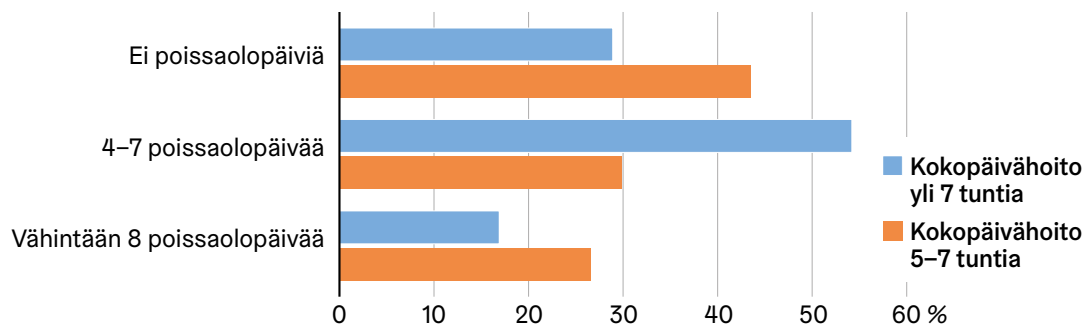
Kuvio 5.7. Joustavan hoitorahan piiriin kuuluneiden lasten hoitoratkaisut, joulukuu 2015

Vaikka kokopäiväiset varhaiskasvatuspalvelut ovat joustavan hoitorahan piiriin kuuluvilla lapsilla yleisin ratkaisu, on tavallisinta, että kokopäivähoitoon on yhdistetty säännöllisiä vapaapäiviä (kuvio 5.2.4). Perheiden on mahdollista sopia etukäteen, montako päivää kuukaudessa lapsi on pois varhaiskasvatuksesta¹³. Joustavan hoitorahan piiriin kuuluvista yli 7 tunnin kokopäivähoidossa olevista lapsista vain 29 prosenttia käyttää palveluja viitenä päivänä viikossa. Yleisintä oli, että poissaolopäiviä oli kuukaudessa neljä, mikä usein tarkoittaa nelipäiväistä viikkoa (54 %). Vähintään kahdeksan poissaolopäivää kuukaudessa oli sovittu noin 17 prosentille lapsista.

¹³ Lasten säännölliset poissaolopäivät voidaan sopia etukäteen (ks. luku 2.6). Yleisimmät sopimukset olivat joko 4 tai 8 poissaolopäivää kuukaudessa, Muut eli 5–7 tai yli 8 päivää olivat harvinaisia, 7 prosenttia vähintään 7 tunnin ja noin 2 prosenttia 5–7 tunnin kokopäivähoidossa.

Kuvio 5.8. Kokopäiväisessä varhaiskasvatuksessa olevien, joustavan hoitorahan piiriin kuuluvien lasten jakautuminen koko- ja osaviikkoisiin %, joulukuu 2015

Lyhyemmässä, 5–7 tunnin kokopäivähoidossa olevat lapset hajautuvat tasaisemmin kokoviikkoisiin ja osaviikkoisiin hoitoratkaisuihin. Lapsista 44 prosentilla ei ollut lainkaan sovittuja poissaolopäiviä, eli he käyttivät varhaiskasvatuspalveluja koko viikon ja 64 prosenttia oli osaviikkoisia. Osaviikkoiset jakautuivat melko tasaisesti sekä neljän (30 %) että kahdeksan päivän (27 %) poissaolopäiviin kuukaudessa.

5.3 Esiopetusikäiset lapset

Hanna Ahlgren-Leinvuo

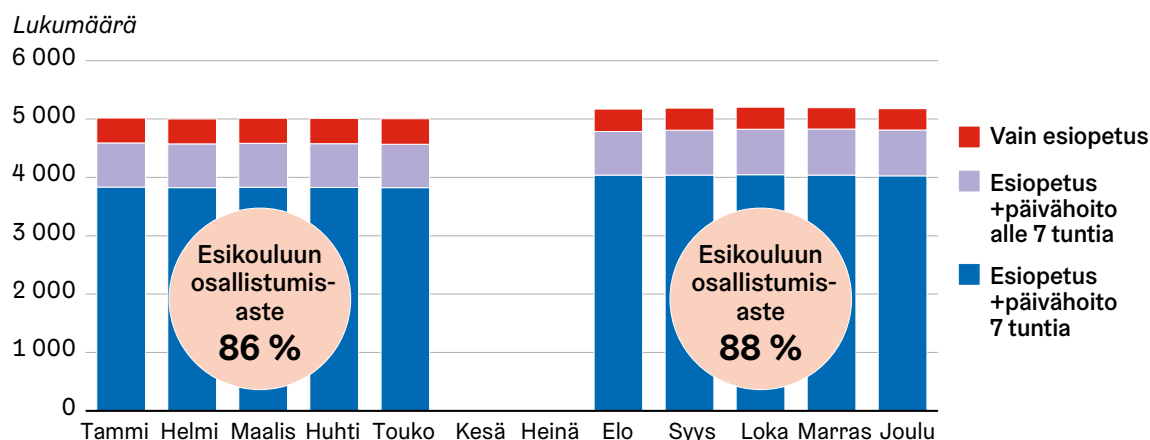
Esiopetusta annetaan vuotta ennen oppivelvollisuuden alkamista. Esiopetusta on neljä tuntia päivässä koulujen toiminta-aikoina, ja se on maksutonta. Esiopetuksen lisäksi lapsi voi osallistua kunnalliseen varhaiskasvatukseen tai yksityisen hoidon tuella järjestettävään varhaiskasvatukseen. Esiopetukseen osallistuvaa lasta voidaan myös hoitaa esiopetuksen lisäksi lasten kotihoidon tuella, mikäli perheessä on alle 3-vuotias kotihoidon tuella hoidettava sisarus. Esiopetus on ollut velvoittavaa 1.8.2015 alkaen (HE 135/2014; L 1040/2014, 26 a §). Lapsen on osallistuttava vuoden kestävään esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuotena.

Helsingin esiopetusikäisistä lapsista 88 prosenttia (5 200 lasta) osallistui kaupungin järjestämään esiopetukseen. Esiopetukseen osallistuneista lapsista 93 prosenttia osallistui lisäksi kunnalliseen varhaiskasvatukseen eli jäi esikoulupäivän jälkeen esimerkiksi päiväkotiin hoitoon. Valtaosa lapsista käytti nelituntisen esiopetuksen lisäksi vähintään kolmen tunnin verran varhaiskasvatuspalveluita.

Kuviossa 5.9 on tarkasteltu kuukausitasolla esiopetukseen osallistuneiden lasten jakautumista eri hoitomuotojen välillä. Tammikuusta toukokuuhun kuviossa olevat ovat syksyllä 2014 esiopetuksen aloittaneita lapsia ja syksyllä 2015 peruskoulun aloittavia

lapsia. Sen sijaan lapset elokuusta joulukuuhun ovat syksyllä 2015 esiopetuksen aloittaneita. Alkuvuodesta 2015 esiopetukseen osallistuneiden osuus ikäluokasta oli pari prosenttiyksikköä alhaisempi kuin elo–joulukuussa, mitä varmasti osaltaan selittää se, että esiopetus muuttui velvoittavaksi 1.8.2015 alkaen.

Kuvio 5.9. Vuoden 2015 aikana kunnalliseen esiopetukseen osallistuneiden lasten lukumäärä kuukausittain sen mukaan, ovatko he osallistuneet ainoastaan esiopetukseen vai myös kunnalliseen varhaiskasvatukseen

Edellä olevassa tarkastelussa ovat mukana vain kunnan järjestämään esiopetukseen osallistuneet lapset. Tämän lisäksi esiopetusta järjestetään valtion ylläpitämissä ja yksityisissä kouluissa sekä yksityisissä päiväkodeissa, mutta tarkkaa tietoa näistä helsinkiläisistä esikoululaisista ei ole saatavilla¹⁴ eivätkä nämä lapset siis ole mukana tämän tutkimuksen esiopetusta koskevissa tarkasteluissa. Todellisuudessa esiopetukseen osallistuneiden osuus ikäluokasta on siis hieman suurempi kuin mitä kuviossa 5.9 on esitetty. Jos yksityisessä tai valtion ylläpitämässä koulussa tai yksityisessä päiväkodissa esiopetukseen osallistuva lapsi käyttää esiopetuksen lisäksi kunnallisen varhaiskasvatuksen palveluita tai yksityisen hoidon tuella tuettua yksityistä varhaiskasvatusta, hän on mukana kaikissa tämän luvun tarkasteluissa.

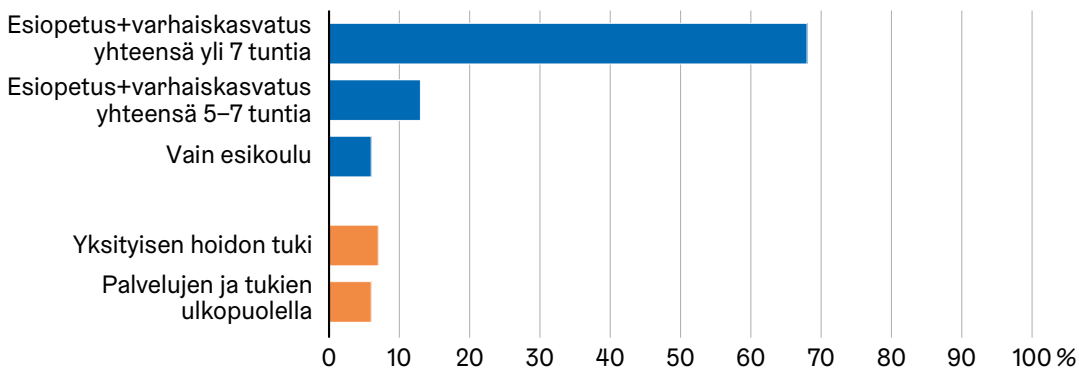
Kuviossa 5.10 on tarkasteltu 6-vuotiaiden ikäryhmää kokonaisuudessaan joulukuussa 2015. Kuten jo edellä todettiin, valtaosa eli lähes 88 prosenttia osallistuu kunnan järjestämään esiopetukseen: 68 prosenttia esiopetukseen ja vähintään kolmen tunnin varhaiskasvatukseen, 13 prosenttia esiopetuksen lisäksi alle 3 tunnin varhaiskasvatukseen ja reilut 6 prosenttia ainoastaan esiopetukseen. Vajaa 7 prosenttia 6-vuotiaista ei

¹⁴ Vuonna 2015 Helsingissä sijaitsevilla valtion ylläpitämissä tai yksityisissä kouluissa järjestettävään esiopetukseen osallistui kaikkiaan noin 400 lasta (Tilastokeskus 2015a), mutta luvussa ovat mukana myös Helsingin ulkopuolella asuvat lapset.

osallistunut kunnan järjestämään esiopetukseen, mutta heidän hoidostaan maksettiin yksityisen hoidon tukea. Tässä joukossa on todennäköisesti juuri niitä lapsia, jotka ovat osallistuneet valtion ylläpitämässä tai yksityisessä koulussa tai päiväkodissa järjestetyn esiopetuksen jälkeen yksityiseen varhaiskasvatukseen. 6 prosenttia 6-vuotiaista ei ollut lainkaan kunnallisten palvelujen tai lasten hoidon tukien piirissä.

Kuvio 5.10. 6-vuotiaiden jakautuminen pienten lasten varhaiskasvatusjärjestelmään joulukuussa 2015, osuus (%) ikäluokasta

Kunnan järjestämään esiopetukseen osallistuneet

6 LASTENHOITOVALINNAT, KUN TOINEN VANHEMMISTA ON KOTONA

Anita Haataja

6.1 Tausta ja tavoitteet

Lasten oikeus varhaiskasvatuspalvelujen käyttöön on ollut Suomessa herkkä kysymys jo vuosikymmeniä, eikä vanhempien moralisoinniltakaan ole vältytty. Kun Suomessa 2000-luvun alkupuolella kartoitettiin, miten paljon lapsia osallistui varhaiskasvatuspalveluihin toisen vanhemman ollessa kotona (Väinälä 2004; ks. myös johdantoluku 1.1), oli taustalla silloisen valtiosihteeri Raimo Sailaksen käynnistämä ja sittemmin paljon keskustelua herättänyt aloite subjektiivisten päivähoito-oikeuksien rajaamisesta. Keskustelusta ilmestyi pian jopa sitä analysoiva pro gradu -tutkielma (Hiidensalo 2005). Keskustelussa oli usein kysymys muun muassa siitä, kuinka lasten ”vanhemmat (äidit) olisivat laiskoja, kun vievät vanhemmat sisarukset vauvan tieltä kunnan päivähoitoon”, ja toisaalta, onko päiväkotia vai koti paras lapsen kasvatuspaikka (Hiidensalo 2015, 4 ja 96).

Pienten lasten vanhempien näkemyksiä päivähoito-oikeuksista on myös seurattu kyselytutkimuksissa. Valtaosa vanhemmista kannattaa subjektiivisia päivähoito-oikeuksia (THL 18.3.2014). Pienten lasten äitien asenteet ovat kuitenkin muuttuneet 2000-luvulla myönteisemmiksi oikeuksien rajaamista kohtaan (Salmi ja Närvi 2014). Tätä voi selittää se Suomeen vakiintunut perhepoliittinen erikoisuus, että myös kolmevuotiaiden kotihoitoa tuetaan (ks. myös Haataja ja Valaste 2014; Tervola 2015 ja 2016). Perheen oma tilanne vaikuttaakin asenteisiin. Esimerkiksi päivähoito-oikeuksien rajaamiseen työttömien perheissä suhtauduttiin kielteisemmin, jos jompikumpi vanhemmista oli työtön, kuin jos perheessä ei ollut työttömyyttä (Juutilainen ym. 2016).

Tasa-arvokysymyksiä varhaiskasvatukseen, esiopetuksen ja lastenhoidon tukien järjestelmässä käsittelevän Childcare- tutkimushankkeen¹⁵ ensimmäinen selvitys kartoitti noin 1-vuotiaiden lasten vanhempien mielipiteitä sekä heidän lastensa varhaiskasvatus- ja hoitoratkaisuja (Hietamäki ym. 2017). Selvityksen mukaan pääosa lapsista hoidettiin kotona, mutta korkeammin koulutettujen vanhempien lapset osallistuivat muita useammin varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten vanhemmat olivat yleisesti ottaen tyytyväisiä palveluihin. Helsingissä yli puolet vastaajista oli suhtautunut

¹⁵ <https://www.jyu.fi/edupsy/fi/tutkimus/tutkimushankkeet/kotisivut/childcare>

kielteisesti oikeuksien rajoittamiseen, kun taas muissa kunnissa enemmistö suhtautui rajoituksiin myönteisesti.

Helsinki on siis yksi niistä yli kolmanneksesta kuntia, jotka eivät ole rajoittaneet syksyllä 2016 voimaan tulleen lakimuutoksen (L 108/2016) perusteella lasten oikeuksia varhaiskasvatuspalveluihin 20 tuntiin viikossa (Valtioneuvoston kanslia 2017). Lasten oikeudet varhaiskasvatukseen riippuvat rajoitusten jälkeen erityisesti vanhempien asemasta työmarkkinoilla tai kokoaikaisiin hoitoratkaisuihin mahdollistavista erityisyyistä. Helsinki on toistaiseksi ainoa kunta, jossa on mahdollista tutkia varhaispalvelujen käyttöä lasten sekä heidän perheidensä kokonaistilanteen näkökulmasta. Tämän luvun tarkoituksena on tarkastella lastenhoitoratkaisuja juuri niissä perheissä, joita rajoitukset olisivat koskeneet, eli joissa toinen vanhemmista on kotona vanhempainrahakaudella, kotihoidon tuella tai työttömänä.

Tarkastelu kohdennetaan vuoden 2015 joulukuuhun, eli poikkileikkaustilanteeseen, jona aikana lasten siirtymät hoitomuodosta toiseen ovat mahdollisimman vähäiset, joihin eivät kokonaan poissuljetut. Varhaiskasvatuspalveluihin voi osallistua joko koko-aikaisesti tai osa-aikaisesti (ks. luku 2.6). Kokoaikaisuus ja osa-aikaisuus eivät ole kuitenkaan yksinkertaisia käsitteitä. Kokopäivähoidossa olevista lapsista osa on varhaiskasvatuksessa vain osan viikkoa tai kuukautta, eli osa-aikaisesti. Voidaan olettaa, että osa-aikaisuus on yleisempää perheissä, joissa ainakin toinen vanhemmista on perhevapaalla, kuin perheissä joissa molemmat vanhemmat ovat ansiotyössä (vrt. myös luku 5.2 osa-aikatyötä tekevien vanhempien lasten hoitoratkaisuista).

Varhaiskasvatuspalveluihin osallistuminen esitetään ensin siten kuin se on tilastoitettu, eli kokopäivä- ja osapäivähoitona. Kokopäivähoidossa olevia tarkastellaan erikseen myös sovittujen poissaolopäivien osalta eli miten suuri osuus kokopäivähoidossa olevista on varhaiskasvatuksessa koko viikon ja miten suurella osuudella lapsista on sovittuja poissaolopäiviä (ks. lähemmin osaviikkoisuudesta ja poissaolopäivistä luku 2.6). Osapäivähoito (alle 5 tuntia päivässä) on Helsingissä melko harvinainen varhaiskasvatuksen muoto, joten osapäivähoitoon tehtyjä poissaolopäiväsopimuksia ei tarkastella erikseen.

Varhaiskasvatuspalveluiksi, ja niitä käyttäviksi lapsiksi ja perheiksi, luokitellaan seuraavassa kunnan järjestämät osa- ja kokopäiväiset palvelut sekä yksityiset varhaiskasvatuspalvelut, joista maksetaan yksityisen hoidon tukea. Esiopetukseen osallistujista lasketaan varhaiskasvatuspalvelujen käyttäjiksi vain ne lapset, jotka käyttävät velvoittavan esiopetuksen lisäksi jotain edellä mainituista palveluista. Muut esiopetuksessa olevat lapset voivat kuulua nuorimman sisaruksen perusteella kotihoidon tuen hoitorahan piiriin tai lapsen hoito esiopetuksen jälkeen on ratkaistu muulla tavalla.

Seuraavassa tutkimuskohteena ovat pienten vauvojen perheet, lastenhoitoratkaisuksi kotihoidon tuen valinneet perheet ja työttömyysetuuksien piiriin kuuluvat vanhemmat sekä heidän lapsensa. Lapsista huomio kohdistuu vastasyntyneen tai nuorimman kotihoidon tukea saavan lapsen päivähoitoikäisiin sisaruksiin. Ensin tarkastellaan perheitä, joissa toinen vanhemmista on hoitamassa kotona nuorinta lasta joko äitiys- ja

vanhempainrahakaudella tai kotihoidon tuella (luku 6.2). Molempiin etuuksiin sisältyy mahdollisuus vapaaseen työstä ja oikeus palata entiseen tai vastaavaan työhön vapaan päätyttyä. Etuuksia maksetaan myös työvoiman ulkopuolella oleville. Kun nuorinta lasta hoidetaan kotona, varhaiskasvatuspalveluja voivat käyttää nuorimman päivähoitoikäiset eli vähintään 10 kuukautta täyttäneet sisarukset (sisarusperheet).

Toisessa osiossa (luku 6.3) tarkastellaan työttömyysturvaetuuksia saaneita perheitä, joissa on päivähoitoikäisiä 1–6-vuotiaita lapsia. Kiinnostuksen kohteena ovat päivähoitoikäisten lasten hoitoratkaisut ja varhaiskasvatuspalvelut. Lisäksi arvioidaan, ovatko lastenhoitoratkaisut työttömien perheissä samat, jos työttömänä on äiti tai isä, tai kun kysymyksessä on kansalaisuudeltaan suomalainen tai ei-suomalainen perhe.

6.2 Sisarusten hoitoratkaisut, kun nuorin hoidetaan kotona

Vastasyntyneen lapsen hoitamista kotona tuetaan äitiys-, isyys- ja vanhempainvapailla ja päivärahoilla, kunnes lapsi on noin 9–10 kuukauden ikäinen, ja sen jälkeen 6–9 viikon isyysvapaalla ennen lapsen kahden vuoden ikää. Vanhempainvapaan jälkeen lapsella on oikeus kunnan järjestämiin varhaiskasvatuspalveluihin, yksityisen hoidon tuen osin rahoittamaan yksityiseen hoitoratkaisuun tai kotihoitoon, kunnes nuorin sisaruksista täyttää kolme vuotta. Vanhempainvapaajärjestelmä on tarkoitettu vastasyntyneen kotihoitoon. Sisarusten hoitamista kotona ei tueta erikseen, eikä kotihoidon tukea makseta samaan aikaan vanhempainrahojen kanssa muutoin kuin erityistapauksissa¹⁶. Sen sijaan vanhempainrahakauden jälkeen alkavalla hoitovapaalla (kotihoitontukijaksolla) maksetaan hoitorahaa myös jokaisesta muusta kotona hoidettavasta alle kouluikäisestä sisaruksesta, joka ei käytä kunnan järjestämiä varhaiskasvatuspalveluja tai kuulu yksityisen hoidon tuen tai joustavan hoitorahan piiriin.

Vanhempainpäivärahat tilastoidaan vain vanhemmille, mutta vanhempainrahaetuuksilla hoidettavat nuorimmat lapset voidaan rajata vanhemman saaman päivärahan ja lasten iän perusteella. Vaikka lapsi on yleensä 9–10 kuukauden ikäinen, kun vanhempainrahakausi päättyy, voi ikä eri syistä vaihdella yhdeksän kuukauden molemmin puolin. Vanhempainrahakausi voi päättyä ennen lapsen 9 kuukauden ikää, jos äitiysrahakausi on aloitettu 50 arkipäivää eikä 30 päivää ennen laskettua syntymäaikaa. Monikolasten vanhempien saamat lisäpäivät, 60 arkipäivää jokaista lisälasta kohden, voidaan pitää myös vanhempainrahakauden jälkeen. Lapsen ikä on myös yli 9 kuukautta, jos lapsen isä pitää vanhempainrahakauden jälkeisen isyysvapaan (entinen isäkuukausi) joko heti vanhempainrahakauden päätyttyä tai myöhemmin ennen lapsen 2-vuotispäivää.

Tarkkaa rajanvetoa vanhempainrahaetuuksilla ja kotihoidon tuella lasta hoitavien perheiden välillä hankaloittavat eräät tekijät, joita ei ole voitu ottaa tässä tarkastelussa

---

¹⁶ Osa hoitorahajaksosta voi olla osittaista kompensatiota kotona hoidettavista lapsista vanhempainrahakaudella, jos hoitoraha olisi suurempi kuin vanhemman saamat vanhempainrahaetudet.

huomioon. Sama perhe ja lapsi voi yhden kuukauden sisällä siirtyä etuudesta toiseen. Näin käy esimerkiksi silloin kun vanhempainrahalta siirrytään kotihoidon tuelle tai kotihoidon tuelta uudelle äitiysrahakaudelle. Lasten syntymävälit ovat usein lyhyitä, joten peräkkäin syntyvät lapset voidaan hoitaa pitkällä yhtenäisellä jaksolla vanhempainvapaiden ja hoitovapaan avulla. Aikaisemman tutkimuksen mukaan tiedetään, että koko maassa noin puolet niistä ensisynnyttäjistä, jotka saavat seuraavan lapsen ennen edellisen kolmatta ikävuotta, siirtyy kotihoidon tuelta suoraan uudelle äitiysrahakaudelle. Kaikista ensisynnyttäjistä 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana näin teki joka viides (Haataja ja Juutilainen 2014).

Nuorimman lapsen ikärajausella pyritään selkeyttämään vanhempainraha- ja kotihoidontukiperheiden välistä rajanvetoa. Vanhempainrahaperheiksi rajataan ne, joissa on 0–9 kuukauden ikäinen nuorimmainen ja jompikumpi vanhemmista saa jotain vanhempainrahaetuksista¹⁷. Kotihoidontukiperheet rajataan vastaavasti perheiksi, joissa on 10–35 kuukauden ikäinen nuorimmainen, josta maksetaan kotihoidon tukea. Tarkastelun kohteena ovat etuuksia saaneet perheet, joissa etuuteen oikeuttavalla nuorimmalla on päivähoitoikäisiä, 10–83 kuukauden ikäisiä sisaruksia.

6.2.1 Vanhempainrahaperheet

Perheiden rajaus

Joulukuussa 2015 vanhempainpäivärahoja, eli äitiys-, isyys- ja vanhempainpäivärahaa maksettiin lähes 6 400 helsinkiläisperheeseen ja niissä asui yli 9 600 alle kouluikäistä lasta (ikä 0–83 kuukautta). Päivärahan saajista oli äitejä 87 prosenttia. Vanhempainrahaperheet rajataan seuraavassa kuitenkin niin että perheessä on vähintään yksi 0–9 kuukauden ikäinen lapsi. Rajauksen jälkeen perheiden määräksi jää noin 5 600. Rajaus sulkee tarkastelusta pois ne perheet, joissa äiti on äitiysrahalla ennen lapsen syntymää tai isä pitää isyysvapaata vanhempainrahakauden jälkeen¹⁸.

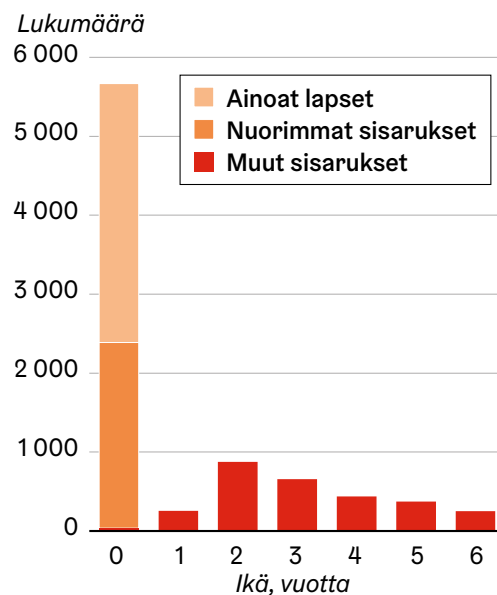
17 Äitiys-, isyys- tai vanhempainpäivärahaa.

18 Tutkimusaineistossa osa äitiysrahaan oikeuttavista lapsista ei vielä ollut syntynyt. Esimerkiksi joulukuussa 2015 äitiysrahakaudella olevista, yhteensä noin 2 500 äidistä 340 äitiä oli ollut äitiysrahakaudella enintään 30 päivää. 10 kuukauden ikäisistä suuri osa alkaa olla jo hoitorahan piirissä. Noin 560 isää piti isyysvapaata joulukuussa, kun lapsi oli vähintään 10 kuukauden mutta alle 2 vuoden ikäinen.

Joulukuussa osa isien vapaista kohdentuu yli vuoden ikäisiin lapsiin, joten näiden isien perheet eivät ole mukana tässä tarkastelussa¹⁹. Lastenhoitoratkaisujen tutkiminen isien myöhennettyjen vapaiden aikana jää siten jatkotutkimuksen aiheeksi.

Vanhempainrahaperheiden lapsista suurin osa on 0–9 kuukauden ikäisiä. Noin kaksi kolmasosaa lapsista (5 670) on alle 10 kuukauden ikäisiä ja näistä yli puolet (58 %) prosenttia on esikoisia, joilla ei ole päivähoitoikäisiä sisarusia. Kuvio 6. 1 havainnollistaa vanhempainrahaperheiden lasten ikärakenteen syntymäjärjestyksen mukaan.

Kuvio 6. 1. Vanhempainrahaperheiden alle kouluikäiset, ainokaiset ja sisarusperheiden lapset syntymäjärjestyksen mukaan, joulukuu 2015

Niitä vanhempainrahaperheitä, joissa 0–9 kuukauden ikäisellä vauvalla oli päivähoitoikäisiä sisarusia, oli noin 2 350. Näissä perheissä vauvojen osuus oli noin 28 prosenttia (2 390) ja vauvaa kohden perheissä oli keskimäärin 1,2 päivähoitoikäistä sisarusta. Perheiden lapsista kolmasosa (2 850) oli sisarusia, joille voitiin valita varhaiskasvatuspalvelu tai hoito nuorimman kanssa kotona. (Taulukko 6. 1.)

¹⁹ Lakisääteinen isyyysvapaa oli vuonna 2015 jo 54 arkipäivää, josta 18 päivää voitiin edelleen pitää yhtä aikaa äidin kanssa ja 36 päivää vanhempainrahakauden jälkeen. Vähintään kahden päivähoitoikäisen lapsen perheitä, joissa isä hoiti nuorinta lasta vanhempainrahakauden jälkeen, oli 180 joulukuussa 2015. Isä hoiti nuorimmaista keskimäärin 27 arkipäivää (mediaanikesto 29 arkipäivää), suunnilleen kuukauden. Lasten keski-ikä oli isäkuukauden aikana keskimäärin 15 kuukautta. Isyyysvapaapäivien sijoittuminen vanhempainrahakauden jälkeen hajaantuu melko tasaisesti ennen lapsen 2-vuotissyntymäpäivää, joskin isistä noin kolmannes piti vapaansa ennen kuin lapsi täytti vuoden ja kolmannes, kun lapsi oli vähintään 1,5 vuotta.

Taulukko 6.1. Vanhempainrahaperheet, joissa on yksi vastasyntynyt (ikä 0–9 kuukautta) ja perheet, joissa on lisäksi päivähoitoikäisiä lapsia joulukuussa 2015

Lasten ikäryhmä	Perheet	%	Lapset	%
Vanhempainrahaperheet yhteensä	6 390		9 630	
Perheet joissa 0–9 kk ikäisiä yhteensä	5 590	100,0	8 520	100,0
Vain yksi lapsi, ikä 0–9 kk	3 240	58,0	3 280	38,5
Sisaruserperheet:	2 350	42,0	5 240	61,5
Nuorin, ikä 0–9 kk			2 390	28,1
Sisarukset, ikä 10–83 kk			2 850	33,5

Osallistuminen varhaiskasvatuspalveluihin

Vanhempainrahaperheiden sisarukset voidaan hoitaa kunnan järjestämissä varhaiskasvatuspalveluissa tai yksityisessä hoidossa yksityisen hoitorahan tukemana. Sisarukset voivat osallistua myös kunnan järjestämiin maksuttomiin kerhoihin, muihin kuin kunnan järjestämiin kerhoihin tai tulla hoidetuksi kotona vastasyntyneen sisaren kanssa. Varhaiskasvatuspalvelujen käyttöön voi vaikuttaa paitsi palvelujen tarjonta myös päivähoitomaksut, jotka määräytyvät perheen koon ja tulojen mukaan (ks. Haataja ja Valaste 2017b). Toisaalta kaikkein pienituloisimmat perheet eivät joudu maksamaan päivähoitomaksuja (ks. luku 2.4). Myös vanhempien preferenssit ja perheen tilanteet vaikuttavat valintoihin. Esimerkiksi vastasyntyneen sisar saattaa olla niin nuori, että lasta halutaan hoitaa kotona, ellei tämä jo ole aloittanut päivähoidossa, tai lapsen suhteita päiväkotiin ja siellä saatuihin kavereihin halutaan jatkaa. Toisaalta uusi lapsi saattaa vaatia niin paljon hoivaa ja huomiota, että vanhempien sisarusten osallistuminen varhaiskasvatuspalveluihin on erityisen tarpeellista.

Taulukosta 6.2 nähdään vanhempainrahaa saaneiden sisaruserperheiden päivähoitoikäisten osallistuminen varhaiskasvatuspalveluihin. Taulukon yhteissummiin useampaan hoitomuotoon kuukauden aikana osallistuneet on laskettu vain kertaalleen. Esiopetuksessa olevia ei ole laskettu varhaiskasvatuspalvelujen käyttäjiksi, jos he eivät esiopetuksen jälkeen käytä muita varhaiskasvatuspalveluja.

Vanhempainrahaperheiden päivähoitoikäisistä sisaruksista 60 prosenttia osallistui varhaiskasvatukseen ja heistä oli kokopäivähoidossa melkein puolet (48%). Myöhemmin luvussa 6.2.3 tarkastellaan lähemmin kokopäivähoitoon osallistuvien osaviikkoisuutta. Yksityiseen hoitoon osallistuvia lapsia ei ole eroteltu (220 lasta) hoidon keston mukaan. Perheissä oli myös 170 esiopetuksessa olevaa sisarusta, jotka käyttivät lisäksi varhaiskasvatuspalveluja. Esikoululaisista vain 70 oli varhaiskasvatuspalvelujen ulkopuolella, ja heidät on taulukossa luokiteltu ryhmään Muut ratkaisut. Velvoittavan esiopetuksen

jälkeen nämä lapset siirtyivät joko kotiin tai sellaisten yksityisten palvelujen tai kerhojen piiriin, jotka ovat julkisen tuen ulkopuolella.

Jonkin verran varhaiskasvatuspalvelujen ulkopuolella olevista lapsista osallistuu kunnan järjestämään kerhotoimintaan (noin seitsemän prosenttia). Pieni määrä sisaruksista on kuulunut kotihoidon tuen piiriin ainakin osan aikaa joulukuussa. Päivähoitoikäisiä sisaruksia, joille ei voitu identifioida mitään julkisista lastenhoidon tukimuodoista, oli runsas neljäsnes. Nämä lapset on todennäköisesti hoidettu pääasiassa vastasyntyneen kanssa kotona vanhempainvapailla. Kaikkiaan kaupungin tai yksityisen hoidon tuen kattamien varhaiskasvatuspalvelujen ulkopuolella on ollut sisaruksista noin 40 prosenttia eli noin 1 150 lasta.

Taulukko 6.2. Vanhempainrahaperheiden alle kouluikäisten lasten varhaiskasvatuspalveluihin osallistuminen ja muut hoitoratkaisut (sisarusperheet) joulukuussa 2015

	Lapsia	% 0–83 kk ikäisistä	% 10–83 kk ikäisistä
Alle kouluikäiset (0–83 kk) yhteensä	5 240	100,0	
Vauvaikäiset 0–9 kk	2 390	45,6	
Päivähoitoikäiset (10–83 kk)	2 850	54,4	100,0
On varhaiskasvatuspalveluissa yhteensä, joista*	1 700	32,4	59,6
- Yksityisen hoidon tuki ja palvelut	220	4,2	7,6
- Kunnan järjestämä osapäivähoito	120	2,3	4,3
- Kunnan järjestämä kokopäivähoito yhteensä*	1 360	26,0	47,8
- Kokopäiväisiä 7+ t	580	11,1	20,4
- Kokopäiväisiä 5–7 t	620	11,8	21,8
- Esiopetus ja muu varhaiskasvatuspalvelu	170	3,2	5,9
Muut ratkaisut **	1 150	21,9	40,4
- Vain esiopetus	70	1,3	2,4
- Kunnan järjestämä kerhotoiminta	210	4,0	7,4
- Hoitoraha	120	2,3	4,1
- Muu **	760	14,5	26,6

*Lapsi on summassa vain yhden kerran, vaikka olisi käyttänyt kuukauden sisällä useampia palveluita/etuuksia.

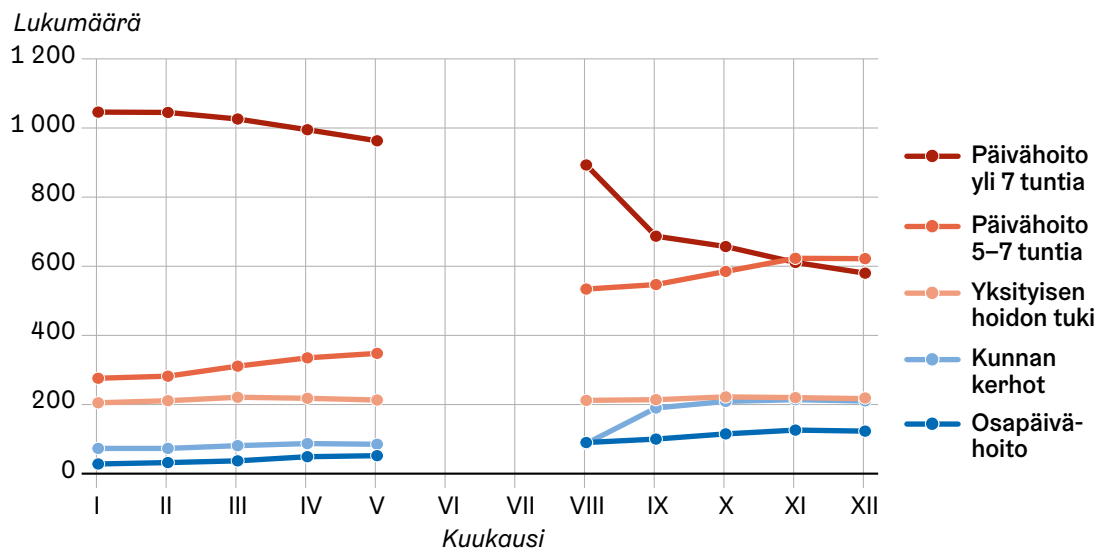
**Muiden ratkaisujen yhteissumma on saatu vähentämällä palveluita käyttäneet muiden lasten määräästä.

Kokopäiväisten, kunnan järjestämien varhaiskasvatuspalvelujen käyttö vaikuttaa melko vakiintuneelta vuoden tasolla tarkasteltuna. Joulukuussa palvelujen piirissä olo oli kesittänyt keskimäärin 10,6 kuukautta (mediaani 12 kuukautta). Kuvio 6.2 havainnollistaa,

miten joulukuun 2015 vanhempainrahaperheiden lasten osallistuminen varhaiskasvatustalveluihin muuttuu vuoden aikana.

Vanhempainrahakausi ei näytä juurikaan vähentävän sisarusten varhaiskasvatustalvelujen käyttöä sinänsä. Monet sisaruksista ovatkin olleet palvelujen piirissä jo ennen uuden sisaruksen syntymää. Sen sijaan hoitomuotojen kesken tapahtuu muutoksia: vähintään 7 tunnin palvelujen käyttö vähenee ja 5–7 tunnin palvelujen yleisty. Myös osapäiväisten palvelujen käyttö ja kerhotoiminta yleistyvät vuoden jälkipuoliskolla, vaikka näihin palveluihin osallistuminen ei sinänsä ole kovin yleistä. Ikärajan takia alkuvuodessa ei juuri ollut esikouluun ja päivähoitoon osallistuneita, siksi esikoululapset on jätetty kuviosta pois. Jatkoanalyseissä on myös mahdollista tutkia tarkemmin, muuttuuko kokopäiväinen palvelujen käyttö enenevästi osaviikkoiseksi uuden äitiysrahakauden alettua.

Kuvio 6.2. Joulukuussa 2015 vanhempainpäivärahoja saaneiden perheiden päivähoitoikäisten sisarusten osallistumiskuukaudet varhaiskasvatukseen vuoden 2015 aikana

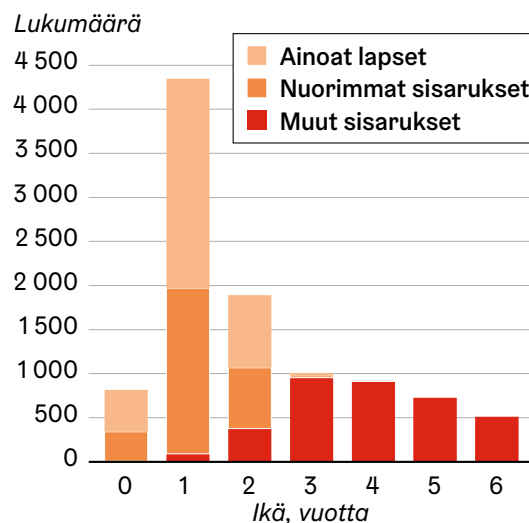
6.2.2 Kotihoidontukiperheet

Kotihoidontukiperheiden rajaus

Kotihoidon tukea maksettiin joulukuussa 2015 yhteensä lähes 7 000 perheelle. Kotona lapsia hoiti pääsääntöisesti äiti, sillä isien osuus on ollut vuoden aikana vain 7–8 prosenttia. Lopullisen rajauksen jälkeen, kun perheessä on oltava vähintään yksi 10–35 kuukauden ikäinen lapsi, perheitä oli 6 680. Niissä asui yhteensä lähes 10 200 päivähoitoikäistä lasta.

Yhden lapsen perheissä kaikki lapset ovat alle 3-vuotiaita, vähintään kahden lapsen perheissä 51 prosenttia. Kohderyhmän kaikista lapsista alle 3-vuotiaita oli kaksi kolmannesta ja kolme vuotta täyttäneitä noin kolmannes. Kuvio 6.3 havainnollistaa, miten kotihoidon tukea saaneiden lasten iät jakautuvat sen mukaan, onko perheessä yksi vai useampia lapsia. Kotihoidontukiperheiden lapsista runsas kolmannes oli perheen ainut lapsi ja alle kolmevuotias, joten näissä perheissä ei tarvitse pohtia sisarusten hoitomuotoa.

Kuvio 6.3. Kotihoidontukiperheiden alle kouluikäisten lasten lukumäärät syntymäjärjestyksen ja ikäryhmän mukaan joulukuussa 2015

Perheistä yksilapsisia oli yli puolet (56 %). Sisarusia koskevia päivähoitoratkaisuja tehdään siis hieman alle puolessa (44 %) kotihoidon tukea saavista perheistä. Sisarusperheitä oli 2 940 ja niissä asui kaikkiaan runsaat 6 400 päivähoitoikäistä joulukuussa 2015 (taulukko 6.3). Kotihoidon tuen hoitorahaa maksettiin lapsista kahdelle kolmasosalle.

Kolme vuotta täyttäneitä hoitorahalapsia oli 16,5 prosenttia. Kun kolme vuotta täyttäneiden hoitorahalasten osuus lasketaan kaikista kotihoidon tuen piiriin kuuluvista lapsista, osuus on vain 13,2 prosenttia. Koko maassa kolme vuotta täyttäneiden lasten osuus hoitorahan piiriin kuuluvista lapsista oli lähes 27 prosenttia vuonna 2015 (Kelan rekisterit).

Taulukko 6.3. Kotihoidon tukea saaneet, yhden lapsen ja vähintään kahden päivähoitoikäisen lapsen perheet ja lapset joulukuussa 2015

Perheet ja lapset	Yhteensä	%	Lapsia	%	%
Perheitä yhteensä*	6 680	100,0	10 180	100,0	
Vain yksi lapsi	3 740	56,0	3 740	36,7	
Vähintään kahden lapsen perheet	2 940	44,0	6 440	63,3	100,0
Lapsista 10–35 kk ikäisiä			3 380	33,2	52,5
Lapsista 36–83 kk ikäisiä			3 060	30,1	47,5
Etuutta saavia lapsia			4 330	42,6	67,2
- Näistä kolme vuotta täyttäneitä			1 060	10,4	16,5
Ei etuutta saavia sisaruksia			2 100	20,7	32,8

*Perheet, joissa vähintään yksi 10–35 kuukauden ikäinen lapsi.

Kotihoidon tukea saaneissa sisarusperheissä oli runsaat 2 000 päivähoitoikäistä, eli noin joka viides, joiden hoito oli järjestetty muutoin kuin kotihoidon tuella. Seuraavassa tarkastellaan lähemmin näiden perheiden lasten varhaiskasvatuspalveluja.

Varhaiskasvatuspalveluihin osallistuminen

Varhaiskasvatuspalveluihin lasketaan seuraavassa, kuten edellä, koko- ja -osapäivähoito, esikoulua käyvien lasten varhaiskasvatuspalvelut sekä yksityiset palvelut mutta ei kerhotoimintaa (taulukko 6.4). Jos lapsi osallistuu vain esiopetukseen, mutta ei käytä varhaiskasvatuspalveluja esiopetuksen jälkeen, on hänet luokiteltu ryhmään muut ratkaisut. Kotihoidontukiperheet ovat melko yleinen kerhopalvelujen käyttäjäryhmä (ks. luku 5.1).

Kotihoidontukea saavien sisarusperheiden kaikista päivähoitoikäisistä kaksi kolmasosaa eli runsaat 4 300 lasta kuului kotihoidon tuen piiriin. Näistä noin 3 000 oli nuorimpia, joiden perusteella perheeseen maksettiin tukea. Lisäksi kotihoidon tukea maksettiin lähes 1 500 sisaruksesta. Lapsista 550 lasta osallistui myös joko kerhotoimintaan tai kävi esikoulua. Sisaruksista siis noin 43 prosenttia kuului kotihoidon tuen piiriin, mutta enemmistö, eli 57 prosenttia osallistui varhaiskasvatuspalveluihin.

Varhaiskasvatukseen osallistuvista runsaasta 2 000 lapsesta pääosa eli 44 prosenttia oli kokopäiväisessä varhaiskasvatuksessa. Kokoaikaisista palveluista 5–7-tunnin päivät olivat yleisempiä (21 %) kuin yli seitsemän tunnin päivät (14 %). Sen sijaan osapäiväpalveluja käytti vain viisi prosenttia sisaruksista. Kokopäiväiseen varhaiskasvatukseen osallistuvien osaviikkoratkaisuja tarkastellaan lähemmin seuraavassa luvussa 6.2.3.

Taulukko 6.4. Kotihoidon tukea saavien sisarusperheiden alle kouluikäisten lasten varhaiskasvatuspalveluihin osallistuminen ja muut hoitoratkaisut joulukuussa 2015

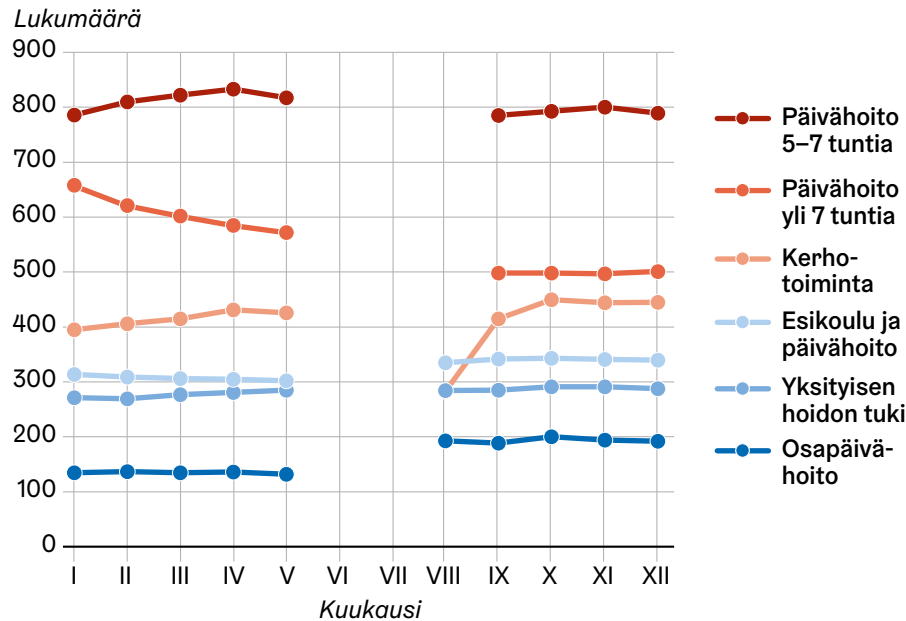
Päivähoitoikäiset	Lukumäärä	%
Yhteensä	6 440	100,0
Nuorimmat kotihoidon tuen hoitorahalla	2 940	45,6
Sisarukset yhteensä	3 500	100,0
Varhaiskasvatuspalveluissa yhteensä, joista*	2 010	57,4
- Yksityisen hoidon tuki ja palvelut	280	8,0
- Kunnan järjestämä osapäivähoito	180	5,1
- Kunnan järjestämä kokopäivähoito, yhteensä*	1 550	44,3
- Kokopäiväisiä 7+ t	480	13,7
- Kokopäiväisiä 5-7 t	750	21,4
- Esiopetus ja muu varhaiskasvatuspalvelu	330	9,4
Muut ratkaisut yhteensä * **	1 490	42,6
- Vain esiopetus	130	3,7
- Kunnan kerhotoiminta	420	12,0

* Lapsi on summassa vain yhden kerran, vaikka olisi käyttänyt kuukauden sisällä useampia palveluita.

**Muiden ratkaisujen summa on saatu vähentämällä palveluja käyttävien lasten määrä kaikista päivähoitoikäisistä.

Lasten siirtyminen vuoden aikana palvelumuodosta toiseen näyttää vähäisemmältä (kuvio 6.4) kuin vanhempainrahaperheissä. Osittain tämä johtuu siitä, että kotihoidon tukea käytetään pidempiä jaksoja kuin vanhempainvapaita. Jonkin verran muutoksia palvelulajien osuuksissa kuitenkin näkyy. Kokopäiväisen, vähintään 7 tuntia päivässä olevien määrä vähenee (noin 150 lasta) ja osapäiväisen varhaiskasvatuksen määrä hieman kasvaa (noin 60 lasta). Osaviikkoisuuden osuuksissa on voinut tapahtua myös muutoksia, mutta näiden trendien selvittäminen jää jatkotutkimuksen tehtäväksi.

Kuvio 6.4. Joulukuun 2015 kotihoidontukiperheiden sisarusten osallistuminen varhaiskasvatuspalveluihin vuoden aikana

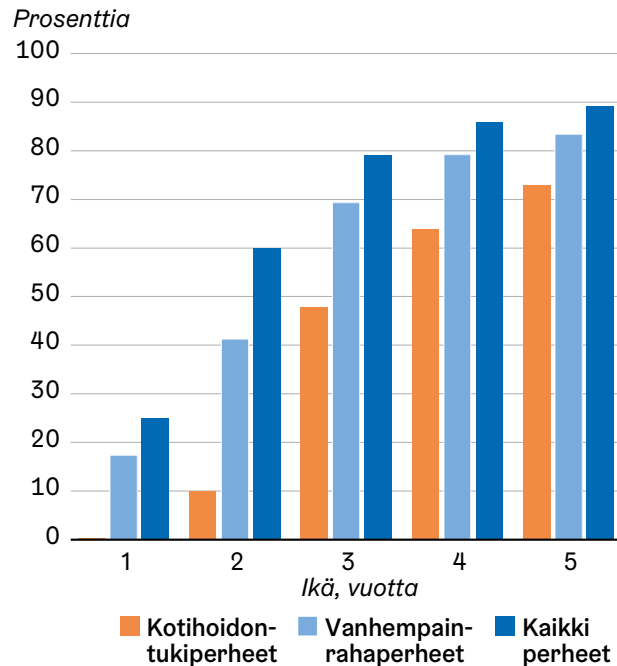
6.2.3 Yhteenveto

Perheet ja palvelut

Vanhempainraha- ja kotihoidontukiperheet ovat erilaisia lasten ikärakenteen ja niiden sisarusten määrän osalta, jotka voivat osallistua varhaiskasvatukseen. Vanhempainrahaperheissä nuorin ei ole oikeutettu varhaiskasvatuspalveluihin, koska oikeus varhaiskasvatuspalveluihin alkaa vasta vanhempainrahakauden jälkeen. Jos sen sijaan kotihoidontukiperheessä on päätetty hoitaa alle kolmevuotiasta kotona, on sisaruksilla voinut olla muita hoitoratkaisuja. Kotihoidontukiperheessä alle kouluikäisten sisarusten kotihoitoa tuetaan hoitorahalla toisin kuin vanhempainrahaperheessä.

Lapsiperheissä, joissa nuorinta lasta hoidetaan kotona, lasten osallistuminen varhaiskasvatuspalveluihin yleisty hitaammin lapsen iän kohotessa kuin lapsiperheissä keskimäärin (kuvio 6.5). Hitaimmin osuudet kasvavat kotihoidon tukea saavissa perheissä, myös kolme vuotta täyttäneiden ryhmässä. Esimerkiksi 3-vuotiaista vanhempainrahaperheiden lapsista kokopäiväisiin varhaiskasvatuspalveluihin osallistui 69 prosenttia, kaikista lapsista 79 prosenttia, mutta kotihoidon tukitalouksien lapsista vain 48 prosenttia. Vastaavat osuudet olivat 4-vuotiailla kaikilla lapsilla 86 ja kotihoidontukiperheissä 64 prosenttia.

Kuvio 6.5. Varhaiskasvatustalviin osallistuminen joulukuussa 2015 vähintään kahden lapsen kotihoidontuki- ja vanhempainrahaperheissä sekä kaikissa perheissä keskimäärin, osuudet ikäryhmittäin, % ikäluokasta

Sisältää kaikki kunnan järjestämät koko- ja osapäiväpalvelut sekä yksityisen hoidon tuen palvelut, mutta ei kerhotointia eikä esiopetuksessa olevia.

Erot vanhempainrahaperheiden ja kotihoidontukiperheiden välillä eivät ole kovin suuret, kun tarkastellaan sisarusten osallistumista varhaiskasvatukseen kokonaisuutena. Kummassakin ryhmässä oli perheen pienimpiä, joiden perusteella etuutta maksettiin ja joita vanhemmat hoitivat kotona. Vanhempainrahaperheiden päivähoitoikäisistä sisaruksista 60 prosenttia ja kotihoidontukiperheiden sisaruksista 57 prosenttia osallistui kunnan järjestämiin varhaiskasvatustalviin tai varhaiskasvatukseen yksityisessä hoidossa. Kaikissa vähintään kahden lapsen vanhempainrahaperheissä oli yhteensä runsaat 5 200 ja kotihoidontukiperheissä runsaat 6 400 alle kouluikäistä lasta.

Yhteenvedon taulukossa 6.5 verrataan kaikkia päivähoitoikäisten lasten perheitä kotona lasta hoitavien perheisiin, joihin on maksettu joko vanhempainrahaa tai kotihoidon tukea. Yhteensä näitä perheitä oli noin 12 800 (39 %) kaikista alle kouluikäisten lasten perheistä. Osassa perheitä etuus vaihtuu kuukauden aikana, mutta taulukossa tällaiset perheet esiintyvät vain kerran. Lasta kotona hoitavien perheiden osuus kaikista varhaiskasvatustalviin käyttäneistä perheistä oli noin 17 prosenttia. Näiden perheiden varhaiskasvatustalviin olevien lasten osuus kaikista varhaiskasvatustalviin osallistuneista lapsista oli runsas 15 prosenttia.

Kaikista Hela-lapsiperheaineiston perheistä 39 prosenttia sai joko vanhempainpäivärahaa tai kotihoidon tukea. Kaikista päivähoitoikäisistä lapsista niissä asui 35 prosenttia (taulukko 6.5). Toisen vanhemman ollessa kotona, sisaruksista osallistui varhaiskasvatuspalveluihin runsaat 4 000 lasta ja kokopäiväpalveluihin lähes 3 300 lasta vastaavista lapsiryhmistä. Tämän lisäksi, varhaiskasvatuspalvelujen ulkopuolella oli noin 9 500 lasta eli 78 prosenttia kaikista vanhempainrahaperheiden lapsista. Nämä lapset olivat pääsääntöisesti perheiden nuorimpia, joiden perusteella perheille maksettiin joko vanhempainpäivärahoja tai kotihoidon tukea.

Taulukko 6.5. Yhteenveto kotona lasta hoitavista perheistä ja niiden käyttämistä varhaiskasvatuspalveluista joulukuussa 2015

Alle kouluikäisten lasten perheet (lasten ikä 0–83 kk)	Kaikki perheet / lapset	%	Vanhempainraha- / kotihoidontukiperheet	%	Osuus % kaikista
Perheet yhteensä	32 610	100,0	12 780	100,0	39,2
käytti varhaiskasvatuspalveluja	21 280	65,3	3 570	27,9	16,8
käytti kokopäiväisiä varhaiskasvatuspalveluja	18 420	56,5	2 810	22,0	15,3
Lapset yhteensä 0–83 kk	44 690	100,0	19 347	100,0	43,3
Päivähoitoikäiset lapset (10–83 kk)	38 880	87,0	13 647	70,5	35,1
käytti varhaiskasvatuspalveluja	26 630	59,6	4 130	21,3	15,5
käytti kokopäiväisiä varhaiskasvatuspalveluja	23 050	51,6	3 270	16,9	14,2
ei varhaiskasvatuspalveluissa	12 250	27,4	9 517	49,2	77,7

Taulukko sisältää kaikki vanhempainrahaperheet, eikä vain perheitä, joissa on 0–9-kuukauden ikäinen lapsi kuten edellä luvussa 6.2.1.

Osa-aikainen kokopäivähoito

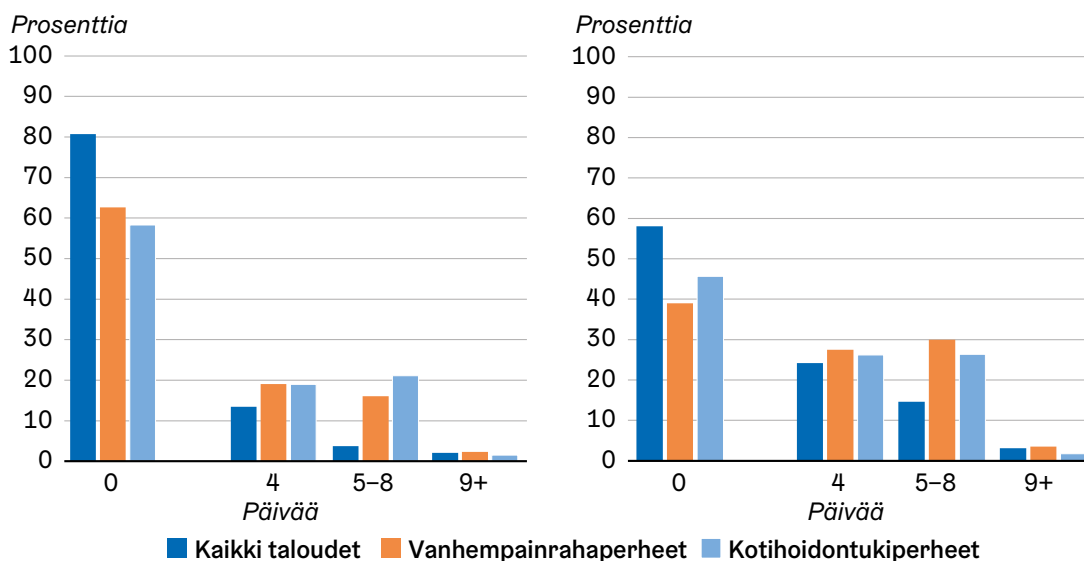
Seuraavassa tarkastellaan lähemmin, missä määrin kokopäiväisissä varhaiskasvatuspalveluissa olevat sisarukset ovat käyttäneet palveluja kokoaikaisesti ja missä määrin hoitoratkaisuihin sisältyy säännöllisiä poissaolopäiviä. Käytettävissä olevien tietojen pohjalta poissaolopäiviä ei voi suoraan muuttaa erilaisiin osa-aikamuotoihin, koska tarkat tuntimäärät ja poissaolopäivien sijoittuminen kuukauden sisällä puuttuvat (ks. luku 2.6). Kuviossa 6.6 tarkastellaan kokopäivähoidossa olevien lasten jakaumia kuukauden ajalle sovittujen poissaolopäivien mukaan Helsingissä joulukuussa 2015. Ne lapset, joilla ei ole sovittuja poissaolopäiviä, ovat varhaiskasvatuksessa viisi päivää viikossa koko kuukauden. Jos sovittuja poissaolopäiviä on kuukaudessa neljä tai kahdeksan, on osaviikkoisuus joko neli- tai kolmpäiväistä tai poissaolopäivät sijoittuvat eri tavoin kuukauden aikana.

Vähintään 7 tunnin kokopäivähoidossa yleisin ratkaisu on sekä vanhempainrahaperheissä että kotihoidontukiperheissä kokoviikkoinen päivähoito, kuten kaikissa perheissä (81 %) keskimäärin. Kotona lasta hoitavissa perheissä kokoviikkoisuus on kuitenkin selvästi harvinaisempaa (63 ja 58 prosenttia). Joka viidennellä vanhempainrahaperheiden ja kotihoidontukiperheiden lapsista poissaolopäiviä kuukaudessa oli neljä. Kahdeksan poissaolopäivää oli yleisempää kotihoidontukiperheissä (21 %) kuin vanhempainrahaperheissä (16 %).

Poissaolopäivät olivat yleisempiä 5–7 tunnin kuin yli 7 tunnin kokopäiväisessä varhaiskasvatuksessa. Lyhyemmän kokopäivähoidon (5–7 tuntia) lapsista oli vanhempainrahaperheissä varhaiskasvatuksessa viitenä päivänä viikossa vain 39 prosenttia, kotihoidontukiperheiden lapsista 46 prosenttia. Sen sijaan sekä neljän ja kahdeksan poissaolopäivän ratkaisut olivat melko yleisiä. Kaikissa perheissä viiden päivän viikot olivat yleisin ratkaisu (58 %), kun kokopäivähoito oli 5–7 tuntia.

Kaikista kokopäivähoidossa olevista sisaruksista vanhempainrahaperheissä noin 800 ja kotihoidontukiperheissä 660 oli varhaiskasvatuksessa viitenä päivänä viikossa. Nämä yhteensä noin 1 470 lasta muodostivat 45 prosenttia kohderyhmien kaikista kokopäivähoidossa olevista lapsista.

Kuvio 6.6. Kokopäivähoidossa olevien lasten poissaolopäivät kuukaudessa, %, joulukuun 2015

5–8 poissaolopäivät kuukaudessa olivat harvoja tapauksia lukuun ottamatta yleensä 8 päivän poissaoloja eli 3 päivän hoitoviikkoja, poissaolopäivät laskettu ilman lasten ikärajausta.

Osaviikkoisten kokopäivähoitoratkaisujen yleisyys, etenkin lyhyemmän kokopäivähoidon (5–7 tuntia) valinneissa perheissä, kasvattaa niiden lasten määrää, jotka ovat käytännössä osa-aikaisessa varhaiskasvatuksessa 25 tunnin tai 20 tunnin rajauksen perusteella. Jatkossa osaviikkoisten päivähoitoratkaisujen saaminen näkyväksi uudistuvissa varhaiskasvatustilastoissa onkin yksi tärkeä tilastoinnin kehittämiskohde. Osaviikkoiset hoitoratkaisut ovat yleisiä paitsi nuorinta lasta kotona hoitavien perheissä myös osa-aikatyössä olevien perheissä, etenkin jos vanhemmat saavat joustavaa hoitorahaa (ks. luku 5.2).

Lopuksi tarkastelukulmana ovat jälleen perheet. Taulukossa 6.6 on esitetty vanhempainraha- ja kotihoidon tukea saavien perheiden jakautumat sen mukaan, kuinka suuri osuus perheistä oli valinnut ainakin osalle lapsista kunnallisista varhaiskasvatuspalveluista kokopäivähoidon ja kokopäivähoitopalvelut kokoviikkoisina.

Taulukko 6.6. Vanhempainrahaa ja kotihoidon tukea saaneiden perheiden varhaiskasvatuspalvelut kotona hoidettavien sisarusten lisäksi, joulukuu 2015

Palvelujen käyttö ¹	Vanhempainrahaperheet		Kotihoidontukiperheet	
	Perheitä	%	Perheitä	%
Palveluja käyttävät perheet	1 470	62,5	1 780	60,5
- Näissä kokopäiväisiä palveluja	1 170	49,8	1 360	46,3
joista ilman poissaolopäiviä	530	22,5	560	19,2
Muut perheet	880	37,5	1 170	39,8
Yhteensä	2 350	100,0	2 940	100,0

Perheet ja varhaiskasvatuspalvelut on rajattu tässä samalla tavalla kuin edellä luvuissa 6.2.1 ja 6.2.2.

Vanhempainrahaa saaneesta noin 2 350 sisarusperheestä noin kaksi kolmasosaa on valinnut sisaruksille joko kunnan järjestämän varhaiskasvatuspalvelun tai yksityisen hoidon. Perheistä noin puolet valitsi kunnan järjestämän kokopäivähoidon. Kokopäiväpalveluita valitsi lapsille kokoaikaisesti ilman poissaolopäiviä 22,5 % vanhempainrahaperheistä, eli noin puolet kokopäiväpalveluja lapsilleen valinneista. Runsas kolmasosa perheistä ei käyttänyt varhaiskasvatuspalveluja vaan hoiti kaikki päivähoitoikäiset pääasiassa kotona.

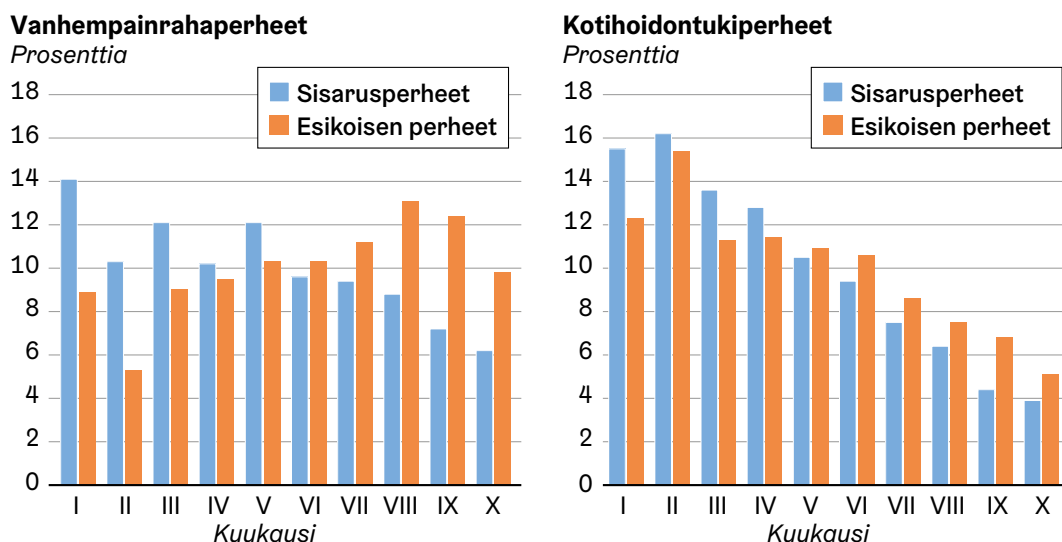
Kotihoidon tukea saavista noin 3 000 sisarusperheestä oli 60 prosenttia valinnut päivähoitoikäisille sisaruksille varhaiskasvatuspalvelut. Kokopäivähoidon valinneita perheitä oli 46 prosenttia, mutta kokoviikkoisena vain 19,2 prosenttia. Lähes 40 prosenttia perheistä ei käyttänyt lainkaan varhaiskasvatuspalveluja.

Sisarusten syntymä muuttaa kotona lasta hoitavien perheiden tulojakaumia

Lapsen syntymä perheeseen lisää perheen menoja samalla kun ainakin toinen vanhemmista jää joksikin aikaa perhevapaalle. Samalla tulot pienenevät, koska perhe-etuudet korvaavat vain osittain menetettyjä ansioita. Ansiosidonnaiset päivärahat lieventävät kuitenkin jossain määrin ansiotulojen menetyksiä. Osa vanhemmista voi lisäksi olla oikeutettu palkallisiin äitiys- ja isyysvapaisiin, joiden kestot vaihtelevat parista viikosta noin neljään kuukauteen. Vähimmäismääräistä päivärahaa saavat ne, joilla ei ole ollut lainkaan ansiotuloja, jos ansiotulot jäävät vaaditun tulokynnyksen alapuolelle tai päivärahaa maksetaan toisen etuuden (esimerkiksi opintotuki) kanssa samaan aikaan. Vähimmäismääräistä korkeampaa päivärahaa voi saada paitsi ansiotulojen perusteella myös edeltävän etuuden, kuten työttömyyspäiväraha tai ansiosidonnaiset vanhempainpäivärahat edellisen lapsen syntyessä, jos seuraava lapsi syntyy ennen edellisen kolmatta ikävuotta (Haataja 2016, 41–46).

Verrattuna kaikkiin Hela-lapsiperheaineiston kotitalouksiin, pienten lasten perheiden tulotasossa on eroja sen mukaan, onko kyseessä ensimmäinen lapsi vai onko perheessä jo useampia lapsia, ja kuuluko perhe vanhempainpäivärahojen vai kotihoidon tuen saajiin (kuvio 6.7). Vanhempainrahaperheiden tulojakauma muistuttaa koko Hela-lapsiperheaineiston jakaumaa enemmän kuin kotihoidontukiperheiden. Ensimmäisen, ja toistaiseksi ainoan lapsen saaneiden vanhempainrahaperheiden tulojakauma on lievästi vino hyvätuloihin päin, kun taas sisarusten synnyttyä, eli useampilapsisissa perheissä on jo suhteellisesti enemmän pienempituloisia.

Kuvio 6.7. Joulukuun vanhempainpäivärahaperheiden ja kotihoidontukiperheiden jakautuminen kaikkien Hela-lapsiperheiden mukaisiin bruttotulojen desileihin (tulot/kulutussyksikkö), %

Esikoisten perheissä on vain yksi alle vuoden ikäinen tai päivähoitoikäinen lapsi.

Kotihoidon tukea saavissa perheissä on selvästi enemmän pienituloisia perheitä kuin vanhempainrahaperheissä, joiden vanhemmat ovat oikeutettuja ansiosidonnaisiin päivärahoihin. Kotihoidontukiperheissä ainakin toisen vanhemman poissaolo työmarkkinoilta on voinut kestää useampia vuosia ja perheen tulot muodostuvat kotihoidon tuesta ja mahdollisen työssä käyvän vanhemman tuloista. Kotihoidon tuki voi olla valittu myös siitä syystä, että kotona olevalla vanhemmalla ei ole työpaikkaa, johon palata (vrt. luku 6.3.2). Kotihoidontukiperheet ovat usein myös taustaltaan erilaisia kuin vanhempainrahaperheet. Kotihoidontukiperheissä on enemmän kuin vanhempainrahaperheissä yksinhuoltajia ja ulkomaalaistaustaisia vanhempia, joiden työmarkkina-asema on usein muita on heikempi ²⁰.

Tämän luvun tulokset selittävät omalta osaltaan sitä, miksi päivähoitoikäisten, myös kolme vuotta täyttäneiden suomalaislasten, osallistumisasteet varhaiskasvatukseen jäävät OECD-maiden keskiarvoa selvästi pienemmiksi ((OECD Family Database 2016,6; ks. myös Rantalaiho 2010)). Helsinki ei tue kolme vuotta täyttäneiden sisarusten kotihoitoa kuntalisillä ja kotihoidon tuen piiriin kuuluvien kolme vuotta täyttäneiden sisarusten osuus hoitorahan saajista on selvästi pienempi kuin koko maassa keskimäärin. Tästä huolimatta Helsingissäkin noin 40 prosenttia kotona hoidettavien nuorimpien lasten sisaruksista jää varhaiskasvatuspalvelujen ulkopuolelle.

6.3 Työttömyys perheessä ja lastenhoitoratkaisut

6.3.1 Työttömyys helsinkiläisissä lapsiperheissä

Työttömyyden kehitys 2010-luvulla

Keväällä 2017 valmistuneen selvityksen mukaan (Salorinne ja Ranto 2017) lapsiperheiden vanhempien työllisyysaste oli Helsingissä korkeampi kuin muun väestön vuonna 2014. Työikäisten, 18–59-vuotiaiden helsinkiläisten työllisyysaste oli kuitenkin alhaisempi Helsingissä kuin muissa pääkaupunkiseudun kunnissa ja koko maassa. Alhaisimmat työllisyysasteet olivat alle 3-vuotiaiden lasten äideillä, erityisesti yksinhuoltajilla. Etenkin alle 3-vuotiaiden lasten äitien alhaiset työllisyysasteet ovat suomalainen, kotihoidon tuen käyttöön liittyvä piirre (mm. Pärnänen ja Kambur 2017; Työvoimatutkimus 2016). Vuonna 2008 työttömiä työnhakijoita oli Helsingissä yhteensä 18 100, kuusi prosenttia työvoimasta, mutta vuonna 2015 yli kaksi kertaa enemmän, eli 40 440 henkeä ja 12,3 pro-

---

20 Vanhempainrahaperheistä, joissa perheen viitehenkilö, eli talouden vanhin, oli suomalainen, yksinhuoltajien osuus oli 9,6 ja ei-suomalainen 14,7 prosenttia, kotihoidontukiperheissä vastaavat osuudet olivat 14,3 ja 19,0 prosenttia. Vanhempainrahaperheiden viitehenkilöistä 15,5 ja kotihoidontukiperheiden viitehenkilöistä 17,3 prosenttia oli ei-suomalaisia (laskelmat Hela-lapsiperheaineistosta).

senttia. Työttömyysaste on ollut Helsingissä kuitenkin hieman alempi kuin koko maassa keskimäärin. Vuonna 2015 koko maan työttömyysaste oli 13,2 prosenttia. Vuoden 2015 aikana ansioturvaetuuksia maksettiin lähes 26 700 ja Kelan työttömyysetuuksia noin 43 800 helsinkiläiselle. Ansioturvaetuuksien saajista hieman yli puolet (53 %), ja Kelan työttömyysetuuksien saajista hieman alle puolet (peruspäivärahan ja työmarkkinatuen saajista 49 %) oli naisia²¹.

Lapsiperheiden vanhempien työttömyydestä ei ole erillisiä tilastoja. Tässä luvussa työttömiä lapsiperheitä tarkastellaan vanhemmille maksettujen ansiosidonnaisten ja Kelan maksamien työttömyysetuuksien maksujaksojen avulla (ks. myös luku 7.6). Vuodesta 2015 alkaen työmarkkinatuen sisältö on muuttunut siten, että aiemmin maahanmuuttajille maksettu etuus, kotoutumistuki, on tullut osaksi työmarkkinatukea. Ei-suomalaisten maassa asuvien työttömyyttä voidaan siis tarkastella vain kansalaisuustietojen avulla.

Pienten lasten vanhemmat muodostivat työttömyysetuuksien saajista merkittävän osan. Koko Hela-lapsiperheaineistossa, kun mukana ovat kaikkien 0–8-vuotiaiden lasten perheet, vuonna 2015 työttömyysetuuksia, entinen kotoutumistuki mukaan lukien, sai yhteensä 11 600 aikuista noin 10 000 taloudessa. Koko vuoden aikana siis useampi kuin joka neljäs tutkimusaineiston talous oli kokenut työttömyyttä ainakin jonkin aikaa.

Seuraavassa tarkastelu rajataan joulukuuhun 2015. Työttömyysetuuksia saaneista perheistä (työttömyysperheistä) otetaan mukaan vain ne, joissa oli vähintään yksi päivähoitoikäinen 1–6-vuotias (12–83 kuukauden) lapsi. Alle vuoden ikäisten lasten työttömistä vanhemmista ainakin toinen on yleensä joko vanhempainvapaalla tai saa kotihoiton tukea, ja näihin ryhmiin kuuluvia perheitä on tarkasteltu edellisissä luvuissa. Joulukuussa 2015 työttömyysetuuksia maksettiin noin 5 000 aikuiselle, joiden perheessä oli vähintään yksi päivähoitoikäinen lapsi. Kaikki työttömyysetuuksien saajat eivät ole kokonaan työttöminä, vaan osa heistä on ottanut vastaan kokoaikatyön puutteen sijasta osa-aikatyön tai lyhytaikaisen pätkätyön, josta saa palkan lisäksi palkkaan soviteltua työttömyysetuutta (Haataja, Kauhanen ja Nätti 2011). Tämän asian tarkastelu jää kuitenkin jatkotutkimuksen aiheeksi.

Työttömyyden rakenteesta lapsiperheissä

Varhaiskasvatuslain muutosten perusteella lasten oikeuksia varhaiskasvatukseen voidaan rajata 20 tuntiin viikossa, jos joku vanhemmista on ollut työttömänä kaksi kuukautta. Taulukko 6.7 kuvaa miten työttömät eri väestöryhmissä jakautuivat työttömyyskuukausien mukaan vuoden lopussa 2015. Kuukauden sisällä työttömyysetuuksien piiriin oli tullut 170 henkeä eli 3,5 prosenttia. Yhteensä lyhyehkön aikaa, eli 0–3 kuukautta työttömänä oli ollut 11 prosenttia työttömyysetuuksien saajista. Noin yksi kymmenestä työttömästä olisi siis voinut joutua rajoitusten kohteeksi lastensa päivähoito-oikeuksis-

21 Työttömät työnhakijat työvoimasta (Kelan rekisterit).

sa joulukuussa 2015, mutta yhdeksällä kymmenestä rajoitukset olisivat tulleet voimaan jo aikaisemmin. Pieni osa työttömistä on voinut olla myös joku muu täysi-ikäinen perheessä kuin lapsen vanhempi. Seuraavassa ei kuitenkaan oteta huomioon työttömän perheasemaa.

Työttömyys oli siis useimmilla pitkäkestoista (taulukko 6.7). Päivärahaa maksettiin vuoden aikana keskimäärin noin 9 kuukautta, mediaanin ollessa 11 kuukautta. Ansiopäivärahaa saaneiden työttömyys oli kestänyt hieman lyhyemmän aikaa kuin Kelan maksamia etuuksia saaneiden. Ansiopäivärahan saajia oli työttömistä vain 12 prosenttia, koska joulukuussa ansioturvajakson aloittaneet eivät ole mukana tässä aineistossa. Muina kuukausina ansiopäivärahaa saaneiden osuus kaikista on ollut 23–26 prosenttia (Haataja ja Valaste 2017a). Joulukuussa työttömyyspäivärahalle siirtyneiden vanhempien perheissä muutos työssäkäyntitilanteessa on kuitenkin tuskin ehtinyt vaikuttaa monenkaan perheen ja lapsen päivähoitoratkaisuihin. Suomalaisista työttömistä ansioturvaetuksia maksettiin joulukuussa noin 21 prosentille, kansalaisuudeltaan ei-suomalaisista noin 5 prosentille. Ei-suomalaisissa on myös paljon sellaisia, jotka edellisessä järjestelmässä olisivat saaneet kotoutumistukea. Joulukuun kaikista työttömistä naisia oli 63 prosenttia.

Taulukko 6.7. Työttömät aikuiset työttömyyden keston, sukupuolen, etuuslajin ja kansalaisuuden mukaan joulukuussa 2015

Työttömyyden kesto kk	Kaikki yhteensä	Osuus % Yhteensä	Naiset	Miehet	Kelan etuudet %	Ansiotuet * %	Kansalaisuudeltaan ei-suomalaiset %
Alle 4 kk	550	11,0	11,6	9,9	12,2	14,9	10,3
4–9 kk	1 360	27,2	30,7	21,5	26,7	41,5	25,1
10 + kk	3 090	61,8	57,7	68,6	61,2	43,5	64,6
Yhteensä	5 000	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	5 000		3 130	1 870	4 410	610	2 230
Osuudet %	100,0		62,6	37,4	88,2	12,2	44,6
Kk keskimäärin	9,1		8,8	9,6	9,0	8,0	9,3
Kk mediaani	11		11	11	11	8	11

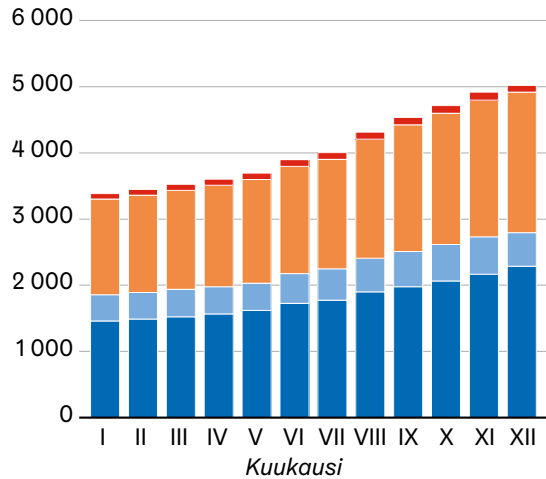
*Ansiotuuksien saajista puuttuvat joulukuussa työttömiksi tulleet.

Kuvio 6.8 havainnollistaa joulukuun työttömyysperheiden työttömyysetuuksia saaneiden määrän muutokset koko vuoden aikana. Vuonna 2015 työttömien määrä kasvoi voimakkaimmin naisten ja Kelan etuuksia saavien keskuudessa. Joulukuun työttömyysperheissä oli työttömiä naisia 1,65-kertainen määrä tammikuuhun 2015 verrattuna, kun vastaava muutos miehillä oli 1,26. Kehitys oli samansuuntainen suomalaisten ja ei-suomalaisien keskuudessa. Kelan etuuksia saavien määrä oli joulukuussa 1,57-kertainen tammikuuhun verrattuna.

Kuvio 6.8. Joulukuussa 2015 työttömyysetuuksia saaneiden naisten ja miesten työttömyysetuuskuukaudet vuoden aikana etuuslajin* ja kansalaisuuden mukaan: taloudet, joissa on päivähoitoikäisiä lapsia

Työttömät etuuslajeittain

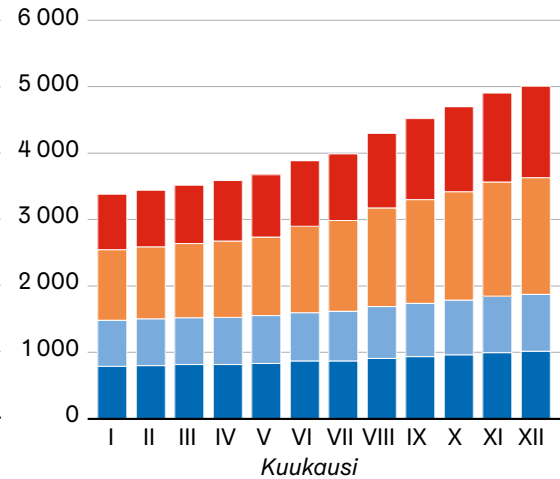
Lukumäärä

- Ansioturva, ei-suomalaiset
- Kela, ei-suomalaiset
- Ansioturva, suomalaiset
- Kela, suomalaiset

Työttömät sukupuolen mukaan

Lukumäärä

- Naiset, ei-suomalaiset
- Naiset, suomalaiset
- Miehet, ei-suomalaiset
- Miehet, suomalaiset

*Ansioetuksien saajista puuttuvat joulukuussa työttömiksi tulleet.

Joulukuussa 2015 työttömiä oli yhteensä 4 460 päivähoitoikäisen lapsen taloudessa. Talouksien viitehenkilöistä suomalainen oli 2 900 eli noin 56 prosentissa. Kun talouden viitehenkilö eli vanhin jäsen oli muu kuin suomalainen, työttömistä oli naisia 60 %, ja kun viitehenkilö oli suomalainen, työttömistä oli naisia 63 % (taulukko 6.8). Vähintään kaksi työttömyysetuuden saajaa samassa taloudessa oli yhteensä 525 taloudessa (12 prosenttia). Näistä noin puolet (52 %) oli sellaisia, joissa viitehenkilö oli suomalainen (ei esitetty taulukossa).

Työttömyysperheissä asui 5 900 päivähoitoikäistä lasta. Suomeen muuttaneiden pienimmät lapset ovat usein Suomessa syntyneitä ja siten useammin Suomen kansalaisia kuin heidän vanhempansa. Ei-suomalaisten vanhempien suomessa syntyneiden ja kansalaisuuden saaneet lapset eivät välttämättä opi suomenkielen taitoa kotonaan, joten varhaiskasvatuspalvelut voivat edistää lasten kielitaitoa. Päivähoitoikäisistä lapsista asui noin 2 000 lasta perheissä, joiden viitehenkilö oli muu kuin suomalainen, mutta Suomessa syntyneitä ja Suomen kansalaisia näistä lapsista oli jo yli 1 300.

Taulukko 6.8. Työttömyyspäivärahan saajat ja taloudet päivähoitoikäisten lasten kotitalouksissa sekä päivähoitoikäiset lapset kansalaisuuden mukaan, joulukuu 2015)

Talouden vanhimman kansalaisuus	Työttömät joulukuussa		Työttömiä		Naisia **	Päivähoitoikäisiä	
	Taloudet *	%	Henkilöitä*	%	%	lapsia*	Lapsia**
Suomalaiset	2 900	65,0	2 780	55,6	63,4	3 840	4 570
Muun maalaiset	1 560	35,0	2 230	44,6	59,7	2 050	1 330
Yhteensä	4 460	100,0	5 000	100	62,6	5 900	5 900

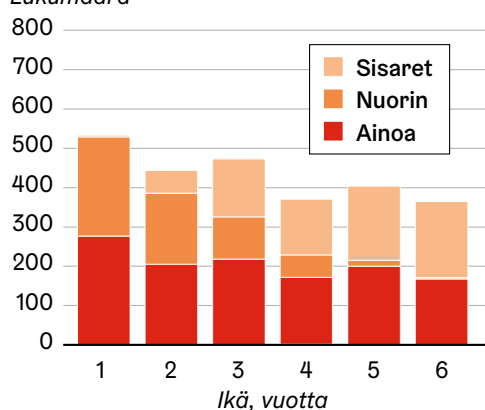
*Talouden vanhin on/ei suomalainen. **Naisen/Lapsen oma kansalaisuus.

Työttömyys ei, etenkin pitkäaikaisena, näytä kannustavan hankkimaan lisää lapsia. Yli puolet (55 %) työttömyysperheistä oli yhden päivähoitoikäisen lapsen perheitä. Keskimääräinen päivähoitoikäisten lasten määrä oli sekä suomalaisten että ei-suomalaisten perheissä 1,32. Yhden lapset perheet olivat yleisempiä silloin, kun työttömänä oli nainen (57 %) kuin jos työttömänä oli mies (48 %). Työttömien perheissä on alle 3-vuotiaita lapsia vähemmän kuin 3 vuotta täyttäneitä. Tämä pitää paikkansa kuitenkin lähinnä niissä perheissä, joissa nainen on työttömänä (kuvio 6.9). Kun mies oli työttömänä, 1-2-vuotiaiden osuus lapsista oli 37 %, ja kun nainen oli työttömänä, osuus oli 21 %.

Kuvio 6.9. Päivähoitoikäisten lasten ikäjakaumat syntymäjärjestyksen mukaan työttömien perheissä, kun työtön on nainen tai mies (lukumäärät), joulukuu 2015

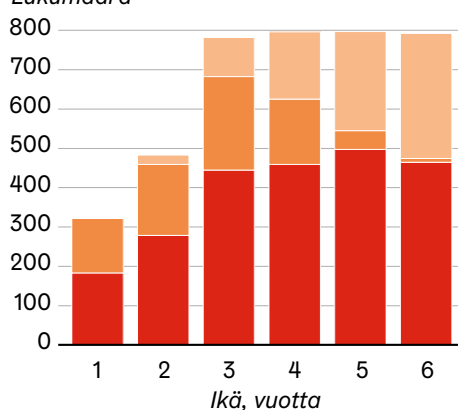
Mies työtön

Lukumäärä

Nainen työtön

Lukumäärä

Ansioetuksien saajista puuttuvat joulukuussa työttömiksi tulleet.

Äideistä osalle alle kolmevuotiaiden hoitaminen kotihoidon tuella voi olla vaihtoehto työmarkkinoille hakeutumiselle, etenkin jos työttömyysetuus on vain työmarkkinatuen suuruinen. Työmarkkinatuen tarveharkinta puolison tulojen suhteen poistui jo vuonna 2013. Jatkotutkimuksen tehtäväksi jää, missä määrin alle 3-vuotiaiden, kotihoidon tukeen oikeutetut mutta työmarkkinoille hakeutuvat ovat työmarkkinatuen tai ansiopäivärahan saajia. Isät jäävät kotihoidon tuelle hyvin harvoin. Kotihoidon tukea ei makseta henkilölle, joka saa työttömyysetuutta ja jonka tulee olla tästä syystä työmarkkinoiden käytettävissä. Kotihoidon tukea maksetaan perheessä sille, joka hoitaa itse lasta.

6.3.2 Lastenhoitoratkaisut työttömien perheissä

Pääosa (75 %) työttömyysetuuksia saaneiden perheiden päivähoitoikäisistä lapsista osallistui varhaiskasvatukseen. Lastenhoitoratkaisut eroavat kuitenkin selvästi sen suhteen, onko työttömänä nainen vai mies (taulukko 6.9, vrt. kuvio 6.9 edellä). Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on selvästi yleisempää, silloin kun taloudessa työttömät ovat vain naisia (84 %) kuin miehiä (57 %). Työttömyysperheissä, joissa talouden viitehenkilö ei ole suomalainen, osallistumisasteet ovat lähellä kaikkien työttömyysperheiden lasten jakautumia (ei esitetty taulukossa).

Taulukko 6.9. Työttömyysturvan piiriin kuuluneiden perheiden päivähoitoikäisten lasten varhaiskasvatuspalvelujen käyttö, joulukuu 2015

Lastenhoitoratkaisut	Yhteensä	%	Vain nainen työtön (N=3 300)	Vain mies työtön (N=1 900)
Päivähoitoikäisiä (12–83 kk) lapsia	5 900	100,0	100,0	100,0
Varhaiskasvatuspalveluissa yhteensä, joista*	4 430	75,1	84,1	56,9
- Yksityisen hoidon tuki ja palvelut	380	6,4	7,9	4,3
- Kunnan järjestämä osapäivähoito	140	2,4	2,0	2,6
- Kunnan järjestämä kokopäivähoito yhteensä*	3 920	66,4	74,3	50,1
- Kokopäiväisiä 7+ t	2 030	34,4	39,5	26,5
- Kokopäiväisiä 5–7 t	1 060	18,0	19,0	13,8
- Esiopetus ja muu varhaiskasvatuspalvelu	860	14,6	16,5	10,0
Muut ratkaisut yhteensä**	1 470	24,9	15,9	43,1
- Vain esiopetus	110	1,9	2,0	1,5
- Kunnan kerhotoiminta	70	1,2	0,8	1,7
- Kotihoidon tuen hoitoraha	950	16,1	6,7	35,6
- Muu ratkaisu**	340	5,8	6,4	4,3

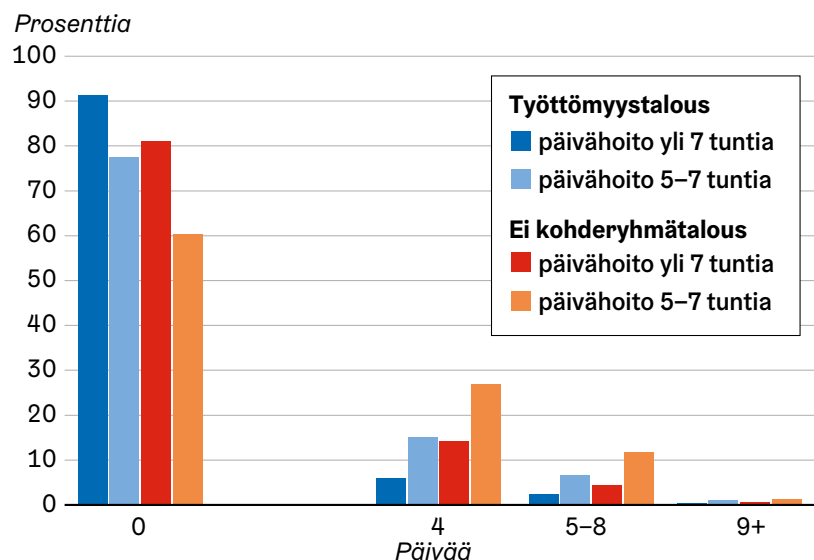
* Lapsi on summassa vain yhden kerran, vaikka olisi käyttänyt kuukauden sisällä useampia palveluita.

**Muiden ratkaisujen summa tai erotus on saatu vähennyslaskulla.

Varhaiskasvatuksessa olevista lapsista oli kokopäivähoidossa 66 prosenttia. Yli seitsemän tunnin kokopäivähoidossa oli 34 prosenttia ja 5–7 tunnin 18 prosenttia. Työttömyysperheissä kotihoidon tukea sai lähes 1 000 lasta. Kun perheessä vain nainen oli työtön, hoitorahaa sai 220 lasta (16 %), ja kun vain mies oli työtön, 670 lasta (36 %). Noin kolme neljäsosaa kotihoidon tuen piiriin kuuluvista lapsista asui jälkimmäisessä ryhmässä. Muissa perheissä on voinut olla useampi kuin yksi työtön, tilanne työttömyyden ja lastenhoidon kanssa oli vaihtunut kuukauden sisällä, tai isovanhempi hoitaa lapsia, ja niin edelleen (taulukko 6.9).

Työttömien perheissä kokopäiväisiä varhaiskasvatuspalveluja käyttävät lapset ovat palveluissa selvästi useammin koko viikon kuin kotona lasta hoitavien perheissä ja perheissä, jotka eivät kuulu tämän luvun 7 kohderyhmiin (kuvio 6.10). Yleisintä (91 %) kokoviikkoinen varhaiskasvatus oli yli seitsemän tunnin ryhmässä. Jos kokopäivähoito oli vain 5–7 tuntia, sovittuja poissaolopäiviä oli jo lähes joka viidennellä lapsella.

Kuvio 6.10. Kokopäivähoidossa olevien lasten sopimukset lyhennettyyn viikkoon, sovittuja poissaolopäiviä kuukaudessa, työttömyystaloudet ja kaikki muut kuin luvun 3 kohderyhmiin kuuluvat taloudet %

Ei kohderyhmätalous= ei vanhempainrahaa, kotihoidon tukea eikä työttömyysetuuksia. Ks. ryhmä 'kaikki taloudet' kuvio 6.6.

Myös perheiden näkökulmasta tarkasteltuna käy ilmi, että lapsille valitaan useammin varhaiskasvatuspalvelut, kun nainen on työtön (taulukko 6.10). Tämä selittyy osin paitsi lasten erilaisilla ikärakenteilla myös sillä, että kun mies oli työttömänä, on lasten lukumäärä suurempi kuin perheissä, joissa työtön on nainen. Lisäksi työttömien miesten

puolisot ovat useammin kotihoidon tuella kuin työttömien naisten puolisot. Kaikista työttömyysperheistä kuitenkin joka viides oli sellainen, jossa lapset eivät olleet varhaiskasvatuspalveluissa. Jos nainen oli työtön, palveluita käyttämättömiä perheitä oli vain 14, kun mies oli työtön, osuus oli 29 prosenttia.

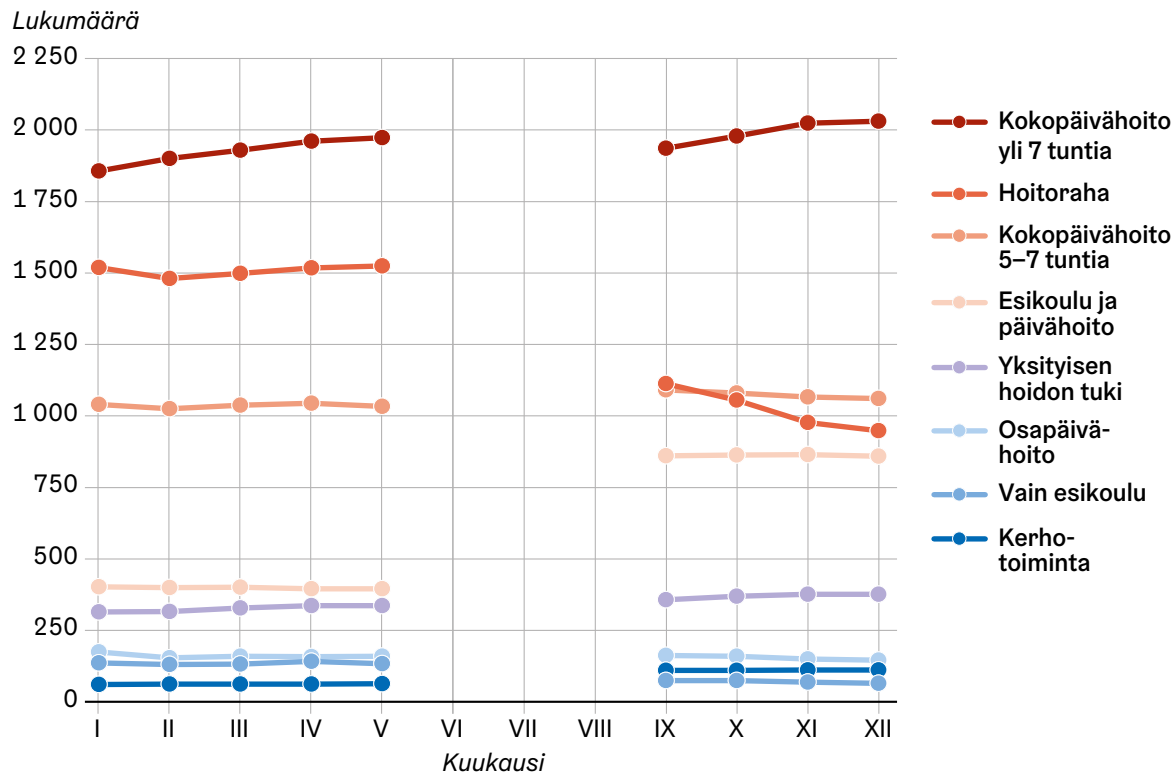
Taulukko 6.10. Kunnan järjestämiä palveluja käyttävät työttömyysperheet yhteensä ja työttömän sukupuolen ja kansalaisuuden (talouden vanhin) mukaan, joulukuu 2015

Työttömyysperheet	Yhteensä taloudet	%	Nainen työtön %	Mies työtön %	Ei-suomalainen työtön %
Palveluja käyttävät	3 550	79,5	85,6	70,9	79,2
- Kokopäiväisiä	3 120	70,0	75,5	62,6	69,8
- ja kokoviikkoisia	2 300	56,6	55,6	44,0	55,1
Muut perheet	910	20,5	14,4	29,1	20,8
%-jakaumat		100,0	100,0	100,0	100,0
Yhteensä	4 460		3 110	1 850	1 560

Päivähoitoikäisten lasten työttömyysperheissä aikuisten työttömyys on useimmilla melko pitkäkestoista, yli puolella työttömistä vähintään 10 kuukautta. Joulukuussa työttömänä olleista vanhemmista kuitenkin osa on tullut työttömäksi vuoden 2015 aikana, neljäsosa 5–9 kuukauden sisällä. Osa on tullut työttömäksi työstä ja osa, erityisesti äidit, kun alle 3-vuotiaan hoitorahakausi päättyy. Tämä käy ilmi myös, kun tarkastelee lastenhoitojärjestelyjä kuukausittain vuoden aikana (kuvio 6.11). Hoitorahan piiriin kuuluneiden lasten määrä laskee selvästi syyskaudella kevätkauteen verrattuna, kun äidit alkavat hakeutua työmarkkinoille nuorimman lapsen saavutettua kolmen vuoden ikä.

Syksyllä 2015 esikouluun ja sen jälkeiseen päivähoitoon osallistuvien määrä kasvaa selvästi kevätkuukausiin verrattuna. Esikoulua käyvät lapset voisivat esikoulua käydesään kuulua myös kotihoidon tuen piiriin, jos heillä olisi alle 3-vuotias kotihoidon tuel-la hoidettava sisar.

Kuvio 6.11. Joulukuussa 2015 työttömyysetuuksia saaneiden perheiden lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen ja hoidon tuet vuonna 2015

6.3.3 Yhteenveto ja pohdintoja

Työttömyysperheitä oli kaikista päivähoitoikäisten lasten perheistä lähes 16 prosenttia ja niissä asui 10–83 kuukauden ikäisistä lapsista lähes 17 prosenttia. Työttömien perheissä varhaiskasvatuspalvelujen käyttö on yleisempää (67 %) kuin kaikissa perheissä keskimäärin (60 %). Kaikkien lasten luvuissa ovat työttömyysperheiden lasten lisäksi myös kotona lasta hoitavien perheiden lapset. Näissä perheissä nuorinta lasta hoidetaan aina kotona, sisaruksista vain osaa. Muun muassa tästä syystä varhaiskasvatuspalvelujen käyttö kokonaisuutena on kaikissa perheissä keskimäärin vähäisempää kuin työttömien perheissä.

Taulukossa 6.11 verrataan työttömyysperheiden hoitoratkaisuja kaikkiin perheisiin. Taulukkoon on otettu vertailun vuoksi mukaan ne työttömyysperheet, joissa päivähoitoikäiset on rajattu 10–83 kuukauden ikäisiksi, eli hieman laajemmin kuin edellä, jossa ikärajaus oli 12–83 kk.

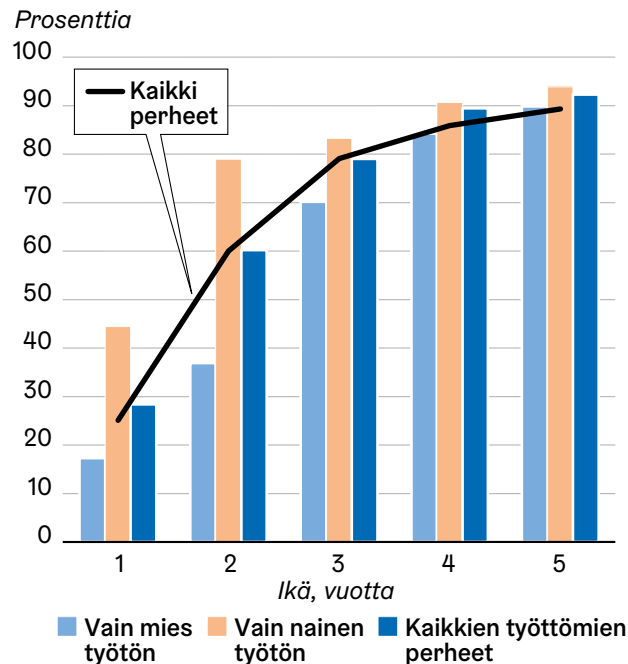
Taulukko 6.11. Yhteenveto työttömyysperheiden lasten varhaiskasvatuspalvelujen* käytöstä ja osuudet kaikista perheistä, joulukuu 2015.

Päivähoitoikäisten lasten perheet	Kaikki perheet ja lapset	%	Työttömien perheet ja lapset	%	Työttömien perheiden/lasten osuus kaikista %
Taloudet yhteensä	32 610	100,0	5 110	100,0	15,7
- käytti varhaiskasvatuspalveluja	21 280	65,3	3 740	73,2	17,6
- käytti kokopäiväisiä palveluja	18 420	56,5	3 280	64,2	17,8
Lapset yhteensä 0–83 kk	44 690	100,0	6 980	100,0	15,6
Päivähoitoikäiset lapset (10–83 kk)	38 880	87,0	6 440	92,3	16,6
- käytti varhaiskasvatuspalveluja	26 630	59,6	4 670	66,9	17,5
- käytti kokopäiväisiä palveluja	23 050	51,6	4 120	59,0	17,9
- ei varhaiskasvatuspalveluissa	12 250	27,4	1 770	25,4	14,4

*Ei sisällä kerholaisia eikä niitä lakisääteisessä esiopetuksessa olevia lapsia, jotka eivät osallistu muihin varhaiskasvatuspalveluihin.

Kokonaisuutena lasten suurempaa osallistumisastetta työttömyysperheissä, kuin kotona lasta hoitavien perheiden sisarusten keskuudessa, selittää myös se, että työttömien perheessä on suhteessa enemmän ja vanhempia päivähoitoikäisiä ja ainoita lapsia kuin kotona vanhempainrahalla tai kotihoidon tuella lasta hoitavien perheissä. Työttömyysperheitä on kaikista päivähoitoikäisten lasten perheistä huomattavasti vähemmän (16 %) kuin kotona lasta hoitavien perheitä (39 %). Työttömien perheissä asui lähes 17 prosenttia päivähoitoikäisistä lapsista, kotona lasta hoitavien perheissä jopa 35 prosenttia (vrt. taulukko 6.5).

Kuvio 6.12. Varhaiskasvatukseen osallistumisasteet * työttömien perheissä keskimäärin, kun vain nainen on työtön ja kun vain mies on työtön, ja kaikki perheet, joulukuun 2015, %

*Sisältää kaikki kunnan järjestämät koko- ja osapäiväpalvelut sekä yksityisen hoidon tuen palvelut, mutta ei kerhotoimintaa eikä esiopetuksessa olevia.

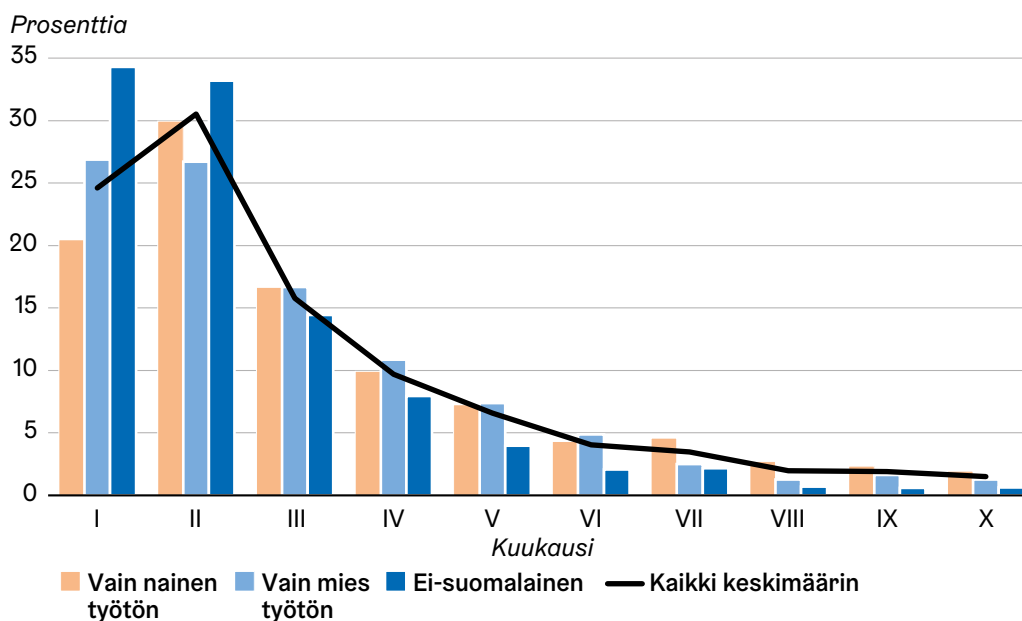
Ikäryhmittäin työttömyysperheiden lasten osallistumisasteet eivät keskimäärin poikkea kovin paljon lasten osuuksista kaikissa perheissä keskimäärin (kuvio 6.12). Erot ovat kuitenkin suuret, kun lasten osallistumista varhaiskasvatustalviin tarkastellaan sen mukaan, onko työtön perheessä nainen vai mies. Tämä näkyy erityisesti alle 3-vuotiaiden lasten varhaiskasvatustalviin käytössä. Osallistumisasteet ovat selvästi korkeammat niissä perheissä, joissa äiti on työtön, koska isät eivät juuri jää kotiin hoitamaan alle 3-vuotiaista lasta, jos toisella vanhemmalla ei ole töitä.

Työmarkkinatuki lapsikorotuksineen on korkeampi kuin kotihoidon tuki Helsingissä, jossa maksetaan kuntalisää vain nuorimmasta kotona hoidettavasta lapsesta. Työmarkkinatuki on voinut olla houkutteleva vaihtoehto kotihoidon tuelle vuodesta 2013 lähtien, kun etuuden myöntämisehdosta poistettiin tarveharkinta suhteessa puolison tuloihin. Pienituloisilla perheillä päivähoitomaksut ovat alhaiset tai perheet voivat kuulua nollamaksuluokkaan²².

²² Työmarkkinatuki yhden lapsen vanhemmalle oli 818 ja kahden lapsen vanhemmalle 983 euroa kuukaudessa vuonna 2015 ja korkein kotihoidon tuki 2-lapsisessa perheessä ilman kuntalisää 628 euroa. Kuntalisän kanssa kotihoidon tuki olisi kuitenkin ollut 763–892 euroa kuukaudessa, nuorimman lapsen iästä riippuen. Maksuttoman päivähoiton tuloraja kahden vanhemman ja yhden lapsen perheelle tai yhden vanhemman ja kahden lapsen perheelle oli 1 671 euroa kuukaudessa.

Työttömyysperheistä huomattavasti suurempi osa on pienituloisia verrattuna esimerkiksi kotona lastaan hoitaviin perheisiin (kuvio 6.13). Työttömien perheistä kahteen alimpaan bruttotulojen mukaiseen tulodesiiliin sijoittui yli puolet (55 %) perheistä, vanhempainrahaperheistä vajaa 20 prosenttia ja kotihoidontukiperheistä kolmannes. Työttömyysperheistä, joissa talouden viitehenkilö oli ei-suomalainen, kahteen alimpaan tulodesiiliin sijoittui jopa kaksi kolmasosaa.

Kuvio 6.13 Työttömyysperheiden jakautuminen* Hela-lapsiperheiden kesken muodostettuihin ekvivalentteihin bruttotulodesiileihin, %

*Ei sisällä ansioturvaetuksien piiriin joulukuussa 2015 tulleita vanhempia.

Työttömyyden vaikutukset yksilölliseen hyvinvointiin on todettu yleensä negatiivisiksi sekä työttömillä naisilla että miehillä (Weckströmin 2012). Tutkimuksesta kävi kuitenkin ilmi, että työttömyyden negatiiviset vaikutukset olivat naisilla, etenkin parisuhteessa elävillä, vähemmän negatiivisia kuin miehillä, ja positiivisia erityisesti suhteessa lapsiin. Työttömyydestä aiheutuvat taloudelliset paineet ja rajoitukset vähentävät tutkimuksen mukaan kuitenkin sekä työttömien naisten että miesten hyvinvointia. Työttömien on oltava myös työmarkkinoiden käytettävissä. Tämä ja taloudelliset rajoitukset, etenkin pitkittyneinä, saattavat asettaa suuria haasteita paitsi vanhempien hyvinvoinnille myös lastenhoitoon kotona.

Lopuksi on muistettava, että tämä tarkastelu on luokitellut työttömiksi kaikki työttömyysetuuksien saajat, myös pysyvemmän ja kokoaikatyön puutteesta osittain työllistyneet, soviteltua työttömyysetuuksia saaneet. Osa työttömyysetuuksien saajista voi siis olla ns. osa-aikatyöttömiä ja kohdata erityisiä tarpeita lastenhoitojärjestelyissä, kun he hakevat kokoajatöitä ja tekevät mahdollisesti etuuden kanssa yhteen soviteltavia osa-aikatöitä tai pätkätöitä. Niissä kunnissa, joissa varhaiskasvatusoikeuksia on rajattu, ovat työttömät vanhemmat kokeneet rajoituksista enemmän haittaa kuin muut ryhmät. Muun muassa varhaiskasvatuslain muutosten vaikutuksia tutkineen Vakavai -hankkeen kyselyyn vastanneiden vanhempien useimmin mainitsevat vaikutukset varhaiskasvatusoikeuksien rajauksista olivat, että supistukset olivat heikentäneet paitsi vanhempien mahdollisuuksia työnhakuun, opiskeluun ja työssäkäyntiin myös oman perheen ja lasten taavertaisuutta muihin perheisiin nähden (Puroila ja Kinnunen, tulossa; myös Pokki ja Roos 2017).

7 LASTEN VARHAISKASVATUS- PALVELUIDEN JA HOIDON TUKIEN KÄYTTÖ VUODEN LOPUN TILANTEESSA

Sanna Ranto

Kokonaiskuvan saamiseksi lasten varhaiskasvatuspalveluiden ja hoidon tukien käyttöä tarkastellaan tässä luvussa yhdestä poikkileikkaustilanteesta, vuoden 2015 joulukuussa. Palvelujen ja etuuksien käytöstä muodostettiin Hela-aineistossa kuukausittaista tietoa, joten yhden kuukauden tarkastelutilanteessa päällekkäisten palveluiden käyttö on minimoitu (tarkemmin 3.2). Päällekkäisinä palveluina tarkastelussa näkyvät kuitenkin ne palvelut ja tuet, joita voi käyttää samanaikaisesti kuten esimerkiksi kerhotoimintaa ja kotihoidon tukea.

Lasten hoidosta maksettuna etuuksina ovat mukana perheen saamat vanhempainpäivärahat, jotka sisältävät äitiys- ja isyyspäivärahat sekä vanhempainrahan. Lapsikohtaisina tietoina ovat kotihoidon tuki, joustava hoitoraha ja yksityisen hoidon tuki. Kunnan varhaiskasvatukseen osallistuneita lapsia tarkastellaan päivittäisen hoidon pituuden mukaan, vuorohoidon sekä kerhotoiminnan mukaan.

Tarkastelussa ovat kaikki vuoden lopussa Helsingissä asuvat alle 7-vuotiaat lapset ja näkökulmana on seurata, miten suuri osuus eri ikäluokista käyttää erilaisia palveluita ja tukia erilaisissa perhetilanteissa. Alle 7-vuotiaita oli aineistossa yhteensä 44 688 vuoden 2015 lopussa, vuosittaisen ikäluokan koko oli keskimäärin lähes 6 400 lasta.

Ikäluokkien osallistumista palveluihin ja tukien käyttöön seurataan lapsen vanhempien lukumäärän sekä sisarusten mukaan. Nuorempi sisarus vaikuttaa vanhemman sisaruksen hoitoratkaisumahdollisuuksiin vanhempainpäivärahan ja kotihoidon tuen kautta, joten näiden etuuksien piiriin kuuluvia lapsia katsotaan erikseen. Lähes viidenes helsinkiläisistä alle kouluikäisistä on ulkomaalaistaustaisia ja vanhempien kansallisuuden yhteyttä palveluiden käyttöön tarkastellaan myös. Vanhempien koulutuksella, tuloilla ja sosioekonomisella asemalla on aikaisempien tutkimustulosten mukaan selviä yhteyksiä varhaiskasvatuspalveluiden käyttöön, joten näiden taustatekijöiden tarkastelu on mukana myös tässä tarkastelussa.

Alle yksivuotiaita helsinkiläisiä hoidetaan pääasiallisesti vanhempainpäivärahan avulla, 16 prosenttia alle yksivuotiaista helsinkiläisistä kuului kotihoidon tuen piiriin joulukuussa 2015 aikana ja vain alle 20 lasta oli varhaiskasvatuksessa. Yksivuotiaista yli

90 prosenttia kuului kotihoidon tuen piiriin vuoden 2015 aikana, vuoden lopussa 66 prosenttia. Kaksivuotiaista hoidettiin kotihoidon tuella enää 28 prosenttia ja kolmivuotiaista 9 prosenttia joulukuun tilanteessa (taulukko 7.1).

Helsinkiläisistä yksivuotiaista 23 prosenttia oli kunnan järjestämässä varhaiskasvatuksessa joulukuussa 2015. Kolmivuotiaista osuus nousi jo 72 prosenttiin ja kuusivuotiaista 87 prosenttia (kuvio 7.1.). Yksityisen hoidon tuen kanssa yksivuotiaista yli neljännes oli varhaiskasvatuksen piirissä, kaksivuotiaista 62 prosenttia ja kolmivuotiaista 82 prosenttia. Viisivuotiaista lähtien osuus nousee yli 90 prosenttiin ikäluokasta. Kaikista 1–6-vuotiaista 73 prosenttia osallistui varhaiskasvatukseen, kerhotoiminta mukaan lukien 75 prosenttia.

Taulukko 7.1. Lasten varhaiskasvatuspalveluiden ja hoidon tukien käyttö joulukuussa 2015 iän mukaan

	Ikä vuoden lopussa, vuotta						
	0	1	2	3	4	5	6
Kaikki lapset, lkm.	6 870	6 630	6 590	6 400	6 120	6 210	5 880
<i>Heistä vuoden lopussa käytti, %:</i>							
Kotihoidon tuki	15,9	65,8	27,5	8,5	5,2	3,0	1,8
Joustava hoitoraha	0,1	4,9	8,5	0,4	0	0	0
Yksityisen hoidon tuki	0	3,2	7,4	9,9	10,7	10,8	6,7
Kerho		0,1	4,2	3,9	2,8	1,6	
Kunnan päivähoito yhteensä	0,2	22,7	54,3	71,7	77,7	80,7	87,3
Vain esiopetus						4,6	
Päivähoito alle 5 tuntia	0	0,5	1,3	2,4	2,0	2,4	0,6
Päivähoito 5–7 tuntia	0,1	4,7	12,0	16,1	16,9	16,2	12,6
Päivähoito yli 7 tuntia	0,1	16,8	39,6	51,1	56,9	60,3	68,0
Vuorohoito	0	0,8	1,5	2,1	1,9	1,8	1,5
Perheessä vanhempainpäiväraha	83,3	6,7	14,0	11,1	7,9	6,4	4,6

Kuusivuotiailla päivähoito sisältää myös esiopetuksen. Osaa palveluista ja hoidon tuista voi käyttää päällekkäin, kuten kotihoidontukea ja kerhoa. Kuviossa ovat kaikki lapsen käyttämät palvelut, myös päällekkäiset, joten osuus voi nousta yli sadan prosentin.

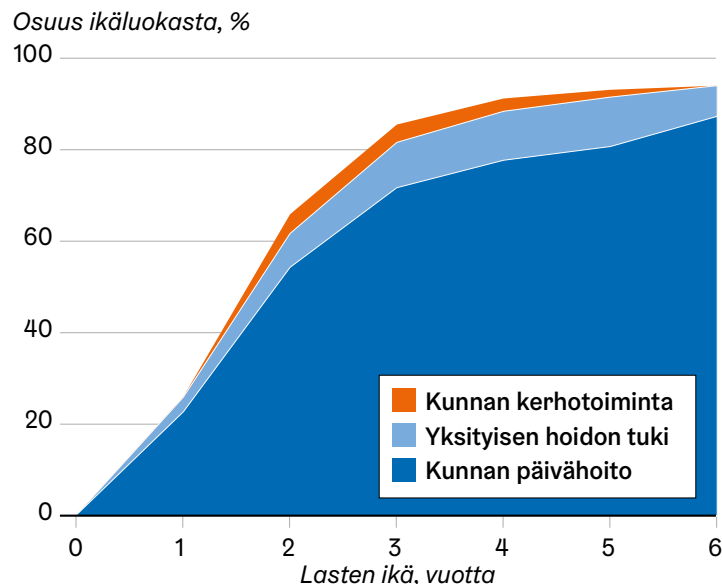
7.1 Sisaruksen syntymä ja palveluiden käyttö

Helsinkiläisperheiden lapsista 73 prosenttia oli perheensä nuorin tai ainoa alle 7-vuotias lapsi. Sisarukset alkavat yleistyä lapsen ollessa kaksivuotiaita, jolloin viidenneksellä oli nuorempi sisarus (kuvio 7.2). Kaikista kaksivuotiaista neljä viidestä oli itse perheen nuorin lapsi, nelivuotiaista 60 prosenttia ja kuusivuotiaista puolet. Yleisimmin sisaruksia oli perheessä kaksi, vajaalla kymmenesosalla lapsista oli useampi kuin yksi alle 7-vuotias sisarus. Lukumäärällisesti perheen nuorimpia tai ainoita lapsia oli 32 600 ja vanhempia sisaruksia oli 12 100.

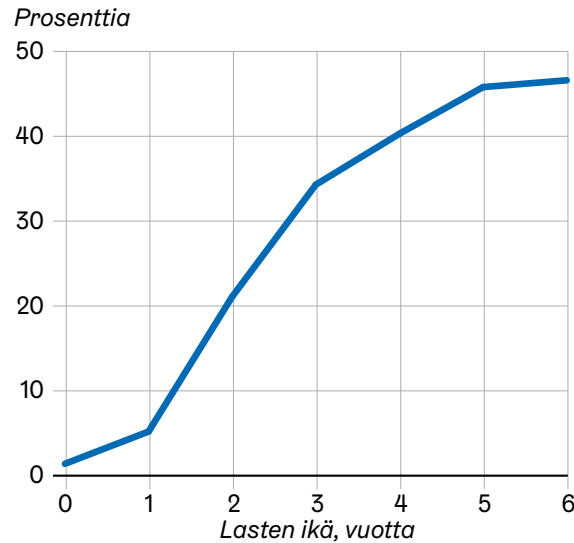
Sisaruksilla on iso vaikutus lasten päivähoitoratkaisuihin. Nuoremman sisaruksen syntymä tuo vanhemmat kotiin ja usein tässä tilanteessa pohditaan uusiksi myös vanhemman sisaruksen päivähoito. Nuorempien sisarusten syntyminen vaikuttaa myös vanhempien sisarusten tukioikeuksiin ja tätä kautta heidän käyttämiinsä palveluihin. Kappaleen lopussa tarkastellaan lyhyesti vanhempainpäivärahaetuuksien ja kotihoidon tuen käytön vaikutusta etenkin perheen vanhimpiin sisaruksiin.

Viidenneksellä **kaksivuotiaista** on jo nuorempia sisaruksia ja tämä näkyi myös vanhempien sisarusten hoitoratkaisuissa. Kaksivuotiaista, joilla oli nuorempi sisarus, 65 prosenttia asui perheessä, johon maksettiin vanhempainpäivärahaa. Perheen nuorimpana tai ainoana lapsena kotihoidon tuen piirissä oli 29 prosenttia ja vanhempana sisaruksena olevista kaksivuotiaista 22 prosenttia (kuvio 7.4).

Kuvio 7.1. Varhaiskasvatuksessa olevat lapset iän mukaan joulukuussa 2015

Kuvio 7.2. Niiden lasten osuus ikäluokasta, joilla on nuorempi sisarus vuoden 2015 lopussa

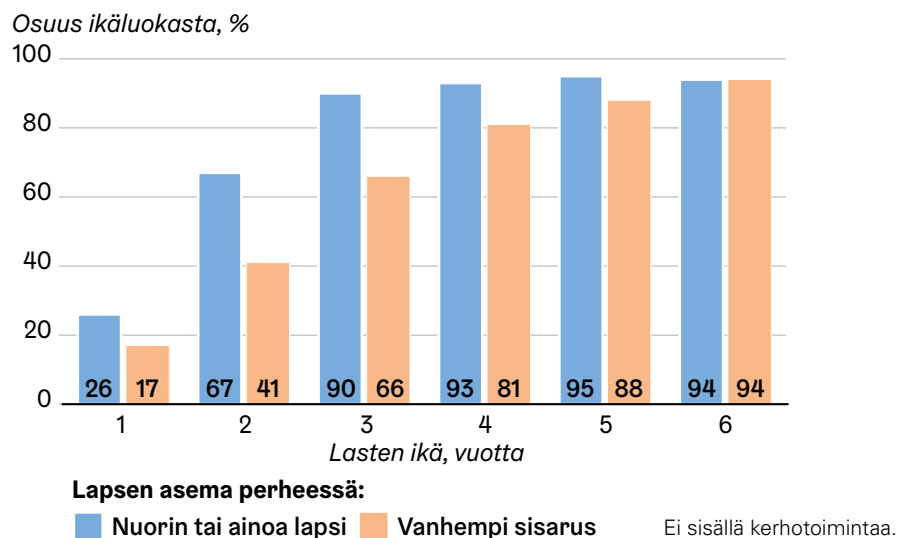
Taulukko 7.2. Lasten varhaiskasvatuspalveluiden ja hoidon tukien käyttö joulukuussa 2015 sen mukaan, onko hän perheen nuorin tai ainoa lapsi vai onko hänellä nuorempia sisarusia

	1–2-vuotiaat, %		3–5-vuotiaat, %		1–6-vuotiaat, %	
	Nuorin/ainoa	Vanhempi sisarus	Nuorin/ainoa	Vanhempi sisarus	Nuorin/ainoa	Vanhempi sisarus
Perheessä vanhempainraha	1,8	66,7	0,2	20,9	0,9	25,0
Kotihoidon tuki	50,2	23,6	0,6	13,1	22,6	12,5
Joustava hoitoraha	7,6	0,7	0,2	0,0	3,5	0,1
Yksityisen hoidon tuki	5,3	5,2	10,6	10,2	7,8	8,7
Kerho	1,2	8,2	0,6	5,9	0,8	4,9
Kunnan päivähoito yhteensä	39,6	31,4	81,8	69,0	63,7	67,7
Päivähoito alle 5 tuntia	0,6	3,1	1,0	4,1	1,1	4,8
Päivähoito 5–7 tuntia	7,4	14,4	12,3	22,6	9,7	20,1
Päivähoito yli 7 tuntia	30,3	13,7	65,9	41,3	51,1	41,8
Vuorohoito	1,3	0,2	2,5	1,0	1,9	0,9
Kaikki lapset, lkm.	11 480	1 730	11 220	7 510	25 840	11 980

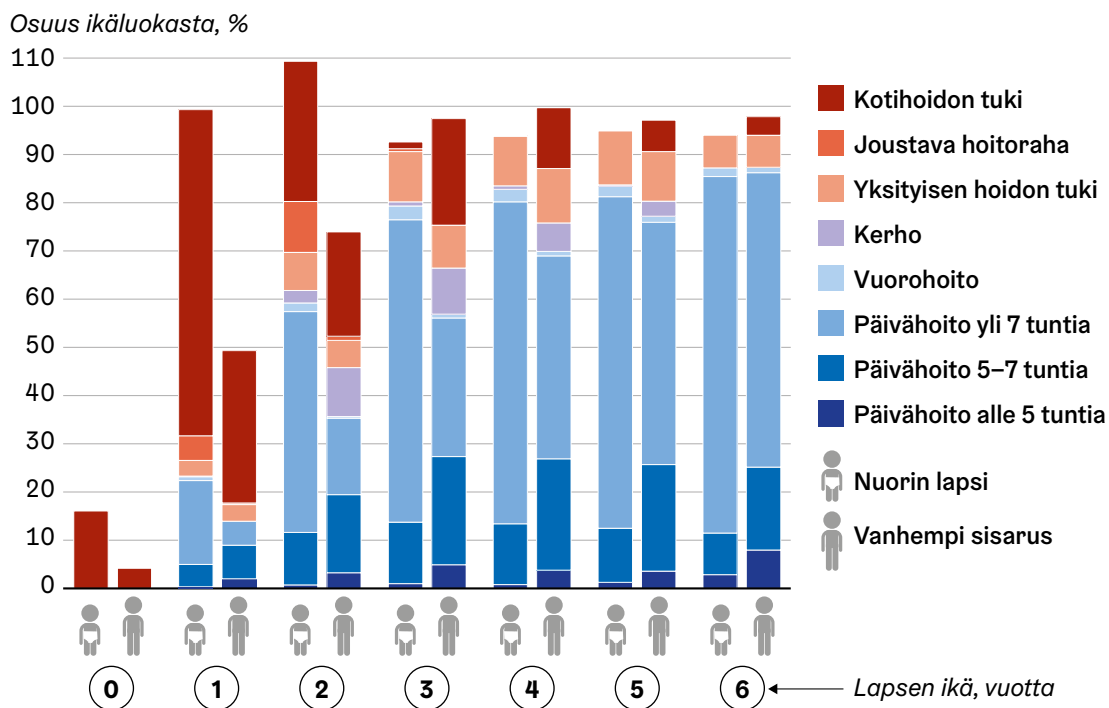
Kuusivuotiailla päivähoito sisältää myös esiopetuksen. Osaa palveluista ja hoidon tuista voi käyttää päällekkäin, kuten kotihoidontukea ja kerhoa. Kuviossa ovat kaikki lapsen käyttämät palvelut, myös päällekkäiset, joten osuus voi nousta yli sadan prosentin.

Kuvio 7.3. Kunnan tai yksityisen varhaiskasvatuksessa olevien lasten osuus ikäluokasta sen mukaan ovatko he perheen nuorimpia tai ainoita lapsia vai vanhempia sisarusia joulukuussa 2015

Kuvio 7.4. Lasten varhaiskasvatustilanteiden ja hoidon tukien käyttö joulukuussa 2015 sen mukaan, onko hän perheen nuorin tai ainoa lapsi vai onko hänellä nuorempia sisarusia

Varhaiskasvatuspalveluiden käytössä erot ovat suuret. Perheen nuorimpana sisaruksena olevista kaksivuotiaista 67 prosenttia oli kunnan tai yksityisen varhaiskasvatuksessa, vanhimpana sisaruksena olevista vain 41 prosenttia (kuviot 7.3). Myös hoitomuodot eroavat; yli 7 tuntisessa kunnan päivähoitossa oli 46 prosenttia perheen nuorimpana lapsena olevista kaksivuotiaista, mutta vain 16 prosenttia vanhempana sisaruksena olevista. Vanhemmat sisarukset käyttävät perheen nuorempana tai ainoana lapsena olevia selvästi enemmän osapäiväisiä hoitoja, ja kerhotoiminnan käyttö on huomattavasti yleisempää. Kerhotoiminnassa oli mukana joka kymmenes vanhemmista sisaruksista ja vajaa kolme prosenttia nuoremmista tai ainoista lapsista (kuviot 7.4).

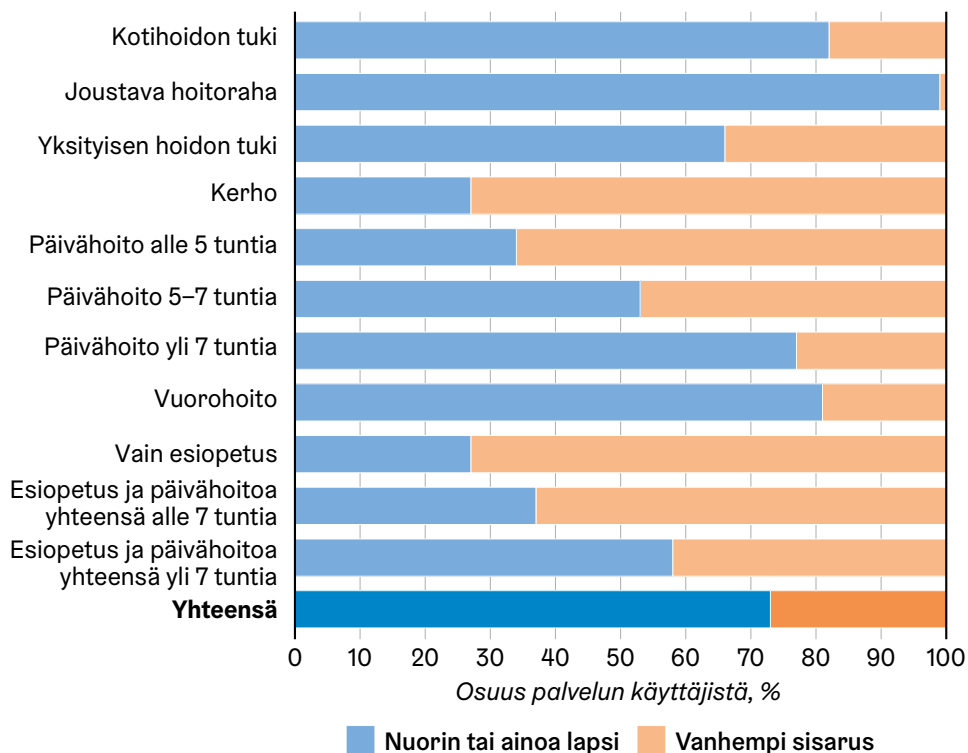
Kolmevuotiaana loppuu mahdollisuus käyttää kotihoidon tukea, mutta sisartukena sitä voi edelleen käyttää, jos perheessä on alle kolmevuotias, jota hoidetaan kotihoidon tuella. Kolmevuotiaista vanhemmista sisaruksista viidennes käyttikin kotihoidon tukea ja kolmanneksen perheessä käytettiin myös vanhempainrahaa.

Nuorempi sisarus vaikuttaa varhaiskasvatukseen osallistumiseen paljon myös kolmevuotiailla. Perheen nuorimpana olevista kolmivuotiaista jo 90 prosenttia osallistui kunnan varhaiskasvatukseen tai sai yksityisen hoidon tukea, perheen vanhempana sisaruksena olevista vain 66 prosenttia. Ero on iso myös päivähoitomuodossa; perheen nuorimmista kolmivuotiaista 63 prosenttia oli yli 7 tunnin päivähoitossa, mutta vanhempana sisaruksena olevista vain 29 prosenttia. Kerhotoiminnassa mukana olevien perheen nuorempien kolmivuotiaiden osuus laski alle prosenttiin, kun vanhempana sisaruksena olevien osuus pysyi kymmenesosassa.

Nelivuotiaasta lähtien ero nuorempana ja vanhempana sisaruksena olevien välillä alkaa pienentyä. Nelivuotiaista perheen nuorimmista oli kunnan tai yksityisen varhaiskasvatuksessa 93 prosenttia ja vanhemmistakin sisaruksista jo 81 prosenttia. Viisivuotiailla vastaavat osuudet olivat 95 ja 88 prosenttia, ja esiopetusikäisillä osuudet tasaantuvat 94 prosenttiin (kuviot 7.3).

Kokonaisuudessaan ilman nuorempaa sisarusta olevat lapset ovat useammin varhaiskasvatuksessa, ja hoito on useammin yli 7 tuntista. Sisaruksen syntymä tuo vanhemmalle sisarukselle useampia palveluita käyttöön vuoden aikana eli hän vaihtelee useammin palvelusta toiseen. Vanhemmat sisarukset käyttävät monipuolisemmin eri palveluita, erityisesti erilaiset lyhyemmät päivähoitoajat, osapäivähoito ja kerhohoito ovat heillä useammin käytössä. Kun kaikista alle 7-vuotiaista 27 prosenttia oli vanhempia sisaruksia, heidän osuutensa nousee 73 prosenttiin kerholapsissa ja pelkästään esiopetuksessa olevista, 66 prosenttiin alle 5 tunnin hoidossa sekä 47 prosenttiin 5–7 tuntia päivähoitoa saavissa (kuviot 7.5).

Kuvio 7.5. Varhaiskasvatuspalveluita käyttävät alle 7-vuotiaat lapset sen mukaan ovatko he perheensä nuorimpia tai ainoita vai vanhempia sisaruksia joulukuussa 2015

Vanhempainpäiväraha ja palveluiden käyttö

Lapsen synnyttyä perheen vanhemmat ovat oikeutettuja vanhempainpäivärahaetuuksiin, jotka sisältävät äitiysrahan, isyysrahan sekä vanhempainrahan (tarkemmin luvussa 2). Vanhempainrahaa käyttäviä perheitä tarkastellaan tarkemmin luvussa 6, tässä kapaleessa näkökulmana on palvelujen käyttö iän mukaan vanhempainrahaperheiden vanhemmilla sisaruksilla.

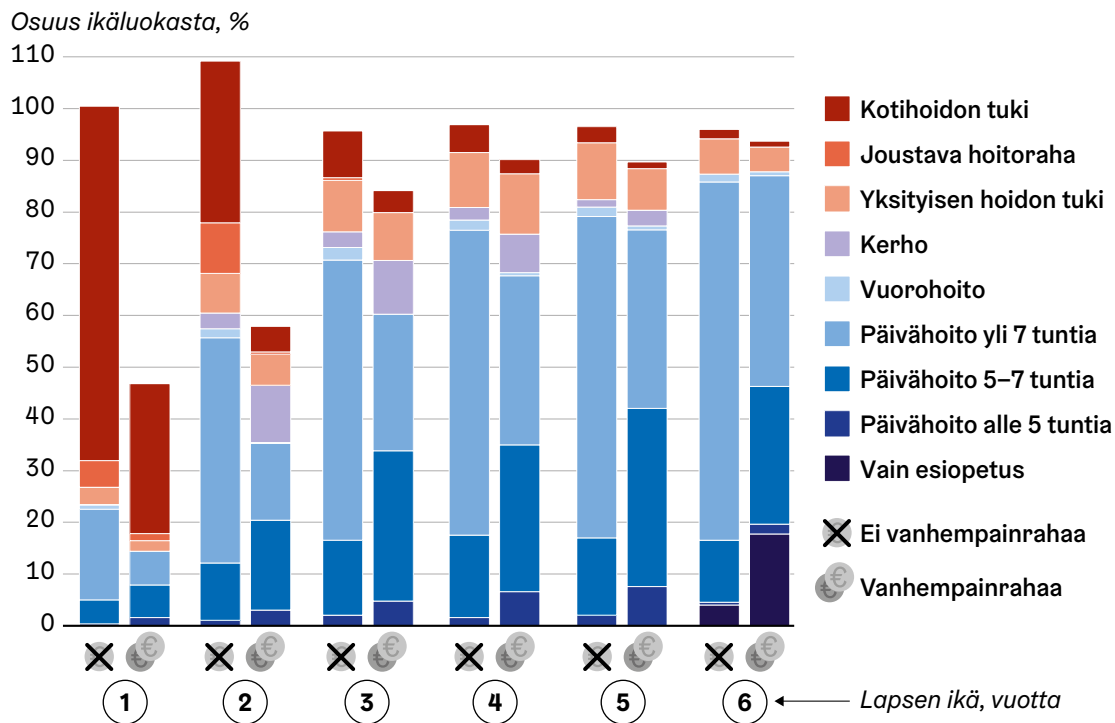
Vuoden 2015 lopussa kaikista alle yksivuotiaiden perheistä 83 prosenttia sai vanhempainpäivärahaa. Tätä vanhemmista lapsista kaksivuotiaiden perheille maksettiin eniten vanhempainpäivärahaa. Kaikkiaan 3 200 1–6-vuotiasta asui perheessä, johon maksettiin vanhempainpäivärahaa. Näistä 1–6-vuotiasta 52 prosenttia oli kunnan varhaiskasvatuksessa ja yhdessä yksityisen varhaiskasvatuksen kanssa 60 prosenttia. Jos perheessä ei ollut vanhempainrahaa, vastaavat osuudet olivat selvästi korkeammat: 66 ja 74 prosenttia.

Yksityisen hoidon tuen käytössä ei juuri ole eroja sen mukaan saako perhe vanhempainpäivärahaa vai ei, mutta kunnan varhaiskasvatukseen osallistuvien suhteen erot ovat suuret. Ero on suurimmillaan kaksivuotiailla ja pienenee nelivuotiaasta lähtien, mutta varhaiskasvatukseen osallistumisen erot pysyvät selvinä aina esiopetusikään asti.

Ne lapset, joiden perheessä saadaan vanhempainpäivärahaa, käyttävät selvästi muita lapsia enemmän alle 7 tunnin hoitoa. Esimerkiksi viisivuotiaista 62 prosenttia oli yli 7 tunnin hoidossa, jos päivärahaa ei ollut käytössä ja 34 prosenttia, jos perheessä oli päiväraha (kuvio 7.6).

Kerhotoiminta on löytänyt käyttäjäkuntansa vanhempainrahaperheistä ja kerhossa kävi yli kymmenesosa kaksi ja kolmivuotiaista lapsista, joiden perheet saivat vanhempainpäivärahaa. Vielä nelivuotiaistakin 7 prosenttia käytti näissä perheissä kerhotoimintaa, kun muista nelivuotiaista osuus oli kaksi prosenttia.

Kuvio 7.6. Varhaiskasvatuspalveluita käyttävät 1–6-vuotiaat lapset joulukuussa 2015 sen mukaan saako heidän perheensä vanhempainpäivärahaa

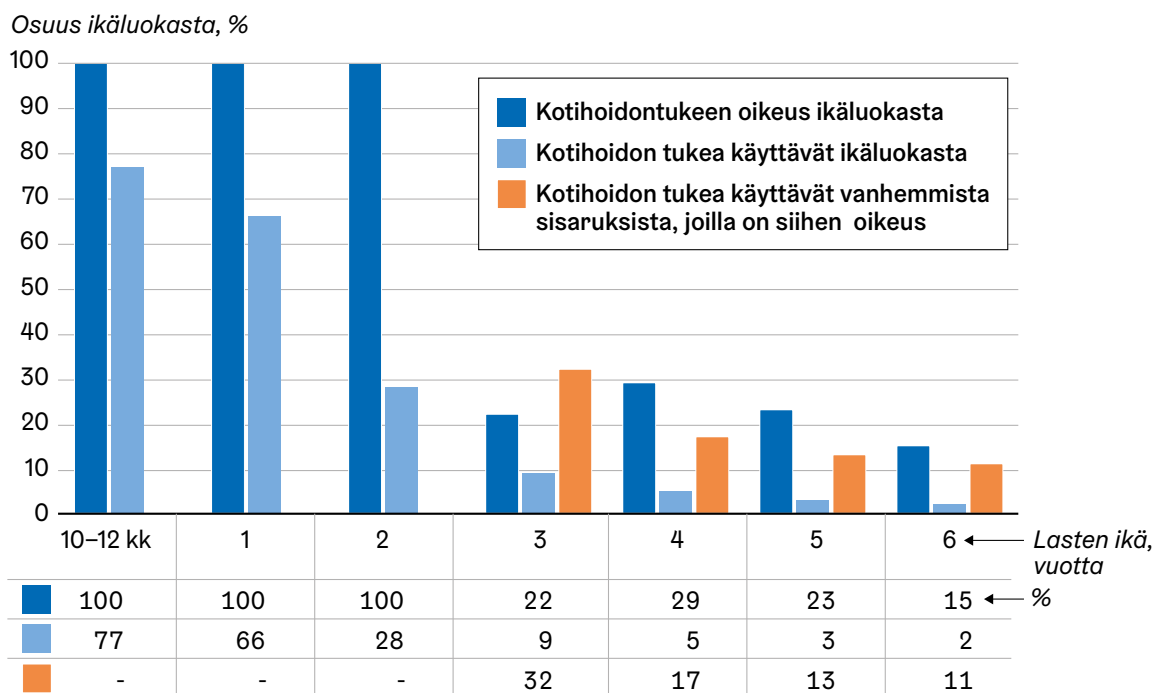

Kuusivuotiailla päivähoito sisältää myös esiopetuksen. Osa palveluista ja hoidon tuista voi käyttää päällekkäin, kuten kotihoidontukea ja kerhoa. Kuviossa ovat kaikki lapsen käyttämät palvelut, myös päällekkäiset, joten osuus voi nousta yli sadan prosentin.

Kotihoidontuki ja palveluiden käyttö

Kotihoidon tukea voi saada alle kolmivuotiaasta kotona hoidettavasta lapsesta ja samalla hänen alle 7-vuotiaista sisaruksista (tarkemmin luvussa 2). 22 prosentilla kaikista 3–6-vuotiaista helsinkiläislapsista oli alle kolmivuotias, mutta yli 9 kuukautta vanha sisarus ja he olisivat oikeutettuja kotihoidon tukeen. Kotihoidon tukea käyttäviä perheitä tarkastellaan tarkemmin luvussa 6, tässä näkökulmana on palvelujen käyttö niillä lapsilla, joissa kotihoidon tukea olisi mahdollista käyttää.

Kuvio 7.7. Kotihoidon tukeen oikeutetut ja sitä käyttävien osuus ikäluokittain joulukuussa 2015

Kotihoidon tukeen oikeutetuiksi on laskettu 10 kk–3-vuotiaat lapset sekä heidän 3–6-vuotiaat sisaruksensa.

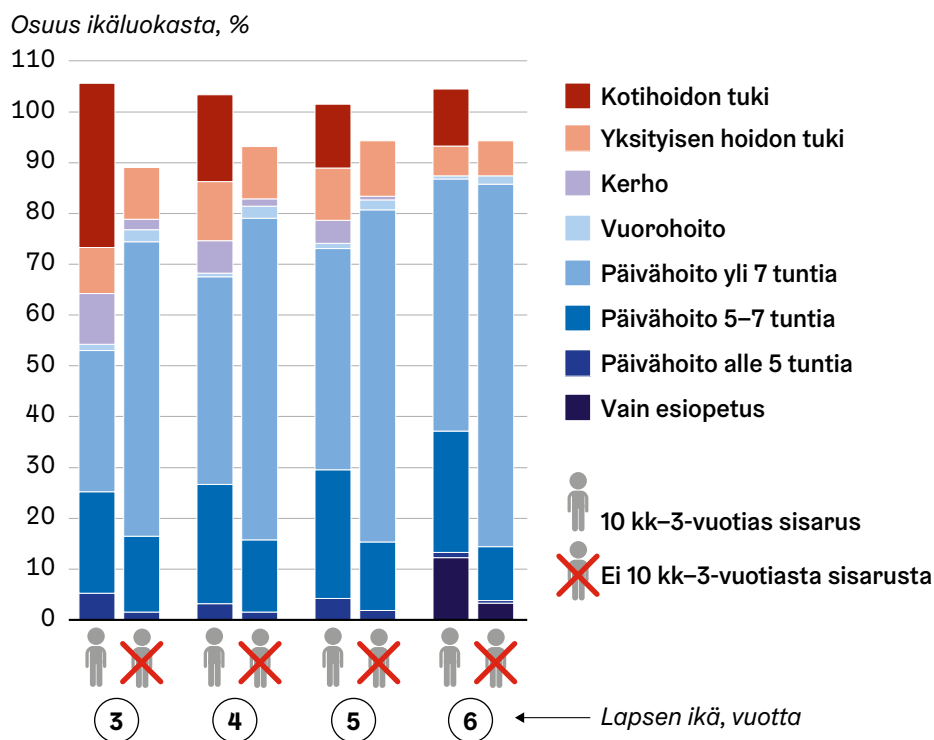
Kaikkiaan **yli 9 kuukautta mutta alle 3 vuotta vanhojen lasten** määrä oli 14 300 vuoden 2015 lopussa. Heistä puolet, 49 prosenttia, oli kotihoidon tuen piirissä – yksivuotiaista 66 prosenttia ja kaksivuotiaista 28 prosenttia (kuviot 7.7). Reilu kolmannes (36 %) oli kunnan päivähoitossa, suurin osa yli 7 tunnin hoidossa. Viisi prosenttia käytti yksityisen hoidon tukea eli varhaiskasvatuksen piirissä oli 41 prosenttia kotihoidon tukeen iän puolesta oikeutetuista lapsista.

10–35 kuukautta vanhojen lasten **3–6-vuotiaita vanhempia sisaruksia** oli 5 500 vuoden 2015 lopussa, ja he olisivat siis oikeutettuja saamaan kotihoidon tukea nuoremman sisaruksen mukana. 19 prosenttia heistä oli kotihoidon tuen piirissä. Vanhempien sisarusten kotihoidon tuen käyttö oli yleisintä kolmevuotiaana, jolloin kolmannes oli tuen piirissä (kuvio 7.7).

Alle kolmivuotiaiden vanhemmat sisarukset käyttävät kunnan varhaiskasvatusta selvästi vähemmän kuin muut saman ikäiset lapset. Ero on suurimmillaan kolmivuotiailla lapsilla. Kolmivuotiaista, joilla ei ole kotihoidon tuen ikäistä pikkusisarusta, 77 prosenttia oli kunnan varhaiskasvatuksessa ja suurin osa yli 7 tunnin hoidossa (58 %). Kolmi- vuotiaista isosisaruksista taas 54 prosenttia oli varhaiskasvatuksessa ja vain 28 prosenttia yli 7 tunnin hoidossa (kuvio 7.8). Vanhemmat sisarukset käyttävät useammin myös kunnan kerhotoimintaa. Sen sijaan yksityisen hoidon tuen käytössä ei ole suuria eroja sen suhteen, onko lapsella oikeus kotihoidon tukeen vai ei.

Kokonaisuudessaan varhaiskasvatukseen osallistui 3–6-vuotiaista 80 prosenttia, jos heillä oli kotihoidon tukeen oikeuttava sisarus. Ilman sisarusta osuus nousi 93 prosenttiin. Osallistumisen erot ovat suurimmillaan kolmivuotiailla, ja tasoittuvat vasta esiopetuksiässä.

Kuvio 7.8. Varhaiskasvatustilanteiden käyttö joulukuussa 2015 perheiden 3–6-vuotiailla, sen mukaan onko alle 3 vuotta, mutta yli 9 kk vanha sisarus

7.2 Palveluiden käyttö yhden ja kahden vanhemman perheissä

Aineiston helsinkiläisistä alle 7-vuotiaista lapsista 17 prosenttia asui yhden vanhemman ja 78 prosenttia kahden vanhemman taloudessa. Vajaa kuusi prosenttia lapsen asuunkunnista oli kahden sukupolven perheitä tai taloudessa oli useampi kuin kaksi 18 vuotta täyttänyttä aikuista tai joku muu erilainen perhetyyppi (luku 3.3).

Yhden vanhemman perheissä on harvemmin vanhempainpäiväraha eli äitiys-, isyys tai vanhempainraha käytössä. Joulukuussa 2015 kahden vanhemman perheissä asuvissa 1–6-vuotiaista lapsista 9 prosenttia oli perheessä, johon maksettiin vanhempainpäivärahaa. Yhden vanhemman lapsista vanhempainpäiväperheitä oli 5 prosenttia (taulukko 7.3).

Yksi ja kaksivuotiaat yhden vanhemman lapset hoidetaan kahden vanhemman lapsia useammin kotihoidon tuella. Etenkin kaksivuotiailla erot perhetyyppien välillä ovat suuret – yhden vanhemman perheissä kotihoidon tuella hoidettiin 37 prosenttia kaksivuotiaista ja kahden vanhemman perheissä 26 prosenttia vuoden 2015 lopussa. Kolmen ikävuoden jälkeen tilanne kuitenkin muuttuu ja sisarustukena kotihoidon tuki on yleisempää kahden vanhemman perheissä kuin yhden vanhemman perheissä.

Kerhotoiminnassa kahden vanhemman lapset ovat selvästi useammin mukana. Kaikista kerholapsista 85 prosenttia oli kahden vanhemman lapsia ja vain 10 prosenttia yhden vanhemman lapsia (kuvio 7.10). Kahden vanhemman lapset käyttävät kerhoa kaikissa ikäluokissa yhden vanhemman lapsia enemmän.

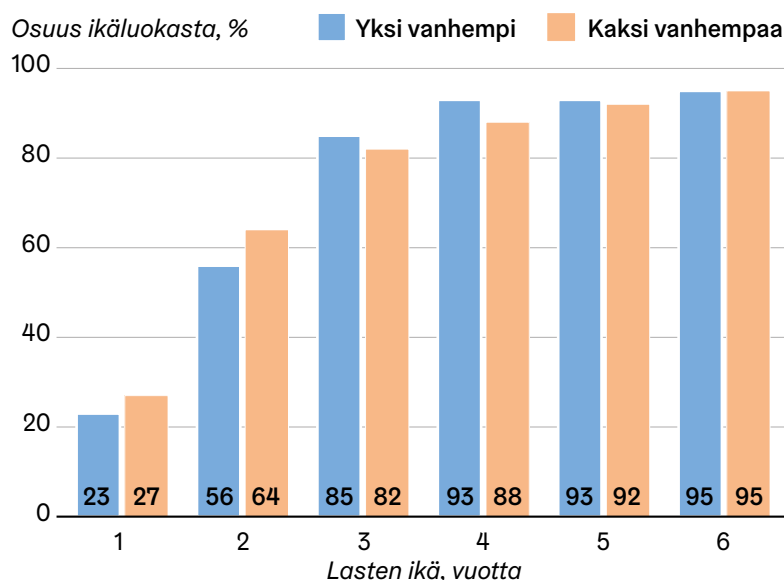
Kunnan varhaiskasvatuspalveluita yhden vanhemman lapset käyttävät alle kolmevuotiaina kahden vanhemman lapsia vähemmän, mutta kolmesta ikävuodesta lähtien enemmän (taulukko 7.3). Ero on suurimmillaan nelivuotiailla, joista yhden vanhemman lapsista 87 prosenttia oli kunnan varhaiskasvatuksessa ja kahden vanhemman lapsista 76 prosenttia. Yhden vanhemman lapset käyttävät kaikissa ikäluokissa vähemmän alle 7 tunnin hoitoa.

Vuorohoitoa yhden vanhemman lapset käyttävät huomattavasti enemmän. Vuorohoidossa olevista lapsista jopa puolet oli yhden vanhemman perheestä. Kolme ja nelivuotiaista yhden vanhemman lapsista reilu viisi prosenttia kävi vuorohoidossa vuoden 2015 lopussa, kahden vanhemman lapsista vain noin prosentti.

Yksityisen hoidon tuen käyttö on kahden vanhemman perheissä yleisempää kuin yhden vanhemman perheissä, ja tämä näkyy kaikissa ikäluokissa. Myös joustavaa hoitorahaa kahden vanhemman perheet käyttävät selvästi yhden vanhemman perheitä enemmän.

Kokonaisuudessaan joko kunnallisen tai yksityisen varhaiskasvatuksen piirissä oli alle kolmevuotiaista useammin kahden vanhemman lapset, mutta kolmen ikävuoden jälkeen yhden vanhemman lapset hieman useammin. Viisi- ja kuusivuotiailla eroja osallistumisessa ei juuri enää ole (kuvio 7.9).

Kuvio 7.9. Kunnan tai yksityisen varhaiskasvatuksessa olevien lasten osuus ikäluokasta yhden ja kahden vanhemman perheissä joulukuussa 2015

Ei sisällä kerhotoimintaa.

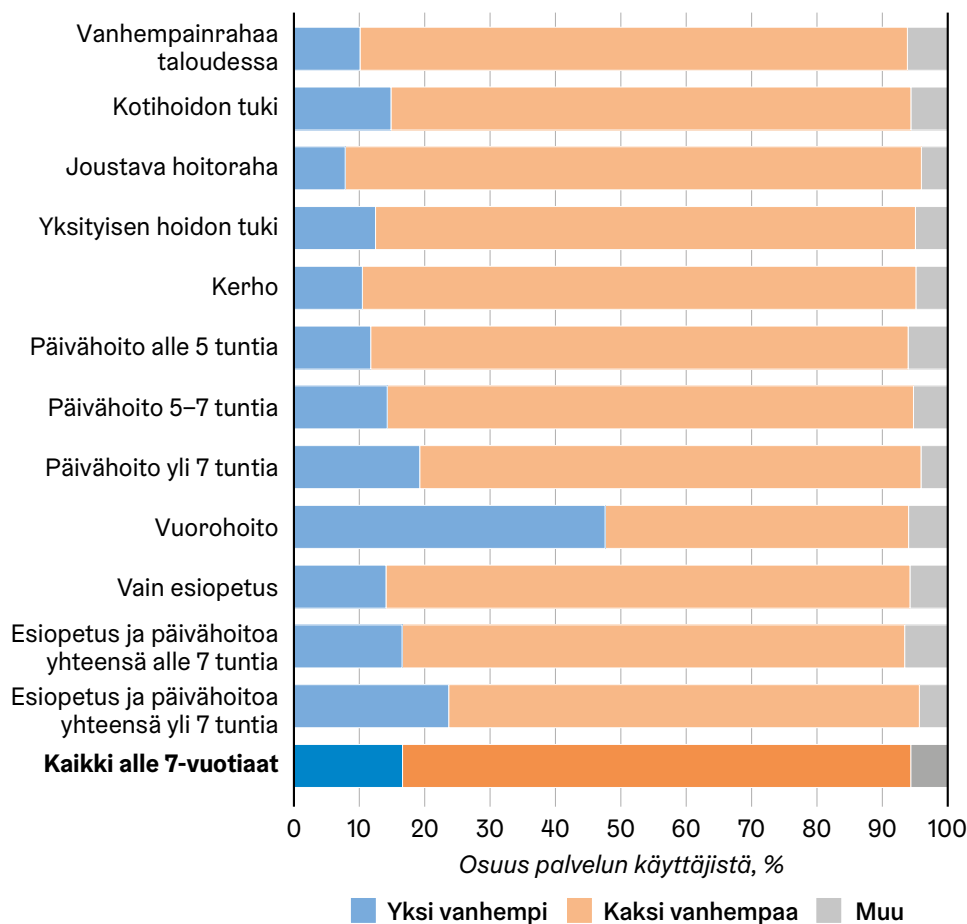
Taulukko 7.3. Lasten varhaiskasvatuspalveluiden ja hoidon tukien käyttö joulukuussa 2015 vanhempien määrän mukaan

	1–2-vuotiaat, %		3–5-vuotiaat, %		1–6-vuotiaat, %	
	Yksi huoltaja	Kaksi huoltajaa	Yksi huoltaja	Kaksi huoltajaa	Yksi huoltaja	Kaksi huoltajaa
Perheessä vanhempainraha	6,5	10,9	4,6	9,5	4,8	9,3
Kotihoidon tuki	52,3	45,8	3,8	6,2	17,0	19,9
Joustava hoitoraha	3,7	7,4	0	0	1,1	2,8
Yksityisen hoidon tuki	2,7	5,7	7,6	11,3	5,7	8,7
Kerho	1,5	2,3	1,6	3,1	1,3	2,3
Kunnan päivähoito yhteensä	37,8	39,3	82,7	76,0	71,5	64,3
Päivähoito alle 5 tuntia	0,6	1,0	1,4	2,4	1,6	2,4
Päivähoito 5–7 tuntia	6,7	8,7	13,2	17,2	10,7	13,5
Päivähoito yli 7 tuntia	27,3	28,8	62,9	55,3	54,9	47,4
Vuorohoito	3,1	0,8	5,1	1,1	4,3	1,0
Kaikki lapset, lkm.	1 880	10 580	3 540	14 190	6 710	29 030

Kuusivuotiailla päivähoito sisältää myös esiopetuksen. Osaa palveluista ja hoidon tuista voi käyttää päällekkäin, kuten kotihoidontukea ja kerhoa. Kuviossa ovat kaikki lapsen käyttämät palvelut, myös päällekkäiset, joten osuus voi nousta yli sadan prosentin.

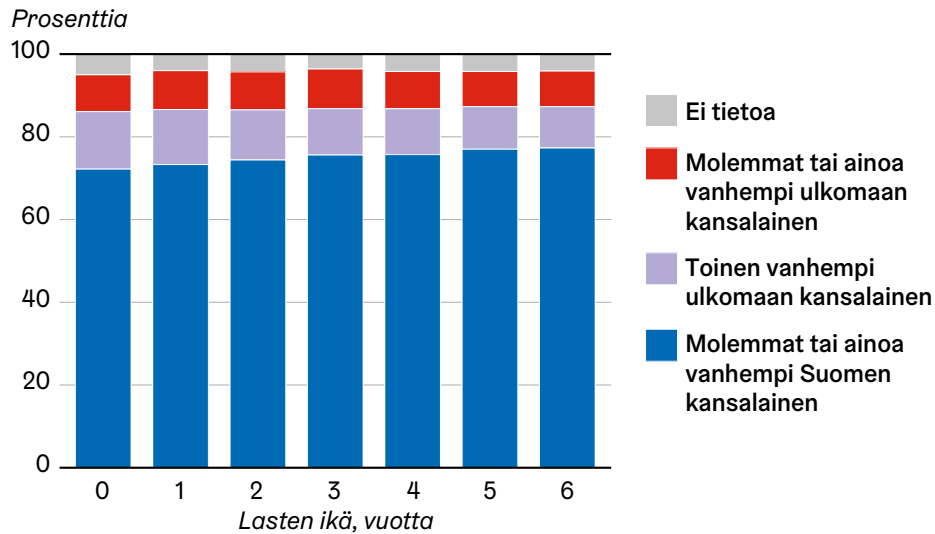
Kuvio 7.10. Varhaiskasvatuspalveluita käyttävät alle 7-vuotiaat lapset yhden ja kahden vanhemman perheissä joulukuussa 2015

7.3 Varhaiskasvatuspalveluiden käyttö vanhempien kansalaisuuden mukaan

Ulkomaalaistaustaisuutta ja sen yhteyttä palveluiden käyttöön tarkastellaan vanhempien kansalaisuuden mukaan. Aineiston helsinkiläislapsista 9 prosentilla molemmat vanhemmat tai ainoa vanhempi oli ulkomaan kansalainen. 12 prosentilla toinen vanhempi oli ulkomaalainen ja toinen Suomen kansalainen. Kolmella neljästä lapsesta molemmat tai ainoa vanhempi oli Suomen kansalaisia. Kansalaisuustieto vietiin vain lapsille, joiden asuntokunta oli määriteltävissä yhden tai kahden vanhemman talouksiksi (luku 3.3). Alle 7-vuotiaita lapsia, joiden vanhempien kansalaisuus ei ole tiedossa oli 4 prosenttia aineistosta (kuvio 7.11).

Kuvio 7.11. Lapset iän ja vanhempien kansalaisuuden mukaan vuoden 2015 lopussa

Suomen ja ulkomaan kansalaisten lapset asuvat yhtä usein vanhempainpäivärahaa saavassa perheessä, mutta kotihoidon tuen piiriin alle kolmivuotiaat ulkomaalaistaustaiset lapset kuuluvat selvästi suomalaistaustaisia useammin (taulukko 7.4). Kaksivuotiaista 39 prosenttia hoidettiin kotihoidon tuella, jos molemmat tai ainoa vanhempi olivat ulkomaalaisia; 35 prosenttia, jos vain toinen vanhempi oli ulkomaalainen ja 25 prosenttia, jos molemmat tai ainoa vanhempi olivat suomalaisia.

Kotihoidon tuen sisarustuella ulkomaalaistaustaisia lapsia hoidetaan taas suomalaisistaustaisia vähemmän. Kaikista suomalaistaustaisista 3–6-vuotiaista 5 prosenttia kuului kotihoidon tuen piiriin joulukuussa 2015, ulkomaalaistaustaisista 3,5 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisten korkeampi osallistuvuus varhaiskasvatukseen kolmesta ikävuodesta eteenpäin näkyy myös kielen mukaan kaupungin varhaiskasvatuksen tilastoissa (Lasten päivähoiton tilastotietoja vuodelta 2015) sekä aikaisemmissä tutkimuksissa kotihoidon tuen käytöstä (Tervola 2016).

Kunnan varhaiskasvatuksessa oli 41 prosenttia 1–2-vuotiaista suomalaistaustaisista lapsista. Jos toinen vanhempi oli ulkomaalainen, varhaiskasvatuksessa oli vain 33 prosenttia, ja kun molemmat vanhemmat olivat ulkomaalaisia, osuus laski 28 prosenttiin (taulukko 7.4). Erot varhaiskasvatukseen osallistumisessa ovat suurimmat kaksivuotiailla. Ulkomaalaistaustaisilla lapsilla hoito oli useammin lyhennettyä. Yli 7 tuntisessa päivähoitossa 1–2-vuotiaista suomalaistaustaisista oli 31 prosenttia, ja 17 prosenttia kun molemmat vanhemmat olivat ulkomaan kansalaisia. Joustavaa hoitorahaa ulkomaalaistaustaiset käyttävät selvästi muita vähemmän.

Kolmesta ikävuodesta lähtien erot varhaiskasvatuksen kokonaiskäytössä suomalais- ja ulkomaalaistaustaisten välillä pienenevät. Kunnan varhaiskasvatuksessa oli 3–6-vuo-

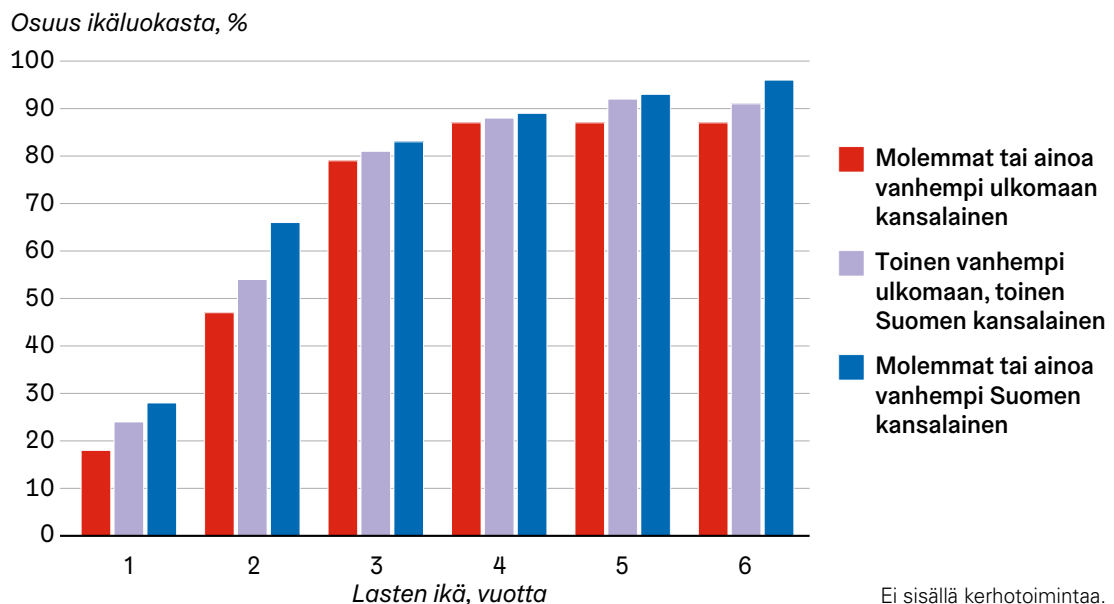
tiaista suomalaistaustaisista 80 prosenttia ja 76 prosenttia, kun molemmat vanhemmat olivat ulkomaalaisia. Sen sijaan päivähoitomuodon erot pysyvät suurina ja ulkomaalaistaustaiset lapset käyttävät huomattavasti useammin lyhyempää päivittäistä hoitoaikaa. Yli 7 tunnin hoidossa ulkomaalaistaustaisista oli 47 prosenttia, suomalaistaustaisista 62 prosenttia.

Myöskään kerhotoiminta ei tavoita ulkomaalaistaustaisia lapsia niin hyvin kuin suomalaistaustaisia lapsia. Kerholapsista vain 13 prosentilla ainakin toinen vanhempi oli ulkomaalainen. Myös vuorohoidossa ja yli 7 tuntisessa hoidossa heidän osuutensa on pieni. Sen sijaan alle 5 tuntia hoidossa olevista lapsista kolmanneksella ainakin toinen vanhempi oli ulkomaalainen. Myös 5–7 tuntisessa hoidossa osuus nousee korkeaksi (kuvio 7.13).

Yksityisen hoidon tukea lapset käyttävät lähes samassa määrin, käyttö on hieman vähäisempää, jos molemmat vanhemmat ovat ulkomaalaisia. Kolmen ikävuoden jälkeen ne lapset, joiden vanhemmista toinen on ulkomaan kansalainen, käyttävät tukea kuitenkin muita hieman enemmän.

Kokonaisuudessaan joko kunnan tai yksityiseen varhaiskasvatukseen osallistuminen nousee yli 90 prosentin viisi- ja kuusivuotiailla, kun ainakin toinen vanhempi on suomalainen (kuvio 7.12). Osallistuminen jää sen sijaan alle 90 prosentin jos molemmat vanhemmat ovat ulkomaalaisia. Ulkomaalaistaustaisten osallistumisprosentti pysyy samalla tasolla ikävuodet 4–6. Näiden ikävuosien aikana osallistuminen kunnan varhaiskasvatukseen nousee, mutta yksityisessä laskee.

Kuvio 7.12. Kunnan tai yksityisen varhaiskasvatuksessa olevien lasten osuus iän ja vanhempien kansalaisuuden mukaan joulukuussa 2015

Taulukko 7.4. Lasten varhaiskasvatuspalveluiden ja hoidon tukien käyttö joulukuussa 2015 vanhempien kansalaisuuden mukaan

	1–2-vuotiaat, %			3–6-vuotiaat, %		
	Molemmat tai ainoa vanhempi ulkomaan kansalaisia	Toinen vanhempi ulkomaan, toinen Suomen kansalainen	Molemmat tai ainoa vanhempi Suomen kansalainen	Molemmat tai ainoa vanhempi ulkomaan kansalaisia	Toinen vanhempi ulkomaan, toinen Suomen kansalainen	Molemmat tai ainoa vanhempi Suomen kansalainen
Perheessä vanheppainraha	10,4	11,4	10,1	8,4	9,6	7,2
Kotihoidon tuki	56,4	52,4	44,5	3,5	4,6	4,9
Joustava hoitoraha	1,0	3,0	8,2			
Yksityisen hoidon tuki	4,2	4,5	5,6	8,5	10,9	9,7
Kerho	0,6	2,0	2,4	0,6	2,0	2,3
Kunnan päivähoito yhteensä	28,1	33,3	41,1	76,2	76,8	80,3
Vain esiopetus				1,0	1,1	1,1
Päivähoito alle 5 tuntia	1,3	1,1	0,8	3,4	2,9	1,5
Päivähoito 5–7 tuntia	9,0	10,2	7,9	23,4	23,4	13,5
Päivähoito yli 7 tuntia	17,2	21,1	31,1	47,1	48,3	62,2
Vuorohoito	0,7	0,8	1,2	1,2	1,1	2,0
Kaikki lapset, lkm.	1 230	1 680	9 760	2 200	2 620	18 800

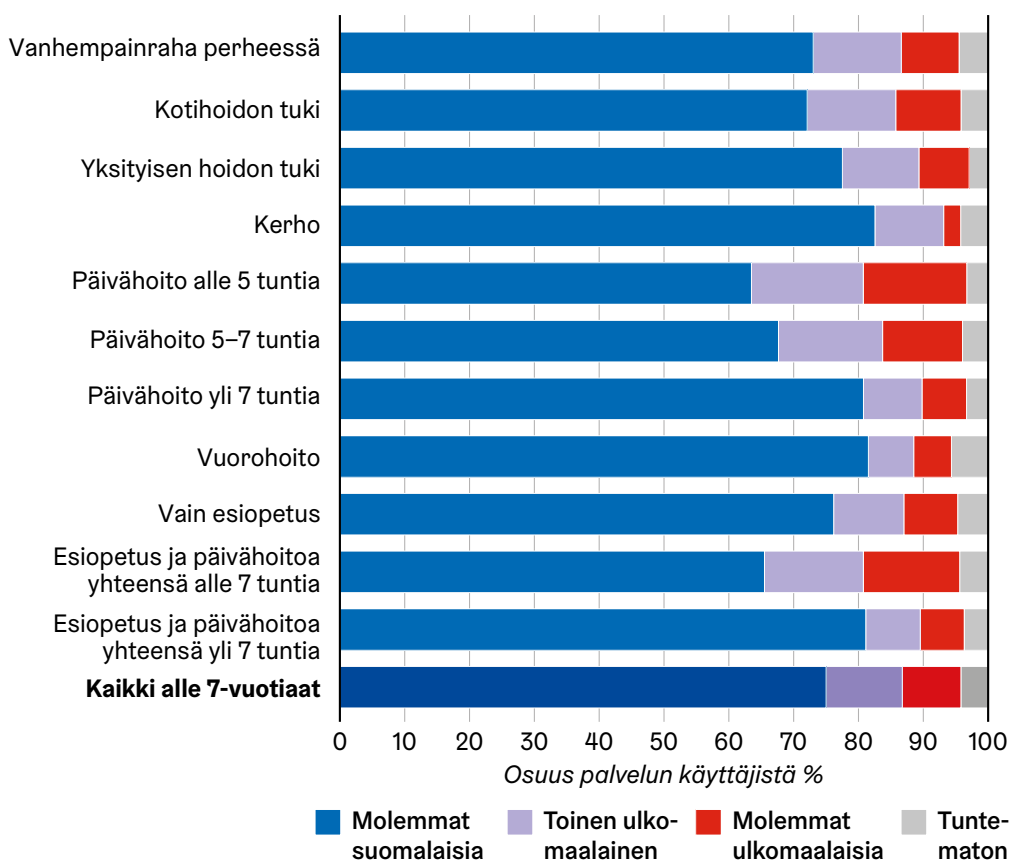
Osaa palveluista ja hoidon tuista voi käyttää päällekkäin, kuten kotihoidontukea ja kerhoa. Kuviossa ovat kaikki lapsen käyttämät palvelut, myös päällekkäiset, joten osuus voi nousta yli sadan prosentin. Kuusivuotiailla päivähoito sisältää myös esiopetuksen.

7.4 Varhaiskasvatuspalveluiden ja hoidon tukien käyttö äidin koulutustaustan mukaan

Äitien koulutustaustalla on havaittu olevan kiinteä yhteys lasten hoitoratkaisuihin (esim. Haataja & Juutilainen 2014, Närvi 2014, Salorinne & Ranto 2017). Tutkimusaineiston perheenjäseniin liitettiin tieto heidän korkeimmasta suorittamastaan tutkinnosta, tieto on vuoden 2014 lopusta. 96 prosentille asuntokunnista eli 35 000 perheelle identifioitiin perheen äiti, joille koulutustieto yhdistettiin ja heidän lastensa varhaiskasvatuspalveluiden ja hoidon tukien käyttöä pystyttiin tarkastelemaan. Alle 7-vuotiaita lapsia tarkasteltavassa joukossa oli 41 300.

Vuoden 2014 lopussa Helsingissä asuvilla 20–59-vuotiailla alle 7-vuotiaan lasten äideillä oli useammin korkea-asteen tutkinto (56 %) kuin koko vastaavan ikäisellä naisvä-

Kuvio 7.13. Varhaiskasvatuspalveluita käyttävät alle 7-vuotiaat lapset vanhempien kansalaisuuden mukaan joulukuussa 2015

estöllä (50 %). Korkea-aste jaettiin tarkastelussa alempaan korkea-asteeseen, joka sisältää opistoasteen ja alemman korkeakouluasteen tutkinnot, sekä ylempään korkea-asteeseen, joka sisältää ylemmän korkeakouluasteen sekä lisensiaatti ja tohtorin tutkinnot. Äideillä oli muita naisia useammin etenkin ylemmän korkea-asteen tutkintoja (32 % vs. 23 %) (taulukko 7.5).

Keskiasteen tutkinto, joko lukio- tai ammatillinen koulutus, oli äideillä muita naisia harvemmin (25 % vs. 35 %). Kuitenkin vain perusasteen suorittaneita tai koulutukseen tuntemattomia oli äideissä enemmän (18 %) kuin koko naisväestössä (15 %). Asiaa selittää pitkälti se, että tutkintorekisterissä on pääsääntöisesti vain Suomessa suoritettut tutkinnot, joten etenkin ulkomaalaistaustaisen väestön koulutuksesta puuttuu tietoa. Helsingin ulkomaalaisväestö on painottunut nuoriin aikuisiin, joilla lapsia on usein.

Taulukko 7.5. Kaikkien helsinkiläisten 20–59-vuotiaiden naisten ja aineiston alle 7-vuotiaiden lasten äitien koulutustaso korkeimman suoritettun tutkinnon mukaan vuoden 2014 lopussa

	Kaikki 20–59-vuotiaat naiset	Tutkimusaineiston alle 7-vuotiaiden äidit (20–59-vuotiaat)	Tutkimusaineiston alle 7-vuotiaat äitien koulutustason mukaan
Perusaste tai tuntematon	15,3	18,1	17,6
Lukiokoulutus	14,6	7,9	7,5
Ammatillinen	20,5	17,6	17,1
Alempi korkea-aste	26,7	24,7	24,8
Ylempi korkea-aste	22,9	31,8	33,0
Yhteensä, %	100	100	100
Yhteensä, henkilöä	189 900	32 640	41 340

Alempi korkea-aste sisältää opistoasteen ja alemman korkeakoulututkintoasteen tutkinnot.

Ylempi korkeakouluaste sisältää ylempään korkeakouluasteeseen sekä tutkijakoulutusasteen tutkinnot.

Lähde: Tilastokeskus.

Alempi korkea-aste sisältää opistoasteen ja alemman korkeakoulututkintoasteen tutkinnot. Ylempi korkeakouluaste sisältää ylempään korkeakouluasteeseen sekä tutkijakoulutusasteen tutkinnot. Lähde: Tilastokeskus

Kotihoidon tuen käytössä on merkittäviä eroja äidin koulutusasteen mukaan. Ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien äitien yksi- ja kaksivuotiaista lapsista 60 prosenttia hoidettiin kotihoidon tuella, kun keskiasteen tutkinnon suorittaneilla osuus oli reilu puolet ja ylempään korkea-asteen tutkinnon suorittaneilla 40 prosenttia (taulukko 7.6). Yksivuotiaita hoidetaan kaikilla koulutusasteilla enimmäkseen kotona, mutta kaksivuotiailla erot tulevat esiin. Kaksivuotiaista oli kotihoidon tuen piirissä vain 18 prosenttia, jos äidillä ylempi korkea-asteen tutkinto, ja 47 prosenttia, jos äidillä ei ollut perusasteen jälkeistä tutkintoa.

Työllisyyden ja koulutuksen välinen yhteys ja näiden vaikutus lasten hoitoon tulevat esiin etenkin joustavan hoitorahan käytössä. Joustavaa hoitorahaa voi saada, jos on työtai virkasuhteessa tai yrittäjä, ja lyhentää työaikaansa. 1–2-vuotiaista lapsista, joiden äidillä oli korkea-asteen tutkinto, yli kymmenesosa kuului joustavan hoitorahan piiriin. Ammatillisen keskiasteen tutkinnon suorittaneiden lapsista 5 prosenttia hoidettiin joustavalla hoitorahalla, ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien lapsista vain prosentti (myös luku 5.2).

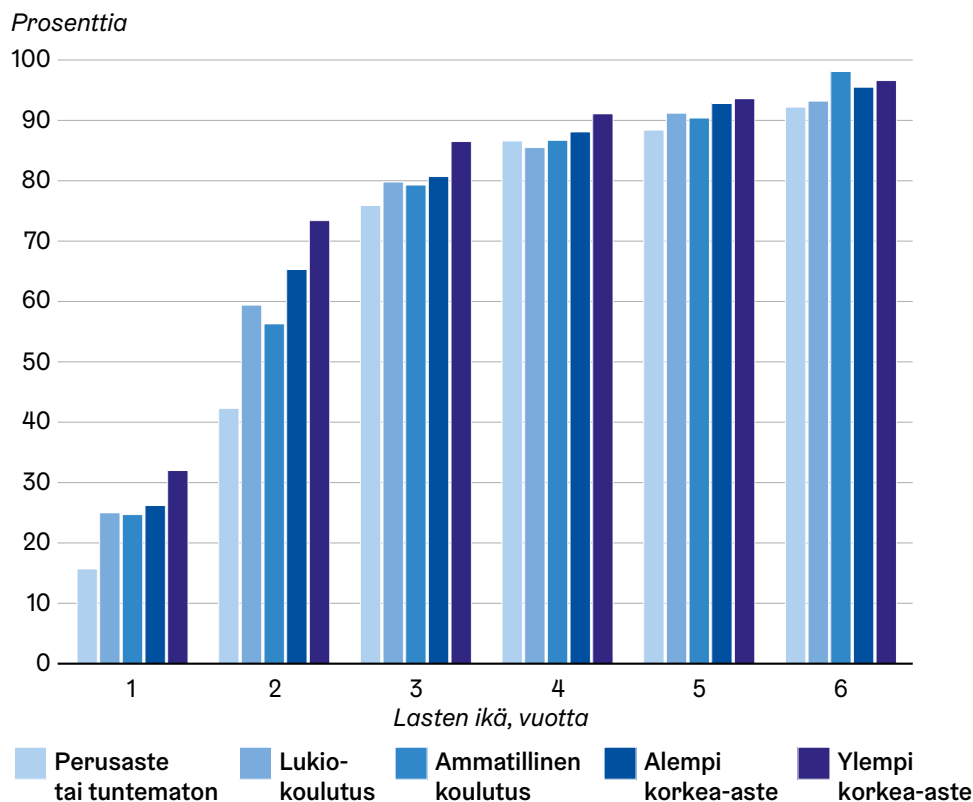
Myös yksityisen hoidon tuen käytössä on säännönmukaisuutta koulutuksen mukaan. Yksityisen hoidon tuen käyttö kasvaa, mitä korkeampi koulutus äidillä on. 3–6-vuotiaista yksityisen hoidon tuen avulla hoidettiin alle kuusi prosenttia lapsista, jos äidillä ei ollut perusasteen jälkeistä tutkintoa. Jos äidillä oli vähintään ylempi korkeakoulututkinto, tuen käyttäjien osuus kasvoi 14 prosenttiin (taulukko 7.6).

Kunnan varhaiskasvatukseen osallistui 1–2-vuotiaissa enemmän niitä lapsia, joiden äideillä oli perusasteen jälkeinen tutkinto. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden lapsista yli 40 prosenttia oli kunnan varhaiskasvatuksessa, ilman perusasteen jälkeistä koulutusta olevien lapsista vajaa kolmannes. Mitä korkeampi koulutus äidillä on, sitä useammin lapsi on yli 7 tunnin hoidossa.

3–6-vuotiailla osallistuminen kokonaisuutena kunnan varhaiskasvatukseen tasoittuu äitien eri koulutustasojen välillä, mutta hoitomuotojen käytössä on eroja. Yli 60 prosenttia korkea-asteen ja ammatillisen koulutuksen suorittaneiden äitien lapsista kävi yli 7 tunnin hoidossa, ilman tutkintoa olevien lapsista alle puolet. Ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien äitien lapsista lähes kolmannes käytti lyhennettyä, alle 7 tunnin hoitoa.

Kokonaisuudessaan osallistuminen joko kunnan tai yksityiseen varhaiskasvatukseen nousee yli 90 prosentin nelivuotiailla lapsilla, joiden äideillä oli ylempi korkea-asteen tutkinto. Muilla osuus ylitettiin viisivuotiaana, paitsi ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien äitien lapsilla, jotka saavuttivat tason vasta esiopetusiässä (kuvio 7.14).

Kuvio 7.14. Kunnan tai yksityisen varhaiskasvatuksessa olevien lasten osuus ikäluokasta joulukuussa 2014 äidin koulutuksen mukaan

Taulukko 7.6. Lasten varhaiskasvatuspalveluiden ja hoidon tukien käyttö joulukuussa 2014 äidin koulutusasteen mukaan

	1–2-vuotiaat, %					3–6-vuotiaat, %				
	Perusaste tai tuntematon	Lukio-koulutus	Ammatillinen	Alempi korkea-aste	Ylempi korkea-aste	Perusaste tai tuntematon	Lukio-koulutus	Ammatillinen	Alempi korkea-aste	Ylempi korkea-aste
Vanhempainraha perheessä	12,7	12,3	12,5	13,4	13,4	11,0	8,1	7,8	8,2	8,2
Kotihoidon tuki	60,0	50,8	52,6	47,2	39,6	5,7	6,4	5,8	6,0	4,1
Joustava hoitoraha	1,2	3,7	5,1	10,9	10,9					
Yksityisen hoidon tuki	2,3	4,1	2,5	4,6	8,0	5,6	10,1	5,4	9,6	13,8
Kerho	1,1	1,5	1,0	2,2	1,5	1,3	2,0	2,5	2,5	1,9
Kunnan päivähoido yhteensä	27,2	37,2	36,9	40,8	44,6	80,0	76,8	83,0	79,6	78,0
Vain esiopetus						1,8	1,4	2,1	1,6	0,8
Osa-aikahoito alle 5 tuntia	0,9	0,9	0,9	0,5	0,6	3,2	1,3	1,3	1,3	1,2
Kokopäivähoido 5–7 tuntia	8,2	8,9	6,9	7,5	9,1	24,6	15,5	13,0	13,6	13,9
Kokopäivähoido yli 7 tuntia	16,9	26,2	27,1	31,3	34,5	48,3	55,9	62,3	61,5	61,7
Vuorohoito	1,2	1,1	2,1	1,5	0,4	2,1	2,8	4,3	1,5	0,5
Kaikki lapset. Ikm.	2 240	980	1 990	3 040	4 050	3 960	1 590	4 030	5 570	7 530

Osa palveluista ja hoidon tuista voi käyttää päällekkäin, kuten kotihoidontukea ja kerhoa. Kuviossa ovat kaikki lapsen käyttämät palvelut, myös päällekkäiset, joten osuus voi nousta yli sadan prosentin. Kuusivuotiailla päivähoido sisältää myös esiopetuksen.

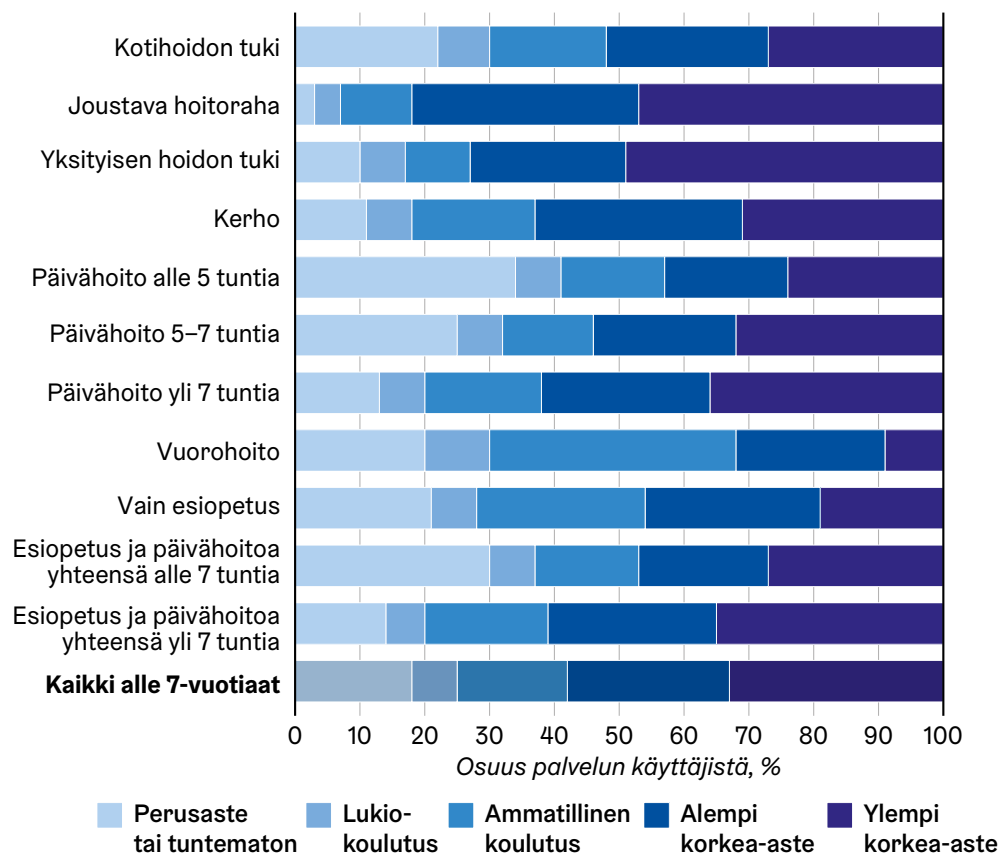
Myös palveluittain tarkasteltuna käyttösuuksissa on merkkejä lasten erilaisesta sijoitumisesta palveluihin äitien koulutuksen mukaan (kuvio 7.15). Puolet kaikista yksityisen hoidon tukea käyttäneistä lapsista oli sellaisia, joiden äiti oli suorittanut ylempään korkea-asteen tutkinnon. Kaikkiaan korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden lapset käsittävät lähes kolme neljästä kaikista yksityisen hoitoa käyttäneistä lapsista. Joustavaa hoitorahaa käyttäneistä lapsista yli 80 prosentilla äitien koulutus oli korkea-asteen tasoinen.

Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden parempi työllisyys näkyy kokopäivähoidon suuremmissa käytössä, yli 60 prosenttia kaikista yli 7 tuntia hoidossa olevista oli korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden lapsia. Vuorohoidon tarve keskittyy ammatillisen tutkinnon suorittaneiden perheisiin, kaikista vuorohoitolapsista yli kolmanneksen äiti oli suorittanut ammatillisen tutkinnon. Osa-aikainen hoito on taas keskittynyt vain perusasteen suorittaneiden tai koulutukseltaan tuntemattomien, useimmiten ulkoma-

laistaustaisten äitien lapsille. Alle 5 tunnin hoidossa olevista lapsista kolmannes kuului tähän joukkoon. Ilman perusasteen tutkintoa olevien äitien lapset ovat väestöosuuttaan vähemmän kerhossa, vaikka ovatkin useammin kotihoidossa.

Kuvio 7.15. Varhaiskasvatuspalveluita käyttävät 1–6-vuotiaat lapset äidin koulutusasteen mukaan joulukuussa 2014

7.5 Varhaiskasvatuspalveluiden ja hoidon tukien käyttö äidin sosioekonomisen aseman mukaan

Tutkimusaineiston perheenjäseniin liitettiin tieto heidän sosioekonomisesta asemastaan, tieto on vuoden 2014 lopusta. 96 prosentille asuntokunnista eli 35 000 perheelle identifioitiin perheen äiti, ja äitien tietoon yhdistettiin sosioekonominen asema ja sen kautta tarkasteltiin heidän lastensa varhaiskasvatuspalveluiden ja hoidon tukien käyttöä. Alle 7-vuotiaita lapsia oli tässä joukossa 41 300.

Helsinkiiläiset alle 7-vuotiaiden lasten äidit ovat kaikkia helsinkiiläisiä useammin ylempiä ja alempia toimihenkilöitä ja harvemmin työntekijöitä, kun tarkastellaan kaikkia helsinkiiläisiä ilman eläkeläistalouksia (20 % helsinkiiläisistä asui eläkeläistaloudessa). Pitkäaikaistyöttömien, luokittelemattomien ja asemaltaan tuntemattomien osuus oli lähes yhtä suuri kummassakin joukossa (taulukko 7.7). Sosioekonomiselta asemaltaan tuntemattomat ovat työvoiman ulkopuolella olevia, pääasiassa omaa kotitaloutta hoitavia henkilöitä.

Taulukko 7.7. Tutkimusaineiston kaikkien helsinkiiläisten ja alle 7-vuotiaiden lasten perheenjäsenien jakautuminen sosioekonomisen aseman mukaan vuoden 2014 lopussa

	Koko väestö talouden viitehenkilön mukaan (ilman eläkeläisiä)	Alle 7-vuotiaiden perheenjäsenet äidin aseman mukaan	Alle 7-vuotiaat lapset äidin aseman mukaan
Yrittäjät	5,8	4,5	4,3
Ylemmät toimihenkilöt	25,9	30,8	30,9
Alemmat toimihenkilöt	27,0	30,5	30,1
Työntekijät	15,1	8,2	8,1
Opiskelijat	9,4	7,4	7,6
Eläkeläiset	-	0,5	0,5
Pitkäaikaistyöt	9,7	10,2	9,7
Luokittelemattomat tai tuntemattomat	7,1	7,9	8,7
Yhteensä, %	100	100	100
Yhteensä, henkilöä	493 290	110 120	41 340

Kotihoidon tuen käytössä on eroja äidin sosioekonomisen aseman mukaan. Eniten 1-2-vuotiaiden lasten kotihoitoon käyttävät tukea työntekijäasemassa olevat sekä työvoiman ulkopuolella olevat äidit (taulukko 7.8). Yksivuotiaiden kotihoidon tukiosuus vaihtelee ylempien toimihenkilöiden 61 prosentista työvoiman ulkopuolella olevien 83 prosenttiin. Kaksivuotiailla erot kotihoidon tuen käytössä kasvavat: enimmillään työvoiman ulkopuolella olevien äitien lapsista 59 prosenttia hoidettiin kotihoidon tuella, pienimmillään ylempien toimihenkilöiden lapsista 20 prosenttia. Myös työntekijöiden lapset hoidettiin usein kotona, kaksivuotiaista 40 prosenttia hoidettiin kotihoidon tuella. Jos äiti oli ollut yli kuusi kuukautta työttömänä, kolmannes kaksivuotiaista hoidettiin kotihoidon tuella. Työvoiman ulkopuolella olevien 3-6 vuotiaista lapsista reilu kymmenesosa hoidettiin edelleen kotihoidon tuella.

Joustavan hoitorahan käytössä on eroja työssäkäyvillä. Yrittäjien ja toimihenkilöiden 1-2-vuotiaista lapsista joka kymmenes oli joustavan hoitorahan piirissä, mutta työntekijöiden lapsista vain kaksi prosenttia (taulukko 7.8, myös luku 5.2). Joustavan hoitorahan saanti edellyttää työajan lyhentämistä, mikä monissa työntekijäammateissa on työn luonteen vuoksi vaikeaa. Samoin palkan pieneneminen voi tulla kynnyksysymykseksi monissa matalammin palkatuissa töissä.

Yksityisen hoidon tukea käyttävät etenkin yrittäjät ja ylemmät toimihenkilöt. Heidän 1-2-vuotiaista lapsistaan 8 prosenttia hoidettiin yksityisen hoidon tuella. 3-6-vuotiaista yrittäjien lapsista 16 prosenttia ja ylempien toimihenkilöiden 13 prosenttia oli tuen piirissä. Työntekijöiden lapsia hoidettiin selvästi muita vähemmän yksityisen hoidon tuella.

Kunnan varhaiskasvatuspalveluita käyttävät eniten toimihenkilöt ja opiskelijoiden lapset jo 1-2-vuotiaina - 45 prosenttia lapsista. Työntekijöiden lapsista vain 28 prosenttia oli kunnan varhaiskasvatuksessa, ja jos äiti oli työvoiman ulkopuolella, palveluita käyttävien lasten osuus laski 16 prosenttiin. Yli kolmannes toimihenkilöiden lapsista oli yli 7 tunnin hoidossa, alle 7 tunnin hoitoa suosivat etenkin työttömät ja yrittäjät.

Alempien toimihenkilöiden, työntekijöiden, opiskelijoiden ja työttömien 3-6-vuotiaista lapsista yli 80 prosenttia osallistui kunnan varhaiskasvatukseen. Yrittäjien ja ylempien toimihenkilöiden lasten osuutta pienentää runsas yksityisen hoidon käyttö. Etenkin toimihenkilöt ja opiskelijat käyttävät yli 7 tunnin hoitoa. Työttömillä ja työvoiman ulkopuolisilla lyhyemmän hoitoajan käyttö oli suositumpaa - tosin kaikki sosioekonomiset ryhmät käyttävät eniten yli 7 tunnin kokopäivähoitoa.

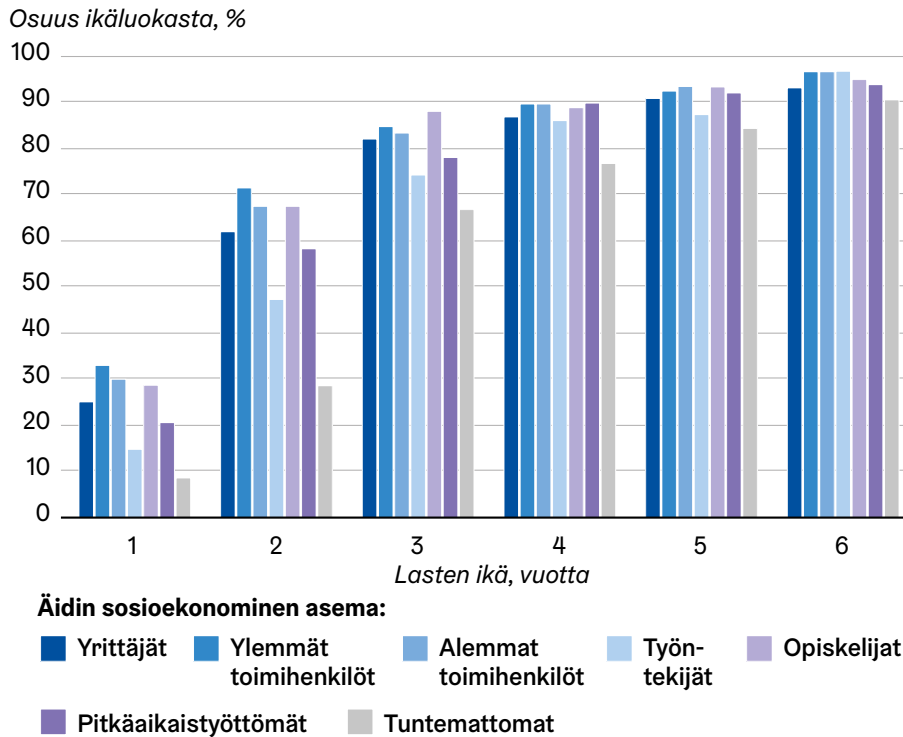
Kokonaisuudessaan sekä kunnan että yksityiseen varhaiskasvatukseen osallistuminen nousee yli 90 prosentin viisivuotiaina lukuun ottamatta työntekijöiden sekä työvoiman ulkopuolisten lapsia, joiden osallistuminen nousee yli 90 prosentin vasta esiopetuksessa (kuvio 7.16).

Taulukko 7.8. 1–6-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuspalveluiden ja hoidon tukien käyttö joulukuussa 2014 äidin sosioekonomisen aseman mukaan

	Yrittäjät	Ylemmät toimi-henkilö	Alemmat toimi-henkilö	Työn-tekijät	Opiske-lijat	Pitkä-aikais-työttömät	Tunte-matto-mat
1–2-vuotiaat, %							
Vanhempainraha perheessä	11,2	13,2	14,0	15,0	11,6	7,8	13,9
Kotihoidon tuki	47,9	40,0	44,3	59,9	45,2	49,2	71,7
Joustava hoitoraha	9,8	11,2	11,5	1,7	0,9	1,0	1,5
Yksityisen hoidon tuki	7,7	7,6	4,2	2,0	3,7	4,2	2,2
Kerho	2,3	1,6	1,4	1,2	1,4	0,9	2,0
Kunnan päivähoito yhteensä	36,1	45,0	43,8	28,1	44,6	37,2	15,6
Osa-aikahoito alle 5 tuntia	0,6	0,6	0,5	1,1	1,2	1,4	0,6
Kokopäivähoito 5–7 tuntia	14,1	7,6	7,0	5,9	12,1	14,4	5,1
Kokopäivähoito yli 7 tuntia	20,5	36,1	33,9	19,3	30,8	20,8	9,9
Vuorohoito	1,0	0,6	2,4	1,8	0,4	0,6	0,1
Kaikki lapset, lkm.	520	3 780	3 550	1 010	980	990	1 420
3–6-vuotiaat, %							
Vanhempainraha perheessä	5,4	8,6	8,3	11,1	9,6	5,2	15,3
Kotihoidon tuki	5,1	4,5	5,2	8,0	4,7	3,5	10,8
Yksityisen hoidon tuki	16,3	13,3	7,5	4,4	8,0	8,1	7,6
Kerho	1,5	2,3	1,9	2,7	1,6	1,5	2,5
Kunnan päivähoito yhteensä	71,9	77,5	83,3	81,5	83,0	80,2	71,5
Vain esiopetus	1,3	0,9	1,4	2,1	1,0	1,9	2,8
Osa-aikahoito alle 5 tuntia	1,1	1,1	1,0	2,4	1,2	3,3	3,3
Kokopäivähoito 5–7 tuntia	18,8	12,6	11,2	16,4	17,5	25,5	25,6
Kokopäivähoito yli 7 tuntia	48,9	62,4	66,3	56,4	61,6	48,5	39,3
Vuorohoito	1,8	0,6	3,3	4,2	1,7	1,1	0,5
Kaikki lapset, lkm.	1 050	7 020	6 850	1 720	1 640	2 730	1 540

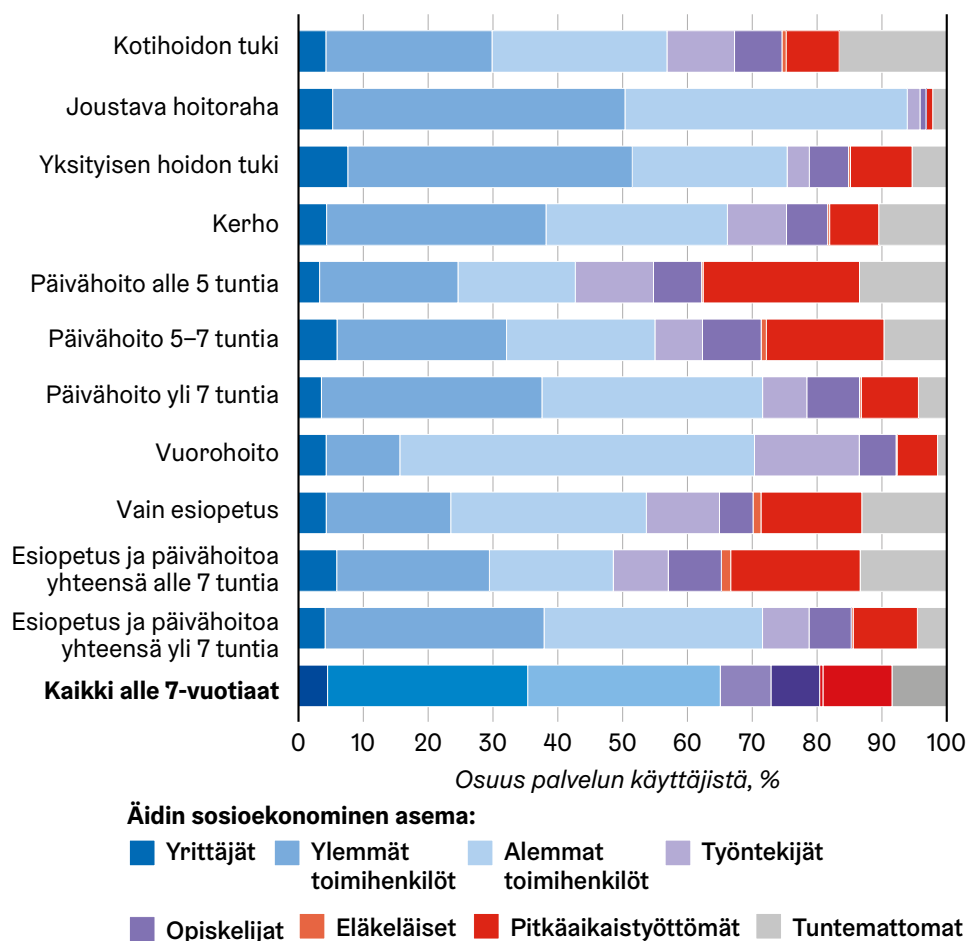
Osa palveluista ja hoidon tuista voi käyttää päällekkäin, kuten kotihoidontukea ja kerhoa. Kuviossa ovat kaikki lapsen käyttämät palvelut, myös päällekkäiset, joten osuus voi nousta yli sadan prosentin. Kuusivuotiaalla päivähoito sisältää myös esiopetuksen.

Kuvio 7.16. Kunnan tai yksityisen varhaiskasvatuksessa olevien lasten osuus ikäluokasta joulukuussa 2014 äidin sosioekonomisen aseman mukaan

Palveluittain tarkasteltuna Helsingissä suuret toimihenkilömäärät kattavat useista palveluista enemmistön käyttäjistä. Joustavan hoitorahan käyttäjistä erityisen suuri osuus, 90 prosenttia oli joko alempien tai ylempien toimihenkilöiden lapsia (kuvio 7.17). Myös yksityisen hoidon sekä yli 7 tuntisen kunnan päivähoidon käyttäjistä lähes 70 prosenttia on toimihenkilöiden lapsia. Vuorohoidon käyttäjistä yli puolet on alempien toimihenkilöiden lapsia, 16 prosenttia on työntekijöiden lapsia. Alle viiden tunnin hoidossa olevista neljännes oli työttömien lapsia ja 13 prosenttia asemaltaan tuntemattomien lapsia.

Kuvio 7.17. Varhaiskasvatuspalveluita käyttävät 1–6-vuotiaat lapset äidin sosioekonomisen aseman mukaan joulukuussa 2014

7.6 Varhaiskasvatuspalveluiden ja hoidon tukien käyttö tulojen mukaan

Helsinkiläisten lapsiperheiden tuloja tarkastellaan tässä kotitalouksien bruttotulojen, kulutusyksikkökohtaisten bruttotulojen sekä henkilökohtaisten veronalaisten ansiotulojen mukaan. Tarkemmin käytettävän bruttotulon muodostuksesta voi lukea kappaleessa 3.4.

Helsinkiläisten lapsiperheiden bruttovuositulot olivat keskimäärin 79 730 euroa vuodessa asuntokuntaa kohden ja 31 410 euroa kulutusyksikköä kohden. Mediaanibruttovuositulot olivat 65 540 euroa asuntokuntaa kohden ja 26 070 euroa kulutusyksikköä kohden (taulukko 7.9).

Perhetyypeittäin tarkasteltuna suurimmat tulot kulutusyksikköä kohden olivat kahden huoltajan lapsiperheissä, missä bruttotulot kulutusyksikköä kohden olivat keskimäärin suuremmat kuin yksinhuoltaja-asuntokunnan bruttovuositulot. Lasten lukumäärän mukaan tarkasteltuna suurimmat vuositulot asuntokuntaa kohden olivat kahden lapsen perheissä, mutta kulutusyksikköä kohden yhden lapsen perheissä tulot olivat hieman kahden lapsen perheitä suuremmat.

Lapsiperheiden naisten ja miesten vuosiansiotuloja vertaillen naisten keskimääräiset ansiotulot olivat 59 prosenttia miesten ansiotuloista ja mediaanitulot 62 prosenttia miesten mediaanituloista. Yksinhuoltajien välillä miesten ja naisten väliset tuloerot olivat hieman muita perhetyyppejä suuremmat (taulukko 7.10).

Taulukko 7.9. Asuntokuntien bruttotulot¹ yhteensä ja kulutusyksikköä kohti perhetyypin ja lapsimäärän mukaan vuonna 2015

	Perheiden lukumäärä	Asuntokunnan bruttotulot		Bruttotulot / OECD:n kulutusyksikkö	
		Keskiarvo	Mediaani	Keskiarvo	Mediaani
Perhetyypin mukaan²					
Yksinhuoltaja	7 510	31 920	26 190	17 730	13 630
Avo-/aviopari	28 540	91 870	76 410	35 340	29 690
Lapsimäärän mukaan					
1 lapsi	23 400	75 260	62 170	32 030	26 950
2 lasta	12 410	89 140	72 740	32 120	26 140
3 lasta	2 090	76 780	62 050	23 140	18 450
Vähintään 4 lasta	360	62 880	44 920	14 740	10 900
Lapsiperheet yhteensä	38 260	79 730	65 540	31 410	23 070

1 Bruttotulot = veronalaiset ja verottomat vuositulot. 2 Perhetyypeistä on jätetty pois muut kuin yksinhuoltaja- ja avo-/aviopariperheet, sillä muut perhetyypit (7 % perheistä) pitää sisällään hyvin heterogeenisen ryhmän perheitä kahden sukupolven talouksista useamman aikuisen muodostamiin talouksiin.

Taulukko 7.10. Naisten ja miesten veronalaiset ansiotulot¹ perhetyypin mukaan vuonna 2015 (palkat ja tulonsiirrot ilman pääomatuloja)²

	Naisten ansiotulot		Miesten ansiotulot		Naisten ansiotulot miesten ansiotuloista, %	
	Keskiarvo	Mediaani	Keskiarvo	Mediaani	Keskiarvo	Mediaani
Perhetyypin mukaan³						
Yksinhuoltaja	23 610	18 460	40 160	31 050	59	59
Avo-/aviopari	31 670	27 960	51 600	43 040	61	65
Yhteensä	29 750	25 970	50 450	42 150	59	62

1 Veronalaiset ansiotulot sisältävät palkat ja tulonsiirrot ilman pääomatuloja.

2 Tarkastelussa on mukana ainoastaan ne alle 7-vuotiaan lapsen taloudet, joissa yksi 20 vuotta täyttänyt nainen ja/ tai mies. Tarkastelun ulkopuolelle jäi tällä rajauksella 4 prosenttia naisista ja 3 prosenttia miehistä.

3 Perhetyypeistä on jätetty pois muut kuin yksinhuoltaja- ja avo-/aviopariperheet, sillä muut perhetyypit (7 % perheistä) pitää sisällään hyvin heterogeenisen ryhmän perheitä kahden sukupolven talouksista useamman aikuisen muodostamiin talouksiin.

Varhaiskasvatuspalvelujen käyttö perheiden tulojen mukaan

Lapsiperheiden vuositulot vaihtelevat käytettyjen varhaiskasvatuspalvelujen ja lasten hoidon tukien mukaan. Keskimäärin suurimmat vuositulot olivat yli 7 tuntia kestävässä kunnallisessa varhaiskasvatuksessa olevien lasten perheillä, joustavan hoitorahan perheillä sekä yksityisen hoidon tukea käyttävillä perheillä (taulukko 7.11). Yksityisen hoidon tukea käyttävien perheiden tulot olivat selvästi korkeimmat. Osapäiväisten varhaiskasvatuspalveluiden ja lasten kotona hoitamiseen tarkoitettujen tukien kohdalla naisten ja miesten ansiotulojen välillä oli suurimmat erot.

Taulukko 7.11. Asuntokuntien bruttovuositulot ja koko vuoden ansiotulot joulukuussa 2015 käytettyjen varhaiskasvatuspalvelujen ja lasten hoidon tukien mukaan

	Euroa/vuosi				Naisten tulot miesten tuloista, prosenttia
	Asuntokunnan bruttotulot ¹	Bruttotulot/ kulutusyksikkö ¹	Miesten ansiotulot ²	Naisten ansiotulot ²	
Keskiarvo					
Kunnallinen varhaiskasvatus					
Enintään 5 tuntia	62 720	22 190	40 140	20 180	50
5–7 tuntia	67 820	24 960	43 340	23 240	54
Vähintään 7 tuntia	82 540	32 360	52 920	33 180	63
Vuorohoito	51 860	23 660	37 450	27 380	73
Kunnalliset kerhot	71 690	26 290	45 950	20 620	45
Lasten kotihoidon tuki	62 520	24 450	43 270	18 810	43
Joustava hoitoraha	85 900	34 180	53 860	29 620	55
Yksityisen hoidon tuki	127 170	48 600	73 260	36 110	49
Mediaani					
Kunnallinen varhaiskasvatus					
Enintään 5 tuntia	52 530	18 240	34 870	13 800	40
5–7 tuntia	59 560	22 010	38 060	18 420	48
Vähintään 7 tuntia	72 560	28 520	45 610	29 830	65
Vuorohoito	45 270	21 650	35 620	27 310	77
Kunnalliset kerhot	62 830	22 120	41 190	17 240	42
Lasten kotihoidon tuki	54 090	20 820	37 540	14 780	39
Joustava hoitoraha	77 370	30 980	46 380	28 000	60
Yksityisen hoidon tuki	86 420	33 250	54 250	31 100	57

¹ Bruttotulot = veronalaiset ja verottomat vuositulot. ² Veronalaiset ansiotulot sisältävät palkat ja tulonsiirrot ilman pääomatuloja.

Varhaiskasvatuspalveluiden käyttö tulodesiileittäin

Koko helsinkiläisväestölle ja Hela-lapsiperheille muodostettiin tulodesiilit kotitalouden veronalaisten tulojen pohjalta, joista kerrotaan tarkemmin luvussa 3.4. Veronalaisten tulojen perusteella lapsiperheet asettuvat koko väestön tarkastelussa selvästi enemmän alempiin tulodesiileihin, mutta kun verottomat tulonsiirrot lisätään mukaan tarkasteluun lapsiperheet sijoittuvat lähemmäs koko väestön jakaumaa (kuvio 3.2). Seuraavassa tarkastellaan lasten palveluiden käyttöä lapsiperheiden kesken muodostetun, kotitalouksien ekvivalenttien bruttotulojen tulodesiililuokituksen mukaan.

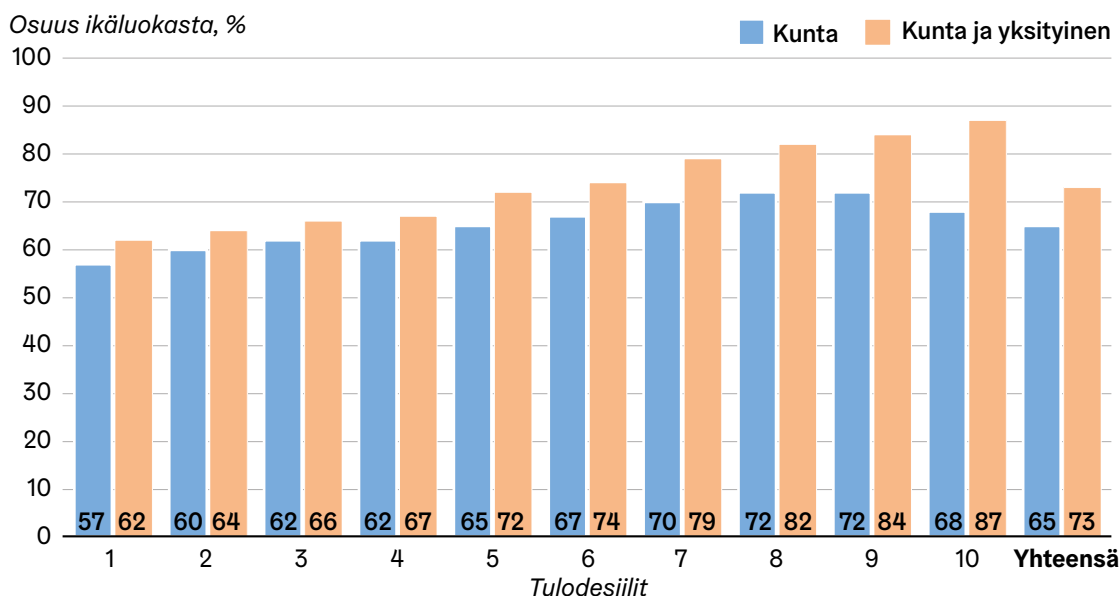
Helsinkiläisistä 1–6-vuotiaista 73 prosenttia osallistui joko kunnan tai yksityisen järjestämään varhaiskasvatukseen. Ylemmissä tuloluokissa osallistumisaste on selvästi alempia tuloluokkia korkeampi. Perheen bruttotuloilla alimpaan tulodesiiliin sijoittuvista lapsista 62 prosenttia oli varhaiskasvatuksessa, ylimmän tulodesiilin lapsista 87 prosenttia (kuvio 7.18).

Ero on suurin pienillä lapsilla. 1–2-vuotiaista lapsista 27 prosenttia oli varhaiskasvatuksessa, jos hänen perheensä sijoittui alimpaa tulodesiiliin ja 66 prosenttia, jos perhe sijoittui ylimpään tulodesiiliin (kuvio 7.19). Eroa selittää luonnollisesti se, että lapsen ollessa varhaiskasvatuksessa, vanhemmat siirtyvät työhön ja työtuloilla korkeampiin tuloluokkiin. Aihetta tulisikin tarkastella jatkossa enemmän kausaalisesti – mitkä olivat vanhempien tulot lapsen ollessa kotona ja mitkä kun lapsi on päivähoidossa.

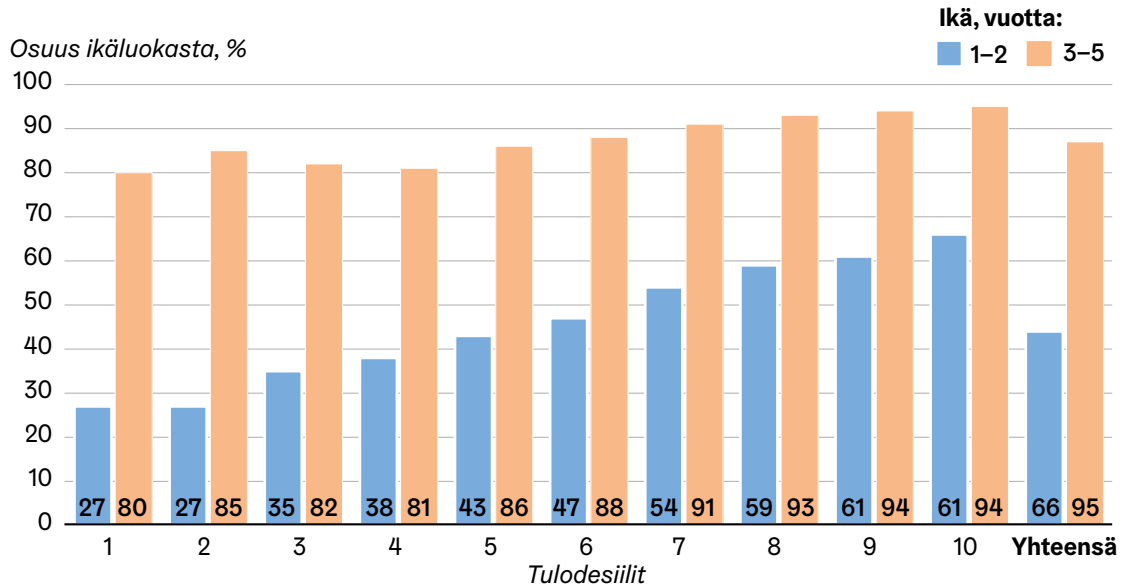
Palveluittain kotihoidon tuella hoidettavien lasten perheet sijoittuvatkin selvästi enemmän alempiin tuloluokkiin (kuvio 7.20). Sen sijaan kotona hoidettaville lapsille suunnatussa kerhotoiminnassa olevien lasten perheet sijoittuvat enemmän keskituloisiin. Alle viiden ja alle 7 tunnin päivähoidot ovat sen sijaan selvästi painottuneet pienituloisiin.

Ylimpiin tulodesiileihin sijoittuvat useammin perheet, joiden lapset hoidetaan yksityisen hoidon tuella tai joustavalla hoitorahalla. Myös yli 7 tunnin päivähoidossa olevat lapset ovat useammin hyvätuloisissa perheissä.

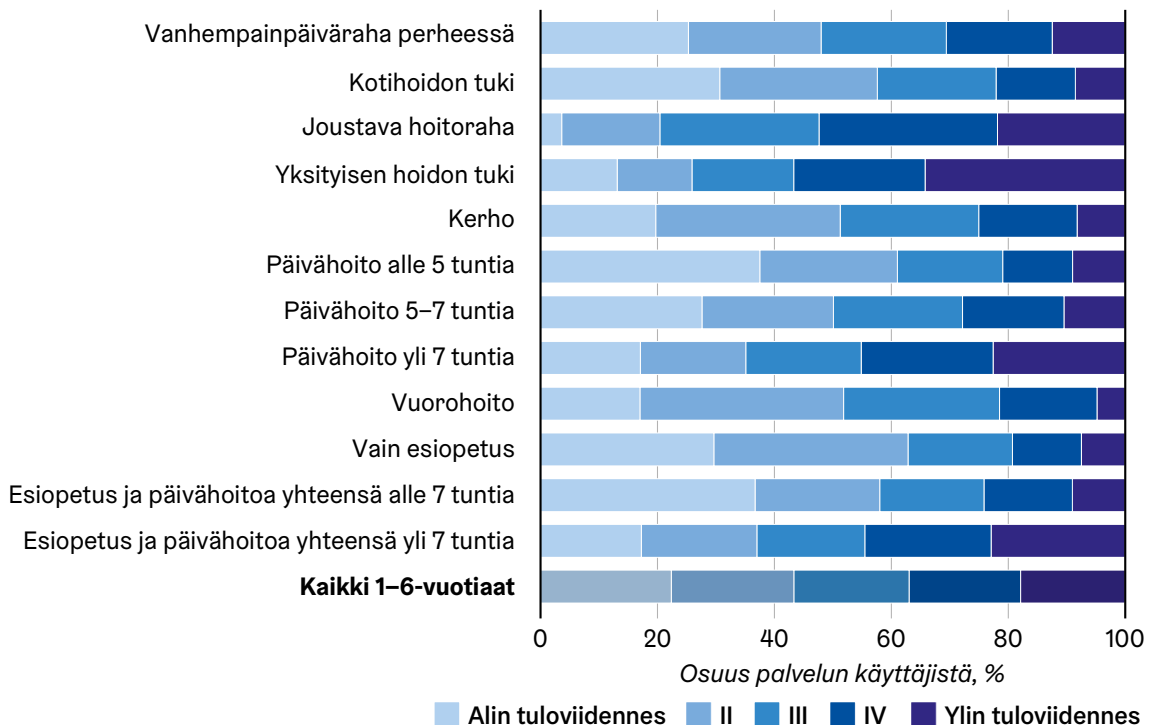
Kuvio 7.18. Kunnan tai yksityisen varhaiskasvatuksessa olevien osuus 1–6-vuotiaista tuloluokittain joulukuussa 2015. Bruttotulojen kulutusyksikkökohtaiset tulodesiilit

Kuvio 7.19. Kunnan tai yksityisen varhaiskasvatuksessa olevien osuus 1–2 sekä 3–5-vuotiaista tuloluokittain joulukuussa 2015. Bruttotulojen kulutusyksikkökohtaiset tulodesiilit

Kuvio 7.20. Varhaiskasvatuspalveluita käyttävät 1–6-vuotiaat lapset joulukuussa 2015 tuloviideneksittään

7.7 Yhteenveto perheen taustatekijöiden yhteydestä palvelujen käyttöön

Helsinkiläisistä 1–6-vuotiaista 73 prosenttia osallistui joko kunnalliseen tai yksityiseen varhaiskasvatukseen, 75 prosenttia kerhotoimintaa mukaan lukien. Osallistumisaste nousee iän myötä, etenkin kaksivuotiaat ovat varhaiskasvatukseen osallistumisen murroskohdassa. Varhaiskasvatukseen osallistumiseen vaikuttavat perhemuoto ja monet perheen taustatekijät. Yhtenä suurimpana varhaiskasvatukseen osallistumiseen vaikuttavana tekijänä on lapsen nuorempi sisarus ja nuoremman sisaruksen mukana tulevat oikeudet lastenhoitoetuksiin. Kaksivuotiaista lapsista 67 prosenttia osallistui kunnan tai yksityisen varhaiskasvatukseen, kun lapsi oli perheensä nuorin tai ainoa lapsi. Jos kaksivuotiaalla oli nuorempi sisarus, vain 41 prosenttia osallistui varhaiskasvatukseen. Kolmi- vuotiaista 87 prosenttia osallistui varhaiskasvatukseen, jos hänellä ei ollut pienemmän sisaren tuomaa oikeutta kotihoidon tukeen ja 63 prosenttia jos oikeus oli.

Myös huoltajien määrä ja vanhempien ulkomaalaistaustaisuus vaikuttavat lastenhoitoratkaisuihin. Yhden vanhemman perheissä ja ulkomaalaistaustaisissa perheissä kunnan tai yksityisen varhaiskasvatukseen osallistuminen oli muita vähäisempää ja kotihoidon tuen käyttö suurempaa alle kolmevuotiailla, mutta kolmen ikävuoden jälkeen tilanne muuttuu. Tällöin kahden vanhemman lapset kuuluvat yhden vanhemman perheitä useammin kotihoidon tuen piiriin ja osallistuvat vähemmän varhaiskasvatukseen. Samoin ulkomaalaistaustaiset perheet käyttävät suomalaistaustaisia vähemmän kotihoidon tukea lapsen kolmannelta ikävuodesta eteenpäin. Varhaiskasvatukseen osallistuminen jää ulkomaalaistaustaisilla lapsilla kuitenkin suomalaistaustaisia vähäisemmäksi kaikilla ikävuosilla.

Varhaiskasvatuksen käyttö alkaa lapsella aikaisemmin ja nousee ikäluokissa suurempiin käyttöosuuksiin korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden äitien lapsilla. Vähintään ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden äitien yksi- ja kaksivuotiaista lapsista oli joko kunnan tai yksityisessä varhaiskasvatuksessa yli puolet, kun ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien äitien saman ikäisistä lapsista hoidossa oli vain alle kolmannes. Sosioekonomiselta asemaltaan tuntemattomien eli työmarkkinoilta jo pidemmän aikaa poissa olleiden sekä työntekijöiden lapset osallistuivat heikoiten varhaiskasvatukseen. Vasta esiopetusiässä näiden lasten osallistumisasteet nousivat samalle tasolle muiden kanssa.

Kunnan varhaiskasvatus tarjoaa erilaisia vaihtoehtoja eri hoitotarpeisiin. Alle 5 ja alle 7 tunnin pituiset päivähoidot olivat suosittuja, kun lapsella oli perheessä nuorempi sisarus. Kahdella kolmesta alle 5 tunnin päivähoidossa olevalla lapsella oli nuorempi sisarus ja kolmanneksella ainakin toinen vanhempi oli ulkomaalainen. Yli 7 tunnin hoitoaikaan osallistuvat enemmän yhden vanhemman lapset, perheen nuorimmat tai ainoat lapset ja suomalaistaustaiset lapset. Yli seitsemän tunnin hoidossa olevien lasten äideillä oli useammin korkea-asteen tutkinto ja he olivat useammin toimihenkilöasemassa ja perhe oli keskimääräistä korkeampi tuloinen.

8 YHTEENVETO

Yhteiskunta tukee alle kouluikäisten lasten perheitä monilla tavoin sekä erilaisilla varhaiskasvatuspalveluilla sekä etuuksilla, kuten vanhempainpäivärahat ja pienten lasten hoidon tuet. Tässä tutkimuksessa lastenhoitoratkaisujen kokonaisuutta tarkastellaan helsinkiläisten lapsiperheiden näkökulmasta ennen kouluunmenoa. Tarkastelu oli mahdollista tehdä ensimmäistä kertaa yksilötasoisien rekisteriaineiston avulla sekä lasten että perheiden näkökulmasta.

Vuoden 2015 lopussa 1–6-vuotiaiden helsinkiläislasten osallistumisasteet kunnan ja yksityisen järjestämään varhaiskasvatukseen olivat korkeammat (73 %) kuin koko maassa keskimäärän (62 %). Siitä, miten palvelujen ja etuuksien käyttö rakentuu muutoin perheiden ja lasten näkökulmasta, on ollut vaikea saada kokonaiskuva. Tässä tutkimuksessa tiedot lasten osallistumisesta varhaiskasvatukseen ja kuuluminen lastenhoitoa kotona tukevien etuuksien piiriin on yhdistetty myös perheille. Tuloksena on laaja, eri rekistereistä koostuva yksilö- ja perhetasoinen aineisto, joka kattaa helsinkiläiset lapsiperheet vuosina 2008–2015. Tämä tutkimusraportti rajautuu vuoteen 2015 ja on Suomessa ensimmäinen, jossa lastenhoitoratkaisujen kokonaisuutta on voitu tarkastella rekisteripohjaisella aineistolla.

Lähes jokainen suomalainen lapsi käyttää jotain varhaiskasvatuspalvelua tai lasten hoidon tukea ennen kouluikää. Varhaiskasvatustilastot kuvaavat vain yhtä poikkileikkaustilannetta vuosittain. Tässä tutkimuksessa kaikki yhteiskunnan tukemat lasten hoitoratkaisut ovat olleet saatavilla kuukausittain koko vuoden ajalta. Lähempi tarkastelu osoitti, millä tavalla ja miten suurella osalla lapsista hoitomuoto muuttuu vuoden aikana.

Tutkimuksessa on myös tarkasteltu, miten saman perheen eri ikäiset lapset ja kuinka moni perhe ylipäättään käyttää varhaiskasvatuspalveluja tiettyä ajankohtana. Tarkastelu parantaa lastenhoitopolitiikan, etuuksien ja palvelujen välisten yhteyksien näkyvyyttä. Hoivan politiikkayhteydet näkyvät selvimmin, kun tarkastellaan, missä määrin perheen nuorimman lapsen perusteella maksettavat vanhempainpäivärahat ja kotihoidon tuki vaikuttavat vanhempien sisarusten hoitoratkaisuihin. Vaikka Helsinki ei tue kolme vuotta täyttäneiden sisarusten kotihoitoa kuntalisin, on sisarusten kotihoito suosittua. Noin 40 prosenttia vanhempainrahaperheiden ja kotihoidontukiperheiden päivähoitokäisistä sisaruksista on varhaiskasvatuspalvelujen ulkopuolella. Tulokset selittävät osaltaan suomalaislasten keskimääräistä alhaisempia osallistumisasteita varhaiskasvatukseen kansainvälisessä vertailussa.

Lastenhoitoratkaisuja tarkastellaan myös vanhempien elämäntilanteiden ja eri taustatekijöiden näkökulmasta. Sosioekonomisilla taustatekijöillä, kuten vanhempien kou-

lutus, työmarkkina-asema, kansalaisuus ja tulotaso, on yhteys lastenhoitoratkaisuihin. Yhteenveto-osassa raportoidaan ensin tutkimuksen keskeisimmät tulokset ja tämän jälkeen pohditaan tutkimuksen aikana esiin nousseita kehittämiskysymyksiä sekä jatko-tutkimusaiheita.

Tulokset tiiviisti

Moni lapsi siirtyy vuoden aikana hoitomuodosta toiseen

Noin joka neljäs helsinkiläislapsi käytti vuoden 2015 aikana useampaa kuin yhtä palvelua tai etuutta. Ikäryhmittäin tarkasteltuna vilkkaimmin hoitoratkaisut vaihtuvat 2–3-vuoden ikäisillä lapsilla. Yleisintä oli se, että lasta oli hoidettu osan vuotta lasten kotihoidon tuella ja osan vuotta hän oli osallistunut kunnalliseen varhaiskasvatukseen. Niistäkin lapsista, jotka olivat vuoden aikana käyttäneet ainoastaan kunnallisen varhaiskasvatuksen palveluja, 15 prosenttia oli muuttanut hoitomuotoa esimerkiksi osapäiväisestä hoidosta kokopäiväiseen tai päinvastoin. Suurin osa muutoksista johtuu siitä, että lapsi kasvaa ja oikeudet etuuksiin ja varhaiskasvatuspalveluihin muuttuvat iän myötä. Muutosten syytä voi olla myös muutokset lapsen perheessä tai vanhempien työmarkkina-asemassa.

Koko vuoden palvelujen ja lasten hoidon tukien ulkopuolella olleita on vain vähän

70 prosenttia helsinkiläislapsista on palvelujen ja tukien piirissä läpi vuoden, mutta osa lapsista on niiden ulkopuolella jonkin ajan vuodesta. Koko vuoden palvelujen ja tukien ulkopuolella oli vain kolme prosenttia lapsista. Palveluiden ja tukien ulkopuolella oleminen liittyy usein sisarusten syntymään tai siitä, että siirrytään vanhempainrahakaudelta varhaiskasvatuspalveluiden tai lastenhoidon tukien piiriin. Taustalla voi olla myös jokin muu perheen elämäntilanteeseen liittyvä muutos kuten työttömyys tai opiskelu, tai lapsen tai vanhemman pidempiaikainen sairaus.

Kerhotoiminta on löytänyt erityisesti kotona hoidettavien lasten vanhemmat sisarukset

Reilut viisi prosenttia 2–5-vuotiaista helsinkiläislapsista osallistui vuoden 2015 aikana kunnalliseen kerhotoimintaan. Joulukuussa 2015 kerhotoimintaan osallistuneista lapsista reilu kolmannes oli kaksivuotiaita ja vajaa kolmannes kolmevuotiaita, ja noin joka kymmenessä perheessä osallistujia oli useampi kuin yksi lapsi. Kaikista kerholapsista 73 prosentilla oli nuorempi sisarus, 62 prosenttia kerholaisista kuului kotihoidon tuen piiriin ja vanhempainpäivärahaa maksettiin 28 prosenttiin kerholaisien perheisiin. Kerhoa käytettiin kuitenkin joissakin sellaisissa ryhmissä vähän, joissa kotihoidon tuen käyttö

oli keskimääräistä yleisempää, kuten yhden huoltajan perheet, ulkomaalaistaustaiset, matalasti koulutettujen ja työmarkkina- asemaltaan heikossa asemassa olevien perheet.

Joustavan hoitorahan käyttäjissä korkeasti koulutettujen osuus on suuri

Joustavalla hoitorahalla pyritään helpottamaan pienten lasten vanhempien työhön siirtymistä osa-aikatyön kautta. Vajaa kymmenesosa alle 3-vuotiaista kuului joustavan hoitorahan piiriin vuoden 2015 lopussa. Joustavan hoitorahan käyttö on yleisintä korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden äitien sekä toimihenkilöinä ja yrittäjinä toimivien äitien perheissä, mutta harvinaista yhden huoltajan ja ulkomaalaistaustaisten perheissä. Joustavaa hoitorahaa käyttävien lapsista noin 75 prosenttia käytti kokopäiväisiä varhaiskasvatuspalveluja, mutta osaviikkoisuus oli yleistä. Yli 7 tunnin päivähoidossa olevista lapsista oli osaviikkoisia 71 prosenttia ja 5–7 tunnin päivähoidossa olevista lähes 60 prosenttia.

Noin 95 prosenttia 6-vuotiaista osallistui velvoittavaan esiopetukseen

Helsingin esiopetusikäisistä lapsista 88 prosenttia (5 200 lasta) osallistui kaupungin järjestämään esiopetukseen. Kaikkiaan esiopetukseen osallistuneita on arviolta lähes 95 prosenttia, sillä seitsemän prosenttia 6-vuotiaista, jotka eivät olleet osallistuneet kunnan järjestämään esiopetukseen, oli yksityisen hoidon tuen piirissä. Heistä useat osallistuvat todennäköisesti valtion tai yksityisen ylläpitämän koulun tai päiväkodin järjestämän esiopetuksen jälkeen yksityiseen varhaiskasvatukseen. Kuusi prosenttia 6-vuotiaista ei ollut lainkaan kunnallisten palvelujen tai lasten hoidon tukien piirissä. Heidän joukostaankin voi olla lapsia, jotka ovat osallistuneet yksityisen tahon järjestämään esiopetukseen, mutta he eivät ole esiopetuksen lisäksi käyttäneet yksityisen hoidon tukea iltapäivähoidon järjestämiseen.

Lastenhoitojärjestelyt, kun nuorinta lasta hoidetaan kotona

Runsas kolmasosa kunnista ei ole ottanut käyttöön vuonna 2016 voimaan tulleen lain mukaisia mahdollisuuksia rajata lasten oikeuksia varhaiskasvatuspalveluihin. Lain perusteluissa esitetyt laskelmat supistusten vaikutuksista perustuivat noin 10 vuotta vanhaan otostutkimukseen. Helsinki on yksi niistä kunnista, joka ei ottanut rajoituksia käyttöön. Raportissa tarkastellaan osaa niistä lapsiperheistä, joita rajoitukset olisivat koskeneet, eli nuorinta lasta kotona hoitavien ja työttömien perheitä. Samalla havainnollistetaan paitsi sitä, miten paljon tarkempia tietoja kehittynyt tilastojärjestelmä tuottaisi, myös sitä, miten lasten kotihoitoon liittyvien etuuksien ja palvelujen väliset yhteydet ilmenevät helsinkiläisperheiden lastenhoitoratkaisuissa. Tarkastelu koskee joulukuuta 2015. Kohderyhmiksi rajattujen, vanhempainpäivärahaa ja kotihoidon tukea saavien perheiden osuus kaikista 0–6-vuotiaiden perheistä oli yhteensä noin 40 prosenttia.

Vanhempainrahaperheistä (2 350) ja kotihoidontukiperheistä (2 940) yli 40 prosenttia oli sellaisia, joissa oli etuuteen oikeuttavan lapsen lisäksi päivähoitoikäisiä sisaruksia. Näistä perheistä yli 60 prosenttia oli valinnut sisaruksille varhaiskasvatuspalveluja. Vanhempainrahaperheiden päivähoitoikäisistä sisaruksista varhaiskasvatuspalveluja käytti 60 prosenttia ja kotihoidontukiperheiden sisaruksista 57 prosenttia. Kokopäivähoito kokoviikkoisena, ilman ennalta sovittuja poissaolopäiviä, oli hieman yleisempää vanhempainraha- kuin kotihoidontukiperheiden valinnoissa, mutta kaiken kaikkiaan yleisimpiä olivat kokoviikkoiset ratkaisut. Lyhyet, alle 5 tunnin osapäivähoitoratkaisut, olivat molemmissa ryhmissä harvinaisia, sillä kummankin ryhmän sisaruksista niitä käytti vain 4–5 prosenttia. Kaikkiaan nuorinta lasta hoitavasta sisarusperheestä eli 5 300 lapsiperheestä, noin 1 000 perhettä halusi tai tarvitsi siis suhteellisen intensiivistä hoitoratkaisua nuorimman lapsen sisaruksille.

Varhaiskasvatuspalveluja käytetään useammin työttömien äitien kuin isien perheissä

Työttömyysetuuksia maksettiin kaikkiaan lähes 4 500 päivähoitoikäisten lasten perheeseen, mikä tarkoittaa 16 prosenttia kaikista saman ikäisten lasten perheistä. Pääosa (88 %) kohderyhmän työttömistä oli joulukuussa 2015 Kelan maksamien perusturvaetuuksien saajia. Ansiopäivärahan saajia oli joulukuussa 2015 tavallista vähemmän, koska aineistoa muodostettaessa mukaan ehtivät vain jo ennen joulukuuta työttömiksi tulleet. Työttömistä oli naisia lähes kaksi kolmasosaa ja ulkomaalaistaustaisia lähes puolet (45 %). Perheissä asui 5 900 päivähoitoikäistä lasta.

Työttömien lapsista runsaat 4 400 eli 75 prosenttia osallistui varhaiskasvatuspalveluihin, ja kunnan järjestämään kokopäivähoitoon 66 prosenttia. Perheistä varhaiskasvatuspalveluja oli valinnut lapsilleen 80 prosenttia, kokopäiväisiä palveluita 70 ja kokoviikkoisina 57 prosenttia.

Jos perheen äiti oli työtön, oli lasten osallistumisaste kokopäivähoitoon 74 ja jos työtön oli isä, 50 prosenttia. Jos lapsen perhe oli ulkomaalaistaustainen, lasten osallistumisasteet olivat tältä väliltä. Erot naisten ja miesten välillä johtuvat erityisesti eroista alle 3-vuotiaiden lasten vanhemmilla. Jos mies oli työtön, hoiti alle 3-vuotiaita lapsia usein puoliso kotihoidon tuella. Sen sijaan työttömyysetuuksia saavista naisista oli harvempi alle kolmevuotiaan lapsen vanhempi, mikä voi johtua siitä, että äiti oli valinnut kotihoidon tuen ennen työmarkkinoille siirtymistä.

Lapsen nuorempi sisar tuo muutoksia hoitoratkaisuihin

Sisaruksilla on iso vaikutus lasten päivähoitoratkaisuihin. Nuoremman sisaruksen syntymä tuo vanhemmat kotiin ja muuttaa myös vanhemman lapsen tukioikeuksia. Kaksivuotiaista lapsista 67 prosenttia osallistui kunnan tai yksityisen varhaiskasvatukseen, kun lapsi oli perheensä nuorin tai ainoa lapsi. Jos kaksivuotiaalla oli nuorempi sisarus,

vain 41 prosenttia osallistui varhaiskasvatukseen. Myös kolmivuotiailla erot varhaiskasvatukseen osallistumisessa ovat isot, mutta nelivuotiaasta lähtien ero nuorempana ja vanhempana sisaruksena olevien välillä alkaa pienentyä.

Ilman nuorempaa sisarusta olevat lapset ovat useammin varhaiskasvatuksessa, ja päivittäinen hoito on useammin yli 7 tuntista. Sisaruksen syntymä tuo vanhemmalle sisarukselle useampia palveluita käyttöön vuoden aikana eli hän vaihtelee useammin palvelusta toiseen. Vanhemmat sisarukset käyttävät monipuolisemmin eri palveluita, erityisesti erilaiset lyhyemmät päivähoitoajat, osapäivähoito ja kerhohoito ovat heillä useammin käytössä.

Äitien korkeakoulutus nostaa varhaiskasvatukseen osallistumista

Myös huoltajien määrä ja vanhempien ulkomaalaistaustaisuus vaikuttavat lastenhoitoratkaisuihin. Yhden vanhemman perheissä ja ulkomaalaistaustaisissa perheissä kunnan tai yksityisen varhaiskasvatukseen osallistuminen oli muita vähäisempää ja kotihoidon tuen käyttö suurempaa alle kolmevuotiailla, mutta kolmen ikävuoden jälkeen tilanne muuttuu. Tällöin kahden vanhemman lapset kuuluvat yhden vanhemman perheitä useammin kotihoidon tuen piiriin ja osallistuvat vähemmän varhaiskasvatukseen. Samoin ulkomaalaistaustaiset perheet käyttävät suomalaistaustaisia vähemmän kotihoidon tukea lapsen kolmannesta ikävuodesta eteenpäin. Varhaiskasvatukseen osallistuminen jää ulkomaalaistaustaisilla lapsilla kuitenkin suomalaistaustaisia vähäisemmäksi kaikilla ikävuosilla.

Varhaiskasvatuksen käyttö alkaa lapsella aikaisemmin ja nousee ikäluokissa suurempiin käyttöosuuksiin korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden äitien lapsilla. Vähintään ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden äitien yksi- ja kaksivuotiaista lapsista oli joko kunnan tai yksityisessä varhaiskasvatuksessa yli puolet, kun ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien äitien saman ikäisistä lapsista hoidossa oli vain alle kolmannes. Työvoiman ulkopuolisten ja työntekijöiden lapset osallistuivat heikoiten varhaiskasvatukseen. Vasta esiopetusiässä heidän osallistumisensa nousi samalle tasolle muiden kanssa.

Kehittämisehdotuksia ja jatkotutkimusnäkökulmia

Kokopäivä – koko viikko, osapäivä – osaviikko, kokoaika – osa-aika?

Hela-tutkimushankkeessa kehitettiin ensimmäistä kertaa yksilö- ja perhetason yhdistävä rekisteriaineisto, jossa voidaan tarkastella lasten osallistumista varhaiskasvatuspalveluihin sekä kuulumista eri hoidon tukien piiriin lasten sekä heidän perheiden näkökulmasta. Tutkimuksen tekeminen ja samaan aikaan käytävä yhteiskunnallinen keskustelu ja varhaiskasvatuspolitiikan seuraaminen nostivat esiin ajatuksia myös varhaiskasvatuksen tilastoinnin kehittämiseksi.

Osa- ja kokoaikaisuudesta on useita määritelmiä, kuten luvussa 2.6 käy ilmi. Nykytilastoista ei saada selville, paljonko kokopäivähoidossa olevista lapsista on koko- tai osaviikkoisessa varhaiskasvatuksessa, koska osaviikkoisuutta ei tilastoida. Eri tahoilla, kuten opetus- ja kulttuuriministeriössä, THL:n tilastoinnissa, asiakasmaksulaissa (L 1503/2016) ja eri kunnissa, ei ole käytössä yhtenäistä määritelmää osa-aikaisuudelle. Osa-aikaisuudessa ei ole kiinnostavaa vain viikoittainen tuntimäärä vaan myös se, miten osallistuminen jakautuu viikonpäiville.

Helsingissä tilastoidaan yhtäältä osa- ja kokopäiväiset varhaiskasvatuspalvelut ja toisaalta eri hoitomuodoille sovittujen poissaolopäivien lukumäärä kuukaudessa. Olemme tässä raportissa tarkastelleet varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten koko- ja osaviikkoisuutta lähemmin niissä yhteyksissä, joissa se vaikuttaa relevanteimmalta, eli kun vanhemmat saavat joustavaa hoitorahaa sekä perheissä, joissa toinen vanhempi on kotona nuorimman lapsen hoidon tai työttömyyden takia. Lapsikohtaisia tuntimääriä ei ollut käytössä, jotta lapset olisi voitu ryhmitellä muiden osa-aikaisen hoidon määritelmien mukaisiin ryhmiin.

Miksi osaviikkoisuuden tilastoinnin kehittäminen eri hoitomuotojen yhteyteen olisi mielestämme tärkeää? Tiedot lasten osa- ja kokopäiväisyydestä sekä osa- ja kokoviikkoisuudesta kertovat aina jotain myös vanhempien tilanteesta. Siksi osallistumisajan kestoa, lajia ja jakautumista viikonpäiville tarkemmin kuvaavat tiedot kertoisivat selvemmin paitsi varhaiskasvatuksen lajeista ja kohdentumisesta myös vanhempien valinnoista ja tarpeista. Palvelujen kehittäminen tarvitsee tarkempia ja vertailukelpoisia tietoja paitsi kuntatasolla myös koko maasta. Näin syntyisi myös parempi alueellinen vertailupohja varhaiskasvatuksen palvelulajien saatavuudesta, käytöstä ja tarpeista.

Esiopetus

Toinen tilastoinnin kehittämiskohde kohdistuu esiopetukseen. Esiopetus on velvoittavaa, mutta seurantaa siitä täyttykö velvoite ei ole. Osa esiopetuksessa olevista käy yksityisessä esiopetuksessa, joiden käyttöä ei kaikissa tapauksissa pystytä seuraamaan edes

yksityisen hoidon tuen avulla, jos tukea ei haeta eikä esiopetuksen jälkeistä varhaiskasvatuspalvelua tarvita. Lisäksi muissa kuin omassa kotikunnassa esikoulua käyvät vaikeuttavat kunnan esiopetusvelvoitteen seuraamista. On vaara, että esikoulun ulkopuolelle jää lapsia, jotka vasta peruskoulun alussa tulevat mukaan kasvatusjärjestelmään.

Myös esiopetuskäytäntö nuorempien varhaiskasvatukseen osallistumista ei seurata. Esimerkiksi pitkään kotihoidossa olevat vanhemmat sisarukset voivat jäädä varhaiskasvatussuunnitelmien ulkopuolelle koko päivähoitoajan ajaksi.

Molemmat tilastotietojen henkilöperusteiset kehittämistarpeet tulisi pyrkiä ratkaisemaan samassa yhteydessä, kun opetus- ja kulttuuriministeriössä kehitetään uutta varhaiskasvatuksen tietojärjestelmää (Varda-hanke) tai kun vastaavia järjestelmiä, mitä perusopetuksella on käytössä, kehitetään.

Kuvailusta syvempiin tarkasteluihin

Käsillä oleva raportti on luonteeltaan kuvaileva, keskittyy yhteen vuoteen ja siinäkin pääasiassa yhden kuukauden tilanteeseen, eikä ensimmäistä raporttia laadittaessa ollut mahdollisuutta perehtyä moniin mielenkiintoisiin kysymyksiin syvemmin. Aineisto on valmistuttuaan osoittautunut jopa odotuksiamme mielenkiintoisemmaksi, mutta edelleen haastavaksi. Hyödyntämättä ovat muun muassa koko aineiston tarjoama mahdollisuus pidemmän aikavälin tarkasteluihin ja monimutkaisten yhteyksien analyysit tilastollisten mallien avulla.

Nykyisellään, vuodet 2008–2015 kattavana, aineisto ei vielä riitä arvioimaan esimerkiksi varhaiskasvatusvaihtoehtojen vaikuttavuutta peruskoulun päättötodistukseen tai sen jälkeisiin valintoihin, mutta se riittää jo nykyisellään tutkimaan lasten hoitopolkuja useamman vuoden ajalta. Aineisto tarjoaa mahdollisuuden myös lasten vanhempien työ- ja hoitourien seuraamisen koko lapsen päivähoitoajan ajalta ja antaa lisätietoa pienten lasten vanhempien työllistymiskysymyksistä. Hela-lapsiperheaineistoon on myös mahdollista liittää lasten ja vanhempien terveystietoja, mahdollisia vammaistukia tai kuntoutuseläkkeitä, joilla on merkitystä lasten ja perheiden hyvinvointiin, ja ne voivat olla yhteydessä sekä lasten hoitoratkaisuihin että vanhempien valintoihin.

Nykyisessä aineistossa on myös monia sellaisia tietoja, joita ei ole vielä lainkaan hyödynnetty. Näitä ovat esimerkiksi aluetiedot, tiedot varhaiskasvatusmaksuista ja niiden kohdentumisesta sekä erityiskasvatuspalveluista ja niitä saavista lapsista. Yksityisen hoidon tuen palvelumuodot ovat kokonaan analysoimatta ja uuden joustavan hoitorahan käytöstä on vasta yleistietoja. Yksilötasoisena aineisto soveltuu myös etuuksien, verotuksen ja palvelujen laskentamallien pohjaksi. Mikroaineistoja hyödyntävän simulointimallin kehittäminen aineistoon tarjoaisi mahdollisuuden tutkia erilaisten vaihtoehtojen kehittämiskäytäntöjen potentiaalisia vaikutuksia perheiden ja lasten näkökulmasta.

SAMMANDRAG

Samhället stöder föräldrar till barn yngre än skolåldern på många sätt genom dels tjänster såsom småbarnspedagogik, dels förmåner såsom föräldradagpenningar och olika stöd för vård av småbarn. Föreliggande undersökning analyserar småbarnsomsorgen före barnen börjar skolan som helhet ur helsingforsiskt barnfamiljsperspektiv. Det var nu möjligt att för första gången göra analysen med hjälp av registermaterial på individnivå ur både barnens och familjernas synvinkel.

I slutet av år 2015 var andelen 1–6-åringar som åtnjöt kommunalt eller privat ordnad småbarnspedagogik större i Helsingfors (73 %) än i hela Finland i medeltal (62 %). Att få en helhetsbild av hur anlitaandet av tjänster och förmåner i övrigt gestaltar sig ur familjernas och barnens synvinkel har varit besvärligt. Föreliggande undersökning kombinerar även på familjenivå data om barnens deltagande i småbarnspedagogik och deras åtnjutande av förmåner som stöder vård av barn i hemmet. Resultatet är ett omfattande material på individ- och familjenivå bestående av olika registers data om barnfamiljerna i Helsingfors åren 2008–2015. Föreliggande forskningsrapport begränsar sig till året 2015 och är den första av sitt slag i Finland som kunnat analysera barnavårdsarrangemangen som helhet med hjälp av registerbaserad data.

Nästan alla barn i Finland åtnjuter någon form av småbarnspedagogik eller barnavårdsstöd före skolåldern. Statistiken om småbarnspedagogik beskriver bara en tvärsnittssituation per år. För föreliggande undersökning fanns däremot data tillgänglig om all samhällsstödd barnomsorg under hela året på månatlig basis. Sålunda kunde en mera detaljerad analys visa på vilka sätt och för en hur stor del av barnen omsorgsformen förändrades under året.

Undersökningen granskade också hur barn av olika åldrar i samma familj – och hur många familjer överhuvudtaget – som åtnjuter småbarnspedagogik vid en viss tidpunkt. Analysen gör sambanden mellan barnomsorgspolitik, förmåner och tjänster mera synliga. Omsorgens samband med politiken syns klarast om man granskar i vilken mån föräldradagpenningen, som utbetalas på basis av familjens yngsta barn, och hemvårdsstödet inverkar på hur de äldre syskonen sköts. Trots att Helsingfors stad inte utbetalar något kommundillägg för att stöda treåriga eller äldre syskons vård i hemmet är det ändå många som tar hand om syskonen hemma. Omkring 40 procent av de syskon som ännu är i dagvårdsålder i familjer som får föräldrapenning eller hemvårdsstöd är inte med i småbarnspedagogiken. Detta förklarar till en del att man i Finland anlitar småbarnspedagogik i något lägre grad än de internationella medeltalen.

Hur familjerna löst skötseln av barnen analyseras också med avseende på föräldrarnas livssituation och andra bakgrundsfaktorer. Socioekonomiska faktorer, såsom föräldrarnas utbildning, arbetsmarknadsställning, nationalitet och inkomstnivå har samband med hur man löser omsorgen. Sammandraget rapporterar först de mest centrala resultaten, och därefter dryftas tänkbara utvecklingsåtgärder samt teman för fortsatt forskning som aktualiserats under undersökningen.

Resultaten i sammandrag

Många barn övergår under året till en annan vårdform

År 2015 åtnjöt omkring vart fjärde barn i Helsingfors fler än en tjänst eller förmån under året. Livligast byts omsorgsformen i åldersgruppen 2–3-åringar. Vanligaste lösningen var att barnet under en del av året åtnjöt hemvårdsstöd och under en annan del deltagit i kommunalt ordnad småbarnspedagogik. Även av de barn som under året åtnjöt enbart kommunal småbarnspedagogik hade 15 procent bytt omsorgsform till exempel från halvdags- till heldagsvård eller vice versa. Största delen av förändringarna beror på att barnet växer och att rätten till förmåner och småbarnspedagogik förändras med åldern. Men förändringarna kan också bero på förändringar i barnets familj eller i föräldrarnas arbetsmarknadsställning.

Bara ett fåtal helt utan omsorgsservice eller bidrag under hela året

70 procent av barnen i Helsingfors åtnjuter service och/eller bidrag under hela året, och en del står utanför denna omsorg en del av året. Endast tre procent av barnen var helt utan service och bidrag under hela året. Att vara helt utanför omsorgen hänger ofta samman med att det föds syskon eller att man övergår från föräldrapenning till småbarnspedagogik eller hemvårdsstöd för barnen. Men det kan också handla om någon annan förändring i familjens livssituation, till exempel att man blir arbetslös eller börjar studera, eller att barn eller föräldrar är sjuka en längre tid.

Klubbverksamheten har hittat i synnerhet de äldre syskonen till barn som sköts hemma

Drygt fem procent av de 2–5 år gamla barnen i Helsingfors deltog år 2015 i kommunalt ordnad klubbverksamhet. I december 2015 var en dryg tredjedel av de barn som deltog

i klubbverksamheten tvååringar och en knapp tredjedel treåringar, och i omkring var tionde familj var det fler än ett barn som deltog. Av alla barnen i klubbarna hade 73 procent ett yngre syskon, medan 62 procent hörde till en familj som fick hemvårdsstöd och 28 procent till en familj som fick föräldradagpenning. Klubbarna besöktes dock bara lite av barn i vissa slags familjer där hemvårdsstödet var vanligare än i genomsnitt, såsom ensamförsörjare, familjer med utländsk bakgrund, och sådana där föräldrarna hade låg utbildning och svag arbetsmarknadsställning.

Stor andel högutbildade bland dem som valde flexibel vårdpenning

Med den flexibla vårdpenningen vill man göra det lättare för småbarnsföräldrar att återgå till arbetslivet via deltidsarbete. I slutet av år 2015 var det nästan en tiondel av föräldrarna till under treåriga barn som åtnjöt flexibel vårdpenning. Att välja flexibel vårdpenning är vanligast bland familjer där modern har utbildning på tertiärstadiet och/eller är tjänstemän eller företagare, och ovanligt bland familjer med bara en vårdnadshavare eller utländsk bakgrund. Av barnen till de föräldrar som valt flexibel vårdpenning åtnjöt 75 procent heldags småbarnspedagogik, men ofta under bara en del av veckan. Av de barn som fick över 7 timmars dagvård fick 71 procent den bara under en del av veckan, och bland dem med 5–7 timmars dagvård nästan 60 procent.

Cirka 95 procent av 6-åringarna deltog i förskoleundervisningen

Av barnen i förskoleålder i Helsingfors deltog 88 procent (5 200 barn) i förskoleundervisning ordnad av staden. Sammanlagt bedöms nästan 95 procent ha deltagit i förskoleundervisningen i och med att situationen för sju procent av 6-åringarna var den att de inte deltagit i kommunens förskoleundervisning men åtnjöt stöd för privat vård av barn. Av dessa sju procent deltog sannolikt många i privat småbarnspedagogik efter att ha fått förskoleundervisning vid statliga eller privata skolor eller daghem. Sex procent av 6-åringarna åtnjöt ingen kommunal barnomsorg eller något privatvårdsstöd alls. Även bland dessa sistnämnda kan det finnas sådana barn som deltagit i privat ordnad förskoleundervisning men vars föräldrar inte fått stödet för privat vård av barn för att kunna ordna eftermiddagsomsorg.

Omsorgsarrangemang då det yngsta barnet sköts hemma

En dryg tredjedel av kommunerna har inte utnyttjat de möjligheter att inskränka barnen rättigheter till småbarnspedagogik som nämns i en lag som trädde i kraft år 2016. De be-

räkningar av inskränkningarnas verkningar som läggs fram i lagens motiveringar bygger på en ca. 10 år gammal urvalsutredning. Helsingfors är en av de kommuner som inte tog till inskränkningar. Rapporten analyserar en del av de barnfamiljer som begränsningarna skulle ha gällt, nämligen familjer som skötte sitt yngsta barn hemma och arbetslösa familjer. Samtidigt åskådliggörs dels hur mycket noggrannare kunskap ett utvecklat statistikföringssystem skulle kunna ge, dels hur sambanden mellan förmåner och tjänster i anknytning till hemmavård av barn tar sig uttryck i hur helsingforsfamiljerna ordnar skötseln av sina barn. Analysen gäller december 2015. Målgruppernas, nämligen de familjer som fick föräldradagpenning eller hemvårdsstöd, andel av alla familjer med 0–6-åriga barn var sammanlagt kring 40 procent.

I mer än 40 procent av de familjer som lyfte föräldrapenning (2 350) och dem som fick hemvårdsstöd (2 940) hade det barn som berättigade till förmånerna syskon i dagvårdsålder. Av dessa familjer hade över 60 procent valt småbarnspedagogik för syskonen. Av syskonen i dagisålder i de familjer som fick föräldrapenning åtnjöt 60 procent småbarnspedagogik och av syskonen i de familjer som fick hemvårdsstöd 57 procent. Att välja heldagsvård på helveckobasis utan förhandsuppgjorda frånvarodagar var något vanligare bland de familjer som fick föräldrapenning än dem som fick hemvårdsstöd, och i bägge familjetyperna var det helveckolösningarna som var vanligast. Deltidsarrangemang med kortare dagar än 5 timmar är ovanliga i bägge grupperna: i vardera gruppen var det bara 4–5 procent av syskonen som hade sådana. Av 5 300 familjer som skötte sitt minsta barn hemma ville sålunda kring tusen ha eller behövde ett relativt intensivt vårdarrangemang för syskonen till det yngsta barnet.

Småbarnspedagogik anlitas oftare om mamman snarare än pappan är arbetslös

Arbetslöshetsförmåner utbetalades till sammanlagt nästan 4 500 familjer med barn i dagvårdsålder, vilket innebär 16 procent av alla familjer med barn i den åldern. Det stora flertalet (88 %) av de arbetslösa i målgruppen var i december 2015 mottagare av FPA:s grundtrygghetsförmåner. I december 2015 fanns det färre mottagare av inkomstrelaterad dagpenning än vanligt, eftersom bara de som hunnit bli arbetslösa före december fanns med i våra siffror. Av de arbetslösa var nästan två tredjedelar kvinnor, och nästan hälften (45 %) hade utländsk bakgrund. I de arbetslösas familjer bodde det 5 900 barn i dagvårdsålder.

Av de arbetslösa föräldrarnas barn åtnjöt drygt 4 400 alias 75 procent småbarnspedagogik, och i kommunalt ordnad heldagsvård 66 procent. Av de arbetslösa familjerna hade 80 procent valt småbarnspedagogik för sina barn, 70 procent heldagsservice och 57 procent helveckoservice.

Om modern i familjen var arbetslös åtnjöt 74 procent av barnen heldagsvård, och om det var fadern som var arbetslös 50 procent. Om familjen hade utländsk bakgrund var

andelen någonting däremellan. Skillnaderna mellan kvinnor och män är tydligast då det gäller barn yngre än 3 år. Om det var mannen som var arbetslös skötte de under 3-åriga barnen ofta av maken med hjälp av hemvårdsstödet. Av de mödrar som fick arbetslöshetsförmåner var det färre som hade under 3-åriga barn, vilket kan bero på att modern hade valt hemvårdsstödet innan de gick ut i arbetslivet.

Yngre syskon innebär förändringar i vårdarrangemangen

Syskon spelar en stor roll för familjernas dagvårdsarrangemang. Ett yngre syskons födelse får föräldrarna att stanna hemma och förändrar också de äldre barnens rätt till bidrag. Av de 2-åriga barnen åtnjöt 67 procent kommunalt eller privat ordnad småbarnspedagogik om de var familjens yngsta eller enda barn. Av de tvååringar som hade ett yngre syskon var det bara 41 procent som deltog i småbarnspedagogik. Även bland treåringarna finns det stora skillnader i andelen som får småbarnspedagogik, men från och med fyra års ålder börjar skillnaden mellan yngsta och äldsta syskonet i detta avseende minska.

Bland de barn som inte har något yngre syskon är andelen som åtnjuter småbarnspedagogik större, och de har oftare över 7 timmars dagar. Bland de barn som får ett yngre syskon är andelen sådana som byter vårdform under året större. Bland äldre syskon är variationen större i åtnjutandet av de olika vårdformerna, och i synnerhet dagar av kortare längd, halvdagsvård och klubbomsorg tillämpas oftare för dem.

Högre utbildning hos modern ökar anlitaandet av småbarnspedagogik

Även antalet vårdnadshavare och föräldrarnas nationella bakgrund inverkar på dagvårdsarrangemangen. I enföräldersfamiljer och familjer med utländsk bakgrund var det mindre vanligt än i andra att delta i kommunal eller privat småbarnspedagogik, och vanligare att åtnjuta hemvårdsstöd. Detta gällde främst om barnet var yngre än tre, och efter treårsåldern förändras läget. Då åtnjuter barn med två föräldrar oftare än barn med en förälder hemvårdsstöd och deltar mindre i småbarnspedagogiken. Likaså får familjer med utländsk bakgrund i lägre grad än inhemska familjer hemvårdsstöd från och med barnets tredje levnadsår. Ändå deltar barn med utländsk bakgrund i lägre grad än inhemska barn i småbarnspedagogik – oavsett ålder.

Barn till mödrar med utbildning på högskolenivå börjar delta i småbarnspedagogik tidigare, och har med stigande åldersklass ett högre deltagande än andra. Bland ett- eller tvååriga barn till mödrar med minst högre högskoleexamen deltog över hälften i kommunal eller privat småbarnspedagogik. Bland barn av samma ålder med mödrar utan examen efter grundskolan var motsvarande andel mindre än en tredjedel. Barn till föräldrar

som inte hörde till arbetskraften eller var arbetare deltog allra minst i småbarnspedagogik. Först i förskoleåldern steg deras deltagandegrad till samma nivå som andra barns.

Förbättringsförslag och perspektiv för fortsatt forskning

Heldags – hela veckan, halvdags – en del av veckan, heltids – deltids?

Inom forskningsprojektet HELA utvecklades för första gången ett registermaterial som kombinerar individ- och familjenivån och med vilket man kan analysera barns deltagande i småbarnspedagogik och åtnjutande av olika vårdbidrag ur både barnens och familjernas synvinkel. Arbetet med HELA och följandet av läget inom småbarnspedagogikpolitiken – kombinerat med den samhällsliga debatten – födde också tankar om hur statistikföringen av småbarnspedagogiken kunde utvecklas.

I kapitel 2.6. visar vi hur det finns flera definitioner på deltid versus heltid. Nuvarande statistik visar inte hur stor del av barnen inom heldagssmåbarnspedagogiken som får den under hela eller bara en del av veckan – den saken statistikförs inte. Det finns ingen enhetlig definition av heltid resp. deltid bland instanser såsom Undervisnings- och kulturministeriet, Institutet för hälsa och välfärd THL, olika kommuner, inte ens i Lag om klientavgifter inom småbarnspedagogiken. Deltidsstatusen handlar inte bara om antalet timmar per vecka utan också hur deltagandet fördelas på olika veckodagar.

I Helsingfors statistikförs dels halvdags- respektive heldags småbarnspedagogik, dels antalet avtalade frånvarodagar under en månad för olika vårdformer. I vår rapport granskar vi närmare huruvida barnen får småbarnspedagogik hela veckan eller bara en del av den ifall det känns relevantast i sammanhanget, nämligen i de fall då föräldrarna får flexibel vårdpenning och i familjer där ena föräldern är hemma för att han/hon sköter minsta barnet hemma eller är arbetslös. Några uppgifter om timmar per barn fanns inte, så vi kunde inte dela in barnen i grupper enligt övriga definitioner på deltidsomsorg.

Varför vore det viktigt att utveckla statistikföringen av deltidsveckor inom olika vårdformer? Uppgifterna om huruvida barnen får halvdags- eller heldagsvård under en del av eller hela veckan säger alltid någonting om även föräldrarnas situation. Sålunda skulle uppgifter om hur många timmar barnet får vård av olika slag under olika veckodagar säga oss mera om dels olika slags småbarnspedagogik och vilka som får den och dels föräldrarnas avgöranden och behov. För att kunna utveckla servicen behövs exaktare och jämförbara data både på kommun- och riksnivå. Då skulle det också finnas en bättre basis för jämförelse av lokalt utbud på olika former av småbarnspedagogik och hur dessa nyttjats och vilka behov de har.

Förskoleundervisningen

Ett annat område där statistikföringen kunde utvecklas är förskoleundervisningen. Den är ju obligatorisk, men någon följlning av huruvida det efterlevs finns inte. En del barn får privat förskoleundervisning, och hur mycket den anlitas kan inte alltid spåras ens via stödet för privat vård av barn – alla söker ju inte stödet. Och alla behöver inte småbarnspedagogik efter förskoleundervisningen. Följlningen försvåras ytterligare av att en del barn går i förskola i annan kommun än hemkommunen. Det är möjligt att en del barn aldrig går i förskola utan kommer med i fostringssystemet först då de börjar i grundskolan.

Ej heller finns det någon följlning av hur de som är ännu inte nått förskoleåldern deltar i småbarnspedagogiken. Som exempel kan äldre syskon som länge sköts hemma bli utan småbarnspedagogik under hela sin dagisålder.

Man borde försöka lösa behovet att utveckla bägge statistikformerna på individnivå i samma veva som man vid Undervisnings- och kulturministeriet börjar utveckla ett nytt datasystem för småbarnspedagogiken (Varda-projektet) eller då man utvecklar system som motsvarar dem som finns för basundervisningen.

Från beskrivning till djupare analys

Föreliggande rapport är till naturen deskriptiv och gäller ett enda år – för det mesta bara en enda månad – och då den första rapporten uppgjordes var det flera intressanta frågor vi inte kunde gå närmare in på. Sedan vi fått materialet färdigt har det ändå visat sig till och med intressantare än vi hade väntat oss, om än fortfarande lite problematiskt. Outnyttjad är bland annat möjligheten som hela materialet ger oss att göra analyser på längre sikt och av komplicerade sammanhang med hjälp av statistiska modeller.

I nuvarande form, gällande åren 2008–2015, räcker materialet ännu inte till för att bedöma till exempel hur mycket småbarnspedagogikens olika alternativ inverkar på avgångsbetyget från grundskolan eller på senare val i livet, men det är tillräckligt bra för att vi ska kunna spåra barns vårdförlopp under flera års tid. Materialet ger oss också möjlighet att följa föräldrarnas arbets- och vårdkarriärer under barnets hela omsorgsålder och att få tilläggsinformation om småbarnsföräldrars sysselsättning. Till HELA-materialet om barnfamiljer kan vi också foga data om barnens och familjernas välfärd – hälsa, eventuella handikappbidrag eller rehabiliteringsbidrag – och dessa data kan ha samband med både barnens vårdarrangemang och föräldrarnas avgöranden.

SUMMARY

The Finnish society supports parents of children younger than school age in many ways including services such as early childhood education and benefits such as parental allowances and child care allowances. The present study analyses under-school-age child care as a whole from the perspective of families with children in Helsinki. For the first time, it was now possible to make the analysis using individual-level register data from the angle of both children and families.

At the end of 2015 the proportion of 1–6 year olds in Helsinki who enjoyed municipally or privately organised early childhood education was greater in Helsinki (73%) than in Finland overall (62%). To date, has been difficult to get the whole picture of the use of services and allowances from the angle of families and children. The present study combines – at family level too – data on children’s participation in early childhood education and on parents’ reception of benefits helping them care for their children at home. The result is an extensive set of data at individual and family level drawn from various registers covering families with children in Helsinki during the period 2008–2015. The present report focuses on the year 2015 and is the first one in Finland to use register-based data to analyse child care arrangements as a whole.

Almost all children in Finland receive some kind of early childhood education – or their parents receive a monetary allowance before the child starts school. Statistics on early childhood education only show one cross-section per year. For the present study, however, there were data available on government-supported child care for the whole year on a monthly basis. Thus, a closer analysis made it possible to see how and for how large a proportion of children their care arrangements changed during the year.

Our study also looks at how children of various age in the same family – and at how many families overall – receive early childhood education services at a certain point in time. The analysis makes the linkages between child care policy, allowances and services more visible. The links between care and policy are most obvious if we look at how much the parental allowance and the child home care allowance influence the care of elder siblings. Namely: the payment of parental allowances is linked with the age of the youngest child. Although the City of Helsinki pays no municipal supplement to parents of three-year-old or older siblings for caring for their children at home, many such parents do care for their children at home. Around 40 per cent of those siblings still of day-care age in families receiving parental allowances or home care allowances do not attend early childhood education. This partly explains why Finnish families use somewhat less early childhood education services than do families on average in many other countries.

Families' ways of arranging the care of their children was also analysed here in terms of parents' life situation and other background factors. Socioeconomic factors such as education, labour market status, nationality and income level are related to parents' ways of arranging the care of their children. Our Summary first reports on the most vital results, then discusses possible improvements and further needs for research brought up by the study.

Findings in brief

Many children move from one form of care to another during the year

In 2015, roughly every fourth child in Helsinki received more than one service or benefit during the year. Transferring from one service to another is most common among 2–3 year olds. The most common arrangement was for parents to receive the home care allowance during part of the year and the child to receive municipal early childhood education during the rest of the year. Among those children, too, who had received only municipal early childhood education during the year, 15 per cent had switched from, for example, part-time to full-time care or vice versa. The majority of changes are related to age and the fact that the right to allowances and early childhood education changes with age. But changes may also be due to changes in a child's family or in parents' labour market status.

Only very few receive no care services or benefits at all during the year

70 percent of children younger than the school age use either early childhood education services or childcare allowances during the whole year, but others are without them at least part of the year. Only three per cent of children received no care services or allowances at all during the year. The phase when they receive no such services often occurs when siblings are born or families transfer from parental allowances to early childhood education or child care allowances. It may also be about some other change in the family's life situation, such as becoming unemployed or taking up studies, or children or parents being ill for a longer period of time.

Playgroup clubs have found, in particular, elder siblings of children cared for at home

In 2015, just above five per cent of 2–5 year olds in Helsinki attended municipally provided playgroup clubs. In December 2015, a good one-third of the children attending such clubs were two year olds and almost one-third three year olds, and in roughly one-tenth of families more than one child attended. Of all children in the clubs, 73 per cent had a younger sibling, whilst 62 per cent belonged to a family receiving the child home care allowance and 28 per cent to a family receiving parental allowances. However, clubs were attended only a little by children of some kinds of families where reception of the home care allowance was more common than average, such as lone parents, families with a foreign background, and families where parents had a low education and weak labour market status.

Large proportion of high-educated among those choosing the flexible care allowance

The idea of the flexible care allowance is to make it easier for parents of small children to take up work again, via part-time work. At the end of 2015, almost one-tenth of parents of children under three received the flexible care allowance. Opting for the flexible care allowance is most common among families where the mother has a tertiary education and/or works as either employees with administrative and clerical occupations or entrepreneurs, and it is uncommon in families with only one carer or a foreign background. Among children of parents opting for the flexible care allowance, 75 per cent attended full-day early childhood education, yet many just during part of the week. Of those children attending day care for over 7 hours daily, 71 per cent did so just during part of the week, and of those attending 5–7 hours daily almost 60 per cent did.

Around 95 per cent of 6 year olds attended preschool education

Of all preschool-age children in Helsinki, 88 per cent (5,200 children) attended preschool education provided by the city. In all, almost 95 per cent are estimated to have attended it, since the situation of seven per cent of 6 year olds was such that they had not attended municipally organised preschool education but received the private day care allowance. Of these seven per cent, many probably attended private early childhood education after having gone to preschool in state or private schools or day care centres. Six per cent of 6 year olds neither attended municipal child care services nor received private day care allowances for their parents. Among these six per cent, too, some may have attended private preschool education without their parents receiving private day care allowances to help arrange afternoon care.

Care arrangements when the youngest child is cared for at home

A good one-third of municipalities have not use their right to delimit children's rights to early childhood education as mentioned in a law that came into effect in 2016. Calculations of the impacts of the delimitations presented in the motivations in this law are based on a roughly ten-year-old sample survey. Helsinki is one of the municipalities that has not applied any limitations. Our report analyses some of those families with children that the delimitations would have concerned, namely families caring for their youngest child at home and the families of jobless parents. At the same time, this highlights, for one thing, how much more accurate information a developed statistical system could have produced and, also, how the links between child-care-related benefits and services manifest themselves in the ways families in Helsinki arrange the care of their children. The analysis concerns December 2015. The aggregate proportion of the target groups, namely those families receiving parental allowances or child home care allowances, of all families with 0–6 year-old children was roughly 40 per cent.

In more than 40 per cent of those families receiving parental allowances (2,350 families) and those receiving the child home care allowance (2,940), the child eligible for the benefits had siblings of day care age. Of these families, over 60 per cent had opted for early childhood education for the siblings. Of day-care-age siblings in those families receiving parental allowances 60 per cent attended early childhood education, and of siblings in families receiving the child home care allowance 57 per cent did. Choosing full-day care on whole-week basis without agreed days of absence was somewhat more common among those families receiving parental allowances than those receiving home care allowance, and in both types of families, whole-week arrangements were most common. Part-time arrangements with shorter days than 5 hours are unusual in both groups: only 4–5 per cent of siblings in both groups had such arrangements. Of all 5,300 families caring for their youngest child at home, around one-thousand thus wanted or needed a relatively intensive care arrangement for the siblings of their youngest child.

Early childhood education more often attended if the mother rather than the father is unemployed

Unemployment benefits were paid to a total of almost 4,500 families with children of day-care age, which means 16 per cent of all families with children that age. The large majority (88%) of unemployed in the target group were, in December 2015, recipients of Kela's basic social security benefits. In December 2015, there were less recipients of income-related unemployment allowance than usual, since only those who had become unemployed before December were included in our data. Of the jobless, almost

two-thirds were women, and almost half (45%) had a foreign background. The families of the jobless included a total of 5,900 children of day-care age.

Of the children of unemployed parents, just over 4,400, i.e. 75 per cent, attended early childhood education and 66 per cent municipally provided full-time care. Of the unemployed families, 80 per cent had chosen early childhood education for their children, 70 per cent full-day services and 57 full-week services.

If the mother was unemployed, 74 per cent of children attended full-day care, and if the father was, 50 per cent did. If the family had a foreign background, the percentage was somewhere in between. The difference between men and women is clearest when it comes to children under three years of age. If the man was unemployed, under three year old children were often cared for by the woman, who received the child home care allowance. Of those mothers receiving unemployment benefits, a smaller proportion had children under three, which may come from the mother having chosen the home care allowance before taking up work.

Younger siblings imply changes in care arrangements

Siblings play an important role for families' day care arrangements. The birth of a younger brother or sister makes parents stay home and, also, changes the elder siblings' eligibility for benefits. Of two-year-old children, 67 per cent attended municipally or privately provided early childhood education if they were the family's youngest or only child. Of those two-year olds who had a younger sibling only 41 per cent attended early childhood education. Among three-year olds, too, there were big differences in early childhood education attendance, but from the age of four on, the difference in this respect between the youngest and the oldest sibling starts to decrease.

Among children with no younger brother or sister the proportion attending early childhood education is higher, and they more often had over 7-hour days. Of those children who get a younger sibling a higher proportion switches from one service to another during the year. Among elder siblings, variation in the use of various services is greater, and shorter days, part-day care and club activities are more often used for them.

Higher education of mothers raises early childhood education attendance

Day care arrangements also depend on whether there is one or two carers in the family or/and the family has a foreign background. In lone-parent families and families with a foreign background, it was less common than in others to attend municipal or private early childhood education, and more common to receive the child home care allowance. This applied, if the child was younger than three, and after the age of three, the situation

changes. Then children in two-parent families more often than in lone-parent families receive the home care benefit and attend early childhood education less. When the child has turned three, families with a foreign background receive the home care allowance less than do indigenous families. Yet foreign-background children less than indigenous children attend early childhood education – regardless of age.

Children of mothers with a tertiary education start attending early childhood education earlier, and reach higher attendance rates with age. Of one- or two-year old children of mothers with at least a higher university degree, more than half attended municipal or private early childhood education. Among children of that age with mothers having no post-compulsory education this proportion was less than one-third. Children of parents not belonging to the labour force and of blue-collar parents attended early childhood education the least. Only at preschool age did their attendance rate rise to the level of others.

Proposed measures and perspectives on continued research

Full-day – full-week, part-day – part-week, full-time – part-time?

The HELA research project was the first to develop a register material combining individual and family levels and allowing an analysis of children’s attendance of early childhood education and reception of various care allowances from the angle of both children and families. Our work in the HELA project and our close attention to the situation in the field of early childhood education – combined with an ongoing public debate – gave birth to ideas of how the statistics, too, on early childhood education could be developed.

In Chapter 2.6, we show that there are several definitions of part-time versus full-time. Statistics today do not show how large a proportion of children attending early childhood education do so during the whole or just part of the week – this aspect is not recorded. The authorities – such as the Ministry of Education and Culture, the National Institute for Health and Welfare, and municipalities – have no coherent definition of full-time and part-time, nor does recent legislation on the fees of early childhood education mention any. Part-time status is not just about the number of hours per week, but also about the distribution of attendance over the week.

The City of Helsinki keeps statistics on part-day and full-day early childhood education, but also on the number of agreed monthly days of absence in the various forms of care. In our report we look closer at whether children attend early childhood education for the whole week or only part of it in such cases where this seems most relevant, namely when parents receive the flexible care allowance and in families where one parent

stays home to care for the youngest child or is unemployed. There were no data on hours per child available, so we could not group the children by other definitions of part-time child care.

Why would it be important to develop the statistics on part-time weeks in various forms of child care? For one thing, data on whether children receive part-time or full-time day care during part of or the whole week always say something about the parents' situation, too. Thus data on how many hours a child receives care of various kinds during various weekdays would tell us more about both the various kinds of early childhood education available and about those who attend it – as also about the choices and needs of parents. To be able to develop these services, we need more exact and comparable data at local and national level. Such data would also allow better comparisons of local provision, use and needs of early childhood education.

Preschool education

Another field in which statistics could be developed is preschool education. It is compulsory, but there is no monitoring of preschool attendance. Some children attend private preschool education, and how much these private services are used cannot be traced even via the private child care allowance – all people do not apply for it. And all children do not need early childhood education after preschool. Monitoring is further complicated by some children going to preschool in some other municipality than their own. It is possible that some children never go to preschool and enter the education system only when they start school.

From description to deeper analysis

The present report is of a descriptive nature and covers only one year – mostly just a single month – and when we made the first report it was not possible to enter more deeply into some of the interesting questions. The material completed, it has nonetheless proved even more interesting than we had expected, albeit a bit challenging still. For example, we still haven't used its potential to make analyses at longer-term and of complicated wholes using statistical methods.

In their present form, covering the years 2008–2015, our data do not yet allow us to assess, for example, how much the various early childhood education options influence pupils' marks on their compulsory education final report or their subsequent choices in life, but it is good enough to allow us to trace the day care paths of children several years back. The data also allows us to trace parents' work and care careers throughout their child's day care age and to get additional knowledge on the employment of parents of

small children. To the HELA data on families with children we may also add data on the wellbeing – health, possible disability allowances or rehabilitation pensions – of families and children, and these data may be related to both the children’s care arrangement and the choices of parents.

LÄHTEET

- Aalto, Aino-Maija (2013).** *Katsaus osittaisen hoitorahan käyttöön 2000-luvulla.* Helsinki: Kelan tutkimus. Työpapereita 43/2013.
- Ahlgren-Leinvuo, Hanna (2016).** *Kuuden suurimman kaupungin päivähoidon palvelut ja kustannukset vuonna 2015.* Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 5/2016. Lastenpäivähoidon työryhmä.
- Aluesarjat. Tilastokanta.** *Pääkaupunkiseudun väestörakenne-taulut.* www.aluesarjat. Saatavissa: <<http://www.aluesarjat.fi/>>. Viitattu 13.2.2017.
- Eerola, Petteri (2017),** *Varhaiskasvatus ja lastenhoitoratkaisut yksivuotiaiden lasten perheissä. CHILLDCARE-kyselytutkimuksen 2016 perustulokset.* Työpäpaperi 24/2017. Helsinki: THL.
- Haapamäki, Elise ja Ranto, Sanna (2015).** *Varhaiskasvatus ja lasten hoidon tuet Helsingissä.* Tilastoja 2015:11. Helsinki: Tietokeskus. Saatavissa: <https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/15_03_31_Tilastoja_11_Ranto_Haapamaki.pdf>.
- Haataja, Anita (2016).** Pieniä ja suuria reformeja pienten lasten perheille suunnatuissa perhevapaissa ja -etuuksissa. Teoksessa Haataja, Anita, Airio, Ilpo, Saarikallio-Torp, Miia ja Valaste, Maria (toim.). Laulu 573 566 perheestä *Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla.* Helsinki: Kelan tutkimus. Teemakirja, 36-79. Saatavissa: <<http://hdl.handle.net/10138/163822>>.
- Haataja, Anita ja Juutilainen, Vesa-Pekka (2012).** *Päivähoitotietoa Kelassa.* Helsinki: Kela, Tutkimusosasto. Nettityöpapereita 36/2012. Saatavissa: <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/30225/Nettityopapereita36.pdf?sequence=1>>.
- Haataja, Anita & Juutilainen, Vesa-Pekka (2014):** *Kuinka pitkään lasten kotihoitoa? Selvitys äitien lastenhoitojaksoista kotona 2000-luvulla.* Työpapereita 58/2014, Kela. Saatavissa: <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45390/Tyopapereita58.pdf?sequence=1>>.
- Haataja, Anita ja Valaste, Maria (2014).** *Applying child-based information to a microsimulation model. A better toll to assess outcomes of alternative entitlements to Child care provisions?* Helsinki: Kela, Research Department, Working papers 52/2014.
- Haataja, Anita ja Valaste Maria. (2017a).** *Helsingin päivähoitoaineisto 2015.* Julkaisematon dokumentti (työpäpaperi).
- Haataja, Anita ja Valaste, Maria (2017b).** *Laskelmatyökaluilla voidaan tunnistaa lapsiperheiden kannustinloukkuja.* Kvartti 3/2017, Helsingin kaupunginkanslia. Saatavissa: <<http://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/laskelmatyokaluilla-voidaan-tunnistaa-lapsiperheiden-kannustinloukkuja>>.
- Haataja, Anita, Kauhanen, Merja ja Nätti, Jouko (2011).** *Underemployment and part-time work in the Nordic countries.* Helsinki: Kela, Online Working Papers 31/2011.

- Haataja Anita, Mattila Jukka, Valaste Maria (2013).** *Applying individual level data on children's care periods to microsimulation models.* Canberra: International Microsimulation Association, Paper 157 presented at the 4th general conference of the International Microsimulation Association, 11–13 December 2013. Saatavissa: <<http://hdl.handle.net/10138/154062>>. Viitattu 10.11.2017.
- Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala (2017a).** *Asiakasmaksutiedote 1.3.2017. Lasten varhaiskasvatuksesta perittävät maksut 1.3.2017 lähtien.* Helsingin kaupunki. Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala. Saatavana: <[https://www.hel.fi/static/liitteet/kasvatuksen-ja-koulutuksen-toimiala/Asiakasmaksutiedote%201.3.2017 31.7.2018.pdf](https://www.hel.fi/static/liitteet/kasvatuksen-ja-koulutuksen-toimiala/Asiakasmaksutiedote%201.3.2017%2031.7.2018.pdf)>.
- Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala (2017b).** *Lasten varhaiskasvatuksesta perittävät maksut 2008–2016.* Erikseen pyydetty tieto.
- Helsingin kaupunki (2017a).** *Päivähoito ja esiopetus.* Saatavissa: <<http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/paivahoito-ja-koulutus/>>. Viitattu 9.2.2017.
- Helsingin kaupunki (2017b).** Helsingin kaupungin tilastoportaali. Varhaiskasvatuksen tilastot.
- Helsingin kaupunki (2017c).** *Perheentuki-sivusto.* Saatavissa: <<https://www.hel.fi/sote/perheentuki-fi/1-6-vuotiaat/lapsi-hoidossa/leikkitoiminnan-kerhot/>>. Viitattu 22.11.2017.
- Helsingin varhaiskasvatusvirasto (2016).** *Lasten päivähoidon tilastotietoja vuodelta 2015.* Helsingin kaupunki. Helsinki: Tietohallintoyksikkö.
- Helsingin varhaiskasvatusvirasto (2017).** *Helsingin varhaiskasvatusviraston toimintakertomus 2016.* Varhaiskasvatusviraston johtoryhmä 22.2.2017 Varhaiskasvatuslautakunta 7.3.2017. Saatavissa: <http://helmi.hel.fi/Vaka/henkilosto/hlostoedut/kerhot/Documents/vaka_toimintakertomus%202016.pdf#search=toimintakertomus%20varhaiskasvatus>. Viitattu 9.2.2017.
- Hiekkavuo, Aino (2017).** *Kuuden suurimman kaupungin varhaiskasvatuksen palvelut ja kustannukset vuonna 2016.* Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 6/2017. Varhaiskasvatuksen työryhmä.
- Hietämäki, Johanna, Kuusiholma, Julia, Räikkönen, Eija ym. (2017).** *Varhaiskasvatus- ja lastenhoitoratkaisut yksivuotiaiden lasten perheissä : CHILDCARE-kyselytutkimuksen 2016 perustulokset.* Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132438/URN_ISBN_978-952-302-869-2.pdf?sequence=1>.
- Hiidensalo, Venla (2005).** *Rajoja ja rakkautta äideille. Tutkimus Raimo Sailaksen aloittamasta päivähoitokeskustelusta.* Pro gradu –tutkielma. Valtiotieteellinen tiedekunta, Viestintä. Helsingin yliopisto. Joulukuu 2015.
- Hiilamo, Heikki, Haataja, Anita ja Merikukka, Marko (2015).** *Children who do not attend day care: What are the implications for educational outcomes?* FamiliesAndSocieties Working Paper Series 42/2015. Saatavissa: <<http://www.familiesandsocieties.eu/wp-content/uploads/2015/08/WP42HiilamoEtAl2015.pdf>>.
- Juutilainen, Vesa-Pekka, Saarikallio-Torp, Miia ja Haataja, Anita (2016).** *Perhevapaat 2013 –väestökyselyn toteutus.* Tiedonkeruu, aineiston edustavuus ja perustietoja vastaajista. Työpapereita 89. Helsinki: Kelan tutkimus. Saatavissa: <<http://hdl.handle.net/10138/160769>>. Viitattu 27.11.2017.

- Karhula, Aleksi, Erola, Jani ja Kilpi-Jakonen, Elina (2017).** Home sweet home? Long-term educational outcomes of childcare arrangements in Finland. Teoksessa Blossfeldt H-P, Kulic N, Skopek J. ja Triventi M. (toim.) *Childcare, Early Education and Social Inequality. An International Perspective*. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar, 268-286.
- Karila, Kirsti (2016).** *Vaikuttava varhaiskasvatus. Varhaiskasvatuksen tilannekatsaus.* Raportit ja selvitykset 2016:6. Helsinki: Opetushallitus. Saatavissa: <http://www.oph.fi/julkaisut/2016/vaikuttava_varhaiskasvatus>.
- Karila, Kirsti, Kosonen, Tuomas ja Järvenkallas, Satu (2017).** *Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017–2030. Suuntaviivat varhaiskasvatuksen osallistumisasteen nostamiseen sekä päiväkotien henkilöstön osaamiseen, henkilöstörakenteen sekä päiväkotien henkilöstön osaamisen, henkilöstörakenteen ja koulutuksen kehittämiseen,* Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:30. Saatavissa: <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-487-0>>.
- Kela (2017a).** *Koti ja perhe. Lapsiperheen etuudet ja asumisen tuet. Lyhyesti ja selkeästi.* Saatavissa: <http://www.kela.fi/documents/10180/0/Koti_ja_perhe_esite_Kela.pdf/dd7579da-aff7-4689-87f5-862fb15742bd>. Viitattu 8.11.2017.
- Kela (2017b).** Lastenhoidon tuet. Saatavissa: <<http://www.kela.fi/lastenhoidon-tuet>>. Viitattu 9.2.2017.
- Kela (2017c).** *Vanhempainpäivärahat.* Saatavissa: <<http://www.kela.fi/vanhempainpaivarahat>>. Viitattu 9.2.2017.
- Kirkkohallitus (2017).** *Varhaiskasvatuksen ja nuorisotyön säännöllinen ryhmätoiminta vuosina 2009–2016.* Päiväkerhot. Kirkkohallitukselta erikseen pyydetty tilasto.
- Lahtinen, Jarkko ja Selkee, Johanna (2016).** *Varhaiskasvatuskyselyraportti I: subjektiivinen oikeus ja suhdeluvut. Selvitys subjektiivisesta oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä aikuisten ja lasten välisestä suhdeluvun muutoksesta.* Helsinki: Kuntaliitto.
- Lasten päivähoidon tilastotietoja vuodelta 2015, Varhaiskasvatusvirasto,** Helsingin kaupunki, julkaisematon
- Närvi, Johanna (2014):** *Äidit kotona ja työssä – perhevapaa-valinnat, työtilanteet ja hoivaihanteet.* Yhteiskuntapolitiikka 79 (2014):5, 543–552. Saatavissa: <<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116920/narvi.pdf?sequence=1>>.
- OECD Family Database (2016).** *Enrolment in childcare and pre-school,* updated 9.10.2016. Saatavuus: <http://www.oecd.org/els/soc/PF3_2_Enrolment_childcare_preschool.pdf>. Viitattu 4.12.2017.
- Pokki, Simo ja Roos, Piia (2017).** *Vantaan varhaiskasvatusoikeuden muutoksesta johtuvat lapsi- ja sukupuolivaikutukset.* Selvitys. Vantaa: Vertikal OY. 11.9.2017.
- Puroila, Anna-Maija, Kinnunen, Susanna ja Keränen, Virve (2017).** *Varhaiskasvatuksen lainsäädännön uudistamiseen tarvitaan johdonmukaisuutta ja yhteistä tahtoa.* Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, Policy Brief 4/2017. Saatavissa: <<http://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=18901>>. Viitattu 17.11.2017.
- Puroila, Anna-Maija ja Kinnunen, Susanna (tulossa).** *Selvitys varhaiskasvatuksen lainsäädännön muutosten vaikutuksista: VakaVai –hankkeen loppuraportti.* Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, tulossa loppuvuodesta 2017.
- Pärnänen, Anna ja Kambur, Olga (2017).** *Määritelmämuutos vuosilta 2008–2009 näkyy pienten lasten äitien työllisyydessä.* Tieto & Trendit 1. Saatavissa: <<http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/213/>>. Viitattu: 27.11.2017.

- Rantalaiho M. (2010)** Rationalities of cash-for-childcare: the Nordic case. Teoksessa Sipilä, J., Repo, K., Rissanen, T., eds. *Cash-for-Childcare. The consequences for Caring Mothers*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2010: 109–142.
- Salmi, Minna ja Närvi, Johanna (2014)**. *Perhepoliittiset uudistukset ja pienten lasten vanhempien mielipiteet*. Yhteiskuntapolitiikka 2014, 413–423.
- Salorinne, Minna & Ranto, Sanna (2017)**: *Lapsiperheiden vanhempien työllisyys Helsingissä*. Kvartti 3/2017, Helsingin kaupunginkanslia. Saatavissa: <<http://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/lapsiperheiden-vanhempien-tyollisyys-helsingissa>>.
- Säkinen, Salla ja Kuoppala, Tuula (2016)**. *Varhaiskasvatus 2015*. Tilastoraportti 21/2016. Helsinki: THL.
- Tervola, Jussi (2015)**. *Maahanmuuttajien kotihoidon tuen käyttö 2000-luvulla*. Yhteiskuntapolitiikka 80 (2015): 2, 121–133.
- Tervola, Jussi (2016)**. Vanhempi kotona, lapsi päivähoidossa? Tarkastelu lastenhoitovalinnoista maahanmuuttajaperheissä. Teoksessa Haataja, Anita, Airio, Ilpo, Saarikallio-Torp, Miia ja Valaste, Maria (toim.). *Laulu 573 566 perheestä Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla*. Helsinki: Kelan tutkimus. Teemakirja, 160–180. Saatavissa: <<http://hdl.handle.net/10138/163822>>.
- THL 18.3.2014**. *Valtaosa pienten lasten vanhemmista haluaa säilyttää subjektiivisen päivähoito-oikeuden*. Saatavissa: <<http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/perhevapaatutkimus/tuloksia/valtaosa-pienten-lasten-vanhemmista-haluaa-sailyttaa-subjektiivisen-paivahoito-oikeuden>>.
- THL (2016)**. *Lasten kunnallinen päivähoito ja esiopetus*, Sotkanet-tilastotietokanta. Saatavissa: <www.sotkanet.fi>.
- Tilastokeskus**. *Kunnan/kuntayhtymän sosiaalipalvelujen toimintatilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa: <<http://tilastokeskus.fi/keruu/kusot/>>. Viitattu 10.11.2017.
- Tilastokeskus**. *Käsitteet ja määritelmät. Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjakotilasto* [verkkajulkaisu]. ISSN=1795-8121. Helsinki: Tilastokeskus, 2017. Saatavissa: <<http://www.stat.fi/til/tjt/kas.html>>. Viitattu 30.8.2017.
- Tilastokeskus (2015a)**. *Koulutustilastot*, StatFin. Saatavissa: <<http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/>>.
- Tilastokeskus (2015b)**. *Tulonjakotilastot*, Helsingin, Espoon ja Vantaa erillinen tulonjakoaineisto.
- Tilastokeskus (2016a)**. *Väestö 2015*. Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus, SVT, 2015.
- Tilastokeskus (2016b)**. *Väestötilastot*, StatFin-tilastotietokanta. Saatavissa: <<http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/>>.
- Työvoimatutkimus 2016**. *Perheet ja työ vuonna 2016*. Työmarkkinat 2017. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa: <http://www.tilastokeskus.fi/til/tyti/2016/14/tyti_2016_14_2017-10-10_tie_001_fi.html>.
- VaKaVai (2017)**. *VaKaVai - Selvitys varhaiskasvatuslain kokonaisvaikutuksista (2016–2017)*. Saatavissa: <<https://vakavai.wordpress.com/>>.

- Valaste, Maria (2016).** Kotihoidon tuki vai päivähoito? Kotihoidon tuen vaihtoehdot ja vaikutukset päivähoitopalvelujen kysyntään ja vanhempien työvoiman tarjontaan. Teoksessa Haataja, A., Airio, I., Saarikallio-Torp, M. ja Valaste, M. (toim.). *Laulu 573 566* perheestä *Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla*. Helsinki: Kelan tutkimus. Teemakirja, 136-158. Saatavissa: <<http://hdl.handle.net/10138/163822>>.
- Valtioneuvoston kanslia (2013).** Rakennepoliittinen ohjelma talouden kasvuedellytysten vahvistamiseksi ja julkisen talouden kestävyysvajeen umpeen kuromiseksi, 29.8.2013. Saatavissa: <<http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1043920/rakennepoliittinen-ohjelma.pdf/80a7dcb0-98f0-4853-974f-1d25f4be5f3a>>. Viitattu 4.12.2017.
- Valtioneuvoston kanslia (2017).** *Varhaiskasvatuksen lainsäädännön uudistamiseen peräänkuulutetaan johdonmukaisuutta*. Viestintäosasto 28.3.2017. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Saatavissa: <http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/varhaiskasvatuksen-lainsaadannon-uudistamiseen-peraankuulutetaan-johdonmukaisuutta>.
- Valtiovarainministeriö (2017).** *Kannustinloukut ja alueellinen liikkuminen*. Työryhmän selvityksiä, 3.3.2017. Saatavissa: <http://vm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/tyoryhma-selvitti-kannustinloukkujen-purkamista-laajasti-paatoksia-puolivalitarkastelussa>.
- Varda (2017).** *VARDA - varhaiskasvatuksen tietotuotannon kehittämishanke*. Saatavissa: <<https://wiki.eduuni.fi/display/CscVarda/VARDA>>.
- Väinälä, Anna (2004).** *Selvitys kotona olevien vanhempien lasten päivähoitotilanteesta*, syyskuu 2004. Selvityshenkilön raportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä muistioita 2004: 16, ensipainos.
- Weckström, Sirpa (2012).** *Self-assessed consequences of unemployment on individual wellbeing and family relationships: A study of unemployed women and men in Finland*. *International Journal of Social Welfare* 21, 372-383.

Hallituksen esitykset:

- HE 135/2014.** *Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perusopetuslain 26 a ja 35 §:n muuttamisesta.* Saatavissa: <<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140135?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=135%2F2014>>. Viitattu 4.12.2017.
- HE 341/2014.** *Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.* Saatavissa: <<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140341?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=341%2F2014>>. Viitattu 4.12.2017.
- HE 80/2015.** *Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuslain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta.* Saatavissa: <<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2015/20150080?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=80%2F2015>>. Viitattu 4.12.2017.
- HE 580/2015.** *Laki lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta.* Saatavissa: <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150580>>. Viitattu 4.12.2017.
- HE 205/2016.** *Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista sekä varhaiskasvatuslain 13 §:n ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta.* Saatavissa: <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_205+2016.aspx>. Viitattu 7.9.2017.
- HE 115/2017.** *Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annetun lain 5 ja 8 §:n muuttamisesta.* Saatavissa: <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_115+2017.aspx>. Viitattu 26.10.2017.

Lainsäädäntö:

- L 36/1973.** *Varhaiskasvatuslaki* (ent. Laki lasten päivähoidosta). Saatavissa: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>>. Viitattu 9.2.2017.
- L 734/1992.** *Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista* (Asiakasmaksulaki). Saatavissa: <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920734>>. Viitattu 7.9.2017.
- L 1128/1996.** *Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta.* Saatavissa: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19961128#P9>>. Viitattu 9.2.2017.
- L 628/1998.** *Perusopetuslaki.* Saatavissa: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L7P26a>>. Viitattu 7.9.2017.
- L 280/2004.** *Tilastolaki.* Saatavissa: <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040280>>. Viitattu 4.12.2017.
- L 1040/2014.** *Laki perusopetuslain muuttamisesta.* Saatavissa: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141040>>. Viitattu 9.2.2017.
- L 1503/2016.** *Laki varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista.* Saatavissa: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161503>>. Viitattu 10.11.2017.
- L 108/2016.** *Laki varhaiskasvatuslain muuttamisesta.* Saatavissa: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20160108>>. Viitattu 10.11.2017.

Tekijä(t) Anita Haataja & Hanna Ahlgren-Leinvuo & Sanna Ranto & Maria Valaste		
Nimike Lastenhoitoratkaisut helsinkiläisissä lapsiperheissä		
Julkaisija (virasto tai laitos) Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot	Julkaisu-aika 2017	Sivumäärä, liitteet 151
Sarjan nimike Tutkimuksia - Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot		Osan numero 2017:4
ISSN(painettu) 2489-4087 ISBN(painettu) 978-952-331-380-4 ISSN(verkossa) 2489-4095 ISBN(verkossa) 978-952-331-381-1	Kieli suomi, ruotsi, englanti	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tässä tutkimuksessa on Suomessa ensimmäistä kertaa yhdistetty yksilötasoinen tieto lasten varhaiskasvatuspalveluihin osallistumisesta rekisteritietoihin lapsiperheille maksetuista etuuksista sekä perheiden koosta ja sosioekonomisesta taustasta. Tutkimuksesta selviää, että 97 prosenttia helsinkiläislapsista käytti vuoden 2015 aikana jotain varhaiskasvatuspalvelua tai lasten hoidon tukea ainakin osan vuotta, ja että noin joka neljäs heistä käytti vuoden aikana useampaa kuin yhtä palvelua tai etuutta. Ikäryhmittäin tarkasteltuna vilkkaimmin hoitoratkaisut vaihtuvat 2–3-vuoden ikäisillä lapsilla. Yleisintä oli se, että lasta oli hoidettu osan vuotta lasten kotihoidon tuella ja osan vuotta hän oli osallistunut kunnalliseen varhaiskasvatukseen.</p> <p>Erityisesti sisaruksen syntymällä on iso vaikutus lasten päivähoitoratkaisuihin. Kaksivuotiaista lapsista 67 prosenttia osallistui kunnan tai yksityisen varhaiskasvatukseen, kun lapsi oli perheensä nuorin tai ainoa lapsi. Jos kaksivuotiaalla oli nuorempi sisarus, vain 41 prosenttia osallistui varhaiskasvatukseen. Tutkimuksessa myös havainnollistetaan, miten lasten kotihoitoon liittyvien etuuksien ja varhaiskasvatuspalvelujen väliset yhteydet ilmenevät helsinkiläisperheiden lastenhoitoratkaisuissa. Helsinkiläisistä alle 7-vuotiaiden perheistä 40 % sai joko vanhempainpäivärahaa tai kotihoidontukea. Näistä perheistä taas 40 % eli noin 5 300 oli sellaisia perheitä, joissa oli etuuteen oikeuttavan lapsen lisäksi päivähoitoikäisiä lapsia. Vanhempainrahaperheiden päivähoitoikäisistä sisaruksista varhaiskasvatuspalveluja käytti 60 prosenttia ja kotihoidontukiperheiden sisaruksista 57 prosenttia. Varhaiskasvatuksessa olevista lapsista yleisin hoitotapa oli kokopäivähoito, mutta yli 7 tunnin päivähoitossa vanhempainrahaperheiden sisaruksista oli vain viidennes ja kotihoidon tukiperheiden sisaruksista 14 prosenttia. Kotona lasta hoitavissa perheissä kokoviikkoisuus eli hoito jokaisena arkipäivänä viikossa on selvästi muita perheitä harvinaisempaa.</p> <p>Tutkimuksessa tarkastellaan myös lapsen vanhempien sosioekonomisen taustan yhteyttä palveluiden ja tukien käyttöön. Esimerkiksi äidin koulutustaustalla on yhteys päivähoitoratkaisuihin. Varhaiskasvatuksen käyttö alkaa lapsella aikaisemmin ja nousee ikäluokissa suurempiin käyttö-osuuksiin korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden äitien lapsilla. Vähintään ylemmän korkea-koulututkinnon suorittaneiden äitien yksi- ja kaksivuotiaista lapsista oli joko kunnan tai yksityisessä varhaiskasvatuksessa yli puolet, kun ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien äitien saman ikäisistä lapsista hoidossa oli vain alle kolmannes.</p> <p>Kyseessä on ensimmäinen julkaisu Kelan tutkimuksen ja Helsingin kaupungin kaupunkitutkimus- ja tilastot -yksikön yhteishankkeesta, jossa kaupungin varhaiskasvatuksen asiakasrekisterin tiedot ja Kelan etuusrekisterin tiedot on yhdistetty koko Helsingin lapsiväestön kattavaksi tutkimusaineistoksi.</p>		
Asiasanat varhaiskasvatuspalvelut, lastenhoidon tuet ja etuudet, kotihoidon tuki, yksityisen hoidon tuki, joustava hoitoraha, vanhempainraha, helsinkiläiset lapsiperheet, päivähoito		
Hinta hinnaston mukaan	Jakelu puh. 09 310 36293	

LASTENHOITORATKAISUT HELSINKILÄISISSÄ LAPSIPERHEISSÄ

Lähes kaikki suomalaislapset osallistuvat varhaiskasvatukseen jossain vaiheessa elämäänsä. Tässä julkaisussa tarkastellaan, miten varhaiskasvatukseen osallistuminen ja lasten hoidon tukien käyttö vaihtelevat helsinkiläislapsilla vuoden aikana ja miten eri perherakenteet, ja etenkin nuoremman sisaruksen syntyminen, vaikuttavat palveluiden ja tukien käyttöön. Julkaisussa tarkastellaan myös lapsen vanhempien sosioekonomisen taustan yhteyttä palveluiden ja tukien käyttöön. Kyseessä on ensimmäinen julkaisu Kelan tutkimuksen ja Helsingin kaupungin yhteishankkeesta, jossa Helsingin kaupungin varhaiskasvatuksen asiakasrekisterin tiedot ja Kelan etuusrekisterin tiedot on yhdistetty koko Helsingin lapsiväestön kattavaksi tutkimusaineistoksi.

Julkaisutilaukset
p. 09 310 36293

Internet
www.hel.fi/kaupunkitieto